

สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของ ครัวเรือนที่ยากจนดัดฐานในภาคกลาง รายงานฉบับสมบูรณ์

ผศ. ดร. สมจิณต์ สืบถวรัตน์

ผศ. สมบัติ พันธ์วิเศษกุล

ผศ. วิรุฬห์ จิวสวัสดิ์

รศ. ดร. ชินวัฒน์ สมสืบ

มกราคม 2543

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของ ครัวเรือนที่ยากจนดักดาน ในภาคกลาง

รายงานฉบับสมบูรณ์

ที่ปรึกษา

รศ. ดร. เมธี ครองแก้ว

คณะนักวิจัย

ผศ. ดร. สมจินต์ สันถารักษ์

รศ. ดร. ชินรัตน์ สมสืบ

ผศ. สมบัติ พันธิวิศิษฐ์

ผศ. รัฐวิชัย จิวสวัสดิ์

มกราคม 2543

คณะนักวิจัย

รศ. ดร. เมธี	ครองแก้ว	ที่ปรึกษา
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์		
ผศ. ดร. สมจินต์	สันถวรักษ์	หัวหน้าโครงการ
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช		
รศ. ดร. ชินรัตน์	สมสืบ	นักวิจัย
สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช		
ผศ. สมบัติ	พันธวิศิษฎ์	นักวิจัย
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช		
ผศ. รัฐวิษณุ	จิรวาสดี	นักวิจัย
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช		

คำนำ

รายงานฉบับนี้ เป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ของโครงการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดัดดานในภาคกลาง (A Study on the Socio-Economic Characteristics of the Ultra Poor Households in the Central Region) ส่วนรายงานสรุปเบื้องต้น ได้เสนอต่อที่ประชุมระดับชาติเรื่อง "การวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของคนจนดัดดาน (ultra poor) ในประเทศไทย" ซึ่งร่วมกันจัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2543 ณ ห้องแกรนด์ บอลรูม โรงแรมเซ็นจูรี่ปาร์ค ถนนราชปรารภ กรุงเทพมหานคร

คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เมธี ครองแก้ว ซึ่งเป็นเมธีวิจัยอาวุโสของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้จัดสรรเงินทุนวิจัยและให้คำปรึกษาโดยตลอดจนการวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์ คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยที่ได้จัดสรรงบประมาณให้คณะนักวิจัยขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. วันเพ็ญ สุรฤกษ์ แห่งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และรองศาสตราจารย์ พัทธกษิทธิ์ ฉายะภูติ ที่ให้ข้อคิดและคำปรึกษาเมื่อเริ่มโครงการ

คณะนักวิจัยเห็นว่าการวิจัยในโครงการนี้สำเร็จลงอย่างดีก็ด้วยความเอาใจใส่และความตั้งใจในรายละเอียดทุกอย่างของผู้ช่วยนักวิจัยและผู้ออกสัมภาษณ์ภาคสนามทุกคน ในการออกภาคสนาม ผู้สัมภาษณ์ทุกคนเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและมีหลายคนที่ยังปริญญาโทและมีประสบการณ์ในการวิจัยมาแล้วทั้งสิ้น คณะนักวิจัยจึงมั่นใจในข้อมูลที่ได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบคุณอาจารย์กุลลณี มุทธากลิน แห่งสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ช่วยประมวลผลด้วยความอดทนอย่างมากท้ายที่สุด คณะนักวิจัยมีความซาบซึ้งในความกรุณาของข้าราชการในสำนักงานพัฒนาชุมชนในอำเภอต่างๆ ประชานและกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลในท้องที่ที่ไปสำรวจข้อมูล และกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือในการประสานงานและให้ข้อมูล รวมทั้งหัวหน้าครัวเรือนทุกท่านที่ได้สละเวลาทำมาหาเลี้ยงชีพมาให้ข้อมูลแก่คณะที่ไปสำรวจในครั้งนี้

คณะนักวิจัยหวังว่าผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและนำมาซึ่งกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับคนยากจน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนไทยทุกคนโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ การวิจัยอาจตอบคำถามได้บางข้อ แต่ก็คาดหวังว่าจะเป็นแนวทางของการวิจัยต่อไปได้

คณะนักวิจัย

กันยายน 2543

สารบัญ

	หน้า
คณะนักวิจัย.....	i
คำนำ.....	ii
สารบัญ.....	iii
สารบัญตาราง.....	iv
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ปัญหาที่ต้องการศึกษาวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษาวิจัย.....	2
1.4 ระยะเวลาในการดำเนินการ.....	2
1.5 วิธีการศึกษา.....	3
บทที่ 2 สภาพทั่วไปของภาคกลาง ของจังหวัด และของหมู่บ้านที่ศึกษา	8
2.1 สภาพทั่วไปของภาคกลาง.....	8
2.1.1 ขนาดและที่ตั้ง.....	8
2.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....	8
2.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ.....	10
2.1.4 ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	11
2.1.5 ทรัพยากรน้ำ.....	13
2.1.6 ทรัพยากรป่าไม้.....	14
2.1.7 ประชากร.....	14
2.1.8 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน.....	15
2.1.9 สภาพเศรษฐกิจ.....	15
2.1.10 การคมนาคมและการขนส่ง.....	17
2.1.11 การศึกษา.....	18
2.1.12 สภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนในชนบทภาคกลาง.....	18
2.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดที่ศึกษา.....	19
2.2.1 จังหวัดชัยนาท.....	19

	หน้า
2.2.2 จังหวัดสระบุรี.....	22
2.2.3 จังหวัดสระแก้ว.....	25
2.2.4 จังหวัดกาญจนบุรี.....	28
2.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่สำรวจ.....	31
2.3.1 สภาพพื้นที่และประชากร.....	31
2.3.2 ระยะห่างจากศูนย์กลางความเจริญในท้องถิ่น.....	32
2.3.3 ภาวะการถือครองที่ดิน.....	32
2.3.4 ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ.....	33
2.3.5 โทรศัพท์สาธารณะ.....	33
2.3.6 การรับจ้าง.....	33
2.3.7 วัดและโรงเรียน.....	33
2.3.8 ระดับการพัฒนาในความเห็นของผู้นำหมู่บ้าน.....	34
2.3.9 การลักขโมย.....	34
บทที่ 3 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดักดาน.....	74
3.1 ลักษณะและขนาดของครัวเรือน.....	74
3.2 โครงสร้างประชากร.....	74
3.3 การศึกษา.....	75
3.4 อาชีพ.....	75
3.5 การเปลี่ยนแปลงอาชีพ.....	76
3.6 จำนวนวันทำงานต่อปี.....	76
3.7 การทำงานรับจ้าง.....	77
3.8 การย้ายถิ่น.....	77
3.9 สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนยากจน.....	78
3.10 การวางแผนครอบครัว.....	79
3.11 จำนวนบุตรที่อยู่รอดและบุตรที่เสียชีวิต.....	79
3.12 ความพิการและการเจ็บป่วยเรื้อรัง.....	79
3.13 ลักษณะตัวม.....	80
3.14 ลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัย.....	80
3.15 การถือครองที่ดิน.....	80
3.16 การเปลี่ยนแปลงจำนวนที่ดินถือครอง.....	81

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.17 การประกอบอาชีพการเกษตร.....	81
3.18 รายได้และแหล่งที่มาของรายได้.....	82
3.19 รายจ่ายและประเภทของรายจ่าย.....	83
3.20 รายได้สุทธิ.....	83
3.21 รายได้และรายจ่ายเมื่อพิจารณาแยกกลุ่มครัวเรือน.....	84
3.22 ภาวะหนี้สิน.....	85
3.23 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม.....	85
3.24. ความช่วยเหลือที่ได้รับ.....	86
3.25 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต.....	87
3.26 การรับทราบข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน.....	88
3.27 การใช้เวลาว่าง.....	88
3.28 ความรู้สึกเกี่ยวกับความยากจน.....	88
3.29 ปัญหาของครัวเรือนยากจน.....	89
3.30 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร.....	89
3.31 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ รายจ่าย หนี้สิน.....	91
บทที่ 4 สรุปและเสนอแนะ.....	134
4.1 สรุปสภาพทั่วไป.....	134
4.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดักดาน.....	138
4.3 สาเหตุของความยากจนดักดานในภาคกลาง.....	139
4.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมในชนบทดักดานความยากจน.....	140
4.5 เศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของความยากจนดักดาน.....	142
4.6 ทางออกให้ครัวเรือนยากจนดักดาน.....	142

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 เนื้อที่ของจังหวัดในภาคกลาง.....	35
ตารางที่ 2.2 เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรและป่าไม้ ของภาคกลางจำแนกเป็นรายจังหวัด.....	36
ตารางที่ 2.3 ลักษณะการใช้ที่ดินที่ถือครองเพื่อการเกษตร ในภาคกลาง.....	37
ตารางที่ 2.4 จำนวนผู้ถือครองที่ดินทำการเกษตรในภาคกลางจำแนกตามขนาดเนื้อ ที่ถือครองทั้งสิ้น ปี 2540.....	38
ตารางที่ 2.5 อัตราร้อยละผู้ถือครองทำการเกษตร จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน.....	38
ตารางที่ 2.6 แม่น้ำที่สำคัญในภาคกลาง.....	39
ตารางที่ 2.7 เนื้อที่ป่าไม้ในภาคกลางและการเปลี่ยนแปลง.....	40
ตารางที่ 2.8 กำลังแรงงานและกรรมกรมีงานทำของประเทศไทย จำแนกตามรายภาค ปี 2541.....	41
ตารางที่ 2.9 อัตราร้อยละของครัวเรือน โดยการจัดจำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม เรียงตามลำดับของรายได้ประจำต่อคนต่อเดือน.....	42
ตารางที่ 2.10 ผลิตภัณฑ์ต่อประชากรของภาคกลาง ตามราคาตลาด ปี 2540 จำแนกเป็นรายจังหวัด.....	43
ตารางที่ 2.11 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนกลาง ที่ราคาในปี 2531.....	44
ตารางที่ 2.12 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนตะวันออก ที่ราคาในปี 2531.....	45
ตารางที่ 2.13 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนตะวันตก ที่ราคาในปี 2531.....	46
ตารางที่ 2.14 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ภาคกลาง ปี 2542.....	47
ตารางที่ 2.15 จำนวน อ.บ.ค. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดชัยนาท รายอำเภอ ปี 2542.....	49
ตารางที่ 2.16 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ชัยนาท ปี 2542.....	50
ตารางที่ 2.17 ผลิตภัณฑ์จังหวัดชัยนาท ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540.....	52
ตารางที่ 2.18 จำนวน อ.บ.ค. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดสระบุรี รายอำเภอ ปี 2542.....	53
ตารางที่ 2.19 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สระบุรี ปี 2542.....	54
ตารางที่ 2.20 ผลิตภัณฑ์จังหวัดสระบุรี ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540.....	56
ตารางที่ 2.21 จำนวน อ.บ.ค. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดสระแก้ว รายอำเภอ ปี 2542.....	57
ตารางที่ 2.22 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สระแก้ว ปี 2542.....	58
ตารางที่ 2.23 ผลิตภัณฑ์จังหวัดสระแก้ว ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540.....	60
ตารางที่ 2.24 จำนวน อ.บ.ค. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดกาญจนบุรี รายอำเภอ ปี 2542.....	61
ตารางที่ 2.25 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กาญจนบุรี ปี 2542.....	62
ตารางที่ 2.26 ผลิตภัณฑ์จังหวัดกาญจนบุรี ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540.....	64
ตารางที่ 2.27 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนประชากร.....	65
ตารางที่ 2.28 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนของครัวเรือน.....	65
ตารางที่ 2.29 จำนวนเด็กทารกแรกเกิด.....	66
ตารางที่ 2.30 จำนวนเด็กทารกแรกเกิดที่เสียชีวิตก่อนอายุครบ 1 ขวบ.....	66

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 2.31 จำนวนคนเสียชีวิตในหมู่บ้านในปีที่ผ่านมา.....	67
ตารางที่ 2.33 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามระยะห่างจากอำเภอ.....	67
ตารางที่ 2.34 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามเวลาที่ใช้ในการเดินทางไปอำเภอ.....	68
ตารางที่ 2.35 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง.....	69
ตารางที่ 2.36 จำนวนหมู่บ้านที่มีระบบการประปาหมู่บ้าน.....	70
ตารางที่ 2.37 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามคะแนนระดับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ ในความเห็นของผู้นำหมู่บ้าน.....	70
ตารางที่ 2.38 จำนวนหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์สาธารณะ.....	71
ตารางที่ 2.39 อัตราค่าจ้างแรงงานต่อวันในหมู่บ้าน.....	71
ตารางที่ 2.40 จำนวนคนดงงานที่กลับหมู่บ้าน.....	72
ตารางที่ 2.41 จำนวนหมู่บ้านที่มีวัดและ โรงเรียนในหมู่บ้าน.....	72
ตารางที่ 2.42 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามคะแนนระดับการพัฒนาหมู่บ้าน.....	72
ตารางที่ 2.43 เปรียบเทียบระดับโครงการกับระดับการพัฒนาและจำนวนประชากร.....	73
ตารางที่ 3.1 จำนวนครอบครัวที่อยู่ในหลังคาเรือนเดียวกัน.....	96
ตารางที่ 3.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำแนกตามเพศ.....	96
ตารางที่ 3.3 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนในครัวเรือน.....	96
ตารางที่ 3.4 จำนวนประชากรจำแนกตามช่วงอายุ.....	97
ตารางที่ 3.5 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษา.....	97
ตารางที่ 3.6 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วจำแนกตามระดับการศึกษา.....	97
ตารางที่ 3.7 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วจำแนกตามอาชีพหลัก.....	98
ตารางที่ 3.8 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว จำแนกตามอาชีพรอง.....	98
ตารางที่ 3.9 จำนวนประชากรจำแนกตามการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา.....	98
ตารางที่ 3.10 จำนวนวันทำงานเฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากรในวัยแรงงานที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว.....	99
ตารางที่ 3.11 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วจำแนกตามการทำงานรับจ้าง.....	99
ตารางที่ 3.12 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามประเภทของงานรับจ้าง.....	99
ตารางที่ 3.13 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามสถานที่ทำงาน.....	100
ตารางที่ 3.14 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามช่วงเวลาที่รับจ้าง.....	100
ตารางที่ 3.15 จำนวนผู้ย้ายถิ่นเฉลี่ยต่อครัวเรือน.....	100
ตารางที่ 3.16 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน.....	101

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.17 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามเพศ.....	101
ตารางที่ 3.18 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามระดับการศึกษา.....	101
ตารางที่ 3.19 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามอายุ.....	101
ตารางที่ 3.20 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามแหล่งที่ไปอยู่.....	102
ตารางที่ 3.21 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามอาชีพที่ทำ.....	102
ตารางที่ 3.22 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามสถานภาพการสมรส.....	102
ตารางที่ 3.23 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการเคยใช้วิธีการคุมกำเนิด.....	103
ตารางที่ 3.24 จำนวนครัวเรือนที่มีการคุมกำเนิดจำแนกตามวิธีการที่เคยใช้.....	103
ตารางที่ 3.25 อัตราการอยู่รอดของบุตรของหัวหน้าครัวเรือน.....	103
ตารางที่ 3.26 จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เสียชีวิตจำแนกตามอายุในเวลาที่เสียชีวิต.....	104
ตารางที่ 3.27 จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เสียชีวิตแล้ว จำแนกตามสาเหตุการเสียชีวิต.....	104
ตารางที่ 3.28 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนพิการ.....	104
ตารางที่ 3.29 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนผู้ป่วยเรื้อรังในครัวเรือน.....	105
ตารางที่ 3.30 จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังจำแนกตามชนิดของโรค.....	105
ตารางที่ 3.31 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะส้วม.....	105
ตารางที่ 3.32 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะบ้านที่พักอาศัย.....	106
ตารางที่ 3.33 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามวัสดุของหลังคาบ้าน.....	106
ตารางที่ 3.34 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามมูลค่าบ้านถ้าสร้างใหม่ในขนาดและลักษณะเช่นเดิม.....	107
ตารางที่ 3.35 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการถือครองบ้าน.....	107
ตารางที่ 3.36 พื้นที่ถือครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการถือครอง (ไร่)	107
ตารางที่ 3.37 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามขนาดพื้นที่ดินของตนเอง.....	108
ตารางที่ 3.38 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ดินของตนเอง.....	108
ตารางที่ 3.39 จำนวนพื้นที่ดินที่ลดลงจำแนกตามเหตุผลที่ลดลง.....	108
ตารางที่ 3.40 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการทำกรเกษตร.....	109
ตารางที่ 3.41 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามพืชที่ปลูก.....	109
ตารางที่ 3.42 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของพืช.....	110
ตารางที่ 3.43 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามประเภทสัตว์ที่เลี้ยง.....	110
ตารางที่ 3.44 จำนวนสัตว์แต่ละชนิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่แจ้งว่าเลี้ยงสัตว์.....	111
ตารางที่ 3.45 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (บาท)	111
ตารางที่ 3.46 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน.....	112
ตารางที่ 3.47 รายได้-รายจ่ายของครัวเรือน จำแนกตามกลุ่มอาชีพและรายการรับ-จ่าย.....	113
ตารางที่ 3.48 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายจ่ายในครัวเรือน.....	114

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.49 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือน.....	114
ตารางที่ 3.50 รายจ่ายในการครองชีพโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือน.....	115
ตารางที่ 3.51 รายจ่ายในการเกษตรของครัวเรือนที่ทำการเกษตร.....	116
ตารางที่ 3.52 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ ณ วันสำรวจ.....	117
ตารางที่ 3.53 ปริมาณหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน ณ วันสำรวจจำแนกตามแหล่งเงินกู้ (บาท)	117
ตารางที่ 3.54 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ ณ วันสำรวจ จำแนกตามแหล่งเงินกู้.....	117
ตารางที่ 3.55 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงินในปี 2541.....	118
ตารางที่ 3.56 จำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในปี 2541 จำแนกตามแหล่งเงินกู้ (บาท)	118
ตารางที่ 3.57 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ ในปี 2541.....	118
ตารางที่ 3.58 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงิน จำแนกตามปริมาณเงินที่กู้ในปี 2541.....	119
ตารางที่ 3.59 ปริมาณเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ณ วันที่สำรวจ จำแนกตามลักษณะการใช้เงินกู้ (บาท)	119
ตารางที่ 3.60 จำนวนครัวเรือนที่มีคนในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ.....	119
ตารางที่ 3.61 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนหลักสูตรวิชาชีพที่เคยอบรม.....	120
ตารางที่ 3.62 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน.....	120
ตารางที่ 3.63 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตร.....	120
ตารางที่ 3.64 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับคำแนะนำในการประกอบอาชีพ.....	120
ตารางที่ 3.65 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการมีบัตรประกันสุขภาพ.....	121
ตารางที่ 3.66 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระยะห่างจากบ้านถึงถนนที่ใช้ได้ทุกฤดูกาล.....	121
ตารางที่ 3.67 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามแหล่งน้ำดื่มที่ใช้ในฤดูแล้ง.....	121
ตารางที่ 3.68 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งน้ำใช้ในฤดูแล้ง.....	122
ตารางที่ 3.69 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการมีไฟฟ้าใช้.....	122
ตารางที่ 3.70 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการใช้สื่อสารมวลชน.....	122
ตารางที่ 3.71 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพ.....	123
ตารางที่ 3.72 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามจำนวนปีที่มีความรู้สึกว่างงาน.....	123
ตารางที่ 3.73 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเห็นต่อการฟื้นความยากจน.....	123
ตารางที่ 3.74 สาเหตุของความยากจนตามความรู้สึกของหัวหน้าครัวเรือน.....	124
ตารางที่ 3.75 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเห็นว่าจะในอีก 2-3 ปี จะทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นได้อย่างไร.....	125
ตารางที่ 3.76 ปัญหาทั่วไปของครัวเรือนยากจน.....	126
ตารางที่ 3.77 ปัญหาในการทำการเกษตร.....	126
ตารางที่ 3.78 จำนวนหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ.....	127

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.79 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว จำแนกตามอาชีพหลักและเพศ.....	127
ตารางที่ 3.80 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว จำแนกตามอาชีพรองและเพศ.....	128
ตารางที่ 3.81 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามประเภทของงานรับจ้าง ที่ทำและเพศ.....	128
ตารางที่ 3.82 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามสถานที่ทำงานและเพศ.....	129
ตารางที่ 3.83 จำนวนประชากรในวัยแรงงานและสิ้นสุดการศึกษาแล้ว จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ.....	129
ตารางที่ 3.84 จำนวนประชากรในวัยแรงงานและสิ้นสุดการเรียน จำแนกตามอาชีพหลักและเพศ.....	129
ตารางที่ 3.85 จำนวนประชากรในวัยแรงงานที่สิ้นสุดการศึกษาแล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตาม ประเภทของงานรับจ้างที่ทำและเพศ.....	130
ตารางที่ 3.86 จำนวนประชากรวัยทำงานที่สิ้นสุดการศึกษาแล้วที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามสถานที่ทำงานและเพศ.....	130
ตารางที่ 3.87 จำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้าน จำแนกตามแหล่งที่ไปอยู่และเพศ.....	131
ตารางที่ 3.88 จำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้าน จำแนกตามอาชีพที่ไปทำและเพศ.....	131
ตารางที่ 3.89 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง.....	131
ตารางที่ 3.90 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน.....	132
ตารางที่ 3.91 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามชนิดของงานรับจ้าง.....	132
ตารางที่ 3.92 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามสถานที่ไปทำงาน.....	132
ตารางที่ 3.93 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามระดับการศึกษา.....	132
ตารางที่ 3.94 การวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตร จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง.....	133
ตารางที่ 3.95 การวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าใช้จ่ายในการครองชีพ จำแนกตามขนาดของครัวเรือน.....	133
ตารางที่ 3.96 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการเกษตร จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง.....	133
ตารางที่ 3.97 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของหนี้สิน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน.....	133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาที่ต้องการศึกษาวิจัย

ในรายงานเรื่อง Poverty Profiles for Thailand ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยกองประเมินผลการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2541 ได้มีการระบุว่า ในภาพรวม สัดส่วนของคนยากจนมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ จากที่มีมากถึงร้อยละ 32.6 ในปี 2531 เหลือร้อยละ 11.4 ในปี 2539 ถ้านับจำนวนเป็นคนที่ถือ ลดลงจาก 17.9 ล้านคนในปี 2531 เหลือ 6.8 ล้านคน ในปี 2539 รายงานดังกล่าวเชื่อว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ตกไปสู่ประชากรไทยจนทำให้ความยากจนลดลงตามที่วัดได้

ในแง่ของความยากจนตามภาคต่างๆ พบว่า ในปี 2539 ถ้าไม่นับกรุงเทพมหานครและจังหวัดรอบๆ ส่วนตะวันออกของภาคกลางจะมีคนยากจนในสัดส่วนที่น้อยที่สุด คือมีเพียงร้อยละ 3.8 ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคนยากจนร้อยละ 19.4 รายงานดังกล่าวยังระบุว่าช่องว่างของรายได้ระหว่างคนในชนบทกับคนในเมืองก็ลดลงด้วย กล่าวคือ สัดส่วนของคนยากจนในระดับหมู่บ้านได้ลดลงจากร้อยละ 40.3 ในปี 2531 เหลือร้อยละ 14.9 ในปี 2539 ในขณะที่สัดส่วนของคนยากจนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองได้ลดลงจากร้อยละ 8.0 เหลือร้อยละ 1.6 ในช่วงเวลาเดียวกันดังกล่าว

ผลการวิเคราะห์ข้างต้นทำให้ทราบว่าความยากจนในภาพรวมมีแนวโน้มลดลง คนยากจนที่วัดด้วยความสามารถในการหารายได้อาจจะมีจำนวนน้อยลง ผลการวิเคราะห์ให้ข้อมูลอีกด้วยว่าคนยากจนในชนบทมีมากกว่าคนยากจนในเมือง แต่ประเด็นสำคัญก็คือความยากจนยังไม่ได้หมดไป แท้ที่จริงแล้วปัญหาความยากจนเป็นปัญหาพลวัต ความยากจนเป็นการเปรียบเทียบสถานะภาพทางเศรษฐกิจของคน เมื่อใดที่ช่องว่างทางสถานะภาพทางเศรษฐกิจยังไม่หมดไป ก็ต้องมีกลุ่มคนที่ยากจนอยู่อย่างแน่นอน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์ภาพรวมดังกล่าวไม่สามารถตอบคำถามสำคัญอื่นๆ ในเรื่องความยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำถามที่เกี่ยวกับความยากจนในชนบท ได้แก่ ลักษณะของคนยากจนดักดานในชนบท โอกาสการหลุดพ้นจากความยากจนดักดาน และความต้องการที่แท้จริงของคนยากจนดักดานเพื่อการพ้นจากภาวะความยากจน ถ้าสามารถตอบคำถามที่เกี่ยวกับสาเหตุของความยากจนดักดาน ก็อาจจะทำให้มองเห็นช่องทางในการดำเนินการให้คนยากจนดักดานสามารถช่วยเหลือตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจนได้

ในแง่ของคำจำกัดความ คนยากจนดักดานในชนบท (ultra poor) หมายถึงคนยากจนที่อยู่ในสภาพยากจนมานาน ในระยะที่ผ่านมา ไม่ได้ทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนสถานะภาพตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจน และยังมองไม่เห็นช่องทางที่จะหลุดพ้นจากความยากจน ทั้งในสายตาของคนยากจนเองและในสายตาของคนรอบข้างที่รู้จัก ในภาพรวม เมื่อประเทศเพิ่มผลิตภัณฑ์ประชาชาติตามกระบวนการผลิตและการค้า

ของระบบทุนนิยม จำนวนคนยากจนอาจจะมีแนวโน้มลดลง แต่ในชนบท คนยากจนดักดานในความหมายนี้และในสภาพของระบบในปัจจุบัน จะหมดไปด้วยวัสดุสงสารและความไม่เที่ยงแท้ของสังขารเท่านั้น แต่จะไม่หมดไปเพราะการเปลี่ยนสถานภาพทางเศรษฐกิจให้กลายเป็นคนที่ไม่ยากจน คราวเรือนที่ยากจนดักดานในชนบทมีลักษณะอย่างไร มีเงื่อนไขหรือความต้องการใดบ้างที่จะทำให้คราวเรือนเหล่านี้มีโอกาสหลุดพ้นจากความยากจนดักดาน คือประเด็นคำถามหลักที่คณะผู้วิจัยต้องการค้นหาคำตอบในครั้งนี้ ถ้ายังมีกลุ่มคนที่มีความยากจนดักดาน ช่องว่างทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนก็จะยังคงมีอยู่ตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อให้สามารถอธิบายสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคราวเรือนยากจนดักดานในภาคกลาง
- 2) เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะที่มุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจนดักดานในชนบทของภาคกลาง

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้ศึกษาวิจัยสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคนยากจนดักดานในชนบทในภาคกลางและให้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนยากจนดักดาน

ถ้าถือเอาเขตการปกครองท้องถิ่นเป็นหลัก "ภาคกลาง" ในที่นี้จะครอบคลุมถึงจังหวัดต่างๆ ทั้งสิ้น 22 จังหวัด มีขอบเขตตั้งแต่ชัยนาททางทิศเหนือ จรดประจวบคีรีขันธ์ทางทิศใต้ และตราดทางทิศตะวันออก จรดกาญจนบุรีทางทิศตะวันตก โดยไม่รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

เพื่อให้ได้ผลตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายและเนื่องจากยังไม่มีข้อมูลพื้นฐานของภาคกลางในเรื่องที่วิจัย คณะผู้วิจัยได้เลือกการศึกษาวิจัยแบบบุกเบิก (exploratory research) โดยสุ่มเลือกจังหวัดเพื่อศึกษา 4 จังหวัด ได้แก่ ชัยนาท สระบุรี สระแก้ว และกาญจนบุรี และในแต่ละจังหวัดได้เลือกศึกษา 2 อำเภอ แต่ละอำเภอได้เลือก 2 ตำบล เมื่อถึงระดับตำบล ได้วางแผนที่จะเลือก 4-5 หมู่บ้านในแต่ละตำบล และในแต่ละหมู่บ้านเลือก 4-5 คราวเรือน

1.4 ระยะเวลาในการดำเนินการ..

เริ่มดำเนินโครงการวิจัยตั้งแต่ 1 พฤศจิกายน 2542 จนถึง 30 มิถุนายน 2543 รวมทั้งสิ้น 8 เดือน โดยในช่วงเวลาที่ดำเนินการได้รวมถึงการออกแบบการวิจัย การสืบค้นเอกสาร การออกแบบแบบสอบถาม การ

เก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลข้อมูล การวิเคราะห์ผล การเสนอผลเบื้องต้นในที่ประชุมสัมมนา และการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

1.5 วิธีการศึกษา

1.5.1 แหล่งข้อมูล

สำหรับข้อมูลสถิติภูมิทางด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปของภาคกลางและจังหวัดตัวอย่าง รวบรวมจากเอกสารที่จัดทำโดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน และสำนักงานพัฒนาชุมชนในอำเภอตัวอย่าง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานจังหวัดของจังหวัดที่สำรวจ

สำหรับข้อมูลปฐมภูมิได้จากการสำรวจและสอบถามจากครัวเรือนตัวอย่างและผู้นำหมู่บ้าน ใน 4 จังหวัดที่เลือกไว้

1.5.2 การกำหนดลักษณะของครัวเรือนยากจนคัดค้านเพื่อการสำรวจ

เพื่อให้ได้ข้อมูลทางด้านสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนคัดค้าน ได้มีการกำหนดลักษณะของครัวเรือนยากจนคัดค้านโดยใช้ผลสรุปจากเอกสารสองฉบับเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ รายงานเรื่อง "Poverty Profiles for Thailand" ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี ค.ศ. 1998 และรายงานเรื่อง "การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ยากจนคัดค้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (รายงานฉบับสมบูรณ์)" จัดทำโดย รศ. พัทธ์สิทธิ์ ฉายะภูติ และคณะ เมื่อปี 2542 โดยสรุป ลักษณะของครัวเรือนยากจนคัดค้านที่สำรวจประกอบด้วย ขนาดของครัวเรือน อายุของประชากร ระดับการศึกษาและอาชีพของประชากร การหย่าร้าง การวางแผนครอบครัว สุขภาพอนามัยของประชากร ที่อยู่อาศัย การเคลื่อนย้ายแรงงาน รายได้รายจ่าย ภาวะหนี้สิน การถือครองที่ดิน การฝึกอบรม การใช้เวลาว่าง แหล่งน้ำบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตร ความรู้สึกต่อความยากจน ปัญหาที่ครัวเรือนประสบ

1.5.3 การเลือกตัวอย่างเพื่อรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

ในขั้นแรก ได้แบ่งภาคกลางที่ไม่รวมกรุงเทพและปริมณฑลออกเป็นสี่กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจะเลือกจังหวัดที่มีข้อมูลชี้ว่ามีจำนวนครัวเรือนยากจนในชนบทจำนวนมากเป็นจังหวัดตัวอย่าง คือ

- 1) กลุ่มที่ 1 ครอบคลุมจังหวัด อ่างทอง ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี ได้เลือกจังหวัดชัยนาท
- 2) กลุ่มที่ 2 ครอบคลุมจังหวัด จันทบุรี ตราด ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา สระแก้ว ปราจีนบุรี ได้เลือกจังหวัดสระแก้ว
- 3) กลุ่มที่ 3 ครอบคลุมจังหวัด สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี นครนายก นครปฐม ได้เลือกจังหวัดสระบุรี
- 4) กลุ่มที่ 4 ครอบคลุมจังหวัด กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ได้เลือกจังหวัดกาญจนบุรี

ในขั้นต่อมา ในแต่ละจังหวัดได้สุ่มเลือก 2 อำเภอ และในแต่ละอำเภอได้สุ่มเลือก 2 ตำบล ได้อำเภอและตำบลตามรายชื่อในตารางที่ 1.1

ในขั้นที่เลือกหมู่บ้านตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้เดินทางไปสำรวจภาพรวมที่สำนักงานพัฒนาชุมชนในอำเภอที่เลือกไว้และประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในตำบลที่เลือกไว้ เพื่อให้ได้ข้อมูลว่าหมู่บ้านใดในแต่ละตำบลที่เลือกไว้แล้วนั้นมีครัวเรือนยากจนมากที่สุด จากนั้นก็เลือกหมู่บ้านไว้ตำบลละ 5 หมู่บ้าน

ในขั้นที่เลือกครัวเรือนตัวอย่าง เมื่อเดินทางไปสำรวจ จะมุ่งไปประสานงานกับผู้นำตำบล และผู้นำหมู่บ้านที่เลือกไว้ แล้วให้ผู้นำเหล่านั้นเลือกครัวเรือนที่เป็นครัวเรือนยากจนคัดค้านหมู่บ้านละ 4-5 ครัวเรือนเพื่อการสอบถามข้อมูลลักษณะของครัวเรือน

ในการเลือกหมู่บ้านมีปัญหาบางประการที่ต้องลดจำนวนหมู่บ้านลง เช่น บางตำบลมีจำนวนหมู่บ้านน้อยกว่า 5 หมู่ และเมื่อเดินทางไปสำรวจภาคสนาม บางหมู่บ้านที่เลือกไว้ น้ำท่วมยังไม่สามารถเดินทางเข้าไปได้เมื่อคำนึงถึงความปลอดภัยของคณะสำรวจ ในบางท้องที่ครัวเรือนไม่สามารถละทิ้งงานเก็บเกี่ยวมาให้สัมภาษณ์ได้ แต่โดยสรุปมีหมู่บ้านตัวอย่างทั้งสิ้น 74 หมู่บ้าน ครัวเรือนตัวอย่าง 354 ครัวเรือน มีสมาชิกครอบครัวทั้งสิ้น 1,550 คน และสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านระดับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสารวัตรตำบลเพื่อให้ได้ภาพรวมของหมู่บ้านอีก 68 หมู่บ้าน จำนวนผู้นำที่ได้สัมภาษณ์ภาพรวมของหมู่บ้านมีน้อยกว่า 74 เพราะบางหมู่บ้านผู้นำไม่อยู่ในขณะสำรวจ

1.5.4 การสำรวจภาคสนาม

เมื่อออกแบบสอบถามเพื่อให้ครอบคลุมลักษณะของครัวเรือนยากจนคัดค้านแล้ว ได้ทำการทดสอบความสมบูรณ์ของแบบทดสอบใน 2 หมู่บ้านในจังหวัดชัยนาท ในการสำรวจภาคสนามในระหว่างเดือนธันวาคม 2542- กุมภาพันธ์ 2543 ได้ใช้ผู้สำรวจที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และผู้วิจัยเป็นผู้ควบคุมและตรวจสอบในแต่ละหมู่บ้าน

1.5.5 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ได้บันทึกและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยผู้ช่วยนักวิจัย ในส่วนของคำถามเปิดได้แยกวิเคราะห์ลงตารางโดยผู้วิจัย จากนั้นก็นำผลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์

1.5.6 การจัดทำรายงานและการเสนอผลงาน

เมื่อวิเคราะห์เสร็จและได้ผลสรุปเบื้องต้นแล้ว ได้นำเสนอผลงานวิจัยต่อที่ประชุมระดับชาติเรื่อง "การวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของคนจนคัดค้าน (ultra poor) ในประเทศไทย" ซึ่งจัดร่วมกันโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ ห้องแกรนด์ บอลรูม โรงแรมเซ็นจูรี่ปาร์ค ในวันที่ 19 พฤษภาคม 2543 การเสนอผลงานในครั้งนี้ดำเนินการร่วมกับโครงการวิจัยของภาคอื่นด้วย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ หลังจากนั้น ได้นำผลการวิจัยมาจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์นี้ โดยรายงานมีทั้งสิ้น 4 บท ประกอบด้วย

บทที่ 1 กล่าวถึงปัญหาที่ต้องการศึกษา วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา และวิธีการศึกษา

บทที่ 2 กล่าวถึงสภาพทั่วไปของภาคกลางและจังหวัดตัวอย่าง 4 จังหวัด รวมทั้งสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่สำรวจซึ่งได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้าน

บทที่ 3 กล่าวถึงผลการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนชาวนาจนดักดาน

บทที่ 4 เป็นบทสรุป กล่าวถึงสาเหตุของความยากจนในภาคกลาง แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และสรุปผลการศึกษาร่วมกับข้อเสนอแนะในเรื่องทางออกของครัวเรือนชาวนาจนดักดาน

ตารางที่ 1.1 จำนวนตัวอย่างที่ศึกษา จำแนกตามจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

อำเภอ/จังหวัด	ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ตัวอย่าง
อ. หันคา จ. ชัยนาท	หนองแซง	1. บ้านแหลมทอง	1	140	5
		2. บ้านหนองแซง	2	120	5
		3. บ้านดอนสีนวล	11	138	5
		4. บ้านเด่นกระต่าย	12	56	5
		5. บ้านเขาน้อย	15	47	5
	ไพรมย์	1. บ้านไพรมย์	5	73	4
		2. บ้านหนองนกเขา	6	110	5
		3. บ้านรางจิก	7	131	4
		4. บ้านเขาไพร	9	71	5
		5. บ้านดงก้าง	10	55	5
		6. บ้านหนองมะเขือ	12	50	4
อ. วัดสิงห์ จ. ชัยนาท	วังหมัน	1. บ้านหนองโสน	6	134	6
		2. บ้านหนองแก	7	93	5
	หนองขุ่น	1. บ้านหนองคอกควาย	2	90	5
		2. บ้านท่าจีน	3	81	5
		3. บ้านหนองแก	5	99	4
อ. แก่งคอย จ. สระบุรี	ท่ามะปราง	4. บ้านทุ่งกว้าง	6	93	4
		5. บ้านหนองเสือ	7	64	5
	ชะอม	1. บ้านท่ามะปราง	1	195	2
		2. บ้านน้ำซับ	2	91	5
		3. บ้านโป่งมกคล	3	128	4
		4. บ้านหนองคำ	4	113	5
		5. บ้านโป่งก้อนเส้า	5	142	5
	ชะอม	1. บ้านชะอม	2	235	4
		2. บ้านกระเหรี่ยงค่อม	3	183	4
		3. บึงไผ่	5	178	2
		4. โคกกระชาย	7	145	4
		3. บ้านหินตั้ง	8	170	4

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

อำเภอ/จังหวัด	ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ตัวอย่าง
อ. มวกเหล็ก จ. สระบุรี	หนองย่างเสือ	1. บ้านซับซอน	2	150	6
		2. บ้านเขาหลวง	6	23	4
		3. บ้านหนองผักหนอก	7	181	5
		4. บ้านหนองจอก	8	85	5
		5. บ้านหนองมะกรุค	12	103	4
	ซับสมบูรณ์	1. บ้านโป่งเกตุ	3	92	5
		2. บ้านซับน้อยใต้	9	140	5
		3. บ้านปฏิรูป	10	73	5
		4. บ้านทรัพย์นิยม	13	160	6
อ. วังน้ำเย็น จ. สระแก้ว	วังน้ำเย็น	1. บ้านสวนป่า	3	251	3
		2. บ้านคลองสารระพา	7	236	7
		3. บ้านชัยณรงค์	11	68	6
		4. บ้านภูเวียง	12	54	5
		5. บ้านวังศิลา	14	320	4
	ตาหลักใน	1. บ้านตาหลักใน	1	481	7
		2. บ้านเพชรพนานิคม	5	141	4
		3. บ้านประตู่โจง	10	92	5
		4. บ้านเพชรเจริญ	11	147	6
อ. วัฒนานคร จ. สระแก้ว	วัฒนานคร	1. บ้านหัวช้าง	2	44	5
		2. บ้านโนนจิก	3	296	6
		3. บ้านหนองกุ่ม	6	76	8
		4. บ้านอ่างไผ่	8	88	5
		5. บ้านเนินผาสุข	13	69	5
	หนองหมากฝ้าย	1. บ้านใหม่ศรีจำปาทอง	3	384	4
		2. บ้านหนองหมากฝ้าย	5	195	5
		3. บ้านภักดีแผ่นดิน	8	122	6
อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี	วังกระแจะ	1. บ้านเขาช้าง	1	155	4
		2. บ้านแก่งระเบิด	4	130	5
		3. บ้านหาดจั่ว	5	115	5
		4. บ้านพุหว่า	7	247	5
		5. บ้านบึงคั่นน้อย	8	113	4

ตารางที่ 1.1 (ต่อ)

อำเภอ/จังหวัด	ตำบล	หมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวน ครัวเรือน	จำนวน ตัวอย่าง
อ. ไทรโยค จ. กาญจนบุรี	ไทรโยค	1. แก่งประหลอม	1	82	4
		2. บ้านทุ่งก้าย่าง	3	158	5
		3. บ้านแก่งจ้อ	4	181	5
		4. บ้านแม่ น้ำน้อย	5	99	3
		5. บ้านควาตึ้งษ์	6	99	5
อ.ศรีสวัสดิ์ จ. กาญจนบุรี	หนองปรือ	1. บ้านเกาะบูก	1	110	7
		2. บ้านสามสุข	2	70	5
		3. บ้านสองพี่น้อง	3	80	6
		4. บ้านทุ่งนา	4	127	5
	ท่ากระดาน	1. บ้านท่ากระดาน	1	170	5
		2. บ้านท่ากระดาน	2	188	4
		3. บ้านเขาแก่งเรียง	3	207	4
		4. บ้านแก่งแคบ	4	220	5
		5. บ้านหม่องกระเทาะ	5	350	7

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของภาคกลาง ของจังหวัด และของหมู่บ้านที่ศึกษา

2.1 สภาพทั่วไปของภาคกลาง

2.1.1 ขนาดและที่ตั้ง

ภาคกลางครอบคลุมพื้นที่ของ 26 จังหวัด รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 64,938,253 ไร่ หรือ 103,901 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 20.25 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ รายละเอียดในตารางที่ 2.1 โดยมีอาณาบริเวณ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานี นครสวรรค์ ตาก เพชรบูรณ์ นครราชสีมา และบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศกัมพูชา

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทย และจังหวัดชุมพร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศเมียนมา

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของจังหวัดที่ต้องการศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ของ 22 จังหวัดในภาคกลางเท่านั้น ได้แก่ กาญจนบุรี จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชัยนาท ตราด นครนายก นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ ปราจีนบุรี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี ราชบุรี ระยอง ราชบุรี ลพบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สระแก้ว สระบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง โดยได้ยกเว้นกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ เพราะปัญหาของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นปัญหาของการอพยพเข้าเมืองซึ่งต่างกับความยากจนในชนบท พื้นที่ของ 22 จังหวัดมีรวมกันทั้งหมด 60,089,412 ไร่ หรือ 96,144 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 18.74 ของพื้นที่ประเทศ

อย่างไรก็ตาม ในการบรรยายสภาพทั่วไปของภาคกลาง จะมีสาระที่เกี่ยวข้องถึงทุกจังหวัดในภาคกลางด้วย

2.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของภาคกลางแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนกลาง ส่วนตะวันออก และส่วนตะวันตก ลักษณะภูมิประเทศของแต่ละส่วนเป็นดังนี้

1) ส่วนกลาง แบ่งลักษณะภูมิประเทศเป็น 2 บริเวณ คือ บริเวณที่ราบเจ้าพระยา และบริเวณขอบที่ราบเจ้าพระยาตอนบน

1.1) บริเวณที่ราบเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นที่ราบดินดอนสามเหลี่ยม ที่เกิดจากการทับถมของตะกอนบริเวณปากน้ำของแม่น้ำหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา ท่าจีน แม่กลอง และบางปะกง ที่

ราบนี้เป็นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเหมาะแก่การทำนา และการเพาะปลูกพืช มีอาณาเขตกว้างขวาง ลงมาจนจดอ่าวไทย อาจแบ่งเป็น 2 เขตย่อยคือ

- ที่ราบเจ้าพระยาตอนบน เป็นบริเวณพื้นที่เหนือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขึ้นไป ครอบคลุมพื้นที่ จังหวัดอ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท และบางส่วนของจังหวัดลพบุรี เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์และอยู่ในเขตชลประทาน พื้นที่บริเวณนี้ จึงใช้ในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะเป็น แหล่งปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ จนพื้นที่แถบนี้ได้รับฉายานามจากต่างประเทศว่า “ข้าวของทวีปเอเชีย” (the Rice Bowl of Asia)

- ที่ราบเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นบริเวณตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จนถึงอ่าวไทย หรือเรียกว่าที่ราบกรุงเทพ เนื่องจากเป็นที่ราบที่ติดกับอ่าวไทย ในช่วงเวลาน้ำทะเลขึ้นสูงสุด น้ำทะเลสามารถหนุนเข้ามาตามร่องน้ำธรรมชาติ ทำให้เกิดที่ราบลุ่มน้ำขึ้นถึงเป็นบางแห่ง จึงเป็นแหล่งทำนาเกลือ และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมฝั่งทะเลแหล่งใหญ่ของประเทศ ที่ราบนี้ยังเป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ และมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะริมแม่น้ำ ปัจจุบันการใช้ที่ดินบริเวณนี้ได้เปลี่ยนจากที่นาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งอุตสาหกรรมการเกษตรและนอกการเกษตร เช่น ไซโลอบพืช โรงงานประกอบเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และเคมีภัณฑ์ เป็นต้น

1.2) บริเวณขอบที่ราบเจ้าพระยาตอนบน มี 2 ด้าน คือ ขอบทางด้านตะวันตก มีเนินของแม่น้ำแม่กลองและเนินด้านข้างของแม่น้ำสะแกกรัง ส่วนขอบตะวันออกมีเนินป่าสักและเนินนครนายก ขอบด้านตะวันออกนี้อยู่ในเขตจังหวัดลพบุรีและสระบุรี มีสภาพเป็นที่ราบสลับที่ดอนและที่ราบเชิงเขา ดินมีคุณภาพต่ำ มีน้ำน้อย เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะข้าวโพดและข้าวฟ่าง นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในอุตสาหกรรมหนักเช่น อุตสาหกรรมซีเมนต์ เซรามิก เคมีภัณฑ์ และหินอ่อน เป็นต้น

2) ส่วนตะวันออก แบ่งเป็น 3 เขตตามลักษณะภูมิประเทศ คือ ทิวเขา ที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบลอนลาด และที่ราบชายฝั่งทะเล

2.1) ทิวเขา มีทิวเขาเป็นแนวยาว 2 ทิวเขาคือ ทิวเขาจันทบุรีและทิวเขาบรรทัด โดยทิวเขาจันทบุรีมียอดเขาสอยดาว เป็นยอดเขาสูงสุด ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสายที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำประแส แม่น้ำจันทบุรี ส่วนทิวเขาบรรทัดเป็นทิวเขาต่อจากทิวเขาจันทบุรีไปทางตะวันออก กั้นพรมแดนประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา

2.2) ที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลอนลาด บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญ คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี-บางปะกง ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญ ส่วนที่ราบลอนลาดเป็นบริเวณพื้นที่ที่อยู่ห่างจากที่ราบลุ่มน้ำไปสู่ทิวเขาชันกำแพง และทิวเขาจันทบุรี มีระดับสูง ๆ ต่ำ ๆ และเป็นเนินเขา

2.3) ที่ราบชายฝั่งทะเล เป็นบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเล ตั้งแต่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงไปจนถึงจังหวัดตราด เป็นที่ราบที่เกิดจากการกัดเซาะและทับถมของแม่น้ำสายสั้น ๆ จากทิวเขาจันทบุรี ลงสู่อ่าวไทย ได้แก่ แม่น้ำระยอง แม่น้ำประแส แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำเวฬุ และแม่น้ำเมืองตราด ทำให้เป็นพื้น

ที่ราบเชิงเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยค่อนข้างสูงเหมาะแก่การเพาะปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น

3) ส่วนตะวันตก แบ่งตามลักษณะภูมิประเทศเป็น 3 เขตใหญ่คือ ทิวเขา ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล

3.1) **ทิวเขา** เป็นทิวเขาแนวยาวต่อเนื่องจากเทือกเขาทางภาคเหนือไปทางคาบสมุทรภาคใต้ ด้านทิศตะวันตกของประเทศ ได้แก่ ทิวเขาดนนรงชัย ซึ่งต่อเนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านจังหวัดตาก และสิ้นสุดทิวเขาที่ด้านตะวันออกของกลุ่มแม่น้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี และทิวเขาตะนาวศรี ที่เริ่มต้นทางตอนเหนือของด่านเจดีย์สามองค์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทอดยาวลงไปทางใต้ ตามแนวพรมแดนประเทศไทยกับประเทศเมียนมา ผ่านจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ไปสิ้นสุดทิวเขาที่อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง เทือกเขาเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสำคัญเช่น แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำเพชรบุรี และแม่น้ำปราณบุรี ถัดจากทิวเขามาทางด้านตะวันออก พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบทิวเขา และภูเขาเตี้ย ๆ กระจายอยู่สลับกับแม่น้ำสายสั้น ๆ พื้นที่ดินจึงค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นแหล่งเพาะปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ข้าวฟ่าง และละหุ่ง เป็นต้น

3.2) **ที่ราบลุ่มน้ำ** มีลักษณะเป็นที่ราบต่ำ เหมาะแก่การเพาะปลูก ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี และที่ราบลุ่มแม่น้ำเพชรบุรีในจังหวัดเพชรบุรี

3.3) **ที่ราบชายฝั่งทะเล** ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ไปจนถึงอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บริเวณชายฝั่งของจังหวัดเพชรบุรี มีที่ราบค่อนข้างกว้าง แต่ได้จากอำเภอหัวหินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ลงไปมีลักษณะเป็นที่ราบแคบ ๆ บางตอนมีภูเขาเตี้ย ๆ คัดชายฝั่ง บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกนี้ส่วนใหญ่เป็นหาดโคลน จึงเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญ ได้แก่ นากุ้ง และเลี้ยงหอยแครง เป็นต้น

2.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ภูมิอากาศของภาคกลางจัดอยู่ในเขตโซนร้อน เป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม 2 ช่วง คือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือจะพัดพาความหนาวเย็นจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง และในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะพัดพาความชื้นจากบริเวณศูนย์สูตรและแถบซีกโลกใต้บริเวณมหาสมุทรอินเดียและทวีปออสเตรเลีย ทำให้มีเมฆมากและฝนตกชุก ฤดูกาลในภาคกลางแบ่งออกได้ 3 ฤดู คือ

- 1) ฤดูฝน เริ่มในเดือนเมษายน-พฤษภาคม ถึง เดือนตุลาคม-พฤศจิกายน
- 2) ฤดูหนาว เริ่มในเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์
- 3) ฤดูร้อน เริ่มในเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน

สำหรับบริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลตะวันออกซึ่งเป็นที่ราบเชิงเขา จะมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยค่อนข้างสูง ปริมาณน้ำฝนรวมโดยประมาณในรอบปี 2540 วัดได้ 12,514.5 มิลลิเมตร สถานีตรวจอากาศที่มีฝนตกมากที่สุด คือ สถานีตรวจอากาศคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีฝนตก 196 วัน วัดปริมาณฝนได้ 5,692.1 มิลลิเมตร

ส่วนเขตทิวเขาด้านตะวันตก ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าและภูเขา อากาศจะร้อนจัดในฤดูร้อน หนาววัดในฤดูหนาว และฝนตกชุกในฤดูฝน และจากการที่เป็นพื้นที่ภูเขาสูงยาวตลอดแนวชายแดนตะวันตกจะขวางกั้นทิศทางลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่งผลให้บริเวณด้านหน้าทิวเขาแถบอำเภอทองผาภูมิ และสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จะมีปริมาณน้ำฝนมาก ส่วนด้านหลังแนวเทือกเขาตะนาวศรีจะมีปริมาณฝนน้อย

2.1.4 ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1) ศักยภาพของดินสำหรับการปลูกพืช

ดินสำหรับปลูกพืชในภาคกลางสามารถจำแนกออกตามสมรรถนะของที่ดินสำหรับปลูกพืชไร่และทำนาได้ดังนี้

1.1) พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชไร่ทั่ว ๆ ไปหรือพืชล้มลุกมีประมาณร้อยละ 25.9 ซึ่งบริเวณนี้สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 บริเวณ ตามความสามารถของดินคือ

- บริเวณที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เพาะปลูกพืชล้มลุก หรือพืชไร่ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดินมีศักยภาพสูงในการเพาะปลูก ส่วนใหญ่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ หรือบริเวณที่มีโครงการชลประทานเข้าถึง พื้นที่บริเวณนี้ส่วนมากพบทางด้านทิศตะวันตกของภาค

- บริเวณที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้เพาะปลูกพืชล้มลุกหรือพืชไร่ต่าง ๆ ได้ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องคุณสมบัติของดิน เช่น เป็นดินเหนียวจัด ค่อนข้างเป็นทราย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ หรือเป็นดินค่อนข้างดื่น จึงจำเป็นต้องมีการใส่ปุ๋ยบำรุงดิน และมีมาตรการในการอนุรักษ์ดินที่ดี เช่น การปลูกพืชตามแนวระดับ หรือทำคันดินเบนน้ำในบริเวณที่มีความลาดชันสูง หรือลดการชะล้างพังทลายของดิน

1.2) พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการทำนา มีประมาณร้อยละ 31.7 ซึ่งบริเวณนี้สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 2 บริเวณใหญ่ ๆ ตามสมรรถนะของดินคือ

- บริเวณที่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการทำนาได้เป็นอย่างดี คุณภาพของดินมีข้อจำกัดน้อย บริเวณที่มีระบบชลประทานสามารถปลูกข้าวได้มากกว่า 1 ครั้งในรอบปี พื้นที่นี้จึงเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของภาค

- บริเวณที่มีความเหมาะสมในการที่จะทำนาแต่อาจมีข้อจำกัดบางประการเกี่ยวกับคุณสมบัติและความอุดมสมบูรณ์ของดิน หรือดินค่อนข้างดื่น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องความเป็นกรดจัดของดินหรือเรียกว่าดินเปรี้ยวซึ่งจะพบแถบด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นครนายก และจนถึงจังหวัดฉะเชิงเทรา

1.3) พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกไม้ยืนต้นหรือพืชสวน ในเขตที่มีฝนตกชุก มีประมาณ ร้อยละ 2.6 บริเวณนี้อยู่บริเวณอำเภอห้วยสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนถึงเขตอำเภอท่าแซะ และอำเภอปัว จังหวัดชุมพร และบริเวณทางด้านตะวันออก ตั้งแต่จังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด และปราจีนบุรี ซึ่งเหมาะแก่การปลูกยางพาราและไม้ผลต่าง ๆ เช่น ทุเรียน เงาะ ลำไย ส้ม มังคุด เป็นต้น

1.4) พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมในการที่จะนำมาใช้ปลูกพืชทั่วไป ประมาณ ร้อยละ 39.8 พื้นที่เหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่ควรนำมาใช้ทางเกษตร แต่บางบริเวณอาจนำมาใช้ปลูกพืชเฉพาะอย่างหรือเพื่อการปศุสัตว์ได้

2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในจำนวนเนื้อที่ของภาคกลางทั้งสิ้น 64.9 ล้านไร่ เป็นเนื้อที่ป่าไม้ร้อยละ 23.0 เป็นเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรร้อยละ 42.0 (ตารางที่ 2.2) แต่สำหรับ 22 จังหวัดที่ศึกษา มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 60 ล้านไร่ เป็นเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรประมาณร้อยละ 41.8 เนื้อที่ป่าไม้ประมาณร้อยละ 24.8 และเนื้อที่ไม่ได้จำแนกอีกประมาณร้อยละ 33.4 สำหรับเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรจำนวนประมาณ 25.0 ล้านไร่ จำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ตารางที่ 2.3) ดังนี้

- ที่อยู่อาศัย ประมาณ 0.7 ล้านไร่
- ที่นา ประมาณ 10.5 ล้านไร่
- ที่ปลูกพืชไร่ ประมาณ 8.7 ล้านไร่
- ที่ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น สวนผัก ไม้ดอก ประมาณ 4.3 ล้านไร่
- พืชสวนยางและสัตว์ ที่รกร้างว่างเปล่า และที่ทำประโยชน์อื่น ประมาณ 0.8 ล้านไร่

การถือครองที่ดินทางการเกษตรของภาคกลาง มีทั้งการถือครองในลักษณะที่เป็นของตนเอง ซึ่งรวมถึงที่ดินที่เกษตรกรเป็นเจ้าของ ที่ดินที่เกษตรกรนำไปจำนองไว้กับผู้อื่น ขายฝากให้ผู้อื่นแต่ยังคงมีสิทธิในการเข้าทำประโยชน์บนที่ดินนั้น และเกษตรกรที่เป็นผู้เช่าหรือถือครองที่ดินในเนื้อที่ของคนอื่น ซึ่งหมายถึง เกษตรกรที่เช่าที่ดินของคนอื่นเพื่อใช้ทำประโยชน์ รวมทั้งเกษตรกรที่รับจำนอง รับขายฝาก ตลอดจนใช้ประโยชน์ที่ดินโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ สำหรับภาคกลางจะมีจำนวนผู้เช่ามากกว่าทุกภาค ทั้งนี้เพราะที่ดินในภาคกลางส่วนใหญ่ถูกถือครองโดยเจ้าของที่ดินที่หาผลประโยชน์จากการให้เช่าที่ดินมาเป็นเวลานาน ประกอบกับจำนวนประชากรมีเพิ่มมากขึ้น แต่ที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้คนรุ่นหลังไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเช่าที่ดินจากผู้อื่นเพิ่มขึ้น

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้สำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 พบว่า ภาคกลางมีจำนวนผู้ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร 852,253 ราย สุพรรณบุรีมีจำนวนผู้ถือครองมากที่สุด 77,207 ราย รองลงมาได้แก่ กาญจนบุรี อุบลราชธานี สระแก้ว ตามลำดับ ผู้ถือครองในภาคกลางนี้มีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 25.0 ไร่ จำนวนผู้ถือครองของภาคกลางในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงลดลงจากปี 2536 เกือบ

ทุกขนาดของเนื้อที่ถือครองโดยเฉพาะผู้ถือครองเนื้อที่ขนาดใหญ่ (40 ไร่ขึ้นไป) มีจำนวนลดลงมากที่สุด ร้อยละ 25.2 ยกเว้นเนื้อที่ถือครองขนาด 10-39 ไร่ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยคือร้อยละ 3.4 (ตารางที่ 2.4)

สำหรับลักษณะการถือครองที่ดินในภาคกลางร้อยละ 84.6 เป็นการถือครองที่ดินลักษณะเดี่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีเนื้อที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง ส่วนกลุ่มที่ทำการเกษตรในเนื้อที่ของผู้อื่น ซึ่งรวมถึงที่บุกรุกป่าสงวน ที่สาธารณะ ที่เช่า และที่อื่น ๆ มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้เนื่องมาจากมาตรการการปิดป่าของรัฐ และกลุ่มที่ถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 2.5)

2.1.5 ทรัพยากรน้ำ

1) แหล่งน้ำธรรมชาติ ภาคกลางเป็นที่ราบลุ่มตอนกลางของประเทศ และมีเทือกเขา ภูเขาที่เป็นต้นน้ำลำธาร และด้านใต้ติดอ่าวไทย ทำให้มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่านลงสู่อ่าวไทย แม่น้ำที่สำคัญ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำนครนายก แม่น้ำแคว แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำเพชรบุรี เป็นต้น (ตารางที่ 2.6)

2) การพัฒนาแหล่งน้ำ

2.1) การพัฒนาแหล่งน้ำผิวดิน การพัฒนาแหล่งน้ำส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกรมชลประทาน ซึ่งมีทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อนำมาใช้ในการเกษตรและการบริโภค ส่วนการพัฒนาแหล่งน้ำที่ดำเนินงานโดยการไฟฟ้าฝ่ายผลิต เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า และการเกษตรในฤดูแล้ง การพัฒนาแหล่งน้ำในภาคกลางแบ่งออกเป็น 8 ประเภท คือ

- (1) การกักเก็บน้ำโดยเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ
- (2) การเก็บน้ำในลำคลองและในทุ่งราบ
- (3) การทดแรงส่งน้ำโดยเหมืองฝาย
- (4) การระบายน้ำ
- (5) การสูบน้ำ
- (6) การแปรสภาพที่ดิน
- (7) การไฟฟ้าพลังน้ำ
- (8) การบรรเทาอุทกภัย

การดำเนินงานพัฒนาแหล่งน้ำได้ดำเนินงานในกลุ่มน้ำต่าง ๆ เช่น กลุ่มน้ำเจ้าพระยา กลุ่มน้ำป่าสัก กลุ่มน้ำนครนายก กลุ่มน้ำแม่กลอง กลุ่มน้ำเพชรบุรี กลุ่มน้ำปรางบุรี กลุ่มน้ำปราจีนบุรี กลุ่มน้ำระยอง เป็นต้น

2.2) การพัฒนาแหล่งน้ำใต้ดิน ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลเพื่อนำมาใช้เป็นน้ำอุปโภค และบริโภค ภายในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งนำมาใช้เพื่อการเกษตรซึ่งถือได้ว่ามีความจำเป็นมากในท้องที่ที่ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติในลักษณะแม่น้ำหรือบึง

2.1.6 ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ป่าไม้ของภาคกลางจากการสำรวจในปี 2541 มีอยู่ประมาณ 14.7 ล้านไร่ หรือร้อยละ 24.4 ของเนื้อที่ทั้งหมดของภาคกลาง การเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่ามีประมาณ 2 แสนไร่เศษ หรือประมาณร้อยละ 0.33 ในระหว่างปี 2538-2541 ซึ่งถือว่าไม่น้อยกว่าภาคอื่น ๆ จังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2538-2541 มากกว่า 15,000 ไร่ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี มากที่สุดกว่า 90,000 ไร่ รองลงมาได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทราและประจวบคีรีขันธ์ประมาณ 20,000 ไร่ และจังหวัดปราจีนบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี ประมาณ 16,000 ไร่ (ตารางที่ 2.7) การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในภาคกลางเกิดจากการบุกรุกเป็นสาเหตุสำคัญ

2.1.7 ประชากร

ในปี 2541 หากไม่นับรวมกรุงเทพมหานคร ภาคกลางมีประชากรรวม 13.7 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 22.4 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นบุคคลที่อยู่ในกำลังแรงงานประมาณ 7.5 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นผู้ที่มิงานทำ ประมาณ 7.2 ล้านคน เป็นผู้ที่ไม่มีงานทำและกำลังแรงงานที่รอฤดูกาล จำนวนประมาณ 3 แสนคน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ที่มีอายุ 13 ปี ขึ้นไปที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานโดยทำงานบ้าน เรียนหนังสือ เด็กและคนชราที่ไม่สามารถทำงานได้ และอื่น ๆ ประมาณ 3.4 ล้านคน และเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี ประมาณ 2.8 ล้านคน (ตารางที่ 2.8)

ในจำนวนผู้ที่มิงานทำ ส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างเอกชนประมาณร้อยละ 40 รองลงมาเป็นผู้ทำงานส่วนตัวประมาณร้อยละ 26 ทำงานช่วยธุรกิจของครอบครัวประมาณร้อยละ 23 ทำงานเป็นลูกจ้างรัฐบาลประมาณ ร้อยละ 8 และเป็นผู้ทำงานเป็นนายจ้างมีน้อยมากประมาณร้อยละ 3 ตามลำดับ ส่วนการศึกษาของผู้มิงานทำนั้นประมาณร้อยละ 50 สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น รองลงมาสำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้เป็นเพราะกำลังแรงงานไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สำหรับประชากรที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานที่ทำงานด้านเกษตรกรรม สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจการเปลี่ยนทางการเกษตร พ.ศ. 2541 ภาคกลาง พบว่า สมาชิกในครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรในปี 2541 มีจำนวนลดลงจากปี 2536 โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนผู้ถือครองทำการเกษตรที่มีอายุ 13 ปีขึ้นไป ร้อยละ 75.2 ทำงานเกษตรในที่ถือครองโดยทำงานเกษตรในที่ถือครองอย่างเดียวร้อยละ 50.3 ทำงานเกษตรในที่ถือครองและทำงานอื่นด้วยร้อยละ 24.9 และเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2536 พบว่า สัดส่วนของสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานเกษตรในที่ถือครองลดลงร้อยละ 6.8 โดยลดลงที่ลักษณะการทำงานเกษตรในที่ถือครองอย่างเดียวยกเว้นร้อยละ 3.7 หรือลดลงจากร้อยละ 54.0 ในปี 2536 เป็นร้อยละ 50.3 ในปี 2541 ขณะที่ผู้ทำงานเกษตรในที่ถือครองและทำงานอื่นด้วยมีสัดส่วนลดลงเช่นเดียวกัน คือลดลงร้อยละ 3.1 หรือลดลงจากร้อยละ 28.0 ในปี 2536 เป็นร้อยละ 24.9 ในปี 2541

2.1.8 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2541 พบว่า ครัวเรือนในภาคกลาง ชกเว้น กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณร้อยละ 12,904 บาท ซึ่งสูงกว่าภาคใต้ ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งประเทศเล็กน้อย แหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่มาจากค่าแรงและเงินเดือน รองลงมาได้แก่ กำไรจากการทำธุรกิจส่วนตัวที่ไม่ใช่เกษตร และกำไรจากการทำเกษตร ตามลำดับ สำหรับค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในภาคกลาง มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณเดือนละ 11,298 บาท ซึ่งต่ำกว่าครัวเรือนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล แต่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าภาคอื่น ๆ ทุกภาค ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของครัวเรือนเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม ประมาณร้อยละ 35 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด รองลงมาได้แก่ ค่าใช้จ่ายเพื่อที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ในบ้าน ร้อยละ 20 และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและค่าบริการสื่อสาร ร้อยละ 14 ตามลำดับ และมีค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคประมาณร้อยละ 13

สำหรับการกระจายรายได้ของครัวเรือนที่ทำการสำรวจในปี 2541 โดยการเรียงลำดับครัวเรือนตามรายได้ประจำต่อคนต่อเดือนจากน้อยไปหามากออกเป็น 10 กลุ่มเท่ากัน พบว่า มีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ของครัวเรือนในภาคกลาง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini Ratio) มีค่า 0.352 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนในภาคอื่น ๆ แล้ว ภาคกลางมีความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ของครัวเรือนน้อยกว่าทุกภาคและรวมทั้งประเทศ ซึ่งครัวเรือนในกลุ่มแรกที่มีรายได้น้อยที่สุด ประมาณร้อยละ 10 ของประชากรในภาคกลางทั้งหมด มีส่วนแบ่งของรายได้ประจำเพียงประมาณร้อยละ 2.6 ของรายได้ประจำของครัวเรือนภาคกลาง ในขณะที่ครัวเรือนกลุ่มสุดท้าย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้มากที่สุด แต่มีส่วนแบ่งของรายได้ประจำมากถึงร้อยละ 27.8 ของรายได้ประจำของครัวเรือนภาคกลางทั้งหมด (ตารางที่ 2.9)

2.1.9 สภาพเศรษฐกิจ

พื้นที่ภาคกลางส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนา ปลูกพืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์และการประมง การทำนาข้าวมีการปลูกกันมากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสำคัญ ๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แหล่งผลิตข้าวที่สำคัญอยู่ในเขตจังหวัดชัยนาท พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี การปลูกพืชไร่มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ อ้อย สับปะรด ข้าวโพด มันสำปะหลัง ข้าวฟ่าง ฝ้าย ถั่วเหลือง และมะพร้าว โดยเฉพาะอ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง ซึ่งปลูกเพื่อเป็นวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมแปรรูปอื่น ได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมสับปะรดกระป๋อง และอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลัง ตามลำดับ โดยมีการปลูกอ้อยมากในจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี ส่วนสับปะรดปลูกมากในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และชลบุรี มะพร้าวปลูกมากในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ข้าวฟ่างปลูกมากใน

จังหวัดลพบุรี สระบุรี ส่วนไม้ผลปลูกมากในจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี การเลี้ยงสัตว์ประเภทโคนมเลี้ยงกันมากในจังหวัดสระบุรี เป็ด ไก่ สุกร เลี้ยงมากในจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ส่วนทางด้านชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยมีการทำประมง

นอกจากนี้ สาขาอุตสาหกรรมก็เป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญมากสำหรับภาคกลางโดยมีมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงมากเป็นอันดับหนึ่งมากกว่าสาขาการผลิตอื่น ๆ และสูงกว่าภาคอื่น ๆ อีกด้วย ประเภทของอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่ประเภทเท่านั้น คือ อุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอสิ่งทอเครื่องแต่งกาย หนังสือพิมพ์ และผลิตภัณฑ์หนังสือ อุตสาหกรรมผลิตอาหาร เครื่องดื่ม ยาสูบ และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักร และอุปกรณ์ จังหวัดที่สาขาอุตสาหกรรมมีความสำคัญมากได้แก่ ระยอง ชลบุรี สระบุรี และพระนครศรีอยุธยา

ส่วนสาขาการค้าและบริการก็เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญอีกสาขาหนึ่งของภาคกลาง โดยมีสถานประกอบการธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่กว่า ร้อยละ 90 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมดเป็นกิจการขนาดเล็กที่มีคนงานน้อยกว่า 10 คน

เมื่อประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายการเงินบาทลอยตัวในช่วงกลางปี 2540 และดำเนินการใช้แผนฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศโดยเข้าร่วมกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงอย่างมากทั้งด้านการผลิต การใช้จ่ายและการลงทุน ซึ่งส่งผลให้ผลตอบแทนปัจจัยการผลิตชะลอตัวลง ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในราคาคงที่ลดลงร้อยละ 1.8 อันเนื่องมาจากภาวะการผลิตที่ลดลงทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรในภาคต่าง ๆ ของไทย อย่างไรก็ตาม การเติบโตของการผลิตรวมของภาคกลางทั้งส่วนกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) ส่วนตะวันออก และส่วนตะวันตก มีทิศทางชะลอตัวในอัตราที่น้อยกว่าภาคอื่น ๆ โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ ณ ราคาตลาดในปี 2540 คือ ประชากร 1 คน ประมาณ 90,592 บาท ซึ่งสูงกว่าภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตารางที่ 2.10) สรุปภาพรวมได้ดังนี้

1) ภาวะการผลิตของภาคกลางส่วนกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) สาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มากที่สุดในทุก ๆ ปีที่ผ่านมา คือ สาขาอุตสาหกรรม รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก สาขาเกษตรกรรม สาขาก่อสร้าง และบริการตามลำดับ สำหรับปี 2540 ภาวะการผลิตโดยรวมมีมูลค่าผลิตภัณฑ์น้อยกว่าปี 2539 กล่าวคือ ลดลงร้อยละ 1.27 เมื่อเทียบกับที่เคยขยายตัวร้อยละ 6.3 ในปี 2539 การลดลงดังกล่าวเป็นผลมาจากสาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรม และสาขาอื่น ๆ โดยที่สาขาเกษตรกรรมที่ลดลงนั้น สาเหตุมาจากการลดลงของหมวดพืชผลโดยเฉพาะผลผลิตข้าวลดลงจากปีที่ผ่านมา และหมวดประมง เป็นปัจจัยสำคัญ ส่วนภาวะการผลิตของสาขาอุตสาหกรรมซึ่งเป็นสาขาหลักมีทิศทางลดลงหลังจากที่เคยขยายตัวสูงอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด กล่าวคือ มีการลดลงร้อยละ 2.2 อันเนื่องมาจากการผลิตลดลงในหมวดต่าง ๆ หลายรายการ เช่น หมวดโลหะ หมวดชิ้นส่วนและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หมวดเครื่องจักรและอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น ส่วนสาขาการผลิตอื่น ๆ ที่ลดลงมากคือสาขาก่อสร้าง ลดลง

ร้อยละ 8.7 สาขาการค้าส่งและค้าปลีกลดลงร้อยละ 2.9 สาขาการธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ลดลงร้อยละ 5.5 (ตารางที่ 2.11) เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาตลาดปี 2540 เฉลี่ยต่อประชากร 1 คน ปรากฏว่า จังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดสระบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดมากที่สุด ตามลำดับ โดยมีมูลค่ามากกว่า 2 เท่าของจังหวัดอื่น ส่วนจังหวัดสิงห์บุรีและชัยนาทมีมูลค่าน้อยที่สุดตามลำดับ (ตารางที่ 2.10)

2) *ภาวะการผลิตของภาคกลางส่วนตะวันออก* สาขาอุตสาหกรรมยังคงเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและการค้าปลีก สาขาการเกษตร สาขาเหมืองแร่ ตามลำดับ ภาวะการผลิตยังคงมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่มีทิศทางชะลอลง กล่าวคือ ปี 2539 มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.4 แต่ในปี 2540 มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 6.0 สาเหตุที่ยังคงทำให้มีการขยายตัวในปี 2540 คือ สาขาเหมืองแร่ที่มีการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 39.1 อันเนื่องมาจากการขุดเจาะก๊าซธรรมชาติในอ่าวไทยแล้วมาขึ้นฝั่งที่จังหวัดระยองมีปริมาณเพิ่มขึ้น จึงส่งผลต่อเนื่องทำให้สาขาไฟฟ้า ประปา และโรงแยกก๊าซมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.1 ส่วนสาขากษตรกรรมในปี 2540 มีการผลิตลดลงร้อยละ 1.4 เมื่อเทียบกับปี 2539 ที่มีการขยายตัวร้อยละ 0.7 (ตารางที่ 2.12) เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาตลาดปี 2540 เฉลี่ยต่อประชากร 1 คน ปรากฏว่า จังหวัดระยองและชลบุรีมีมูลค่ามากที่สุด ตามลำดับ โดยมีมูลค่ามากกว่า จังหวัดนครนายกและสระแก้ว ซึ่งมีมูลค่าน้อยที่สุดตามลำดับถึงประมาณ 5 เท่า (ตารางที่ 2.10)

3) *ภาวะการผลิตของภาคกลางส่วนตะวันตก* สาขาอุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มากที่สุด รองลงมาได้แก่ สาขาการเกษตร และสาขาการค้าส่งและค้าปลีก ตามลำดับ ภาวะการผลิตโดยรวมมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ และลดลงเล็กน้อยในปี 2540 ซึ่งได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในบางส่วนทำให้การผลิตรวมลดลงร้อยละ 1.8 ในปี 2540 การผลิตรวมที่ลดลงนี้มาจากสาขาเกษตรกรรมที่ลดลงร้อยละ 0.9 ใน 2 หมวดสำคัญคือ ปศุสัตว์ และการประมง ส่วนการผลิตสาขาอื่น ๆ ส่วนใหญ่ลดลงทุกสาขายกเว้นสาขาอุตสาหกรรม ขยายตัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.9 สาขาบริการเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.4 สาขาขนส่งและคมนาคมเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.0 สาขาการผลิตที่มีการลดลงอย่างมากในปี 2540 คือ สาขาการก่อสร้าง ลดลงถึงร้อยละ 23.3 ซึ่งเป็นผลมาจากการก่อสร้างภาคเอกชนที่ลดลง (ตารางที่ 2.13) เมื่อพิจารณามูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาตลาดปี 2540 เฉลี่ยต่อประชากร 1 คน ปรากฏว่าจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีมูลค่ามากที่สุด รองลงมาได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี และที่น้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดสุพรรณบุรี ตามลำดับ (ตารางที่ 2.10)

2.1.10 การคมนาคมและการขนส่ง

ภาคกลางมีเส้นทางคมนาคมและการขนส่งติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง ทำให้สามารถติดต่อกับพื้นที่ภายในระหว่างจังหวัดในภาคได้โดยสะดวก ทั้งทางถนน ทางรถไฟ และทางน้ำ เส้นทางคมนาคมที่ใช้กันมากได้แก่ ทางถนน และทางรถไฟ เส้นทางที่มีบทบาทสำคัญได้แก่

ทางหลวงสายหลักที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดในพื้นที่ของภาค เช่น ทางหลวงหมายเลข 1 จากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ ซึ่งจะผ่านจังหวัดต่าง ๆ และมีทางแยกจากทางหลวงหมายเลข 1 อีกหลายสายซึ่งจะผ่านจังหวัดต่าง ๆ ของภาคกลางส่วนกลาง ทางหลวงหมายเลข 4 จากกรุงเทพฯ ถึงสงขลา ซึ่งจะผ่านจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคกลางส่วนตะวันตก และทางหลวงหมายเลข 3 จากกรุงเทพฯ ถึง ตราด เป็นต้น

ทางรถไฟสามารถใช้เส้นทางรถไฟสายเหนือ สายตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งจะผ่านจังหวัดต่าง ๆ ของภาคกลางส่วนกลาง เส้นทางรถไฟสายตะวันออก เส้นทางรถไฟสายใต้ และเส้นทางรถไฟสายตะวันตก

2.1.11 การศึกษา

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในรายงานการศึกษาและรายงานครู ปีการศึกษา 2541 สรุปข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษาเกี่ยวกับจำนวนโรงเรียน นักเรียน และครู ของภาคกลาง ประเภทต่าง ๆ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1) **ประเภทสามัญศึกษา** เป็นการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ ในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษามหาชน กรมสามัญศึกษา สำนักบริการการศึกษาส่วนท้องถิ่น มีจำนวนโรงเรียนทั้งสิ้น 6,922 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 2,024,464 คน ครู 105,928 คน อัตราส่วนครู : นักเรียน เท่ากับ 1 : 19

2) **ประเภทอาชีวศึกษา** เป็นการจัดการศึกษาสาขาอาชีพระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ของสถาบันการศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษามหาชน กรมศิลปากร มีจำนวนสถานศึกษาทั้งสิ้น 257 แห่ง นักศึกษา 225,960 คน และอาจารย์ 9,287 คน อัตราส่วนครู : นักศึกษา เท่ากับ 1 : 24

3) **ระดับปริญญา** เป็นการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้แก่สถาบันราชภัฏและวิทยาลัยพลศึกษา จำนวน 10 แห่ง

นอกจากสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังมีสถาบันการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่าในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยและสังกัดหน่วยงานอื่นอีกหลายแห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล แบ่งเป็น สถาบันการศึกษาของรัฐ 15 แห่ง สถาบันการศึกษาของเอกชน 21 แห่ง สถาบันการศึกษาวิชาทหารและตำรวจ สังกัดกระทรวงกลาโหมและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ค่าลำดับอีก 4 แห่ง หลายสถาบันได้จัดการศึกษาและบริการทางวิชาการให้แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

2.1.12 สภาพความเป็นอยู่ของครัวเรือนในชนบทภาคกลาง

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของภาคกลางในปี 2542 ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (ตารางที่ 2.14) แสดงให้เห็นว่าจากการสำรวจ 14,375 หมู่บ้านที่อยู่นอกเขตเทศบาล สภาพความเป็นอยู่ในด้าน

สุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการดูแลสุขภาพเด็ก ด้านความอบอุ่นของครอบครัว ด้านความมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ด้านคุณธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดี ยกเว้นในบางเรื่องที่ยังมีครัวเรือนจำนวนมาก
ซึ่งสภาพความเป็นอยู่ไม่บรรลุเป้าหมายของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้แก่เรื่องรายได้เฉลี่ยต่อครัว
เรือน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ การไม่ติดหนี้ของคนในครัวเรือน เป็นต้น

2.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดที่ศึกษา

2.2.1 จังหวัดชัยนาท

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

จังหวัดชัยนาทตั้งอยู่ในเขตภาคกลางตอนบน ตรงบริเวณฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาบนเส้นรุ้งที่ 15 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 108 องศาตะวันออก สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 16.854 เมตร อยู่ห่างจาก กรุงเทพมหานคร 196 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 2,469.746 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,647,541.88 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับจังหวัดนครสวรรค์ และอุทัยธานี

ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดนครสวรรค์ และสิงห์บุรี

ทิศใต้ ติดกับจังหวัดสิงห์บุรี และสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดอุทัยธานี

ในปี 2542 จังหวัดชัยนาทแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ 53 ตำบล 474 หมู่บ้าน และมีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 89,710 หลังคาเรือน มีเทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 8 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 51 แห่ง

2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดชัยนาทเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำรวมแล้วมีเนื้อที่ร้อยละ 99.06 ของเนื้อที่ทั้งหมด มีแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน้อย ไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกอำเภอ นอกจากลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบแล้ว ยังมีเนินเขาเล็ก ๆ ขนาดประมาณ 1-3 กิโลเมตร ทั่วไปทั้งจังหวัด

ภูมิอากาศโดยทั่วไป คล้ายกันกับจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลาง ซึ่งมี 3 ฤดู คือ ในฤดูร้อนอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 38-40 องศาเซลเซียส ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม ในฤดูฝนมีฝนตกค่อนข้างชุก โดยเฉลี่ยประมาณ 1,010.6 มิลลิเมตร ระหว่างเดือน พฤษภาคม - ตุลาคม ในฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด อุณหภูมิโดยเฉลี่ยประมาณ 14-18 องศาเซลเซียส ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน - มกราคม

3) ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

ด้านป่าไม้ จังหวัดชัยนาทมีพื้นที่ป่าไม้ไม่มากนัก พื้นที่ป่าเกือบทั้งหมดอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง คือ ป่าสงวนแห่งชาติเขาหลัก-เขาช่องลม และป่าสงวนแห่งชาติเขาราวเทียน สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เบญจพรรณและอยู่ในสภาพทรุดโทรม จึงทำให้จังหวัดนี้ไม่มีธุรกรรมทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับสาขาป่าไม้เชิงพาณิชย์ ทำให้ผลิตภัณฑ์จังหวัดสาขาป่าไม้มีค่าเป็นศูนย์

ด้านแร่ธาตุของจังหวัดชัยนาทก็มีน้อยมากเช่นกันจนไม่มีการสำรวจและผลิตในเชิงพาณิชย์

ด้านแหล่งน้ำ ถือได้ว่าจังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางที่มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ 3 แหล่งคือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำน้อยและนับเป็นหัวใจของการทำเกษตรกรรมของจังหวัด

4) การถือครองที่ดินทางการเกษตรและการให้ประโยชน์ที่ดิน

ผลจากการทำสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2538 พบว่า จังหวัดชัยนาทมีผู้ถือครองทำการเกษตร 41,073 ราย และมีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น 967,728 ไร่ อำเภอหันคาเป็นผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมากที่สุดคือร้อยละ 26.07 และ 34.80 อำเภอโมรหมื่นเป็นผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรต่ำสุดคือร้อยละ 9.58 และ 9.18 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เผยแพร่โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินระบุว่าเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรในปี 2540 มีทั้งสิ้น 1,132,780 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 73.4 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด

เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรในจังหวัดชัยนาทส่วนใหญ่คือร้อยละ 80.08 ใช้สำหรับเป็นที่ปลูกข้าว รองลงมาได้แก่การใช้เป็นที่ปลูกพืชไร่และที่ปลูกไม้ผล สวนผักร้อยละ 10.74 และ 3.42 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.3) จึงแสดงให้เห็นชัดเจนว่าสาขาเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนาคือสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของจังหวัดชัยนาท

5) ประชากรและความหนาแน่นของประชากร

ประชากรของจังหวัดชัยนาท ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542 รวมทั้งสิ้น 353,749 คน แยกเป็นชาย 171,828 คน และหญิง 181,921 คน อัตราการเพิ่มของประชากรเมื่อเทียบกับปี 2541 คิดเป็นเฉลี่ย 3.44 คนต่อประชากรพันคนอำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุด คือ อำเภอเมืองชัยนาท มีประชากร 76,719 คน คิดเป็นความหนาแน่นของประชากรประมาณ 300 คน ต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากรองลงมาได้แก่ อำเภอสรรคบุรี อำเภอสรรพยา และอำเภอโมรหมื่น ตามลำดับ คิดเป็นจำนวนความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 200 คน 173 คน และ 156 คน ต่อตารางกิโลเมตรตามลำดับ ส่วนพื้นที่ที่มีประชากรไม่หนาแน่นได้แก่ อำเภอวัดสิงห์ อำเภอหันคา และกิ่งอำเภอหนองมะโมง คิดเป็นความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ประมาณ 86 คน 72 คน และ 66 คน ต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ (ตารางที่ 2.15)

6) สาธารณูปโภคพื้นฐาน

จังหวัดชัยนาทมีทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดที่สามารถใช้ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และกรุงเทพมหานครได้โดยสะดวก เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านและตำบลในชนบทอยู่ในสภาพใช้การได้ดีเป็นส่วนใหญ่ การคมนาคมทางน้ำใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นหลัก

ในปีงบประมาณ 2541 จังหวัดชัยนาทมีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 55,716 ราย จำนวนกระแสไฟฟ้าที่ใช้ทั้งสิ้น 10,340,175 หน่วย

สำหรับการประปาในเขตเมือง ในปี 2539 การประปาภูมิภาคจำหน่ายน้ำให้ผู้น้ำ 5,300 ราย ปริมาณน้ำที่ผลิต 2,083,500 ลูกบาศก์เมตร ส่วนในชนบท ข้อมูล กชช 2ค. ปี 2539 ระบุว่าหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้จำนวน 280 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 65.3 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 429 หมู่บ้านในปีนั้น

ในปี 2540 จังหวัดชัยนาทมีจำนวนหมายเลขโทรศัพท์ทั้งสิ้น 9,344 เลขหมาย มีผู้เช่า 5,615 เลขหมาย

7) การศึกษาและสาธารณสุข

ในปี 2541 จังหวัดชัยนาทมีสถานศึกษาทั้งสิ้น 249 แห่ง มีครูและอาจารย์ 3,542 คน มีนักเรียนและนักศึกษา 58,403 คน อัตราส่วนครูและอาจารย์ต่อนักเรียนและนักศึกษาคิดเป็น 1:16

ในส่วนของการสาธารณสุข ในปี 2541 จังหวัดชัยนาทมีสถานพยาบาลแผนปัจจุบันที่มีเตียงรับผู้ป่วยค้างได้จำนวน 8 แห่ง มีจำนวนเตียง 630 เตียง ในจำนวนนี้เป็นสถานพยาบาลเอกชน 2 แห่ง จำนวน 130 เตียง ในจำนวนสถานพยาบาลทั้งหมดมีแพทย์ 61 คน อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1:5,778 มีพยาบาลวิชาชีพและเทคนิครวมกัน 355 คน อัตราส่วนพยาบาลต่อประชากรเท่ากับ 1:4,062

8) คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานในตารางที่ 2.16 แสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัด จปฐ. ที่มีครัวเรือนในชนบทไม่ผ่านเกณฑ์มากกว่าร้อยละ 30 อยู่ 2 เรื่อง อันเนื่องมาจากปัญหาของการที่เด็กเมื่อจบการเรียนแล้วก็ไม่ได้รับการฝึกอาชีพและการที่ครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำ

ในด้านการศึกษาของเด็กพบว่า ในปี 2542 มีเด็กในชนบทที่อายุครบเกณฑ์ต้องเข้าเรียนภาคบังคับ 20,773 คน ได้เข้าเรียน 20,726 คน หรือร้อยละ 99.8 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 100 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

9) สภาพเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจทั่วไปของจังหวัดชัยนาท ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม เมื่อพิจารณาจากประมาณการผลิตภัณฑ์จังหวัดในปี พ.ศ. 2540 พบว่าผลิตภัณฑ์รวมของสาขาการผลิตที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม สาขาค้าส่งและค้าปลีก และสาขาการก่อสร้างคิดเป็นร้อยละ 33.05, 19.08 และ 13.46 ของผลิตภัณฑ์จังหวัดตามลำดับ เศรษฐกิจโดยทั่วไปของจังหวัดชัยนาทขยายตัวอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ เพราะเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาคเกษตรเป็นหลัก มีผลิตภัณฑ์ต่อหัวของประชากรในปี 2540 เท่ากับ 46,403 บาท ใกล้เคียงกับจังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์ต่อหัวของประชากรต่ำที่สุดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนกลาง

2.2.2 จังหวัดสระบุรี

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

จังหวัดสระบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตามทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เป็นระยะทางประมาณ 108 กิโลเมตร และตามทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือเป็นระยะทางประมาณ 113 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด 3,577 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,235,304 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดอำเภอเมืองลพบุรี อำเภอชัยบาดาล และอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดอำเภอปากช่อง อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

ทิศใต้ ติดอำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี และอำเภอวังน้อย อำเภอดุสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ทิศตะวันตก ติดอำเภอภาชี อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

ในปี 2542 จังหวัดสระบุรีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 111 ตำบล 956 หมู่บ้าน มีจำนวนบ้านทั้งสิ้น 162,451 หลังคาเรือน มีเทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 20 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 102 แห่ง (ตารางที่ 2.18)

2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพทั่วไปทางตอนเหนือ ตอนกลาง และตอนตะวันออกเฉียงเหนือ ของจังหวัดสระบุรี ในเขตอำเภอแก่งคอย อำเภอมวกเหล็ก อำเภอวังม่วง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า มีเนินเขาสลับที่ราบสูง ส่วนตอนใต้ และตอนตะวันตก ในเขตอำเภอเมืองสระบุรี อำเภอหนองแซง อำเภอหนองแค อำเภอวิหารแดง อำเภอพระพุทธบาท อำเภอหนองไผ่ อำเภอบ้านหมอ อำเภอเสาไห้ อำเภอดอนพุด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ

จังหวัดสระบุรีมีสภาพอากาศที่ไม่ร้อนจัด และไม่หนาวจัด ฤดูร้อนเริ่มต้นเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ย 33.2 องศาเซลเซียส ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายนและฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ย 23.4 องศาเซลเซียส

3) ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ หินปูน หินอ่อน หินก่อสร้าง ดินลูกรัง ดินมาร์ล นอกจากนี้มีป่าไม้ ซึ่งเป็นป่าเบญจพรรณ มีพื้นที่ป่าประมาณ 31,440 ไร่ หรือร้อยละ 1.41 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ไม้ที่สำคัญคือ ไม้ยาง ไม้มะค่าโมง

จังหวัดสระบุรีมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญสำหรับการอุปโภค บริโภค และเกษตรกรรม คือ แม่น้ำป่าสัก ซึ่งมีต้นกำเนิดจากทิวเขาเพชรบูรณ์ไหลลงมาทางใต้ผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอชัยบาดาล

จังหวัดลพบุรี อำเภอแก่งคอย อำเภอเมืองสระบุรี อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี อำเภอบำเหน็จ อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปพร้อมกับแม่น้ำเจ้าพระยาที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา ความยาวของแม่น้ำป่าสักในส่วนที่ไหลผ่านจังหวัดสระบุรีประมาณ 105 กิโลเมตร จากความยาวทั้งหมดประมาณ 500 กิโลเมตร

4) การถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลจากการทำสำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2538 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าจังหวัดสระบุรีมีผู้ถือครองทำการเกษตร 33,028 ราย และมีเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรทั้งสิ้น 946,146 ไร่ อำเภอเมวกเหล็กมีผู้ถือครองและเนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมากที่สุดคือ ร้อยละ 16.09 และ 19.23 ของผู้ถือครองทั้งสิ้น ตามลำดับรองลงมาได้แก่ อำเภอแก่งคอย ซึ่งมีผู้ถือครองร้อยละ 12.93 และ เนื้อที่ถือครองเพื่อทำการเกษตร ร้อยละ 11.81 ของทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เผยแพร่โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินระบุว่าเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรในปี 2540 มีทั้งสิ้น 1,045,660 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.78 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด

เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรในจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ เป็นที่นาปลูกข้าวถึงร้อยละ 47.53 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งหมด เป็นที่ปลูกพืชไร่คิดเป็นร้อยละ 35.96 ส่วนพื้นที่ที่ปลูกไม้ผล สวนผัก ไม้ดอก มีเพียงร้อยละ 8.0 และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ว่างเปล่า และที่ทำประโยชน์อื่น ร้อยละ 4.97 ดังนั้นอาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดสระบุรีจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสาขาเกษตรกรรมในระดับเดียวกับจังหวัดชัยนาท

5) ประชากรและความหนาแน่นของประชากร

ประชากรของจังหวัดสระบุรี ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2541 รวมทั้งสิ้น 602,026 คน แยกเป็นชาย 301,343 คน และหญิง 300,683 คน อัตราการเพิ่มของประชากรเมื่อเทียบกับปี 2540 คิดเป็นเฉลี่ย 9.20 คนต่อประชากรพันคน อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุดคือ อำเภอเมืองสระบุรี มีประชากร 113,684 คน คิดเป็นความหนาแน่นของประชากรประมาณ 377 คนต่อตารางกิโลเมตร อำเภอที่มีประชากรหนาแน่นมากรองลงมาได้แก่ อำเภอหนองแค อำเภอพระพุทธบาท และอำเภอบ้านหมอ คิดเป็นความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เท่ากับ 318 คน 264 คน และ 209 คน ต่อกิโลเมตร ตามลำดับ ส่วนพื้นที่ที่มีประชากรไม่หนาแน่นส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภูเขาและพื้นที่แห้งแล้ง ซึ่งพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุดตามลำดับได้แก่เขตอำเภอมวกเหล็ก อำเภอเมวกเหล็ก และอำเภอกอนทุค โดยพื้นที่เหล่านี้มีความหนาแน่นของประชากรเพียง 62 คน 72 คน และ 128 คน ต่อกิโลเมตรตามลำดับ (ตารางที่ 2.18)

6) สาธารณูปโภคพื้นฐาน

จังหวัดสระบุรีเป็นชุมทางคมนาคมและขนส่งทางบกที่สำคัญของภาคกลาง มีทางหลวงแผ่นดินทางหลวงจังหวัด ตลอดจนทางหลวงท้องถิ่น และทาง รพช. ที่สามารถใช้เดินทางติดต่อภายในจังหวัด และระหว่างจังหวัดได้สะดวกทุกฤดูกาล มีทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือและสายเหนือผ่าน โดยที่ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือจะผ่านด้านอำเภอหนองแซง อำเภอเมืองสระบุรี อำเภอแก่งคอยและอำเภอเมวกเหล็ก ส่วนทางรถไฟสายเหนือจะผ่านด้านอำเภอบ้านหมอ และอำเภอหนองโดน

ในปีงบประมาณ 2541 จังหวัดสระแก้วมีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้า 466,272 ราย จำนวนกระแสไฟฟ้าที่ใช้ทั้งสิ้น 3,590,511,296 หน่วย

สำหรับการประปาในเขตเมือง ในปี 2541 การประปาภูมิภาคจำหน่ายน้ำให้ผู้ใช้น้ำ 17,077 ราย ปริมาณน้ำที่ผลิต 6,916,737 ลูกบาศก์เมตร ส่วนในชนบท ข้อมูล กชช 2ค. ปี 2539 ระบุว่าหมู่บ้านที่มีน้ำประปาใช้จำนวน 339 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 39.8 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 852 หมู่บ้านในปีนั้น

ในปี 2541 จังหวัดสระบุรีมีจำนวนหมายเลขโทรศัพท์ทั้งสิ้น 30,533 เลขหมาย มีผู้เช่า 19,290 เลขหมาย

7) การศึกษาและสาธารณสุข

ในปี 2541 จังหวัดสระบุรีมีสถานศึกษาทั้งสิ้น 711 แห่ง มีครูและอาจารย์ 6,617 คน มีนักเรียนและนักศึกษา 141,793 คน อัตราส่วนครูและอาจารย์ต่อนักเรียนและนักศึกษาคิดเป็น 1:21

ในส่วนของการสาธารณสุข ในปี 2541 จังหวัดสระบุรีมีสถานพยาบาลแผนปัจจุบันที่มีเตียงรับผู้ป่วย ค้างได้จำนวน 17 แห่ง มีจำนวนเตียง 1,894 เตียง ในจำนวนนี้เป็นสถานพยาบาลเอกชน 4 แห่ง จำนวน 530 เตียง ในจำนวนสถานพยาบาลทั้งหมดมีแพทย์ 160 คน อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1:3,514 มีพยาบาลวิชาชีพและเทคนิครวมกัน 1,298 คน อัตราส่วนพยาบาลต่อประชากรเท่ากับ 1:433

8) คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานในตารางที่ 2.19 แสดงให้เห็นว่ามีตัวชี้วัด จปฐ. ที่มีครัวเรือนในชนบทไม่ผ่านเกณฑ์มากกว่าร้อยละ 20 อยู่ 2 เรื่องอันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาของการที่ครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำและการที่ยังมีครัวเรือนเข้าร่วมในกลุ่มต่างๆ ในชนบทไม่มากนัก

ในด้านการศึกษาของเด็กพบว่า ในปี 2542 มีเด็กในชนบทที่อายุครบเกณฑ์ต้องเข้าเรียนภาคบังคับ 28,121 คน ได้เข้าเรียน 28,039 คน หรือร้อยละ 99.7 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 100 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

9) สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัด สาขาอุตสาหกรรมจะเป็นสาขานำในการผลิตของจังหวัด อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สำคัญได้แก่ การผลิตปูนซีเมนต์ การถลุงเหล็ก สิ่งทอ กระเบื้องเคลือบ และโม่ เสด ภาวะการลงทุนด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง ปี 2533-2538 ที่ผ่านมา เนื่องจากจังหวัดสระบุรีมีข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และมีแหล่งพลังงานที่สำคัญคือ มีท่าอากาศยานนานาชาติจากมาบตาพุด ส่งมายังเขตพื้นที่อุตสาหกรรมของจังหวัด ในปี 2538 ซึ่งมีช่วงที่ธุรกิจและอุตสาหกรรมรุ่งเรืองมากนั้น จังหวัดสระบุรีมีโรงงานทั้งสิ้น 826 แห่ง จำนวนเงินลงทุน 73,150 ล้านบาท มีการจ้างงาน 48,597 คน

ด้านการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ยังยึดอาชีพการทำนาและปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ข้าว ข้าวฟ่าง และฝ้าย แต่เนื่องจากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การทำนาและปลูกพืชไร่ไม่ได้

ผลดีเท่าที่ควร ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่หันไปเลี้ยงสัตว์กันมากขึ้นโดยเฉพาะโคนมและโคเนื้อ ซึ่งให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า

เมื่อพิจารณาข้อมูลผลิตภัณฑ์จังหวัดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ตารางที่ 2.20) พบว่า ในปี 2540 จังหวัดสระบุรีมีมูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด ณ ราคาคงที่ รวมทั้งสิ้น 67,084,398 ล้านบาท โดยสาขาอุตสาหกรรมมีมูลค่าสูงสุดถึงร้อยละ 44.76 ของผลิตภัณฑ์รวมทั้งจังหวัด รองลงมาได้แก่สาขาเหมืองแร่และขอยหินมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ร้อยละ 13.50 ส่วนสาขาการขนส่งและขายปลีก และสาขาไฟฟ้าและประปาจะมีมูลค่าผลิตภัณฑ์อยู่ในอันดับที่ 3 และ 4 ตามลำดับ ส่วนสาขาเกษตรกรรมมีมูลค่าผลิตภัณฑ์อยู่ในลำดับที่ 6 ต่อจากสาขาบริการ คือร้อยละ 5.57 ของการผลิตรวมของจังหวัดเท่านั้น

2.2.3 จังหวัดสระแก้ว

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

เดิมอำเภอสระแก้วเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดปราจีนบุรี ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2536 เป็นต้นมา ก็ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดสระแก้ว นับเป็นจังหวัดที่ 74 ของประเทศไทย จังหวัดสระแก้วตั้งอยู่ในภาคตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 236 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 4,496,961 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา และอำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ประเทศกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกบินทร์บุรีและอำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี กับอำเภอสนามชัยเขต

จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในปี 2542 จังหวัดสระแก้วแบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ 2กิ่งอำเภอ 59 ตำบล 622 หมู่บ้าน มีเทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 7 แห่ง มีองค์การบริหารส่วนตำบล 58 แห่ง และมีสภาตำบล 1 สภา ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2541 มีประชากรทั้งสิ้น 528,923 คน (ตารางที่ 2.21)

2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

จังหวัดสระแก้วตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 36.371 เมตร จุดที่วัดคือบริเวณวัดสระแก้ว ตำบลสระแก้ว อำเภอเมืองสระแก้ว ลักษณะโดยทั่วไป บริเวณทิศตะวันออกและทิศใต้ของจังหวัดเป็นที่ราบสูงคล้ายกับพื้นที่ราบสูงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีสภาพเหมาะกับการปลูกพืชไร่ ส่วนบริเวณรอยตะเข็บติดต่อกับประเทศกัมพูชาเป็นป่าทึบมีเทือกเขากันทรผืนแดน ในเขตอำเภอวัฒนานครมีลักษณะเป็นสันกั้นน้ำโดยทางตะวันตกน้ำจะไหลลงสู่อำเภอเมืองสระแก้ว ส่วนทางตะวันออกน้ำจะไหลลงสู่อ่าวอรัญประเทศและประเทศกัมพูชาทั้งหมด

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปคือร้อนจัดในฤดูร้อนและค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว ในฤดูฝนมีฝนยาวนานกว่า 4 เดือน จากข้อมูลระหว่างปี 2537-2541 มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ในช่วง 27.50 - 28.78 องศา

เซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดอยู่ในช่วง 13.0 - 16.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 41.6 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูงคือมีปริมาณเฉลี่ยในช่วง 2537-2541 เท่ากับ 1,340.46 มิลลิเมตร

3) ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือป่าไม้ โดยเคยมีเนื้อที่ที่ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 3.4 ล้านไร่ หรือร้อยละ 76 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด แต่ปัจจุบัน ป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์จึงเหลืออยู่เพียงบริเวณอุทยานแห่งชาติปางสีดา และบริเวณทางตะวันออกของจังหวัดในเขตอำเภอวังน้ำเย็น มีไม้ที่สำคัญคือ ไม้ตะเคียน ไม้มะค่าโมง ไม้แดง

นอกจากนี้ก็มีแร่แมงกานีส โคโรไมต์ ทองคำ หินอ่อน และเหล็ก ในเขตอำเภอวังน้ำเย็น อำเภอคลองหาด อำเภอเขาฉกรรจ์ โดยในปี 2541 จังหวัดสระแก้วมีเหมืองแร่ 11 แห่ง

แหล่งน้ำสำหรับเกษตรกรรมมีหลายแหล่ง ได้แก่แหล่งน้ำธรรมชาติซึ่งที่สำคัญคือคลองพระสะทึง คลองตาหลัง คลองไก่อ่อน คลองวังจิก คลองพระปรง คลองลำสะโตน ห้วยยาง ห้วยตะเคียน ห้วยนางาม ห้วยพรมโงน ห้วยไผ่ คลองน้ำใส นอกจากนี้ก็มีแหล่งน้ำชลประทานอีก 11 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่ 141,061 ไร่ หรือร้อยละ 6.17 ของพื้นที่ถือครองการเกษตรทั้งหมด และยังมีสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้า 16 สถานี บริการพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 42,100 ไร่

4) การถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ปัญหาการถือครองที่ดินมีค่อนข้างมากในจังหวัดสระแก้ว แม้ในปัจจุบันจะได้มีการออกเอกสารสิทธิและใบจองไปมากแล้ว แต่ในบางอำเภอ เช่น อำเภอวังน้ำเย็น อำเภอคลองหาด ยังมีพื้นที่ที่อยู่ในเขตป่าสงวนอยู่เป็นส่วนใหญ่ ตามข้อมูลของสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดสระแก้วมีเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรในปี 2540 มีทั้งสิ้น 1,939,220 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 43.12 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรในจังหวัดสระแก้วส่วนใหญ่เป็นที่ปลูกพืชไร่ ถึงร้อยละ 46.74 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งหมดและเป็นที่นาปลูกข้าวร้อยละ 43.13 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งหมด ส่วนพื้นที่ที่ปลูกไม้ผล สวนผัก ไม้ดอก มีเพียงร้อยละ 4.02 และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ว่างเปล่า และที่ทำประโยชน์อื่น ร้อยละ 4.15 ดังนั้นอาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดสระแก้วจึงขึ้นอยู่กับสาขาเกษตรกรรมค่อนข้างสูง

5) ประชากรและความหนาแน่นของประชากร

ประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2541 มีทั้งสิ้น 528,923 คน อำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงสุดคือกิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ 142 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงไปคืออำเภออรัญประเทศ 99 คนต่อตารางกิโลเมตร ที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุดคืออำเภอวัฒนานคร มีประชากร 50 คนต่อตารางกิโลเมตร

6) สาธารณูปโภคพื้นฐาน

จังหวัดสระแก้วมีการคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงค่อนข้างสะดวกทั้งทางรถยนต์และรถไฟ โดยทางรถไฟจะสิ้นสุดที่อำเภออรัญประเทศ ส่วนเส้นทางระหว่างตำบลและหมู่บ้าน ส่วนหนึ่งยังมีสภาพเป็นดินลูกรังซึ่งใช้งานได้ในฤดูแล้งเท่านั้น

ในปี 2541 จังหวัดสระแก้วมีเลขหมายโทรศัพท์ทั้งสิ้น 8,489 เลขหมาย เป็นเลขหมายที่มีผู้เช่าแล้ว 6,512 เลขหมาย คิดเป็นอัตราการใช้ 12 หมายเลขต่อประชากรพันคน

ในปี 2541 จังหวัดสระแก้วมีสถานีผลิตไฟฟ้าทั้งหมด 7 แห่ง ใช้กระแสไฟฟ้าทั้งสิ้น 167,992,858 หน่วยต่อปี และมีจำนวนผู้ใช้ทั้งสิ้น 92,797 ราย

ในปี 2540 มีการผลิตน้ำประปาจำนวน 1,130,565 ลูกบาศก์เมตรเพื่อจำหน่ายน้ำในเขตเทศบาลและเขตสุขภาพิบาลสำหรับผู้ใช้น้ำจำนวน 43,053 ราย ส่วนในชนบท มีหมู่บ้านที่มีระบบน้ำประปา 283 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 45.06 ของจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 628 หมู่บ้าน

7) การศึกษาและสาธารณสุข

ในปี 2541 จังหวัดสระแก้วมีสถานศึกษารวมทั้งสิ้น 666 แห่ง มีครูและอาจารย์ 5,017 คน มีนักเรียน 117,135 คน อัตราส่วนนักเรียนต่อครูเท่ากับ 1: 23

จังหวัดสระแก้วมีสถานพยาบาลแผนปัจจุบันที่มีเตียงรับคนไข้ค้างคืนได้จำนวน 7 แห่ง มีเตียง 528 เตียง มีแพทย์ 30 คน พยาบาลวิชาชีพและพยาบาลเทคนิครวม 343 คน คิดอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1: 17,956 และคิดอัตราส่วนพยาบาลต่อประชากรเท่ากับ 1: 1,570

8) คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานในตารางที่ 2.22 แสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัด จปฐ. ที่มีครัวเรือนในชนบทไม่ผ่านเกณฑ์มากกว่าร้อยละ 30 จำนวน 2 เรื่อง อันเนื่องมาจากการที่ครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำและการที่เด็กไม่ได้เรียนต่อก็ไม่ได้ฝึกอาชีพ

นอกจากนี้ ข้อมูล จปฐ. ปี 2542 แสดงให้เห็นว่ามีเด็กอายุครบเกณฑ์เข้าเรียนภาคบังคับ 43,441 คน ได้เข้าเรียน 43,332 คน หรือร้อยละ 99.7 ทำให้ต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 100 ในทำนองเดียวกัน มีเด็กจบการศึกษาภาคบังคับ 9,754 คน ได้เข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา 8,944 คน จึงต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 98 เช่นกัน

9) สภาพทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 2.23 ชี้ให้เห็นว่าในปี 2540 จังหวัดสระแก้วมีผลิตภัณฑ์จังหวัดประมาณ 16,149 ล้านบาท ซึ่งไม่สูงนักเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น แต่มีอัตราเพิ่มจากปีก่อนหน้าร้อยละ 4.15 สาขาเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือการเกษตรที่มีผลิตภัณฑ์จังหวัดประมาณร้อยละ 28.9 ของผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้น รองลงไปคือการค้าส่งและค้าปลีกซึ่งมีผลิตภัณฑ์จังหวัดประมาณร้อยละ 28.7 ของผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้น ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญก็คือ ข้าวโพด ข้าว มันสำปะหลัง ถั่ว งา ฝ้าย อ้อย ปอ ส่วนไม้ผลและพืชอื่นด้นอื่นๆ ได้แก่ มะม่วง มะขามหวาน ขนุน ทุเรียน ส่วนการเลี้ยงสัตว์ มีการเลี้ยงโคและกระบือ

2.2.4 จังหวัดกาญจนบุรี

1) ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

กาญจนบุรีเป็นจังหวัดในภาคกลางและอยู่ด้านตะวันตกของประเทศไทย มีชายแดนตะวันตกกับประเทศเมียนมา อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 129 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 12,176,967 ไร่ นับว่าเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่มากเป็นอันดับสามของประเทศ รองจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดตากและจังหวัดอุทัยธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุพรรณบุรี และนครปฐม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศเมียนมา

ในปี 2542 จังหวัดกาญจนบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 98 ตำบล 883 หมู่บ้าน มีเทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 26 แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 95 แห่ง และสภาตำบล 3 สภา มีประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2541 รวมทั้งสิ้น 766,549 คน เป็นชาย 387,873 คน หญิง 378,676 คน

2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดกาญจนบุรีมี 3 ลักษณะ คือ

(1) บริเวณที่เป็นป่า เทือกเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารและแม่น้ำที่สำคัญของจังหวัด ได้แก่ พื้นที่บริเวณอำเภอสังขละบุรี ทองผาภูมิ ศรีสวัสดิ์ บางส่วนของอำเภอไทรโยค บ่อพลอย และอำเภอเมือง

(2) บริเวณที่เป็นที่ราบสูงสลับเนินเขาเตี้ย ๆ และป่าละเมาะ ได้แก่ พื้นที่บริเวณ อำเภอเลาขวัญ พนมทวน บางส่วนของอำเภอบ่อพลอยและอำเภอเมือง

(3) บริเวณที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ อยู่ในเขตพื้นที่ชลประทานเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่พื้นที่บริเวณอำเภอดำม่วง ท่ามะกา และบางส่วนของอำเภอพนมทวน พื้นที่ส่วนนี้จึงเป็นแหล่งผลิตทางเกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ส่วนอื่นของจังหวัด

แม้จังหวัดกาญจนบุรีจะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับ 3 ของประเทศ แต่พื้นที่จะเป็นป่าเขาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่ที่ห้ามมิให้ราษฎรเข้าไปประกอบการทำมาหากิน คือ

(1) พื้นที่หวงห้ามของทหาร

(2) พื้นที่เขตนอุทยาน

(3) พื้นที่เขตนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า

(4) พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ

(5) พื้นที่ป่าสัมปทานต่าง ๆ

จากข้อจำกัดด้านพื้นที่และสภาพภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้เหลือพื้นที่ราบเพื่อการอยู่อาศัย

และประกอบการเกษตรเพียงประมาณ 1 ใน 4 ของพื้นที่ทั้งหมดหรือประมาณ 3 ล้านไร่เท่านั้น ทำให้เกิดปัญหาตามมาคือ การบุกรุกทำลายป่า ส่งผลให้เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม่มีอัตราที่สูงมากจังหวัดหนึ่ง

ลักษณะภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คล้ายกับจังหวัดในภาคกลางแต่สภาพอากาศในแต่ละฤดูจะมีความแปรปรวนมากกว่า กล่าวคือ ในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อนจัด อุณหภูมิจะค่อนข้างหนาวกว่าและนานกว่าจังหวัดอื่น ในภาคกลางด้วยกัน ในช่วงระหว่างปี 2537-2541 มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปี 28.88 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 13.1 องศาเซลเซียส ในเดือนมกราคม 2539 และอุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 43.0 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายน 2541

ส่วนในฤดูฝนจะมีฝนค่อนข้างมาก และปริมาณน้ำฝนจะแตกต่างกันตามพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด บริเวณที่มีฝนตกชุกมากที่สุดคือ บริเวณเขื่อนเขาแหลมและเขตอำเภอทองผาภูมิ จากข้อมูลของสถานีอุตุนิยมวิทยากาญจนบุรี เกี่ยวกับปริมาณน้ำฝนของจังหวัดกาญจนบุรีระหว่างปี 2537-2541 ฝนตกเฉลี่ยปีละ 1,098 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตกเฉลี่ย 106 วัน

3) ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งน้ำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญ ป่าไม้ส่วนใหญ่จะเป็นป่าเบญจพรรณ มีเขตป่าสงวนอยู่ทั้งสิ้น 15 แห่ง มีอุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง และมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง นอกจากนี้ จังหวัดกาญจนบุรีมีแร่ธาตุที่สำคัญหลายอย่าง เช่น พลอย โคลไรต์ วุลแฟรม ฟอสเฟต พลวง เป็นต้น ในปี 2541 ทั้งจังหวัดมีเหมืองแร่ที่ได้รับสัมปทานและเปิดกิจการ 155 แห่ง

ในด้านแหล่งน้ำ ในเขตเมือง มีความต้องการบริโภคน้ำจำนวนมาก จึงมีระบบประปาภายใต้การดำเนินงานของการประปาภูมิภาค ในปี 2541 จังหวัดกาญจนบุรีมีการผลิตน้ำประปา 4 จุด เพื่อสนองความต้องการน้ำในเขตอำเภอเมืองกาญจนบุรี อำเภอพนมทวน อำเภอท่ามะกา และอำเภอเลาขวัญ ส่วนในหมู่บ้านนอกเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาล นั้น ในปี 2539 มีหมู่บ้านที่มีระบบประปาแล้ว 437 หมู่บ้าน

สำหรับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้แก่ แหล่งน้ำธรรมชาติ ที่สำคัญได้แก่แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำแควใหญ่ แม่น้ำแควน้อย แม่น้ำภาษี และห้วย คลองต่างๆค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนแหล่งน้ำชลประทานมีอยู่ไม่ต่ำกว่า 78 โครงการ ทำให้มีพื้นที่ที่ได้ประโยชน์โดยตรงตามโครงการประมาณ 96,321 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 4.65 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตร

4) การถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จังหวัดกาญจนบุรีมีเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรในปี 2540 มีทั้งสิ้น 2,070,430 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 17 ของเนื้อที่ทั้งจังหวัด เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรในจังหวัดกาญจนบุรีส่วนใหญ่เป็นที่ปลูกพืชไร่ ถึงร้อยละ 67.4 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งหมดและเป็นพื้นที่นาปลูกข้าวร้อยละ 20.0 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรทั้งหมด ส่วนพื้นที่ที่ปลูกไม้ผล สวนผัก ไม้ดอก มีเพียงร้อยละ 8.1 และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ว่างเปล่า และที่ทำประโยชน์อื่น ร้อยละ 1.8 ดังนั้นอาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีจึงขึ้นอยู่กับสาขาเกษตรกรรมค่อนข้างสูง

5) ประชากรและความหนาแน่นของประชากร

จังหวัดกาญจนบุรีมีประชากร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542 779,198 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดคืออำเภอเมืองกาญจนบุรี จำนวน 157,856 คน ที่มีน้อยที่สุดคืออำเภอศรีสวัสดิ์ จำนวน 20,924 คน อำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคืออำเภот่ามะกา มีประชากร 405 คนต่อตารางกิโลเมตร ที่มีความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ อำเภอศรีสวัสดิ์ มีประชากร 6 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตารางที่ 2.24)

6) สาธารณูปโภคพื้นฐาน

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดกาญจนบุรีทำได้สะดวกทั้งทางรถยนต์และรถไฟ สำหรับรถไฟจะเริ่มจากสถานีกรุงเทพฯ ผ่านชุมทางหนองปลาดุก อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ผ่านอำเภот่ามะกา อำเภот่าม่วง อำเภอเมือง ไปสิ้นสุดที่ตำบลท่าเสาอำเภอไทรโยค รวมระยะทาง 200 กิโลเมตร การเดินทางและขนส่งระหว่างอำเภอทำได้สะดวกแต่การเดินทางระหว่างตำบลหรือหมู่บ้านในบางท้องที่ทำได้เฉพาะฤดูแล้งเพราะยังมีสัดส่วนของถนนลูกรังค่อนข้างสูง กล่าวคือ ในปี 2541 จังหวัดมีระยะทางถนนทั้งสิ้น 4,360 กิโลเมตร ในจำนวนนี้เป็นถนนคอนกรีต 28 กิโลเมตร ลาดยาง 1,416 กิโลเมตร และลูกรัง 2,916 กิโลเมตร

ในด้านโทรศัพท์ ในปี 2541 มีจำนวนเลขหมายทั้งสิ้น 21,472 เลขหมาย มีผู้เช่าแล้ว 15,324 เลขหมาย

ในปีงบประมาณ 2540 จังหวัดกาญจนบุรีใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น 47,895,309 หน่วย มีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น 135,110 ราย

ในเขตเทศบาลเมืองกาญจนบุรี การประปาภูมิภาคผลิตน้ำประปาทั้งสิ้นในปีงบประมาณ 2541 จำนวน 3,378,081 ลูกบาศก์เมตร มีผู้ใช้น้ำ 11,322 ราย

7) การศึกษาและสาธารณสุข

ในปี 2541 จังหวัดกาญจนบุรีมีสถานศึกษา 543 แห่ง สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 524 แห่ง ซึ่งรวมสถาบันราชภัฏ 1 แห่ง และที่สังกัดหน่วยงานอื่นอีก 19 แห่ง มีครูและอาจารย์รวม 7,709 คน และนักเรียนนักศึกษา 159,097 คน ดังนั้นอัตราส่วนครูอาจารย์ต่อนักเรียนนักศึกษาเท่ากับ 1:21

ทางด้านสาธารณสุข จังหวัดกาญจนบุรีมีสถานพยาบาลแผนปัจจุบันที่มีเตียงรับคนไข้ค้างคืน 20 แห่ง มีจำนวนเตียง 1,545 เตียง ในจำนวนนี้เป็นสถานพยาบาลของเอกชน 6 แห่งจำนวน 285 เตียง มีแพทย์ 92 คน คิดเป็นอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเท่ากับ 1:8,331 มีพยาบาลวิชาชีพ 612 คน คิดเป็นอัตราส่วนพยาบาลต่อประชากรเท่ากับ 1:1,252

8) คุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานในตารางที่ 2.25 แสดงให้เห็นว่าตัวชี้วัด จปฐ. ที่มีครัวเรือนในชนบทไม่ผ่านเกณฑ์มากกว่าร้อยละ 15 และส่อปัญหาคุณภาพชีวิตได้แก่การที่เด็กแรกเกิดไม่ได้กินนมแม่อย่างน้อย 4

เดือนแรก การที่ครัวเรือนยังมีรายได้ต่ำและการที่ครัวเรือนยังไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชนบทมากเท่าที่ควร

ในด้านการศึกษาของเด็กพบว่า ในปี 2542 มีเด็กในชนบทที่อายุครบเกณฑ์ต้องเข้าเรียนภาคบังคับ 56,194 คน แต่ได้เข้าเรียน 55,781 คน หรือร้อยละ 99.3 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 100 และมีเด็กจบการศึกษภาคบังคับ 11,896 คน ได้เข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา 10,760 คน หรือร้อยละ 90.4 ต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 98

9) สภาพทางเศรษฐกิจ

ในปี 2540 จังหวัดกาญจนบุรีมีผลิตภัณฑ์จังหวัดรวมประมาณ 44,482 ล้านบาท สาขาเศรษฐกิจที่สำคัญคือการค้าส่งและค้าปลีกมีผลิตภัณฑ์จังหวัดร้อยละ 19.87 ของทั้งหมด รองลงไปที่คือสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 19.12 และสาขาเกษตรกรรมร้อยละ 17.04 นอกจากนี้การท่องเที่ยวก็เป็นสาขาเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสำคัญเพราะสร้างรายได้และสร้างงานให้ประชากรในจังหวัดมากพอควร (ตารางที่ 2.26)

ครัวเรือนในชนบทอาศัยเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 ชนิดคือ อ้อย มีพื้นที่เพาะปลูกในปี 2541 ประมาณ 938,127 ไร่ ข้าววนปี มีพื้นที่เพาะปลูก 482,580 ไร่ และมันสำปะหลังมีพื้นที่เพาะปลูก 360,820 ไร่

2.3 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่สำรวจ

สำหรับสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่สำรวจนั้น ได้ศึกษาจากข้อมูลที่ได้จากการสอบถามผู้นำหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือสารวัตรกำนัน จำนวน 68 หมู่บ้าน โดยกระจายตามจังหวัดทั้งสิ้น ดังนี้ จังหวัดชัยนาท 15 หมู่บ้าน สระบุรี 17 หมู่บ้าน จังหวัดสระแก้ว 20 หมู่บ้าน และจังหวัดกาญจนบุรี 16 หมู่บ้าน รวมประชากรที่อยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้จำนวนทั้งสิ้น 41,322 คน (ตารางที่ 2.27) อาจสรุปสภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่เลือกขึ้นมา ดังนี้

2.3.1 สภาพพื้นที่และประชากร

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านในแต่ละจังหวัดค่อนข้างแตกต่างกัน ในจังหวัดชัยนาท พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมในหน้าฝน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างสูง ไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในจังหวัดสระบุรี พื้นที่เป็นเนินเขา อากาศค่อนข้างหนาว แหล่งน้ำไม่สมบูรณ์ สภาพถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านมีปัญหาใช้ไม่ได้ในบางฤดูกาล ในจังหวัดสระแก้ว พื้นที่เป็นที่ราบสูง มีความอุดมสมบูรณ์ของดินและแหล่งน้ำพอสมควร ส่วนในจังหวัดกาญจนบุรี พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านแหล่งน้ำ แต่หมู่บ้านจะอยู่ห่างไกลกัน

ความหนาแน่นของประชากรในแต่ละจังหวัดก็มีความแตกต่างกัน หมู่บ้านในจังหวัดชัยนาทมีจำนวนครัวเรือนไม่มากนัก จะเห็นได้จากตารางที่ 2.28 ว่าหมู่บ้านที่สำรวจในจังหวัดชัยนาท มีครัวเรือนไม่เกิน 150 ครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ตรงกันข้ามกับจังหวัดสระแก้วซึ่งบางหมู่บ้านมีจำนวนครัวเรือนมากกว่า 450 ครัวเรือน จังหวัดกาญจนบุรีก็ค่อนข้างจะมีจำนวนครัวเรือนสูงในแต่ละหมู่บ้าน ในด้านประชากรจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อหมู่บ้านในจังหวัดชัยนาทเท่ากับ 425 คน ในจังหวัดสระบุรีเท่ากับ 561 คน ในจังหวัดกาญจนบุรี 646 คน และในจังหวัดสระแก้ว 754 คน (ตารางที่ 2.27)

การขยายตัวของประชากรในหมู่บ้านที่สำรวจประมาณได้ว่ารวดเร็วปานกลาง ในขณะที่สำรวจพบว่าจำนวนเด็กที่มีอายุไม่ถึง 1 ขวบ มีทั้งสิ้น 304 คน (ตารางที่ 2.29) ส่วนคนที่เสียชีวิตในรอบปีที่ผ่านมา ก่อนวันสำรวจมีจำนวน 234 คน อัตราการเกิดต่อประชากรพันคนในหมู่บ้านของจังหวัดสระแก้วมีระดับต่ำสุดคือ 5.77 ในขณะที่อัตราเดียวกันในหมู่บ้านของจังหวัดชัยนาทอยู่ในระดับสูงสุดคือ 8.95 แต่อัตราการตายต่อประชากรพันคนในหมู่บ้านของจังหวัดกาญจนบุรีอยู่ในระดับต่ำสุดคือ 4.94 และอัตราการตายต่อประชากรพันคนในหมู่บ้านของจังหวัดชัยนาทอยู่ในระดับไม่สูงนักคือ 5.49 จึงเห็นแนวโน้มว่าการขยายตัวตามธรรมชาติของหมู่บ้านในจังหวัดชัยนาทจะรวดเร็วที่สุด แต่ข้อมูลการเกิดจะเป็นข้อมูลที่ต่ำกว่าความเป็นจริงเพราะในปัจจุบันประชาชนจะไปคลอดที่โรงพยาบาลในเมืองกันมากขึ้น ผู้นำหมู่บ้านจึงไม่มีการบันทึกไว้ จึงนับเฉพาะที่ถูกบ้านมาแจ้งไว้เท่านั้น นอกจากนี้ จำนวนเด็กทารกที่เสียชีวิตก่อนอายุ 1 ขวบก็มีเฉพาะที่หมู่บ้านในจังหวัดสระแก้วเท่านั้นที่แจ้งว่ามีเสียชีวิต แสดงถึงคุณภาพของการเลี้ยงดูเด็กที่ด้อยกว่า

2.3.2 ระยะห่างจากศูนย์กลางความเจริญในท้องถิ่น

หมู่บ้านทั้งหมดอยู่นอกเขตอำเภอเมือง และห่างจากเขตอำเภอที่หมู่บ้านสังกัดอยู่พอสมควร ระยะทางเฉลี่ยระหว่างหมู่บ้านกับอำเภอที่สังกัดคือ 24 กิโลเมตร (ตารางที่ 2.33) โดยหมู่บ้านที่สำรวจในสระแก้วอยู่ห่างจากตัวอำเภอโดยเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 11 กิโลเมตร ในขณะที่ระยะทางเฉลี่ยในกาญจนบุรีห่างถึง 41 กิโลเมตร ประมาณร้อยละ 34 ของหมู่บ้านที่สำรวจอยู่ห่างจากตัวอำเภอในช่วง 21-30 กิโลเมตร ทางเข้าสู่หมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีสภาพเหมือนกันคือมีถนนเชื่อมระหว่างตำบลเป็นถนนลาดยาง แต่การเข้าสู่หมู่บ้านก็ต้องผ่านถนนลูกรังซึ่งมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อหลังจากฤดูฝน เมื่อเข้าสู่หมู่บ้านแล้วหลายหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตแคบๆ เป็นช่วงสั้นๆ สภาพถนนแบบนี้ทำให้ต้นทุนการขนส่งผลิตภัณฑ์จากหมู่บ้านหรือการติดต่อกับหมู่บ้านหลายแห่งอาจเป็นต้นทุนที่ค่อนข้างสูงสำหรับพ่อค้าคนกลาง

2.3.3 ภาวะการถือครองที่ดิน

ในภาพรวมของทั้ง 4 จังหวัด ตารางที่ 2.35 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมีถึงร้อยละ 21.77 ของครัวเรือนทั้งสิ้นใน 68 หมู่บ้าน ที่ดินของตนเองในที่นี้รวมถึงที่ดินทำกินและที่ดินที่ปลูกบ้าน จังหวัดที่หมู่บ้านมีปัญหาไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมากที่สุดคือกาญจนบุรี เพราะมีสัดส่วนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองถึงร้อยละ 33.16 ของครัวเรือนที่อยู่ใน 16 หมู่บ้านในกาญจนบุรี จังหวัดอื่นๆ

สำรวจก็มีปัญหาเดียวกันแต่อาจรุนแรงน้อยกว่า ในบางหมู่บ้านเช่นบ้านกระ เหยียงคอม้า ตำบลชะอม จังหวัดสระบุรี ทุกครัวเรือนไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน เพราะยังไม่สามารถตกลงกับหน่วยงานที่เห็นว่าที่ดินของหมู่บ้านเป็นเขตป่าสงวน ปัญหารุนแรงเฉพาะหมู่บ้านที่มีที่จังหวัดสระแก้วและกาญจนบุรีด้วย

2.3.4 ความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ

ประปาหมู่บ้านเป็นระบบน้ำใช้ที่หมู่บ้านต้องการ ร้อยละ 69 ของหมู่บ้านที่สำรวจ มีระบบประปาหมู่บ้าน แต่ในจำนวนหมู่บ้านที่มีระบบน้ำประปานี้ ร้อยละ 49 บอกว่ายังไม่เพียงพอหรือยังไม่ทั่วถึง แต่ระบบประปาหมู่บ้านไม่ใช่แหล่งน้ำการเกษตร เพื่อที่จะให้เห็นภาพความสมบูรณ์ของน้ำทั้งหมด คือน้ำใช้ประจำวันและน้ำใช้เพื่อการเกษตร จึงได้ให้ผู้นำหมู่บ้านจัดระดับความสมบูรณ์ของน้ำโดยการให้คะแนนระดับความสมบูรณ์ในความรู้สึกของผู้นำหมู่บ้านที่ตอบคำถาม ซึ่งพบว่า ถ้าคะแนนเต็ม 10 คะแนนแสดงถึงความสมบูรณ์เต็มที่ ผู้นำร้อยละ 56 เห็นว่าหมู่บ้านที่อยู่มีความสมบูรณ์ของน้ำในระดับ 7-8 คะแนน มีเพียงร้อยละ 10 ที่ให้คะแนนเพียง 5 หรือต่ำกว่า แสดงว่าปัญหาน้ำใช้ไม่ได้รุนแรงถึงจุดวิกฤตแต่ก็ไม่ได้หมดไป ปัญหาที่มี จะเป็นปัญหาเฉพาะบางหมู่บ้านหรือบางครัวเรือนที่อาจตั้งบ้านเรือนในที่ห่างไกลจากระบบประปาหรือแหล่งน้ำสาธารณะ

2.3.5 โทรศัพท์สาธารณะ

โทรศัพท์สาธารณะไม่ได้มีในทุกหมู่บ้าน ร้อยละ 66 ของหมู่บ้านทั้งหมดที่สำรวจมีโทรศัพท์สาธารณะติดตั้งอยู่ โดยหมู่บ้านในจังหวัดชัยนาทมีความสะดวกในเรื่องโทรศัพท์มากที่สุดเพราะร้อยละ 73 ของหมู่บ้านที่สำรวจมีโทรศัพท์สาธารณะ หมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรีมีความสะดวกน้อยที่สุดเพราะเพียงร้อยละ 63 ของหมู่บ้านที่สำรวจมีโทรศัพท์สาธารณะ

2.3.6 การรับจ้าง

ประชากรในชนบทมีอาชีพรับจ้างค่อนข้างมาก อัตราค่าจ้างแรงงานต่อวันสำหรับงานเกษตร เช่น รับจ้างไถดิน ขุดดิน คายหญ้า วันละประมาณ 80 -100 บาทในจังหวัดกาญจนบุรี สูงสุดคือ 100 - 130 บาท ในจังหวัดสระบุรีและสระแก้ว ส่วนอัตราค่าจ้างแรงงานต่อวันสำหรับงานนอกภาคเกษตรเช่น ทำถนน ก่อสร้าง ประมาณ 80 - 140 ในจังหวัดกาญจนบุรี และประมาณ 120 - 170 ในหมู่บ้านในจังหวัดสระบุรี (ตารางที่ 2.39) แสดงให้เห็นว่าจังหวัดสระบุรีมีอัตราค่าจ้างแรงงานค่อนข้างสูงอันเนื่องจากการที่มีอุตสาหกรรมค่อนข้างมาก

2.3.7 วัดและโรงเรียน

แม้ว่าบางหมู่บ้านจะไม่ใช่ที่ตั้งของโรงเรียนหรือวัด แต่ชาวบ้านก็สามารถส่งบุตรหลานไปเรียนระดับประถมศึกษาและไปทำบุญตามประเพณีที่โรงเรียนและวัดในหมู่บ้านใกล้เคียงได้โดยไม่เป็นข้อขัด

ข้อ ในหมู่บ้านที่สำรวจ พบว่าหมู่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรีจะมีวัดและโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านมากกว่าหมู่บ้านในจังหวัดอื่น (ตารางที่ 2.41)

2.3.8 ระดับการพัฒนาในความเห็นของผู้นำหมู่บ้าน

ได้ให้ผู้นำหมู่บ้านให้คะแนนระดับการพัฒนาของหมู่บ้านที่ดูแลโดยกำหนดคะแนนเต็ม 10 คะแนน สำหรับหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาสูงตรงกับระดับที่ผู้นำหมู่บ้านต้องการเห็น ปรากฏว่าร้อยละ 53 ของผู้นำทั้งหมดเห็นว่าระดับการพัฒนาของหมู่บ้านตนอยู่ที่ระดับคะแนน 7-8 มีผู้นำประมาณร้อยละ 29 ที่ให้คะแนนในระดับ 4-5 และมีเพียงร้อยละ 4 หรือจำนวน 3 หมู่บ้านในจังหวัดชัยนาทและสระแก้วที่เห็นว่าระดับคะแนนการพัฒนาควรอยู่ที่ 9 แสดงให้เห็นว่าผู้นำส่วนใหญ่ค่อนข้างพอใจกับการพัฒนาที่เห็น แต่ก็เป็นไปได้ว่าผู้นำหมู่บ้านค่อนข้างจะตั้งความหวังไว้ต่ำหรือไม่ได้คาดหวังสูงนัก จึงไม่ได้ให้คะแนนระดับการพัฒนาที่ระดับคะแนนต่ำมากจนเกินไป (ตารางที่ 2.42)

2.3.9 การลักขโมย

เมื่อถามผู้นำถึงกรณีการลักขโมยในหมู่บ้านว่ามีหรือไม่มี และถ้ามีจะถือว่ามากหรือน้อย ปรากฏว่าผู้นำที่ตอบว่าหมู่บ้านของตนไม่มีกรณีการลักขโมยคิดเป็นร้อยละ 56 ส่วนที่ตอบว่ามีกรณีการลักขโมยบ้างหรือมีน้อยมีสัดส่วนร้อยละ 43 มีเพียงร้อยละ 1 หรือ 1 หมู่บ้านที่ตอบว่ายังมีกรณีลักขโมยค่อนข้างมาก และสาเหตุหลักก็คือการแพร่ของยาเสพติด (ตารางที่ 2.43)

ตารางที่ 2.1 เนื้อที่ของจังหวัดในภาคกลาง

จังหวัด	เนื้อที่		
	ไร่	ตารางกิโลเมตร	สัดส่วน (%)
ทั้งประเทศ	320,696,888	513,115	-
ภาคกลาง	64,938,253	103,901	100.0
กาญจนบุรี	12,176,968	19,483	18.75
จันทบุรี	3,961,250	6,338	6.10
ฉะเชิงเทรา	3,344,375	5,351	5.15
ชลบุรี	2,726,875	4,363	4.20
ชัยนาท	1,543,591	2,470	2.38
คราด	1,761,875	2,819	2.71
นครนายก	1,326,250	2,122	2.04
นครปฐม	1,355,204	2,168	2.09
ประจวบคีรีขันธ์	3,979,762	6,368	6.13
ปราจีนบุรี	2,976,476	4,763	4.58
พระนครศรีอยุธยา	1,597,900	2,557	2.46
เพชรบุรี	3,890,711	6,225	6.00
ระยอง	2,220,000	3,552	3.42
ราชบุรี	3,247,789	5,196	5.00
ลพบุรี	3,874,846	6,200	5.97
สมุทรสงคราม	260,442	417	0.40
สมุทรสาคร	545,217	872	0.84
สระแก้ว	4,496,962	7,195	6.92
สระบุรี	2,235,304	3,577	3.44
สิงห์บุรี	514,049	822	0.79
สุพรรณบุรี	3,348,755	5,358	5.16
อ่างทอง	605,232	968	0.93
กรุงเทพและปริมณฑล	2,948,420	4,717	4.54

หมายเหตุ : กรุงเทพและปริมณฑลคือกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ
ที่มา : "สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับที่ดินของประเทศไทย ประจำปี 2540"

กองวิชาการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตารางที่ 2.2 เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรและป่าไม้ ของภาคกลางจำแนกเป็นรายจังหวัด

หน่วย : พันไร่

จังหวัด	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่ป่าไม้	เนื้อที่การเกษตร	เนื้อที่ไม่ได้จำแนก
รวมภาคกลาง	64,938.26	14,924.90	27,237.69	22,775.67
กาญจนบุรี	12,176.97	6,670.78	2,070.43	3,435.76
จันทบุรี	3,961.25	1,170.87	1,470.32	1,320.06
ฉะเชิงเทรา	3,344.38	745.47	1,859.82	739.09
ชลบุรี	2,726.88	151.60	1,407.61	1,167.67
ชัยนาท	1,543.59	3.71	1,132.78	407.10
ตราด	1,761.88	473.60	463.02	825.26
นครนายก	1,326.25	301.56	753.09	271.60
นครปฐม	1,355.20	0.00	764.49	590.71
ประจวบคีรีขันธ์	3,979.76	787.66	1,200.99	1,991.11
ปราจีนบุรี	2,976.48	1,015.16	1,404.99	556.33
พระนครศรีอยุธยา	1,597.90	0.00	1,138.58	459.32
เพชรบุรี	3,890.71	1,357.19	711.33	1,822.19
ระยอง	2,220.00	134.03	1,461.47	624.50
ราชบุรี	3,247.79	820.39	1,271.33	1,156.07
ลพบุรี	3,874.84	121.87	2,381.07	1,371.90
สมุทรสงคราม	260.44	5.46	112.91	142.07
สมุทรสาคร	545.22	9.49	180.71	355.02
สระแก้ว	4,496.96	752.51	1,939.22	1,805.23
สระบุรี	2,235.30	31.44	1,045.66	1,158.20
สิงห์บุรี	514.05	0.00	453.42	60.63
สุพรรณบุรี	3,348.76	369.85	2,344.96	633.95
อ่างทอง	605.23	0.00	471.41	133.82
กรุงเทพและปริมณฑล	2,948.42	2.26	1,198.08	1,748.08

ที่มา: "สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับที่ดินของประเทศไทย ประจำปี 2540"

กองวิชาการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตารางที่ 2.3 ลักษณะการใช้ที่ดินที่ถือครองเพื่อการเกษตร ในภาคกลาง

หน่วย : พันไร่

จังหวัด	รวม	ที่อยู่อาศัย	ที่นา	พืชไร่	ไม้ผล สวนผัก	อื่นๆ ¹
รวมภาคกลาง	27,237.69	784.06	11,810.31	8,831.88	4,849.97	961.47
กาญจนบุรี	2,070.43	56.62	413.69	1,395.52	166.19	38.41
จันทบุรี	1,470.32	22.30	96.13	340.47	947.91	63.51
ฉะเชิงเทรา	1,859.82	44.72	955.35	609.41	152.86	97.48
ชลบุรี	1,407.61	40.20	220.58	755.75	333.74	57.34
ชัยนาท	1,132.78	24.17	930.08	121.67	38.75	18.11
ตราด	463.02	11.42	60.26	31.53	296.34	63.47
นครนายก	753.09	22.24	631.25	4.37	81.39	13.84
นครปฐม	764.49	42.64	427.69	135.40	114.04	44.72
ประจวบคีรีขันธ์	1,200.99	40.56	80.20	441.39	552.43	86.41
ปราจีนบุรี	1,404.99	40.15	880.73	278.90	167.32	37.89
พระนครศรีอยุธยา	1,138.58	43.69	1,040.92	0.03	41.83	12.11
เพชรบุรี	711.33	33.93	342.65	171.91	139.70	23.14
ระยอง	1,461.47	37.11	90.99	500.27	788.74	44.36
ราชบุรี	1,271.33	51.96	463.09	572.36	150.52	33.40
ลพบุรี	2,381.07	38.62	926.99	1,343.32	36.59	35.55
สมุทรสงคราม	112.91	4.54	4.47	-	100.25	3.65
สมุทรสาคร	180.71	8.11	62.89	-	97.41	12.30
สระแก้ว	1,939.22	37.95	836.49	906.47	77.89	80.42
สระบุรี	1,045.66	36.97	497.03	376.07	83.63	51.96
สิงห์บุรี	453.42	9.62	357.00	48.76	31.61	6.43
สุพรรณบุรี	2,344.96	76.17	1,344.26	774.27	111.44	38.82
อ่างทอง	471.41	21.89	366.40	22.36	57.70	3.06
กรุงเทพและปริมณฑล	1,208.08	38.48	781.17	1.65	281.69	95.09

หมายเหตุ: 1 "อื่นๆ" รวมถึงทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่รกร้างว่างเปล่า และที่ทำประโยชน์อื่น

ที่มา: คำนวณจาก "สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับที่ดินของประเทศไทย ประจำปี 2540"

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตารางที่ 2.4 จำนวนผู้ถือครองที่ดินทำการเกษตรในภาคกลาง
จำแนกตามขนาดเนื้อที่ถือครองทั้งสิ้น ปี 2540

ขนาดเนื้อที่ ถือครอง (ไร่)	จำนวนผู้ถือครอง			ร้อยละ			เปลี่ยนแปลง%	
	2531	2536	2541	2531	2536	2541	2531/36	2536/41
รวม	842,495	934,024	852,253	100.0	100.0	100.0	+10.9	-8.8
ต่ำกว่า 6	106,984	205,200	163,103	12.7	22.0	19.1	+91.8	-20.5
6 - 9	79,021	92,113	78,395	9.4	9.9	9.2	+16.6	-14.9
10 - 39	489,517	470,736	486,537	58.1	50.4	57.1	-3.8	+3.4
40 ขึ้นไป	166,973	165,975	124,218	19.8	17.7	14.6	-0.6	-25.2

ที่มา: "การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 ภาคกลาง" สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2.5 อัตราร้อยละผู้ถือครองที่ดินทำการเกษตร จำแนกตามลักษณะการถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินทำการเกษตร	ร้อยละ			ร้อยละของ การเปลี่ยนแปลง	
	2531	2536	2541	2536/31	2541/36
รวม	100.0	100.0	100.0	+10.9	-8.8
ถือครองที่ดินลักษณะเดียว	85.9	87.1	84.6	+12.4	-11.7
-เนื้อที่ของตนเอง	74.3	66.6	69.7	-0.7	-4.9
-เนื้อที่ของผู้อื่น	11.6	20.5	14.9	+96.3	-33.6
ถือครองที่ดินมากกว่าหนึ่งลักษณะ	14.1	12.9	15.4	+1.7	+8.0

ที่มา : "การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 ภาคกลาง" สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2.6 เฝื่อน้ำที่สำคัญในภาคกลาง

ชื่อแม่น้ำ	แหล่งต้นน้ำ	จุดสิ้นสุด	สถานที่ของจุดสิ้นสุด	ความยาว (กม.)
เจ้าพระยา	อ.เมืองฯ จ.นครสวรรค์	อ่าวไทย	อ.เมืองฯ จ.สมุทรปราการ	370
ป่าสัก	อ.ด่านซ้าย จ.เลย	แม่น้ำเจ้าพระยา	อ.เมืองฯ จ.พระนครศรีอยุธยา	570
น้อย	อ.เมืองฯ จ.ชัยนาท	แม่น้ำเจ้าพระยา	อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา	155
ลพบุรี	อ.เมืองฯ จ.สิงห์บุรี	แม่น้ำป่าสัก	อ.เมืองฯ จ.พระนครศรีอยุธยา	85
สุพรรณบุรี-ท่าจีน	อ.เมืองฯ จ.ชัยนาท	อ่าวไทย	อ.เมืองฯ จ.สมุทรสาคร	315
นครนายก	อ.เมืองฯ จ.นครนายก	แม่น้ำปราจีนบุรี	อ.บ้านสร้าง จ.ปราจีนบุรี	100
ปราจีนบุรี-บางปะกง	อ.กบินทร์บุรี จ.ปราจีนบุรี	อ่าวไทย	อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา	230
ระยอง	อ.บ้านบึง จ.ชลบุรี	อ่าวไทย	อ.เมืองฯ จ.ระยอง	70
ประแส	อ.พนัสนิคม จ.ชลบุรี	อ่าวไทย	อ.แกลง จ.ระยอง	80
จันทบุรี	อ.มะขาม จ.จันทบุรี	อ่าวไทย	อ.แหลมสิงห์ จ.จันทบุรี	100
คลองใหญ่	อ.เขาสมิง จ.ตราด	อ่าวไทย	อ.เมืองฯ จ.ตราด	55
แควน้อย	อ.สังขะบุรี จ.กาญจนบุรี	แม่น้ำแม่กลอง	อ.เมืองฯ จ.กาญจนบุรี	295
แควใหญ่	อ.อุ้มผาง จ.ตาก	แม่น้ำแม่กลอง	อ.เมืองฯ จ.กาญจนบุรี	415
กาชี	อ.จอมบึง จ.ราชบุรี	แม่น้ำแควน้อย	อ.เมืองฯ จ.กาญจนบุรี	120
แม่กลอง	อ.เมืองฯ จ.กาญจนบุรี	อ่าวไทย	อ.เมืองฯ จ.สมุทรสงคราม	140
เพชรบุรี	อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี	อ่าวไทย	อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	190
ปราณบุรี	อ.ท่ายาง จ.เพชรบุรี	อ่าวไทย	อ.ปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์	155

ที่มา : "ภูมิทัศน์ประเทศไทย" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.7 เนื้อที่ป่าไม้ในภาคกลางและการเปลี่ยนแปลง

หน่วย: ไร่

จังหวัด	เนื้อที่ป่าไม้		การเปลี่ยนแปลง	
	2538	2541	2538-2541	เฉลี่ยต่อปี
ภาคกลาง	14,924,902	14,722,454	202,448	67,483
กาญจนบุรี	6,670,782	6,579,846	90,936	30,312
จันทบุรี	1,170,868	1,166,962	3,906	1,302
ฉะเชิงเทรา	745,469	724,219	21,250	7,083
ชลบุรี	151,602	150,509	1,093	364
ชัยนาท	3,713	3,713	-	-
ตราด	473,595	469,845	3,750	1,250
นครนายก	301,562	300,624	938	313
นครปฐม	-	-	-	-
ประจวบคีรีขันธ์	787,657	767,344	20,313	6,771
ปราจีนบุรี	1,015,157	998,907	16,250	5,417
พระนครศรีอยุธยา	-	-	-	-
เพชรบุรี	1,357,185	1,340,466	16,719	5,573
ระยอง	134,032	131,064	2,968	989
ราชบุรี	820,390	816,640	3,750	1,250
ลพบุรี	121,875	119,531	2,344	781
สมุทรสงคราม	5,463	7,156	1,693	564
สมุทรสาคร	9,494	10,601	1,107	369
สระแก้ว	752,512	750,012	2,500	833
สระบุรี	31,436	28,467	2,969	990
สิงห์บุรี	-	-	-	-
สุพรรณบุรี	369,847	353,597	16,250	5,417
อ่างทอง	-	-	-	-
กรุงเทพและปริมณฑล	2,263	2,951	1,000	333

หมายเหตุ: (1) เนื้อที่ป่าหมายถึงเนื้อที่ป่าชนิดต่าง ๆ ที่สามารถสังเกตเห็นและแปลตีความได้จากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5 (TM) มาตราส่วน 1 : 250,000 แต่ไม่รวมถึงพื้นที่สวนยางและสวนผลไม้

(2) ข้อมูลเนื้อที่ป่า ปี พ.ศ. 2541 ได้จากการแปลตีความภาพถ่ายดาวเทียมที่บันทึกภาพในช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม 2541 แต่ยังไม่ได้ทำการสำรวจตรวจสอบความถูกต้องทางภาคพื้นดิน

ที่มา: นำมาบางส่วนจาก "สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับที่ดินของประเทศไทย ประจำปี 2540"

กองวิชาการปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตารางที่ 2.8 กำลังแรงงานและการมีงานทำของประเทศไทย จำแนกตามรายภาค ปี 2541

หน่วย: พันคน

กำลังแรงงาน และการมีงานทำ	ทั่วประเทศ	กทม.	ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคใต้
ประชากร	61,175.0	7,340.5	13,755.5	11,198.6	20,727.5	8,152.8
1. กำลังแรงงานรวม	32,491.8	4,062.9	7,485.3	6,146.0	10,697.7	4,099.8
1.1 กำลังแรงงานปัจจุบัน	31,583.8	4,062.7	7,449.0	5,987.4	10,006.3	4,078.1
1.1.1 ผู้มีงานทำ	30,162.3	3,892.5	7,215.6	5,742.9	9,347.4	3,963.7
1.1.2 ผู้ไม่มีงานทำ	1,421.5	170.3	233.4	244.4	658.8	114.4
- กำลังออกหางานทำ	464.0	114.4	114.8	93.3	100.8	40.5
- พร้อมที่จะทำงาน แต่ไม่ได้โอกาส	957.4	55.8	118.6	151.1	558.0	73.8
1.2 กำลังแรงงานที่รอฤดูกาล	907.9	0.0	36.3	158.6	691.4	21.6
2. ผู้มีอายุ 13 ปีขึ้นไปที่ไม่ อยู่ในกำลังแรงงาน	14,716.0	2,044.5	3,419.5	2,726.2	4,729.6	1,796.1
2.1 ทำงานบ้าน	3,945.4	548.3	989.6	708.9	1,241.7	456.6
2.2 เรียนหนังสือ	6,081.0	959.6	1,281.7	1,067.4	1,950.0	822.0
2.3 เด็ก ขรา หรือ ไม่สามารถทำงานได้	3,681.8	406.3	938.0	800.5	1,113.3	423.6
2.4 อื่น ๆ	1,007.8	130.2	210.0	149.3	424.4	93.7
3. ผู้มีอายุต่ำกว่า 13 ปี	13,967.0	1,233.0	2,850.6	2,326.3	5,300.1	2,256.8

หมายเหตุ : เป็นค่าเฉลี่ยรายงานการสำรวจ รอบ 1 (ก.พ.) รอบ 2 (พ.ค.) และรอบ 3 (ส.ค.)

ที่มา: "รายงานผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร ปี 2541" สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2.9 อัตราร้อยละของครัวเรือน โดยการจำแนกครัวเรือนเป็น 10 กลุ่ม
เรียงตามลำดับของรายได้ประจำคนต่อเดือน

อัตราร้อยละของ ครัวเรือน	ทั่วประเทศ	กรุงเทพและ ปริมณฑล 1/	กลาง 2/	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้
10	2.4	3.3	2.6	2.9	3.2	2.5
20	5.8	8.0	6.6	7.2	7.4	6.3
30	10.2	13.0	11.8	12.3	12.7	11.1
40	15.3	18.9	18.1	18.4	19.1	16.7
50	21.4	25.9	25.8	25.3	26.1	23.3
60	28.8	33.4	35.0	33.1	34.3	31.1
70	38.0	42.2	44.8	41.8	43.2	40.1
80	49.6	53.2	56.9	52.7	54.5	51.8
90	65.6	66.9	72.2	67.3	69.5	66.7
100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สัมประสิทธิ์ความ ไม่เสมอภาค	0.426	0.370	0.352	0.378	0.360	0.401
รายได้ประจำต่อ คนต่อเดือน	3,378	7,806	3,500	2,736	2,089	2,911

1/ รวมจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

2/ ไม่รวมกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา: "รายงานเบื้องต้น การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2541" สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2.10 ผลิตภัณฑ์ต่อประชากรของภาคกลาง ตามราคาตลาด ปี 2540 จำแนกเป็นรายจังหวัด

จังหวัด	ผลิตภัณฑ์จังหวัด	ประชากร	ผลิตภัณฑ์ต่อคน
	(พันบาท)	(พันคน)	(บาท)
ระยอง	133,547,235	509	262,372
ชลบุรี	220,529,758	962	229,241
ฉะเชิงเทรา	54,664,052	612	89,320
ตราด	15,475,594	193	80,184
ปราจีนบุรี	27,359,626	480	56,999
จันทบุรี	24,141,702	439	54,992
สระแก้ว	16,149,677	407	39,680
นครนายก	9,618,461	249	38,628
ประจวบคีรีขันธ์	29,899,192	439	68,107
กาญจนบุรี	44,482,310	685	64,938
ราชบุรี	47,092,684	786	59,914
เพชรบุรี	24,681,370	430	57,399
สุพรรณบุรี	41,632,404	852	48,864
สมุทรสงคราม	8,605,735	204	42,185
สระบุรี	67,084,398	532	126,098
พระนครศรีอยุธยา	74,167,132	727	102,018
ลพบุรี	37,917,691	753	50,355
อ่างทอง	13,227,673	271	48,811
สิงห์บุรี	11,067,853	239	46,309
ชัยนาท	17,169,261	370	46,403
สมุทรสาคร	89,610,285	410	218,562
นครปฐม	66,033,452	805	82,029
กรุงเทพมหานคร	1,835,518,789	7,204	254,791
ปทุมธานี	121,155,207	533	227,308
สมุทรปราการ	187,907,150	969	193,919
นนทบุรี	88,150,380	739	119,283

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.11 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนกลาง ที่ราคาในปี 2531

หน่วย: พันบาท

	2536	2537	2538	2539	2540 ป
เกษตรกรรม	23,497,276	24,804,882	25,782,478	26,868,531	25,596,178
- กสิกรรม	10,571,251	11,154,865	12,064,120	13,163,764	12,950,229
- ปศุสัตว์	3,601,911	3,601,385	3,944,706	4,283,202	4,025,676
- ประมง	2,796,940	2,648,927	2,651,477	2,351,526	2,032,395
- ป่าไม้	1,809	56	1,197	1,036	3,312
- บริการทางการเกษตร	737,197	749,378	713,869	771,958	696,095
- การแปรรูปสินค้าเกษตร	5,788,168	6,650,271	6,407,109	6,297,045	5,888,471
เหมืองแร่และขุดหิน	7,460,190	7,917,974	7,026,305	8,619,353	9,425,060
อุตสาหกรรม	85,934,056	110,507,928	120,598,815	126,525,341	123,741,564
การก่อสร้าง	4,611,960	8,374,578	10,924,519	12,651,162	11,548,827
การไฟฟ้าและการประปา	8,729,571	10,930,870	12,794,907	14,262,603	15,133,173
การคมนาคมและการขนส่ง	7,284,287	8,679,184	10,135,329	10,980,355	11,847,864
การค้าส่งและการค้าปลีก	21,313,139	23,366,791	25,701,275	26,089,919	25,315,470
การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์	7,273,926	7,878,977	8,697,256	9,601,960	9,068,806
ที่อยู่อาศัย	5,394,594	5,707,244	6,098,034	6,553,724	6,730,069
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	5,309,464	5,215,778	5,347,453	5,497,642	5,592,985
การบริการ	11,530,051	11,720,367	12,288,315	13,182,394	13,518,193
ผลิตภัณฑ์ภาค	188,338,514	225,104,573	245,394,686	260,832,984	257,518,189

หมายเหตุ: "ป" หมายถึง ตัวเลขประมาณการ

ภาคกลางส่วนกลางรวมนครปฐมและสมุทรสาคร แต่ไม่รวมกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ที่มา: "สถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2540"

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.12 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนตะวันออก ที่ราคาในปี 2531

หน่วย: พันบาท

	2536	2537	2538	2539	2540 ป
เกษตรกรรม	28,185,659	28,902,866	28,192,778	28,397,402	27,993,770
- อุตสาหกรรม	12,793,208	12,758,737	13,344,974	14,549,676	14,876,264
- ปศุสัตว์	3,983,212	4,104,341	4,492,533	4,266,978	4,173,564
- ประมง	8,971,285	9,507,259	7,906,502	6,996,307	6,409,755
- ป่าไม้	61,585	45,019	8,163	6,473	7,377
- บริการทางการเกษตร	659,135	658,286	606,981	613,227	584,047
- การแปรรูปสินค้าเกษตร	1,717,234	1,829,224	1,833,625	1,964,741	1,942,763
เหมืองแร่และขุดหิน	14,628,601	16,144,951	16,770,557	20,112,802	27,976,561
อุตสาหกรรม	99,773,719	120,241,601	142,462,408	171,436,240	179,965,002
การก่อสร้าง	12,910	12,647,181	12,410,579	12,884,916	10,076,883
การไฟฟ้าและการประปา	9,850,541	10,376,340	13,154,570	13,996,798	16,811,406
การคมนาคมและการขนส่ง	10,386,220	12,242,064	14,320,588	17,114,940	20,315,923
การค้าส่งและการค้าปลีก	23,028,170	26,035,312	29,804,491	31,602,983	32,186,262
การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์	8,492,549	9,021,459	9,931,240	11,455,764	11,917,993
ที่อยู่อาศัย	5,896,253	6,240,988	6,692,072	7,311,448	7,525,016
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	4,708,726	4,893,422	5,401,789	5,881,448	5,825,298
การบริการ	16,738,027	16,560,268	17,054,954	18,685,236	18,633,210
ผลิตภัณฑ์ภาค	234,598,718	263,306,452	296,196,026	338,879,977	359,227,324

หมายเหตุ: "ป" หมายถึง ตัวเลขประมาณการ

ที่มา: "สถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2540" สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.13 ผลิตภัณฑ์ของภาคกลางส่วนตะวันตก ที่ราคาในปี 2531

หน่วย: พันบาท

	2536	2537	2538	2539	2540ป
เกษตรกรรม	21,177,353	20,318,822	22,176,332	23,961,937	23,740,165
- กสิกรรม	12,801,270	12,386,425	13,983,306	15,075,982	16,256,115
- ปศุสัตว์	2,375,434	2,136,575	2,436,165	3,318,784	3,104,692
- ประมง	2,611,088	2,764,926	2,728,090	2,463,746	2,274,075
- ป่าไม้	1,385,968	959,227	971,150	953,103	2,056
- บริการทางการเกษตร	572,293	561,480	548,148	545,479	515,854
- การแปรรูปสินค้าเกษตร	1,431,300	1,510,189	1,509,473	1,604,843	1,587,373
เหมืองแร่และขุดหิน	2,434,061	2,288,764	2,323,451	2,760,778	2,565,775
อุตสาหกรรม	25,807,528	28,846,149	32,462,596	31,481,012	31,753,290
การก่อสร้าง	6,567,293	7,670,151	8,317,812	8,379,622	6,430,352
การไฟฟ้าและการประปา	2,805,885	2,850,831	3,366,246	3,206,653	3,279,149
การคมนาคมและการขนส่ง	5,949,198	6,765,104	7,517,294	7,788,601	8,125,859
การค้าส่งและการค้าปลีก	18,518,751	20,308,529	22,352,823	22,648,169	21,985,578
การธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์	5,348,614	5,478,363	6,170,699	6,531,324	6,477,174
ที่อยู่อาศัย	4,530,385	4,782,604	5,028,146	5,383,351	5,473,365
การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	3,937,973	4,059,065	4,332,028	4,605,482	4,478,115
การบริการ	8,740,773	8,903,238	9,785,939	9,879,363	10,116,766
ผลิตภัณฑ์ภาค	105,817,814	112,271,620	123,833,366	126,626,292	124,425,588

หมายเหตุ: "ป" หมายถึง ตัวเลขประมาณการ

ที่มา: "สถิติผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2540" สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.14 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ภาคกลาง ปี 2542

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(14,375 หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
หมวดที่ 1 สุขภาพดี										
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	97,920	385	0.4	97,535	99.6	80	30	0.2	14,345	99.8
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	93,408	266	0.3	93,142	99.7	95	78	0.5	14,297	99.5
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	93,551	1,206	1.3	92,345	98.7	93	519	3.6	13,856	96.4
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือนแรก	78,521	17,952	22.9	60,569	77.1	30	1,349	9.4	13,026	90.6
5. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ	93,551	103	0.1	93,448	99.9	95	55	0.4	14,320	99.6
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	634,856	11,193	1.8	623,662	98.2	80	79	0.6	14,296	99.5
7. เด็ก 6-15 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	1,240,415	14,141	1.1	1,226,274	98.9	90	134	0.9	14,241	99.1
8. เด็ก 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ	807,203	1,075	0.1	806,128	99.9	100	117	0.8	14,258	99.2
9. ครั้วเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำสุกด้วยความร้อน	1,748,381	27,733	1.6	1,720,648	98.4	90	424	3.0	13,951	97.1
10. ครั้วเรือนบริโภคเกลือไอโอดีน	1,748,381	55,090	3.2	1,693,291	96.9	80	54	0.4	14,321	99.6
11. ครั้วเรือนกินอาหารควบคุม อย.	1,748,381	34,117	2.0	1,714,264	98.1	77	247	1.7	14,128	98.3
12. ครั้วเรือนมีความรู้ในการใช้ยา	1,748,381	84,752	4.9	1,663,629	95.2	80	102	0.7	14,273	99.3
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย										
13. ครั้วเรือนที่มีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี	1,748,381	17,765	1.0	1,730,616	99.0	95	733	5.1	13,642	94.9
14. ครั้วเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	1,748,381	6,250	0.4	1,742,131	99.6	95	230	1.6	14,145	98.4
15. ครั้วเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	1,748,381	64,795	3.7	1,683,586	96.3	95	1,941	13.5	12,434	86.5
16. ครั้วเรือนจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ	1,748,381	112,327	6.4	1,636,054	93.6	60	165	1.2	14,210	98.9
17. ครั้วเรือนไม่ถูกรบกวนฯ	1,748,381	73,899	4.2	1,674,482	95.8	95	2,039	14.2	12,336	85.8
หมวดที่ 3 ถิ่นทั่ว										
18. เด็ก 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู	444,951	13,089	2.9	431,862	97.1	90	1,109	7.1	13,356	92.9
19. เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนภาคบังคับ	810,324	8,456	1.0	801,868	99.0	100	245	1.7	14,130	98.3
20. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมฯ	177,760	6,810	3.8	170,950	96.2	98	1,953	13.6	12,422	86.4
21. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ	20,865	2,841	13.6	18,024	86.4	80	820	5.7	13,555	94.3
22. คน 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	4,504,533	31,251	0.7	4,473,282	99.3	99	1,474	10.3	12,901	89.8
23. ครั้วเรือนได้รับรู้ข่าวสารสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	1,748,381	10,734	0.6	1,737,647	99.4	95	407	2.8	13,968	97.2
24. ครั้วเรือนมีความรู้โรคเอดส์	1,748,381	23,673	1.4	1,724,708	98.7	60	56	0.4	14,319	99.6
หมวดที่ 4 ครอบครัวสุขภาพ										
25. คู่สมรสอายุ 15-44 ปี คุมกำเนิด	1,108,550	77,340	7.0	1,031,210	93.0	77	260	1.8	14,115	98.2
26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	1,748,381	40,773	2.3	1,707,608	97.7	90	653	4.5	13,722	95.5
27. ครั้วเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	1,748,381	15,703	0.9	1,732,678	99.1	100	2,001	13.9	12,374	86.1
28. ครั้วเรือนปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน	1,748,381	7,212	0.4	1,741,169	99.6	100	1,641	11.4	12,734	88.6

ตารางที่ 2.14 จปฐ. ภาคกลาง (ต่อ)

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(14,375 หมู่บ้าน)				
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า		
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%	
ข้อ 29 เกณฑ์คือคนละ 20,000 บาท/ปี											
หมวดที่ 5 รายได้มาก											
29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่าเกณฑ์	1,748,381	446,831	25.6	1,301,550	74.4	70	5,594	38.9	8,781	61.1	
หมวดที่ 6 อายกร่วมพัฒนา											
30. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม	1,748,381	279,380	16.0	1,469,001	84.0	90	5,164	35.9	9,211	64.1	
31. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	5,157,619	881,779	17.1	4,275,840	82.9	90	6,518	45.3	7,857	54.7	
32. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ	1,748,381	77,263	4.4	1,671,118	95.6	95	2,425	16.9	11,950	83.1	
หมวดที่ 7 พาสู่คุณธรรม											
33. ครัวเรือนปฏิบัติกิจกรรมศาสนาสัปดาห์ละครั้ง	1,748,381	52,719	3.0	1,695,662	97.0	90	1,149	8.0	13,226	92.0	
34. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	5,927,549	37,673	2.3	5,789,876	97.7	90	359	2.5	14,016	97.5	
35. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่	5,927,549	481,837	8.1	5,445,712	91.9	90	3,719	25.9	10,656	74.1	
36. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	1,748,381	30,385	1.7	1,717,996	98.3	90	525	3.7	13,850	96.4	
37. คนสูงอายุ/พิการ ได้รับการดูแล	822,767	11,225	1.4	811,542	98.6	90	280	2.0	14,095	98.1	
หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม											
38. ครัวเรือนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	1,748,381	86,727	3.8	1,661,654	96.2	90	1,366	9.5	13,009	90.5	
39. ครัวเรือนร่วมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	1,748,381	64,015	3.7	1,684,366	96.3	90	1,282	8.8	13,113	91.2	

หมายเหตุ: - หน่วยของจำนวนที่สำรวจขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ถ้าตัวชี้วัดเป็นบุคคล หน่วยจะเป็นจำนวนคน ถ้าเป็นครัวเรือน หน่วยเป็นครัว และถ้าเป็นคู่ หน่วยจะเป็นคู่

- เป้าปี ในที่นี้หมายถึงเป้าหมายของปี 2544

ที่มา: สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.15 จำนวน อ.บ.ต. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดชัยนาท รายอำเภอ ปี 2542

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	อ.บ.ต. (แห่ง)	ตำบล (แห่ง)	หมู่บ้าน (แห่ง)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. อ. เมืองชัยนาท	8	9	72	255	76,719	19,180	301
2. กิ่ง อ.หนองมะโมง	4	4	36	291	19,148	5,165	66
3. อ. นโนรมย์	7	7	40	226	35,229	8,787	156
4. อ. วัดสิงห์	6	7	46	315	27,230	7,584	86
5. อ. สรรพชา	7	7	55	288	49,876	12,094	173
6. อ. สรรคนบุรี	8	8	91	355	70,973	16,840	200
7. อ. หันคา	8	8	91	799	57,224	15,282	72
8. กิ่ง อ. เนินขาม	3	3	43	278	17,350	4,778	62
รวม	51	53	474	2,807	353,749	89,710	126

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542

ที่มา: "บันทึกนักปกครอง 2543" กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.16 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ชัยนาท ปี 2542

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(449หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
หมวดที่ 1 สุขภาพดี										
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	2,740	7	0.3	2,733	99.7	80	0	0.0	449	100.0
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	2,648	0	0.0	2,648	100.0	95	0	0.0	449	100.0
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	2,657	10	0.4	2,647	99.6	93	4	0.9	445	99.1
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือนแรก	2,264	142	6.3	2,122	93.7	30	13	2.9	436	97.1
5. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ	2,657	5	0.2	2,652	99.8	95	2	0.5	447	99.6
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	18,612	205	1.1	18,407	98.9	80	4	0.9	445	99.1
7. เด็ก 6-15 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	33,411	250	0.8	33,161	99.3	90	8	1.8	441	98.2
8. เด็ก 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ	20,852	5	0.0	20,847	100.0	100	3	0.7	446	99.3
9. ครึ่งเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำสุกด้วยความร้อน	61,389	596	1.0	60,793	99.0	90	11	2.5	438	97.6
10. ครึ่งเรือนบริโภคเกลือไอโอดีน	61,389	1,025	1.7	60,364	98.3	80	3	0.7	446	99.3
11. ครึ่งเรือนกินอาหารควบคุม ชย.	61,389	717	1.2	60,672	98.8	77	6	1.3	443	98.7
12. ครึ่งเรือนมีความรู้ในการใช้ยา	61,389	1,769	2.9	59,620	97.1	80	4	0.9	445	99.1
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย										
13. ครึ่งเรือนที่มีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี	61,389	915	1.5	60,474	98.5	95	41	9.1	408	90.9
14. ครึ่งเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	61,389	193	0.3	61,196	99.7	95	10	2.2	439	97.8
15. ครึ่งเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	61,389	5,152	8.4	56,237	91.6	95	102	22.7	347	77.3
16. ครึ่งเรือนจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ	61,389	2,934	4.8	58,455	95.2	60	9	2.0	440	98.0
17. ครึ่งเรือนไม่ถูกรบกวนฯ	61,389	2,100	3.4	59,289	96.6	95	47	10.5	402	89.5
หมวดที่ 3 ถ้วนทั่ว										
18. เด็ก 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู	12,582	301	2.4	12,281	97.6	90	26	5.8	423	94.2
19. เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนภาคบังคับ	20,773	47	0.2	20,726	99.8	100	6	1.3	443	98.7
20. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมฯ	4,735	100	2.1	4,635	97.9	98	39	8.7	410	91.3
21. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ	130	43	33.1	87	66.9	80	19	4.2	430	95.8
22. คน 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	142,300	506	0.4	141,794	99.6	99	35	7.8	414	92.2
23. ครึ่งเรือนได้รับข่าวสารสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	61,389	159	0.3	61,230	99.7	95	6	1.3	443	98.7
24. ครึ่งเรือนมีความรู้โรคเอดส์	61,389	1,159	0.7	60,932	99.3	60	4	0.9	445	99.1
หมวดที่ 4 ครอบครัวสุขสบาย										
25. คู่สมรสอายุ 15-44 ปี คุมกำเนิด	35,974	1,414	3.9	34,560	96.1	77	10	2.2	439	97.8
26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	61,389	1,339	2.2	60,050	97.8	90	25	5.6	424	94.4
27. ครึ่งเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	61,389	593	1.0	60,796	99.0	100	56	12.5	393	87.5
28. ครึ่งเรือนปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน	61,389	227	0.4	61,162	99.6	100	43	9.6	406	90.4

ตารางที่ 2.16 จปฐ. ชัยนาท (ต่อ)

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(449หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
ข้อ 29 เกณฑ์คือคนละ 20,000 บาท/ปี										
หมวดที่ 5 รายได้มาก										
29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่าเกณฑ์	61,389	24,856	40.5	36,533	59.5	70	294	65.5	155	34.5
หมวดที่ 6 อยากร่วมพัฒนา										
30. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม	61,389	8,984	14.6	52,405	85.4	90	187	41.7	262	58.4
31. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	186,096	34,571	18.6	151,525	81.4	90	225	50.1	224	49.9
32. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ	61,389	2,400	3.9	58,989	96.1	95	67	14.9	382	85.1
หมวดที่ 7 พาสู่คุณธรรม										
33. ครัวเรือนปฏิบัติกิจกรรมศาสนาสัปดาห์ละครั้ง	61,389	2,075	3.4	59,314	96.6	90	36	8.0	413	92.0
34. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	202,402	3,214	1.6	199,188	98.4	90	13	2.9	436	97.1
35. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่	202,402	20,064	9.9	182,338	90.1	90	169	37.6	280	62.4
36. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	61,389	803	1.3	60,586	98.7	90	20	4.5	429	95.6
37. คนสูงอายุ/พิการ ได้รับการดูแล	33,339	628	1.9	32,711	98.1	90	24	5.4	425	94.7
หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม										
38. ครัวเรือนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	61,389	1,643	2.7	59,746	97.3	90	30	6.7	419	93.3
39. ครัวเรือนร่วมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	61,389	1,844	3.0	59,545	97.0	90	36	8.0	413	92.0

หมายเหตุ: -หน่วยของจำนวนที่สำรวจขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ถ้าตัวชี้วัดเป็นบุคคล หน่วยจะเป็นจำนวนคน ถ้าเป็นครัวเรือน หน่วยเป็นครัว และถ้าเป็นคู่ หน่วยจะเป็นคู่

- เป้าปี ในที่นี้หมายถึงเป้าหมายของปี 2544

ที่มา: สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.17 ผลิตภัณฑ์จังหวัดชัยนาท ความราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540

หน่วย: พันบาท

สาขาการผลิต	2535	2536	2537	2538	2539	2540 ป
เกษตรกรรม	2,632,467	2,242,886	2,835,474	4,112,538	5,179,667	5,684,097
-กสิกรรม	1,935,592	1,510,359	2,051,096	3,351,823	4,081,496	4,668,181
-ปศุสัตว์	418,639	424,470	446,499	353,568	588,835	512,954
-ประมง	42,540	62,758	83,209	83,543	98,526	96,802
-ป่าไม้	72	2,572	0	3,568	3,618	8,667
-บริการทางการเกษตร	143,138	145,195	156,630	201,700	239,947	230,775
-การปรับปรุงที่ดินเกษตร	92,486	97,532	98,040	118,336	167,245	166,718
เหมืองแร่และขุดหิน	17,597	21,089	27,398	30,134	48,796	60,588
อุตสาหกรรม	477,177	608,762	702,795	912,674	914,130	962,870
การก่อสร้าง	1,181,597	1,204,769	2,008,579	2,309,831	2,441,498	2,637,394
การไฟฟ้าและประปา	80,329	86,696	119,747	140,848	151,635	138,119
การคมนาคมและขนส่ง	251,226	278,192	315,370	351,947	403,137	424,772
การค้าปลีกและค้าปลีก	2,032,462	2,240,816	2,538,534	2,816,963	2,980,429	3,159,543
การธนาคาร ประกันภัยและ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	303,652	402,065	471,137	536,788	647,714	669,558
ที่อยู่อาศัย	493,860	526,553	550,305	583,952	610,012	629,165
การบริหารราชการและ ป้องกันประเทศ	954,759	1,044,536	1,075,378	1,203,190	1,202,007	1,247,910
การบริการ	1,735,002	1,484,699	1,150,149	1,320,191	1,466,579	1,555,245
มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด	10,160,128	10,141,063	11,794,866	14,319,056	16,045,604	17,169,261
มูลค่ารวมเฉลี่ยต่อคน	27,989	27,784	32,226	38,805	43,484	46,403
ประชากร (1,000)	363	365	366	369	369	370

หมายเหตุ: "ป" หมายถึง ตัวเลขประมาณการ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.18 จำนวน อ.บ.ต. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดสระบุรี รายอำเภอ ปี 2542

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	อ.บ.ต. (แห่ง)	ตำบล (แห่ง)	หมู่บ้าน (แห่ง)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. อ. เมืองสระบุรี	10	11	77	302	113,684	30,954	377
2. อ. แก่งคอย	12	14	112	801	85,653	25,675	107
3. อ. หนองแค	17	18	181	263	83,566	24,658	318
4. อ. วิหารแดง	5	6	54	204	36,363	8,502	178
5. อ. หนองแซง	9	9	69	87	15,936	3,813	183
6. อ. บ้านหมอ	8	9	79	204	42,509	11,518	209
7. อ. คอนทูด	3	4	28	59	7,504	1,941	128
8. อ. หนองโดน	4	4	33	88	14,751	3,836	167
9. อ. พุทธบาท	7	9	68	287	75,783	16,323	264
10. อ. เสาไห้	12	12	101	112	28,836	7,681	258
11. อ. มวกเหล็ก	6	6	78	681	49,218	14,735	72
12. อ. วิ่งม่วง	3	3	30	338	21,038	4,927	62
13. เฉลิมพระเกียรติ	6	6	46	150	26,910	7,888	179
รวม	102	111	956	3,576	601,751	162,451	168

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542

ที่มา: "บันทึกนักปกครอง 2543" กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.19 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สระบุรี ปี 2542

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(882หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
หมวดที่ 1 สุขภาพดี										
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	3,628	13	0.4	3,615	99.6	80	2	0.2	880	99.8
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	3,445	22	0.6	3,423	99.4	95	5	0.6	877	99.4
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	3,467	37	1.1	3,430	98.9	93	26	3.0	856	97.1
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือนแรก	3,226	378	11.7	2,848	88.3	30	42	4.8	840	95.2
5. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ	3,467	4	0.1	3,463	99.9	95	4	0.5	878	99.6
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	23,493	318	1.4	23,175	98.7	80	5	0.6	877	99.4
7. เด็ก 6-15 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	43,343	264	0.6	43,079	99.4	90	7	0.8	875	99.2
8. เด็ก 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ	28,655	14	0.1	28,641	100.0	100	3	0.3	879	99.7
9. ครั้วเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำสุกด้วยความร้อน	66,925	2,027	3.1	64,898	96.9	90	70	7.9	812	92.1
10. ครั้วเรือนบริโภคเกลือไอโอดีน	66,925	2,736	4.1	64,189	95.9	60	4	0.5	878	99.6
11. ครั้วเรือนกินอาหารควบคุม อย.	66,925	1,168	1.8	65,757	98.3	77	32	3.6	850	96.4
12. ครั้วเรือนมีความรู้ในการใช้ยา	66,925	2,764	4.1	64,161	95.9	80	4	0.5	878	99.6
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย										
13. ครั้วเรือนที่มีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี	66,925	752	1.1	66,173	98.9	95	59	6.7	823	93.3
14. ครั้วเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	66,925	248	0.4	66,677	99.6	95	16	1.8	866	98.2
15. ครั้วเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	66,925	2,708	4.1	64,217	96.0	95	135	15.3	747	84.7
16. ครั้วเรือนจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ	66,925	4,219	6.3	62,706	93.7	60	9	1.0	873	99.0
17. ครั้วเรือนไม่ถูกรบกวนฯ	66,925	5,675	8.5	61,250	91.5	95	182	20.6	700	79.4
หมวดที่ 3 ถ้วนทั่ว										
18. เด็ก 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู	16,360	308	1.9	16,052	98.1	90	51	5.8	831	94.2
19. เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนภาคบังคับ	28,121	82	0.3	28,039	99.7	100	16	1.8	866	98.2
20. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมฯ	7,179	191	2.7	6,988	97.3	98	70	7.9	812	92.1
21. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ	3,002	75	2.5	2,927	97.5	80	29	3.3	853	96.7
22. คน 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	171,607	492	0.3	171,115	99.7	99	67	7.6	815	92.4
23. ครั้วเรือนได้รับข่าวสารสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	66,925	348	0.5	66,577	99.5	95	30	3.4	852	96.6
24. ครั้วเรือนมีความรู้โรคเอดส์	66,925	638	1.0	66,287	99.1	60	5	0.6	877	99.4
หมวดที่ 4 ครอบครัวสุขสบาย										
25. คู่สมรสอายุ 15-44 ปี คุมกำเนิด	42,206	2,017	4.8	40,189	95.2	77	21	2.4	861	97.6
26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	66,925	1,363	2.0	65,562	98.0	90	48	5.4	834	94.6
27. ครั้วเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	66,925	641	1.0	66,284	99.0	100	89	10.1	793	89.9
28. ครั้วเรือนปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน	66,925	324	0.5	66,601	99.5	100	83	9.4	799	90.6

ตารางที่ 2.19 จบ. สระบุรี (ต่อ)

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(882หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
ข้อ 29 เกณฑ์คือคนละ 20,000 บาท/ปี										
หมวดที่ 5 รายได้มาก										
29. ครึ่งเรือนมีรายได้เฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่าเกณฑ์	66,925	20,140	30.1	46,789	69.9	70	391	44.3	491	55.7
หมวดที่ 6 ขยายร่วมพัฒนา										
30. ครึ่งเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม	66,925	13,556	20.3	53,369	79.7	90	451	51.1	431	48.9
31. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	199,711	21,025	10.5	178,686	89.5	90	321	36.4	561	63.6
32. ครึ่งเรือนร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาสถาบรรณสมบัติ	66,925	3,761	5.6	63,164	94.4	95	174	19.7	708	80.3
หมวดที่ 7 พาสู่คุณธรรม										
33. ครึ่งเรือนปฏิบัติกิจกรรมศาสนาสัปดาห์ละครั้ง	66,925	2,927	4.4	63,998	95.6	90	94	10.7	788	89.3
34. คนในครึ่งเรือนไม่ติดสุรา	226,157	4,336	1.9	221,821	98.1	90	19	2.2	863	97.9
35. คนในครึ่งเรือนไม่ติดบุหรี่	226,157	19,314	8.5	206,843	91.5	90	238	27.0	644	73.0
36. ครึ่งเรือนร่วมกิจกรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	66,925	1,182	1.8	65,743	98.2	90	42	4.8	840	95.2
37. คนสูงอายุ/พิการ ได้รับการดูแล	32,850	742	2.3	32,108	97.7	90	37	4.2	845	95.8
หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม										
38. ครึ่งเรือนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	66,925	2,290	3.4	64,635	96.6	90	93	10.5	789	89.5
39. ครึ่งเรือนร่วมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	66,925	2,392	3.6	64,533	96.4	90	98	11.1	784	88.9

หมายเหตุ: -หน่วยของจำนวนที่สำรวจขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ถ้าตัวชี้วัดเป็นบุคคล หน่วยจะเป็นจำนวนคน ถ้าเป็นครึ่งเรือน หน่วยเป็นครัว และถ้าเป็นคู่ หน่วยจะเป็นคู่

- เป้าปี ในที่นี้หมายถึงเป้าหมายของปี 2544

ที่มา : สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.20 ผลิตภัณฑ์จังหวัดสระบุรี ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540

หน่วย: ล้านบาท

สาขาการผลิต	2535	2536	2537	2538	2539	2540 ป
เกษตรกรรม	2,118,974	2,171,314	2,588,033	3,262,726	3,876,469	3,738,166
-กสิกรรม	1,215,072	1,021,862	1,356,541	1,619,871	1,972,471	1,882,054
-ปศุสัตว์	653,993	874,841	941,617	1,288,859	1,479,196	1,444,883
-ประมง	11,119	13,258	23,453	56,703	47,374	45,719
-ป่าไม้	0	0	0	0	0	0
-บริการทางการเกษตร	103,186	112,179	116,938	116,280	131,680	123,847
-การแปรรูปสินค้าเกษตร	135,604	149,174	149,484	181,013	245,748	241,663
เหมืองแร่และขุดหิน	5,321,842	6,404,823	7,294,110	6,949,551	8,658,646	9,056,859
อุตสาหกรรม	20,819,087	21,905,128	26,384,878	28,966,158	30,948,554	30,028,644
การก่อสร้าง	792,195	901,017	1,820,627	1,999,879	2,313,307	1,498,288
การไฟฟ้าและประปา	2,216,274	2,609,872	4,330,688	4,916,923	5,401,297	5,250,062
การคมนาคมและขนส่ง	1,403,447	1,642,680	2,206,146	2,785,880	3,167,541	3,421,713
การค้าปลีกและค้าปลีก	3,390,416	3,758,729	4,238,528	4,678,553	5,028,732	5,397,426
การธนาคาร ประกันภัยและ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	1,465,232	1,462,802	1,644,190	1,823,732	2,075,927	1,718,634
ที่อยู่อาศัย	837,368	887,494	949,934	1,030,026	1,100,005	1,136,280
การบริหารราชการและ ป้องกันประเทศ	1,174,722	1,311,827	1,402,819	1,634,900	1,768,598	1,832,502
การบริการ	2,488,905	2,700,947	2,852,158	3,245,556	3,831,263	4,006,124
มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด	42,028,462	45,756,633	55,712,111	61,293,884	68,170,339	67,084,398
มูลค่ารวมเฉลี่ยต่อคน	81,136	87,656	106,321	115,867	128,623	126,098
ประชากร (1,000)	518	522	524	529	530	532

หมายเหตุ: "ป" หมายถึงตัวเลขประมาณการ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.21 จำนวน อ.บ.ค. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดสระแก้ว รายอำเภอ ปี 2542

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	อ.บ.ค. (แห่ง)	ตำบล (แห่ง)	หมู่บ้าน (แห่ง)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. อ. เมืองสระแก้ว	8	8	112	1,832	104,479	27,204	57
2. อ. เขาฉกรรจ์	4	4	57	774	56,768	13,346	73
3. อ. คลองหาด	7	7	68	417	34,397	9,100	82
4. อ. คาพระยา	5	5	53	642	52,504	10,773	82
5. กิ่ง อ. โคกสูง	4	4	33	440	25,024	5,535	57
6. อ. วังน้ำเย็น	4	4	50	708	62,127	17,001	88
7. กิ่ง อ. วังสมบูรณ์	3	3	32	240	34,114	9,837	142
8. อ.วัฒนานคร	11	11	109	1,560	77,675	18,875	50
9. อ. อรัญประเทศ	12	13	108	821	81,835	24,229	100
รวม	58	59	622	7,195	528,923	135,900	73

ที่มา: "บันทึกนักปกครอง 2543" กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.22 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) สระแก้ว ปี 2542

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่สำรวจทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของเป้า ปี	ผลสำรวจ(607หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
หมวดที่ 1 สุขภาพดี										
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	6,101	27	0.4	6,074	99.6	80	1	0.2	606	99.8
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	5,701	21	0.4	5,680	99.6	95	6	1.0	601	99.0
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	5,701	85	1.5	5,616	98.5	93	25	4.1	582	95.9
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือนแรก	4,675	346	7.4	4,329	92.6	30	1	0.2	606	99.8
5. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ	5,701	7	0.1	5,694	99.9	95	3	0.5	604	99.5
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	34,165	1,060	3.1	33,105	96.9	80	6	1.0	601	99.0
7. เด็ก 6-15 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	66,872	1,393	2.1	65,479	97.9	90	9	1.5	598	98.5
8. เด็ก 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ	43,487	12	0.0	43,475	100.0	100	2	0.3	605	99.7
9. ครั้วเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำสุกด้วยความร้อน	80,659	4,784	5.9	75,875	94.1	90	81	13.3	526	86.7
10. ครั้วเรือนบริโภคเกลือไอโอดีน	80,659	2,256	2.8	78,403	97.2	60	3	0.5	604	99.5
11. ครั้วเรือนกินอาหารควบคุม อช.	80,659	1,852	2.3	78,807	97.7	77	16	2.6	591	97.4
12. ครั้วเรือนมีความรู้ในการใช้ยา	80,659	4,307	5.3	76,352	94.7	80	4	0.7	603	99.3
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย										
13. ครั้วเรือนที่มีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี	80,659	1,424	1.8	79,235	98.2	95	52	###	555	91.4
14. ครั้วเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	80,659	555	0.7	80,104	99.3	95	16	2.6	591	97.4
15. ครั้วเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	80,659	6,579	8.6	74,080	91.8	95	193	31.8	414	68.2
16. ครั้วเรือนจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ	80,659	8,986	11.1	71,673	88.9	60	11	1.8	596	98.2
17. ครั้วเรือนไม่ถูกรบกวนฯ	80,659	2,227	2.8	78,432	97.2	95	63	10.4	544	89.6
หมวดที่ 3 ถ้วนทั่ว										
18. เด็ก 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู	24,108	1,354	5.6	22,754	94.4	90	64	10.5	543	89.5
19. เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนภาคบังคับ	43,441	109	0.3	43,332	99.8	100	9	1.5	598	98.5
20. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมฯ	9,754	810	8.3	8,944	91.7	98	199	32.8	408	67.2
21. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ	1,062	322	30.3	740	69.7	80	87	14.3	520	85.7
22. คน 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	200,908	2,776	1.4	198,132	98.6	99	156	25.7	451	74.3
23. ครั้วเรือนได้รับรู้ข่าวสารสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	80,659	419	0.5	80,240	99.5	95	12	2.0	595	98.0
24. ครั้วเรือนมีความรู้โรคเอดส์	80,659	516	0.6	80,143	99.4	60	0	0.0	607	100.0
หมวดที่ 4 ครอบครัวสุขสบาย										
25. คู่สมรสอายุ 15-44 ปี คุมกำเนิด	51,218	3,467	6.8	47,751	93.2	77	10	1.7	597	98.4
26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	80,659	4,516	5.6	76,143	94.4	90	79	16.0	528	84.0
27. ครั้วเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	80,659	758	0.9	79,901	99.1	100	109	18.0	498	82.0
28. ครั้วเรือนปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน	80,659	513	0.6	80,146	99.4	100	116	19.1	491	80.9

ตารางที่ 2.22 จปฐ. สระแก้ว (ต่อ)

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(807หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
ข้อ 29 เกณฑ์คือคนละ 20,000 บาท/ปี										
หมวดที่ 5 รายได้มาก										
29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่าเกณฑ์	80,659	40,286	50.0	40,373	50.1	70	467	76.9	140	23.1
หมวดที่ 6 อายกร่วมพัฒนา										
30. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม	80,659	8,329	10.3	72,330	89.7	90	180	26.4	447	73.6
31. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	211,975	21,550	10.2	190,425	89.8	90	155	25.5	452	74.5
32. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ	80,659	3,404	4.2	77,255	95.8	95	107	17.6	500	82.4
หมวดที่ 7 พาสู่คุณธรรม										
33. ครัวเรือนปฏิบัติกิจกรรมศาสนาสัปดาห์ละครั้ง	80,659	2,977	3.7	77,682	96.3	90	50	8.2	557	91.8
34. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	254,263	5,760	2.3	248,503	97.7	90	13	2.1	594	97.9
35. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่	254,263	34,164	13.4	220,099	86.6	90	261	43.0	346	57.0
36. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	80,659	1,379	1.7	79,280	98.3	90	11	1.8	596	98.2
37. คนสูงอายุ/พิการ ได้รับการดูแล	26,352	224	0.9	26,128	99.2	90	8	1.3	599	98.7
หมวดที่ 8 ป่ารังสิ่งแวดล้อม										
38. ครัวเรือนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	80,659	2,961	3.7	77,698	96.3	90	51	8.4	556	91.6
39. ครัวเรือนร่วมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	80,659	2,584	3.2	78,075	96.8	90	43	7.1	564	92.9

หมายเหตุ: -หน่วยของจำนวนที่สำรวจขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ถ้าตัวชี้วัดเป็นบุคคล หน่วยจะเป็นจำนวนคน ถ้าเป็นครีวเรือน หน่วยเป็นครีว และถ้าเป็นคู่ หน่วยจะเป็นคู่

- เป้าปี ในที่นี้หมายถึงเป้าหมายของปี 2544

ที่มา : สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.23 ผลิตภัณฑ์จังหวัดสระแก้ว ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540

หน่วย: พันบาท

สาขาการผลิต	2535	2536	2537	2538	2539	2540 ปี
เกษตรกรรม	0	0	2,583,452	4,074,718	4,403,308	4,678,972
-กสิกรรม	0	0	1,703,095	3,076,772	3,354,814	3,553,385
-ปศุสัตว์	0	0	526,670	518,486	449,484	526,727
-ประมง	0	0	5,148	11,480	54,780	52,820
-ป่าไม้	0	0	79	0	53	118
-บริการทางการเกษตร	0	0	199,784	250,775	260,026	277,357
-การแปรรูปสินค้าเกษตร	0	0	148,676	217,205	284,151	268,565
เหมืองแร่และขุดหิน			7,258	6,750	8,484	8,724
อุตสาหกรรม	0	0	460,384	492,167	747,692	796,065
การก่อสร้าง	0	0	568,759	1,117,388	1,673,891	1,203,912
การไฟฟ้าและประปา	0	0	83,487	98,870	108,529	106,596
การคมนาคมและขนส่ง	0	0	439,657	469,851	521,974	514,492
การค้าส่งและค้าปลีก	0	0	2,584,921	3,271,507	3,977,471	4,636,046
การธนาคาร ประกันภัยและ	0	0	239,376	355,764	459,489	423,877
ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์						
ที่อยู่อาศัย	0	0	846,221	903,198	950,032	947,877
การบริหารราชการและ	0	0	457,865	888,657	985,524	972,109
ป้องกันประเทศ						
การบริการ	0	0	1,357,551	1,357,886	1,669,137	1,864,007
มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด	0	0	9,437,931	13,036,756	15,505,531	16,149,677
มูลค่ารวมเฉลี่ยต่อคน	0	0	24,076	32,838	38,571	39,680
ประชากร (1,000)	0	0	392	397	402	407

หมายเหตุ: "ปี" หมายถึงตัวเลขประมาณการ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.24 จำนวน อ.บ.ต. ตำบล หมู่บ้าน และหลังคาเรือน ของจังหวัดกาญจนบุรี รายอำเภอ ปี 2542

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	อ.บ.ต. (แห่ง)	ตำบล (แห่ง)	หมู่บ้าน (แห่ง)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
1. อ. เมืองกาญจนบุรี	11	13	98	1,236	157,856	46,003	128
2. อ. ค่ายมะขามเตี้ย	4	4	38	807	31,219	8,064	38
3. อ. ไทรโยค	7	7	53	2,728	42,617	12,851	15
4. อ. บ่อพลอย	6	6	74	967	53,315	13,005	55
5. อ. หนองปรือ	3	3	39	502	27,393	7,322	54
6. อ. ศรีสวัสดิ์	6	6	33	3,296	20,924	5,877	6
7. อ. ท่ามะกา	16	17	150	340	137,745	32,328	405
8. อ. ท่าม่วง	13	13	107	611	102,596	29,038	168
9. อ. ทองผาภูมิ	7	7	44	3,655	42,629	16,331	11
10. อ. สังขละบุรี	3	3	20	3,349	24,507	8,115	7
11. อ. พนมทวน	8	8	89	536	53,147	12,526	99
12. อ. ห้วยกระเจา	4	4	66	622	31,776	7,499	51
13. อ. เกลาขวัญ	7	7	72	831	53,474	12,871	64
รวม	95	98	883	19,480	779,198	211,830	40

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2542

ที่มา: "บันทึกนักปกครอง 2543" กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.25 ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กาญจนบุรี ปี 2542

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(819หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
หมวดที่ 1 สุขภาพดี										
1. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด	7,103	23	0.3	7,080	99.7	80	4	0.5	815	99.5
2. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอด/ดูแลหลังคลอด	6,446	38	0.6	6,408	99.4	95	16	2.0	803	98.1
3. เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม	6,448	99	1.5	6,349	98.4	93	42	5.1	777	94.9
4. เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือนแรก	5,049	1,243	24.6	3,806	75.4	30	133	16.2	686	83.8
5. เด็กต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนครบ	6,448	18	0.3	6,430	99.7	95	11	1.3	808	98.7
6. เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	43,035	1,030	2.4	42,005	97.6	80	6	0.7	813	99.3
7. เด็ก 6-15 ปี มีการเจริญเติบโตตามเกณฑ์	84,390	1,198	1.4	83,192	98.6	90	14	1.7	805	98.3
8. เด็ก 6-12 ปี ได้รับวัคซีนครบ	56,485	270	0.5	56,215	99.5	100	16	2.0	803	98.1
9. ครึ่งเรือนไม่กินเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำสุกด้วยความร้อน	102,818	2,320	2.3	100,498	97.7	90	39	4.8	780	95.2
10. ครึ่งเรือนบริโภคเกลือไอโอดีน	102,818	5,367	5.2	97,451	94.8	60	8	1.0	811	99.0
11. ครึ่งเรือนกินอาหารควบคุม ชย.	102,818	4,666	4.5	98,152	95.5	77	46	5.6	773	94.4
12. ครึ่งเรือนมีความรู้ในการใช้ยา	102,818	8,913	8.7	93,905	91.3	80	21	2.6	798	97.4
หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย										
13. ครึ่งเรือนที่มีที่อยู่อาศัยคงทน 5 ปี	102,818	2,413	2.4	100,405	97.7	95	105	12.8	714	87.2
14. ครึ่งเรือนมีและใช้ส้วมถูกหลักสุขาภิบาล	102,818	1,516	1.5	101,302	98.5	95	55	6.7	764	93.3
15. ครึ่งเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ	102,818	11,854	11.5	90,964	88.5	95	255	31.1	664	68.9
16. ครึ่งเรือนจัดบ้านเรือนถูกสุขลักษณะ	102,818	9,630	9.4	93,188	90.6	60	30	3.7	789	96.3
17. ครึ่งเรือนไม่ถูกรบกวนฯ	102,818	4,832	4.7	97,986	95.3	95	122	14.9	697	85.1
หมวดที่ 3 ถิ่นทั่ว										
18. เด็ก 2-5 ปี ได้รับการเลี้ยงดู	29,042	1,794	6.2	27,248	93.8	90	127	15.5	692	84.5
19. เด็กอายุครบเกณฑ์ได้เข้าเรียนภาคบังคับ	56,194	413	0.7	55,781	99.3	100	32	3.9	787	96.1
20. เด็กจบภาคบังคับได้เรียนต่อระดับมัธยมฯ	11,896	1,136	9.6	10,760	90.5	98	268	32.7	551	67.3
21. เด็กไม่ได้เรียนต่อ ได้รับการฝึกอาชีพ	3,274	554	16.9	2,720	83.1	80	137	16.7	682	83.3
22. คน 14-50 ปี อ่านและเขียนภาษาไทยได้	272,522	5,637	2.1	266,885	97.9	99	277	33.8	542	66.2
23. ครึ่งเรือนได้รับรู้ข่าวสารสัปดาห์ละ 3 ครั้ง	120,818	1,625	1.6	101,193	98.4	95	65	7.9	754	92.1
24. ครึ่งเรือนมีความรู้โรคเอดส์	102,818	2,122	2.1	100,696	97.9	60	8	1.0	811	99.0
หมวดที่ 4 ครอบครัวสุขสบาย										
25. คู่สมรสอายุ 15-44 ปี คุมกำเนิด	69,805	5,506	7.9	64,299	92.1	77	33	4.0	786	96.0
26. ครอบครัวมีความอบอุ่น	102,818	3,608	3.5	99,210	96.5	90	80	9.8	739	90.2
27. ครึ่งเรือนปลอดภัยจากอุบัติเหตุ	102,818	1,729	1.7	101,089	98.3	100	206	25.2	613	74.9
28. ครึ่งเรือนปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน	102,818	587	0.6	102,231	99.4	100	131	16.0	688	84.0

ตารางที่ 2.25 จปฐ. กาญจนบุรี (ต่อ)

ตัวชี้วัด จปฐ.	จำนวนที่ สำรวจ ทั้งหมด	ผลการสำรวจ (รายตัวชี้วัด)				% ของ เป้า ปี	ผลสำรวจ(819หมู่บ้าน)			
		ไม่ผ่านเกณฑ์		ผ่านเกณฑ์			ไม่บรรลุเป้า		บรรลุเป้า	
		จำนวน	%	จำนวน	%		จำนวน	%	จำนวน	%
ข้อ 29 เกณฑ์คือคนละ 20,000 บาท/ปี										
หมวดที่ 5 รายได้มาก										
29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยคนละไม่ต่ำกว่าเกณฑ์	102,818	36,924	35.9	65,894	64.1	70	479	58.5	340	41.5
หมวดที่ 6 อยากร่วมพัฒนา										
30. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม	102,818	22,262	21.7	80,556	78.4	90	402	49.1	417	50.9
31. คนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	298,537	40,696	13.6	257,841	86.4	90	371	45.3	448	54.7
32. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ	102,818	5,245	5.1	97,573	94.9	95	171	20.9	648	79.1
หมวดที่ 7 พาสู่คุณธรรม										
33. ครัวเรือนปฏิบัติกิจกรรมศาสนาสัปดาห์ละครั้ง	102,818	5,479	5.3	97,339	94.7	90	126	15.4	693	84.6
34. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา	350,292	11,118	3.2	339,174	96.8	90	34	4.2	785	95.9
35. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่	350,292	43,759	12.5	306,533	87.5	90	401	49.0	418	51.0
36. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม	102,818	2,533	2.5	100,285	97.5	90	45	5.5	774	94.5
37. คนสูงอายุ/พิการ ได้รับการดูแล	40,718	1,175	2.9	39,543	97.1	90	17	2.1	802	97.9
หมวดที่ 8 บำรุงสิ่งแวดล้อม										
38. ครัวเรือนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	102,818	5,723	5.6	97,095	94.4	90	117	14.3	702	85.7
39. ครัวเรือนร่วมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม	102,818	5,011	4.9	97,807	95.1	90	101	12.3	718	87.7

หมายเหตุ: -หน่วยของจำนวนที่สำรวจขึ้นอยู่กับตัวชี้วัด ถ้าตัวชี้วัดเป็นบุคคล หน่วยจะเป็นจำนวนคน ถ้าเป็นครึ่งเรือน หน่วยเป็นครัว และถ้าเป็นคู่ หน่วยจะเป็นคู่

- เป้าปี ในที่นี้หมายถึงเป้าหมายของปี 2544

ที่มา: สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2.26 ผลิตภัณฑ์จังหวัดกาญจนบุรี ตามราคาตลาด จำแนกตามสาขาการผลิต พ.ศ. 2535 - 2540

หน่วย: พันบาท

สาขาการผลิต	2535	2536	2537	2538	2539	2540ป
เกษตรกรรม	6,555,479	5,081,061	5,838,688	6,591,282	7,782,626	7,578,662
-กสิกรรม	4,188,489	3,076,977	4,097,661	4,627,043	5,465,363	6,169,927
-ปศุสัตว์	498,202	472,803	392,333	578,312	662,853	578,826
-ประมง	52,182	72,466	116,590	113,267	122,589	114,168
-ป่าไม้	1,301,863	964,532	703,852	651,740	783,749	0
-บริการทางการเกษตร	231,695	204,562	233,276	233,889	249,886	231,659
-การแปรรูปสินค้าเกษตร	283,048	289,721	294,976	387,031	498,186	484,082
เหมืองแร่และขุดหิน	669,968	764,041	889,422	1,037,343	1,483,310	1,589,101
อุตสาหกรรม	5,530,659	4,754,187	5,953,419	6,801,613	7,805,197	8,506,770
การก่อสร้าง	1,675,848	2,134,145	2,731,059	3,501,057	3,298,904	2,948,563
การไฟฟ้าและประปา	792,840	910,821	845,759	1,038,881	1,001,692	987,048
การคมนาคมและขนส่ง	2,999,934	3,162,035	3,712,398	3,972,324	3,934,752	4,601,249
การค้าปลีกและค้าปลีก	5,271,495	5,880,921	6,761,595	7,636,532	8,196,552	8,842,515
การธนาคาร ประกันภัยและ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	797,541	991,400	1,070,134	1,264,201	1,403,136	1,457,621
ที่อยู่อาศัย	1,066,571	1,128,576	1,235,943	1,329,451	1,410,824	1,486,355
การบริหารราชการและ ป้องกันประเทศ	1,535,845	1,718,607	1,839,663	2,162,687	2,276,884	2,355,731
การบริการ	2,513,815	2,704,235	2,857,711	4,082,561	4,112,694	4,128,695
มูลค่ารวมผลิตภัณฑ์จังหวัด	29,409,995	29,230,029	33,735,791	39,417,932	42,706,571	44,482,310
มูลค่ารวมเฉลี่ยต่อคน	44,901	44,221	50,503	58,484	62,804	64,938
ประชากร (1,000)	655	661	668	671	680	685

หมายเหตุ: "ป" หมายถึงตัวเลขประมาณการ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 2.27 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนประชากร

ช่วงประชากร (คน)	จำนวนหมู่บ้าน				
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
1501 - 1700	-	-	2	-	2
1301 - 1500	-	-	1	1	2
1101 - 1300	-	-	3	1	4
901 - 1100	-	1	1	1	3
701 - 900	2	3	1	4	10
501 - 700	2	8	2	3	15
301 - 500	6	3	7	5	21
101 - 300	5	1	3	1	10
น้อยกว่า 101	-	1	-	-	1
รวม	15	17	20	16	68
จำนวนประชากร(คน)	6,369	9,540	15,084	10,329	41,322
ประชากรต่อหมู่บ้าน	425	561	754	646	608

ตารางที่ 2.28 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนของครัวเรือน

ช่วงครัวเรือน (ครัวเรือน)	จำนวนหมู่บ้าน				
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
451 - 500	-	-	1	-	1
401 - 450	-	-	-	-	-
351 - 400	-	-	-	-	-
301 - 350	-	-	1	1	2
251 - 300	-	-	3	-	3
201 - 250	-	1	3	2	6
151 - 200	-	5	-	4	9
101 - 150	5	6	3	4	18
51 - 100	9	4	8	5	26
น้อยกว่า 51	1	1	1	-	3
รวม	15	17	20	16	68
รวมจำนวนครัวเรือน	1,373	2,264	3,351	2,373	9,361
ครัวเรือนต่อหมู่บ้าน	91	133	168	148	138
สมาชิกต่อครัวเรือน	4.64	4.21	4.50	4.35	4.41

ตารางที่ 2.29 จำนวนเด็กทารกแรกเกิด

จังหวัด	จำนวนเด็กทารกแรกเกิด		อัตราการเกิดต่อประชากรพันคน
	คน	หมู่บ้าน	
ชัยนาท	57	12	8.95
สระบุรี	69	13	7.23
สระแก้ว	87	12	5.77
กาญจนบุรี	91	13	8.81
รวม	304	50	7.36

หมายเหตุ: จำนวนเด็กแรกเกิดที่อายุไม่ถึง 1 ขวบ ณ วันที่สำรวจ อาจมีจำนวนน้อยกว่าที่เป็นจริงเพราะผู้ใหญ่วัยส่วนใหญ่ที่แจ้งจำนวนให้คณะผู้วิจัยบอกว่าลูกบ้านที่ไปคลอดโรงพยาบาลจะไม่มาแจ้งให้ผู้ใหญ่วัยบ้านทราบ จำนวนหมู่บ้านที่มีเด็กแรกเกิดจึงมีเพียง 50 หมู่บ้าน จากจำนวนหมู่บ้านที่สำรวจทั้งสิ้น 68 หมู่บ้าน

ตารางที่ 2.30 จำนวนเด็กทารกแรกเกิดที่เสียชีวิตก่อนอายุครบ 1 ขวบ

จังหวัด	จำนวนทารกแรกเกิดที่เสียชีวิต		อัตราการตายของทารกแรกเกิดต่อทารกแรกเกิดพันคน
	คน	หมู่บ้าน	
ชัยนาท	0	0	0
สระบุรี	0	0	0
สระแก้ว	4	2	45.97
กาญจนบุรี	0	0	0
รวม	4	2	45.97

หมายเหตุ: จำนวนที่แสดงอาจน้อยกว่าความเป็นจริงเพราะครัวเรือนที่ไปคลอดที่โรงพยาบาลอาจไม่ได้แจ้งการตายให้ผู้ใหญ่วัยบ้านทราบ

ตารางที่ 2.31 จำนวนคนเสียชีวิตในหมู่บ้านในปีที่ผ่านมา

จังหวัด	จำนวนคนเสียชีวิต		อัตราการตายต่อประชากรหนึ่งพันคน
	คน	หมู่บ้าน	
ชัยนาท	35	12	5.49
สระบุรี	60	16	6.29
สระแก้ว	88	19	5.83
กาญจนบุรี	51	15	4.94
รวม	234	62	5.66

ตารางที่ 2.32 จำนวนเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียนเพื่อเรียนประถมศึกษาภาคบังคับ

จังหวัด	จำนวนเด็กที่ไม่ได้เรียน	
	คน	หมู่บ้าน
ชัยนาท	8	2
สระบุรี	6	3
สระแก้ว	5	1
กาญจนบุรี	3	2
รวม	22	8

หมายเหตุ: เด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือส่วนใหญ่เป็นเด็กพิการ

ตารางที่ 2.33 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามระยะห่างจากอำเภอ

ระยะห่างจากอำเภอ (กิโลเมตร)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
81 - 90	-	-	-	1	1
71 - 80	-	-	-	2	2
61 - 70	-	-	-	2	2
51 - 60	-	-	-	-	-
41 - 50	-	1	-	-	1
31 - 40	1	3	1	3	8
21 - 30	5	10	4	4	23
11 - 20	6	3	2	4	15
1 - 10	3	-	13	-	16
รวม	15	17	20	16	68
ระยะทางเฉลี่ย	18.93	27.06	10.80	41.31	23.84

ตารางที่ 2.34 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามเวลาที่ใช้ในการเดินทางไปอำเภอ

ระยะเวลาที่ใช้ (นาที)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
141- 150	-	-	-	1	1
131 - 140	-	-	-	-	-
121 - 130	-	-	-	-	-
111 - 120	-	2	-	3	5
101 - 110	-	-	-	-	-
91 - 100	-	-	-	-	-
81 - 90	-	-	1	2	3
71 - 80	-	-	-	-	-
61 - 70	-	-	-	-	-
51 - 60	5	4	3	2	14
41 - 50	-	1	1	1	3
31 - 40	-	1	-	1	2
21 - 30	6	8	2	6	22
11 - 20	3	1	7	-	11
1 - 10	1	-	6	-	7
รวม	15	17	20	16	68
เวลาเดินทางเฉลี่ย (นาที)	36	48	28	67	44
อัตราความเร็ว (ก.ม./ชม.)	31.55	33.82	23.14	37.00	32.50

หมายเหตุ: เวลาเดินทางที่สูงไม่ได้หมายความว่าระยะทางไกลเสมอไป เพราะบางท้องที่แม้ระยะทางไม่มากนักแต่ประชาชนต้องใช้รถโดยสารประจำทางซึ่งมักจะแวะคอยผู้โดยสารตลอดทางเพื่อพยายามให้มีผู้โดยสารเต็มคันรถ

ตารางที่ 2.35 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดิน เป็นของตนเอง (ครัวเรือน)	จำนวนหมู่บ้าน				
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
196 - 300	-	-	-	1	1
101 - 195	-	1	2	1	4
81 - 90	-	-	-	-	-
71 - 80	-	-	-	1	1
61 - 70	-	1	1	-	2
51 - 60	1	-	-	1	2
41 - 50	-	3	1	1	5
31 - 40	1	-	-	1	2
21 - 30	2	1	1	2	6
11 - 20	4	3	4	3	14
6 - 10	4	2	5	2	13
1 - 5	2	5	5	-	12
ทุกครัวเรือนมีที่ดิน	1	1	1	3	6
รวม	15	17	20	16	68
ร้อยละของจำนวนหมู่บ้าน ที่สำรวจ	93.33	94.12	95	84.25	91.18
จำนวนครัวเรือนที่ไม่มีที่ดิน เป็นของตนเอง	257	444	550	787	2,038
ร้อยละของจำนวนครัวเรือน ทั้งหมด	18.72	19.61	16.41	33.16	21.77

ตารางที่ 2.36 จำนวนหมู่บ้านที่มีระบบการประปาหมู่บ้าน

จังหวัด	จำนวนหมู่บ้าน		
	ทั้งหมด	ที่มีประปา	มีประปาแต่ไม่พอเพียง
ชัยนาท	15	8	4
สระบุรี	17	13	5
สระแก้ว	20	13	9
กาญจนบุรี	16	13	5
รวม	68	47	23

หมายเหตุ: คำว่า "มีประปาแต่ไม่พอเพียง" หมายความว่า ยังไม่สามารถจ่ายให้ทุกบ้านที่ต้องการใช้น้ำประปาด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่เนื่องจากบ้านบางบ้านอยู่ไกลเกินกว่าจะสามารถลงทุนเดินท่อส่งน้ำ

ตารางที่ 2.37 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามคะแนนระดับความอุดมสมบูรณ์ของน้ำ
ในความเห็นของผู้นำหมู่บ้าน

คะแนนระดับความ สมบูรณ์ของน้ำ	จำนวนหมู่บ้าน				
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
10	3	-	-	1	4
9	2	3	1	3	9
8	1	6	7	6	20
7	3	4	10	3	20
6	3	1	1	3	8
5	3	2	-	-	5
4	-	1	-	-	1
3	-	-	1	-	1
2	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-
รวม	15	17	20	16	68
คะแนนเฉลี่ย	7.33	7.24	7.20	7.75	7.37

ตารางที่ 2.38 จำนวนหมู่บ้านที่มีโทรศัพท์สาธารณะ

จังหวัด	จำนวนหมู่บ้านทั้งหมด	หมู่บ้านที่มีโทรศัพท์สาธารณะ	
		จำนวนหมู่บ้าน	ร้อยละของทั้งหมด
ชัยนาท	15	11	73
สระบุรี	17	11	65
สระแก้ว	20	13	65
กาญจนบุรี	16	10	63
รวม	68	45	66

ตารางที่ 2.39 อัตราค่าจ้างแรงงานต่อวันในหมู่บ้าน

จังหวัด	อัตราค่าจ้างภาคเกษตร (บาท/วัน)	อัตราค่าจ้างนอกภาคเกษตร (บาท/วัน)
ชัยนาท	80 - 120	100 - 130
สระบุรี	100 - 130	120 - 170
สระแก้ว	100 - 130	100 - 150
กาญจนบุรี	80 - 100	80 - 140
เฉลี่ยทั้ง 4 จังหวัด	80 - 130	80 - 170

ตารางที่ 2.40 จำนวนคนตกงานที่กลับบ้าน

จังหวัด	จำนวนคนตกงาน ที่กลับบ้าน	จำนวนหมู่บ้าน ที่มีคนตกงานกลับบ้าน	จำนวนคนตกงาน เฉลี่ยในแต่ละหมู่บ้าน
ชัยนาท	39	9	4
สระบุรี	25	8	3
สระแก้ว	36	8	5
กาญจนบุรี	42	7	6
รวม	142	32	4

หมายเหตุ: คำว่า "ตกงาน" ในที่นี้หมายถึง คนที่ตกงานอันเนื่องจากโรงงานหรือบริษัทเลิกจ้างอันเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ แต่ผู้นำหมู่บ้านส่วนใหญ่ที่ให้ข้อมูลจำนวนคนตกงาน ไม่สามารถระบุชัดเจนว่าลูกบ้านที่กลับมาจากทำงานในต่างจังหวัดนั้น ถูกออกจากงานด้วยสาเหตุใด ตัวเลขจำนวนคนตกงานจึงอาจรวมถึงคนที่กลับมาเพราะสมัครใจกลับเพื่อช่วยครอบครัวทำเกษตรตามปกติด้วย

ตารางที่ 2.41 จำนวนหมู่บ้านที่มีวัดและโรงเรียนในหมู่บ้าน

รายการ	จำนวนหมู่บ้าน			
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี
หมู่บ้านที่มีวัดภายในหมู่บ้าน	8	11	11	14
หมู่บ้านที่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน	6	10	10	13
หมู่บ้านทั้งหมด	15	17	20	16

ตารางที่ 2.42 จำนวนหมู่บ้านจำแนกตามคะแนนระดับการพัฒนาหมู่บ้าน

คะแนนระดับ การพัฒนา	จำนวนหมู่บ้าน				
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
10	-	-	-	-	-
9	1	-	2	-	3
8	4	2	3	6	15
7	2	7	6	6	21
6	3	-	4	2	9
5	5	7	3	2	17
4	-	1	2	-	3
3	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-
รวม	15	17	20	16	68
คะแนนเฉลี่ย	6.53	6.12	6.55	7.00	6.54

ตารางที่ 2.43 เปรียบเทียบระดับโครงการกับระดับการพัฒนาและจำนวนประชากร

หน่วย : จำนวนหมู่บ้าน

ระดับการพัฒนา	ระดับโครงการ				
	0 - ไม่มี	1 - มีน้อย	2 - น้อยลง	3 - มีบ้าง	4 - มีมาก
9 - 10	3	-	-	-	-
7 - 8	17	7	1	10	1
5 - 6	17	2	2	5	-
ต่ำกว่า 5	1	1	-	1	-
ช่วงประชากร					
1501 - 1700	1	-	-	1	-
1301 - 1500	1	1	-	-	-
1101 - 1300	3	-	-	1	-
901 - 1100	1	1	-	1	-
701 - 900	3	-	1	5	1
501 - 700	10	2	1	2	-
301 - 500	12	4	1	4	-
101 - 300	6	2	-	2	-
น้อยกว่า 101	1	-	-	-	-
รวม	38	10	3	16	1
ร้อยละของทั้งหมด	56	15	4	24	1

บทที่ 3

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดักดาน

ในบทนี้เป็นการเสนอผลการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของครัวเรือนยากจนดักดานในภาคกลางทั้งหมด ชกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับสภาพของครอบครัว การดำรงชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะของครัวเรือนที่เรียกว่ายากจนดักดาน และจะนำไปสู่ผลสรุปของสาเหตุแห่งความยากจน ผลของการศึกษาจำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.1 ลักษณะและขนาดของครัวเรือน

ในสังคมไทยโดยทั่วไปนับแต่โบราณมา ครอบครัวไทยจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ถ้าสมาชิกในครัวเรือน (บุตรชายหรือบุตรสาว) แต่งงานหรือที่เรียกว่าออกเรือน ก็มักจะนำคู่สมรสเข้ามาอยู่อาศัยในบ้านเดียวกัน หรือปลูกเรือนอยู่อาศัยเพิ่มเติมในบริเวณเดียวกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงเครือญาติที่มีความเหนียวแน่น โดยเฉพาะสังคมชนบทไทย อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันสภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนไป โดยลักษณะครอบครัวกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แม้แต่ครัวเรือนยากจนดักดานก็ไม่นอกรวน ดังจะเห็นได้จากผลของการสำรวจที่แสดงให้เห็นว่าลักษณะครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว บุตรที่แต่งงานมีครอบครัวใหม่จะแยกออกไปจากครอบครัวเดิมไปทำงานหารายได้จุนเจือครอบครัวตนเองที่มีความยากจนเหมือนกัน กล่าวคือ ร้อยละ 86.2 ของครัวเรือนทั้งสิ้น มีเพียง 1 ครอบครัวในหลังคาเรือนเดียวกัน (ตารางที่ 3.1)

สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจากการสำรวจ พบว่า มีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ย 4.38 คนต่อครัวเรือน โดยที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 34.2 เป็นครอบครัวขนาดเล็กมีจำนวนสมาชิกไม่เกิน 3 คน ส่วนครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่คนเดียวมีประมาณร้อยละ 2.8 ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิก 4 คน และครัวเรือนที่มีสมาชิก 5 คน มีจำนวนใกล้เคียงกันคือคิดเป็นร้อยละ 22.6 และ 21.5 ของครัวเรือนทั้งหมด ตามลำดับ (ตารางที่ 3.3) โดยสรุปแล้ว ครัวเรือนยากจนดักดานมีขนาดครัวเรือนขนาดเล็กถึงปานกลางเป็นส่วนใหญ่

3.2 โครงสร้างประชากร

ลักษณะโครงสร้างประชากรของครัวเรือนยากจนดักดาน จะพิจารณาจากสัดส่วนของประชากรในวัยเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี วัยกำลังแรงงาน (อายุ 15-64 ปี) และวัยชรา (อายุ 65 ปี ขึ้นไป) พบว่า ประชากรในวัยกำลังแรงงานมีสัดส่วนมากที่สุดร้อยละ 62.69 รองลงมาเป็นประชากรวัยเด็ก ร้อยละ 30.08 และวัยชรา ร้อยละ 7.23 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.4) แต่จำนวนประชากรในวัยเด็กและวัยชรา เป็นส่วนที่แสดงถึง

ภาระที่ประชากรในวัยทำงานจะต้องทำงานเลี้ยงดู หากวัดโดยอัตราส่วนผู้เป็นภาระ (Dependency Ratio) พบว่า อัตราส่วนผู้เป็นภาระเท่ากับร้อยละ 59.63 แสดงว่าประชากรในวัยกำลังแรงงาน 100 คน นอกจากจะต้องเลี้ยงดูตนเองแล้วยังต้องเลี้ยงดูเด็กและคนชราอีกประมาณ 60 คน (ตารางที่ 3.4)

3.3 การศึกษา

ในการวิเคราะห์เรื่องการศึกษาของสมาชิกครัวเรือนยากจนดัดดาน ได้พิจารณาระดับการศึกษาของคน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าครัวเรือน และกลุ่มประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว โดยไม่รวมประชากรที่กำลังศึกษาและที่ยังไม่เข้าเรียน

หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 75.4 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมีหัวหน้าครัวเรือนถึงร้อยละ 21.3 ที่ไม่ได้รับการศึกษา ซึ่งนับว่ามีจำนวนมาก และมีเพียงร้อยละ 3.36 ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา (ตารางที่ 3.5) สรุปได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนยากจนดัดดาน มีระดับการศึกษาค่ำ

ส่วนกลุ่มประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วนั้น ในภาพรวมมีระดับการศึกษาไม่สูงนักเช่นเดียวกับกลุ่มหัวหน้าครัวเรือน โดยมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 73.7 และส่วนที่ไม่ได้รับการศึกษาก็มีจำนวนมากถึงร้อยละ 18.48 (ตารางที่ 3.6) สรุปได้ว่าประชากรโดยรวมที่สิ้นสุดการเรียนแล้วมีระดับการศึกษาค่ำ

ดังนั้นระดับการศึกษาจึงน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนไม่มีโอกาสที่จะได้ทำงานที่ดีและมีรายได้สูง และมีส่วนที่ทำให้ขาดแนวคิดที่จะพัฒนาศักยภาพในการทำงานและการดำรงชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น

3.4 อาชีพ

อาชีพของประชากรจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ อาชีพหลัก และอาชีพรอง โดยอาชีพหลักเป็นอาชีพที่มีจำนวนวันในการทำงานมากกว่าอาชีพรอง และเป็นการพิจารณาเฉพาะประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วเท่านั้น สรุปได้ดังนี้

3.4.1 อาชีพหลัก

ในกลุ่มประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว มีประชากรร้อยละ 50 ที่ประกอบอาชีพรับจ้างเอกชนโดยทั่วไป (ตารางที่ 3.7) ส่วนที่เหลือจะประกอบอาชีพต่างๆ กันไป โดยร้อยละ 32.5 ประกอบอาชีพการเกษตร และร้อยละ 1.2 ประกอบกิจการส่วนตัว เช่น เผลอาน มีประชากรร้อยละ 13.9 ที่แจ้งว่าไม่มีอาชีพหลัก ซึ่งก็คือว่างงาน ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุหรือมีโรคประจำตัวร้ายแรงที่ไม่สามารถทำงานได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า ใน 4 จังหวัดที่สำรวจ กลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสระบุรีจะประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุดถึงร้อยละ 63.2 และทำการเกษตรน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 13.0 ส่วนกลุ่มตัวอย่างในกาญจนบุรีจะตรงกันข้าม คือรับจ้างเพียงร้อยละ 34.0 และทำการเกษตรถึงร้อยละ 52.3

3.4.2 อาชีพรอง

ประชากรที่สิ้นสุดการศึกษาแล้วจำนวนร้อยละ 69.3 อ้างว่าไม่มีอาชีพรอง อีกร้อยละ 20.7 จะรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีเพียงร้อยละ 7.3 ที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพรอง

เนื่องจากในจำนวนร้อยละ 69.3 นี้ รวมผู้ที่ไม่มีอาชีพหลักอยู่ด้วย ดังนั้น หากต้องการทราบว่าในกลุ่มผู้ที่มีอาชีพหลักโดยเฉพาะนั้น จะมีผู้ประกอบอาชีพรองมากน้อยเพียงใด ก็ต้องหาคำนวนผู้ที่มีอาชีพหลักก่อน โดยการนำจำนวนผู้ที่ไม่มีอาชีพหลัก 145 คน หักออกจากประชากรที่สิ้นสุดการเรียนทั้งสิ้น จำนวน 1,043 คน ได้จำนวนผู้ประกอบอาชีพหลัก 898 คน ในจำนวนนี้ มีผู้ประกอบอาชีพรองเพียง 36.3

คาดว่า การประกอบอาชีพ 2 อาชีพในเวลาเดียวกันเป็นเรื่องที่ยากสำหรับครัวเรือนยากจน ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ศักยภาพในการประกอบอาชีพหลากหลายของสมาชิกในครัวเรือนเหล่านี้มีไม่มาก เนื่องจากระดับการศึกษาและการขาดการฝึกอบรม หรือการที่โอกาสจ้างงานในชนบทตามปกติก็มีน้อยอยู่แล้ว ก็เป็นเหตุผลอีกประการหนึ่ง และถ้าดูตารางที่ 3.10 ประกอบ ก็จะเห็นว่า แม้ในขณะที่ประกอบอาชีพหลัก ประชากรในชนบทก็ไม่ได้ทำงานเต็มทั้งปี โดยมีเวลาทำงานเพียงร้อยละ 55.6 ของจำนวนวันที่ควรทำงานในหนึ่งปี (ประมาณ 300 วัน)

โดยสรุป กระสวนหรือรูปแบบการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนยากจนดักดานเป็นดังนี้

- รูปแบบที่ 1 ถ้าอาชีพหลักคือรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่จะไม่มีอาชีพรอง มีส่วนน้อยที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพรอง เนื่องจากพอมือที่ดินทำกินเป็นของตนเองอยู่บ้าง
- รูปแบบที่ 2 ถ้าอาชีพหลักคือทำการเกษตร ส่วนใหญ่จะมีอาชีพรอง คือรับจ้างทั่วไป เพราะมีเวลาว่างหลังเก็บเกี่ยว ยกเว้นบางครัวเรือนที่ทำการเกษตรอย่างจริงจังหรือขนาดใหญ่ ซึ่งทำให้ต้องมีเวลาดูแลการเกษตรตลอดปี

3.5 การเปลี่ยนแปลงอาชีพ

ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา พบว่า ร้อยละ 93.54 ของสมาชิกครัวเรือนยากจนดักดาน ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก และมีเพียงร้อยละ 6.46 เท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ (ตารางที่ 3.9) สาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลัก ก็เนื่องจากไม่ทราบว่าจะไปประกอบอาชีพอะไร เพราะไม่มีเงินทุนและไม่มีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพในการประกอบอาชีพที่จะทำให้มีรายได้มากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่มีระดับการศึกษาดำหรือไม่มีการศึกษา

3.6 จำนวนวันทำงานต่อปี

จำนวนวันทำงานเป็นดัชนีสำคัญอย่างหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นว่าประชากรจะมีรายได้จากการทำงานมากน้อยเพียงไร โดยเฉพาะประชากรที่มีอาชีพหลักเป็นการรับจ้างทั่วไป ซึ่งอัตราค่าจ้างจะเป็นค่าจ้างรายวัน ดังนั้นจำนวนวันทำงานจึงชี้ให้เห็นฐานะทางเศรษฐกิจได้ ผลจากการสำรวจพบว่า จำนวนวันทำงานโดยเฉลี่ย

ต่อคนต่อปีของประชากรที่อยู่ในวัยกำลังแรงงานมีจำนวนวันทำงานน้อยเพียง 193.2 วัน หรือทำงานเพียงครึ่งปีเท่านั้น ในจำนวนวันทำงานดังกล่าวเป็นจำนวนวันที่ทำงานอาชีพหลัก 166.96 วัน และอาชีพรอง 26.24 วัน (ตารางที่ 3.10) จากการที่มีจำนวนวันทำงานน้อย ย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ที่จะนำมาใช้ในการครองชีพ ซึ่งจะทำให้เกิดความยากจนและภาระหนี้สินที่ติดตามมาเพราะมีการออมน้อยหรือไม่มีเลย นอกจากนี้ จำนวนวันทำงานที่ไม่เต็มปียังแสดงให้เห็นว่ามีการว่างงานแฝงที่ชัดเจน

3.7 การทำงานรับจ้าง

สมาชิกของครัวเรือนยากจนคัดค้านจะทำงานรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่ทำเป็นอาชีพหลักและเป็นอาชีพรองโดยมีจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากร หรือร้อยละ 71.7 (ตารางที่ 3.11) งานรับจ้างที่ทำกันมากที่สุดก็คืองานรับจ้างเกี่ยวกับการเกษตร มีผู้รับจ้างถึงร้อยละ 77.4 งานรับจ้างเกี่ยวกับการเกษตรเป็นงานรับจ้างทั่วไปขึ้นอยู่กับฤดูกาลของการทำเกษตร เช่นในช่วงฤดูฝน มีการจ้างดำนาหรือเพาะปลูกพืชไร่ หรือหลังจากเพาะปลูกแล้ว มีการจ้างกำจัดวัชพืชโดยการลากหญ้าหรือฉีดยาฆ่าหญ้า ในฤดูเก็บเกี่ยวก็เป็นการรับจ้างเกี่ยวเกี่ยวผลผลิตทั้งการเกี่ยวข้าวและเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชไร่ เป็นต้น งานรับจ้างที่สำคัญรองลงมาได้แก่ งานรับจ้างเกี่ยวกับการก่อสร้าง มีอยู่ร้อยละ 10.41 ส่วนการรับจ้างในโรงงาน ร้านค้า หรือบริษัท มีจำนวนร้อยละ 5.13 ของคนที่มีอาชีพรับจ้างทั้งหมด นอกนั้นเป็นงานรับจ้างอื่น ๆ (ตารางที่ 3.12)

สำหรับสถานที่ทำงานรับจ้างนั้น ผู้ที่ทำงานรับจ้างเกือบทั้งหมดทำงานรับจ้างภายในจังหวัดภูมิลำเนาของตน กล่าวคือ คนรับจ้างถึงร้อยละ 94.1 จะทำงานในท้องถิ่นภูมิลำเนา รองลงมาเป็นการทำงานรับจ้างในจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง และในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 2.93 และ ร้อยละ 2.20 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.13)

สำหรับช่วงเวลาของการทำงานรับจ้าง ส่วนใหญ่คือร้อยละ 81.23 ตอบว่าการรับจ้างไม่มีเวลาที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับว่า ผู้ว่าจ้างต้องการแรงงานหรือไม่ เนื่องจาก ผู้ที่ทำงานรับจ้างส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินถือครอง ประกอบการเกษตรของตนเอง ทำให้พร้อมที่จะรับจ้างได้ตลอดปี แต่มีอยู่ร้อยละ 18.9 ที่ตอบว่ารับจ้างหลังเก็บเกี่ยว จึงทำให้เห็นภาพว่าสำหรับผู้ที่มีที่ดินเป็นของตนเองและทำการเกษตรนั้น จะทำงานรับจ้างหลังจากที่ทำงานเกษตรของตนเองเสร็จสิ้นแล้ว เช่น หลังการเพาะปลูกหรือหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต (ตารางที่ 3.14)

3.8 การย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานที่อยู่อาศัยอย่างถาวรหรือในระยะเวลาที่นานพอควร เพื่อการครองชีวิตกับคู่สมรสหรือเพื่อการทำงานที่มั่นคงกว่าในภูมิลำเนา ทำให้ผู้ย้ายถิ่นนั้นไม่มีกิจกรรมในท้องถิ่นเดิมอีกต่อไปแต่ต้องมีกิจกรรมในสังคมใหม่แทน การย้ายถิ่นมี 2 ลักษณะ คือ การย้ายออกจากถิ่นและการย้ายเข้าถิ่น ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง การย้ายออกจากหมู่บ้านและการย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ตามลำดับ โดยแบ่งประเภทของการย้ายถิ่นเป็น 2 ประเภท คือ การย้ายถิ่นชั่วคราวซึ่งหมายถึงการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายตั้งใจจะ

ไปหางานทำชั่วคราวหรือเพื่อไปเรียนหนังสือ และการย้ายถิ่นถาวรซึ่งหมายถึงการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายต้องการไปทำงานในถิ่นใหม่หรือไปมีครัวเรือนในต่างถิ่น ผลการสำรวจวิเคราะห์ได้ดังนี้

3.8.1 จำนวนผู้ย้ายถิ่นต่อครัวเรือน

การย้ายถิ่นเกิดขึ้นไม่มากนัก จากผลของการศึกษาสำรวจครั้งนี้ พบว่า ในรอบปี 2541 มีการย้ายถิ่นออกถาวรเพียง 0.06 คนต่อครัวเรือน และมีการย้ายถิ่นออกชั่วคราว 0.06 คนต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3.15) ส่วนการย้ายเข้าก็มีจำนวนน้อยเช่นกัน

3.8.2 ลักษณะของผู้ย้ายถิ่น: แหล่งที่ไปอยู่และอาชีพที่ทำ

ในกรณีของการย้ายถิ่นออกนอกหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นการย้ายออกชั่วคราวหรือย้ายออกถาวร ผู้ย้ายถิ่นร้อยละ 54.8 เป็นลูกชายของหัวหน้าครัวเรือน ที่เป็นลูกสาวคิดเป็นร้อยละ 28.6 (ตารางที่ 3.16) ผู้ย้ายถิ่นออกจะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเพศชายมีการย้ายถิ่นออกร้อยละ 59.5 และเพศหญิงร้อยละ 40.5 (ตารางที่ 3.17) การย้ายถิ่นออกนี้ผู้ย้ายออกส่วนใหญ่คือร้อยละ 92.2 อยู่ในวัยทำงาน โดยเฉพาะในวัยหนุ่มวัยสาว และมีการย้ายถิ่นออกน้อยในกลุ่มของผู้สูงอายุ (ตารางที่ 3.19) ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์หลักของการย้ายออกก็คือการไปทำงาน ประกอบกับผู้สูงอายุในชนบทจะมีความผูกพันกับถิ่นเดิมของตนเอง

เมื่อพิจารณาระดับการศึกษาของผู้ย้ายถิ่นออกปรากฏว่า ร้อยละ 78.6 จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา (ตารางที่ 3.18) ส่วนแหล่งที่ย้ายไปอยู่ ร้อยละ 57.1 ย้ายไปอยู่ต่างพื้นที่ภายในจังหวัดเดิม รองลงมาย้ายไปอยู่จังหวัดอื่นในภาคกลาง ร้อยละ 19.0 และย้ายเข้ากรุงเทพมหานครร้อยละ 16.7 (ตารางที่ 3.20) ผู้ย้ายถิ่นออกร้อยละ 52.4 ไปทำงานรับจ้างทั่วไป และร้อยละ 33.33 ไปประกอบการเกษตรจากลักษณะของผู้ย้ายถิ่นออกที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นว่ากรุงเทพมหานครไม่ใช่จุดหมายหลักของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นออกจากชนบท ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากปิดกิจการและลดจำนวนคนงานลงทำให้การมุ่งหางานทำในกรุงเทพมหานครไม่ใช่แนวทางที่คนในครัวเรือนยากจนมุ่งประสงค์

3.9 สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนยากจน

หัวหน้าครัวเรือนยากจนร้อยละ 75.7 แต่งงานแล้วและยังครองชีวิตคู่อยู่ด้วยกันกับคู่สมรส ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหม้ายหรือคู่สมรสเสียชีวิตแล้ว มีอยู่ร้อยละ 17.8 ที่หย่าร้างมีอยู่ร้อยละ 3.4 ส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นโสดมีเพียงร้อยละ 3.1 (ตารางที่ 3.22) จากการสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหม้ายหรือหย่าร้างที่เป็นผู้หญิง พบว่า จะประสบกับปัญหาการเลี้ยงดูครอบครัวเพราะขาดผู้นำครอบครัว มากกว่าในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ชาย

3.10 การวางแผนครอบครัว

ครัวเรือนยากจนร้อยละ 33.3 ไม่เคยใช้วิธีการคุมกำเนิด (ตารางที่ 3.23) ซึ่งถือได้ว่ามีสัดส่วนที่สูงพอสมควร เพราะการที่ไม่ได้คุมกำเนิดจะทำให้มีลูกมาก ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความยากจน วิธีการคุมกำเนิดที่นิยมใช้กันมากที่สุดเรียงตามความสำคัญคือ การกินยาคุมกำเนิด การทำหมันหญิง การฉีดยา การใส่ห่วงอนามัย และที่น้อยที่สุดคือการทำหมันชาย (ตารางที่ 3.24) จะเห็นว่าการคุมกำเนิดมักจะให้เพศหญิงเป็นผู้ถูกคุมกำเนิด ในขณะที่เพศชายมักจะยินยอมเป็นผู้ถูกคุมกำเนิด โดยเฉพาะการทำหมันชาย จากการสัมภาษณ์ พบว่าผู้ชายยังใช้เหตุผลที่ไม่ยอมทำหมันชายด้วยความกลัวว่าเมื่อทำหมันแล้วจะทำงานหนักไม่ได้ สุขภาพร่างกายจะไม่แข็งแรงเหมือนเดิม และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ ไม่มีเงินเหลือมากพอที่จะซื้อถุงยางอนามัย ซึ่งจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าการซื้อยาคุมกำเนิดของฝ่ายหญิง ดังนั้นการคุมกำเนิดจึงยังเป็นหน้าที่ของฝ่ายภรรยาเป็นหลัก

3.11 จำนวนบุตรที่อยู่รอดและบุตรที่เสียชีวิต

จำนวนบุตรทั้งหมดของครัวเรือนยากจนรวมถึง บุตรทั้งหมดที่มีชีวิตอยู่ บุตรที่ตายไปแล้วและบุตรที่ตายก่อนคลอด จำนวนบุตรทั้งหมดในที่นี้เป็นจำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนเท่านั้น จากการสุ่มพบว่า ครัวเรือนยากจนมีบุตรเฉลี่ย 3.74 คน ทั้งนี้จำนวนบุตรทั้งหมด 100 คน จะมีชีวิตรอดอยู่ในปัจจุบัน 85 คน ตายหลังจากคลอดเป็นทารกแล้ว 11 คน แท้ง 4 คน (ตารางที่ 3.25)

สำหรับบุตรที่ตายหลังจากคลอดเป็นทารกแล้ว พบว่าประมาณร้อยละ 54.3 ตายเมื่ออายุแรกเกิดถึง 1 ปี ส่วนอีกร้อยละ 26.7 ตายเมื่ออายุมากกว่า 20 ปี (ตารางที่ 3.26) สาเหตุที่ทำให้บุตรตายนั้นหัวหน้าครัวเรือนไม่ทราบสาเหตุการตาย ร้อยละ 36.2 ป่วยตายด้วยไข้มาลาเรีย ร้อยละ 16.38 และอุบัติเหตุ ร้อยละ 8.62 (ตารางที่ 3.27) จากสาเหตุการตายนี้จะเห็นว่าการป่วยตายด้วยโรคมะเร็งของครัวเรือนยากจนยังอยู่ในอัตราที่สูง แสดงว่าครัวเรือนยากจนยังประสบกับปัญหาด้านสุขภาพอนามัยและสภาพแวดล้อมด้านที่ตั้งของที่พักอาศัย

3.12 ความพิการและการเจ็บป่วยเรื้อรัง

ความพิการและการเจ็บป่วยเรื้อรังของครัวเรือนยากจน เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ครัวเรือนยากจนไม่สามารถฟื้นตัวหรือออกจากสภาพยากจน เพราะความพิการและเจ็บป่วยเรื้อรังจะเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพทำให้ไม่สามารถทำงานได้หรือทำงานได้ไม่เต็มความสามารถ เป็นผลให้รายได้น้อยลงและมีค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น จากการสุ่มพบว่าจำนวนครัวเรือนร้อยละ 7.6 จะมีคนพิการอย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือคิดเฉลี่ยคนพิการต่อครัวเรือน พบว่า ใน 1 ครัวเรือนจะมีคนพิการเฉลี่ย 0.08 คน (ตารางที่ 3.28) สำหรับคนเจ็บป่วยเรื้อรังในครัวเรือนยากจน พบว่าจำนวนครัวเรือนยากจนร้อยละ 34.5 จะมีคนเจ็บป่วยเรื้อรังอยู่อย่างน้อย 1 คน อาศัยอยู่ในครัวเรือน หรือ

คิดเฉลี่ยคนเจ็บป่วยเรื้อรังต่อครัวเรือนเท่ากับ 0.45 คน (ตารางที่ 3.29) คนเจ็บป่วยเรื้อรังเหล่านี้ ป่วยโดยไม่ทราบว่าเป็นโรคอะไรมากที่สุด รองลงมาเป็นโรคหัวใจ โรคเบาหวานตามลำดับ (ตารางที่ 3.30) การที่ผู้ป่วยเรื้อรังไม่ทราบสาเหตุว่าป่วยด้วยโรคภัยอะไรนั้นเป็นเพราะไม่ได้รับการรักษาพยาบาลทางการแพทย์ แผนปัจจุบันอย่างถูกต้องและต่อเนื่องอันเนื่องมาจากความยากจน การรักษาพยาบาลเป็นแค่เพียงการดูแลสาธารณสุขขั้นมูลฐานโดยใช้บริการจากสถานอนามัยตำบลหรืออนามัยหมู่บ้านเท่านั้น ความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่ไม่สามารถเดินทางไปปรึกษาและวิเคราะห์หาสาเหตุของโรคจากโรงพยาบาลในอำเภอหรือในจังหวัดได้

3.13 ลักษณะสังคม

ครัวเรือนยากจนที่ไม่มีส่วนใช้ มีอยู่ร้อยละ 5.7 ส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนยากจนจะมีส่วนใช้ โดยครัวเรือนยากจนมีส่วนใช้ร้อยละ 90.1 ครัวเรือนที่ใช้ส่วนหลุมมีจำนวนร้อยละ 4.2 (ตารางที่ 3.31) การมีส่วนใช้โดยเฉพาะส่วนซึมย้อมแสดงให้เห็นถึงภาวะสุขภาพอนามัยที่ถูกต้องตามสุขลักษณะขั้นพื้นฐานของครัวเรือน จะเห็นว่าการมีส่วนใช้อยู่ในเกณฑ์ที่สูงพอสมควร ทั้งนี้เพราะได้มีการใช้มาตรการบังคับให้ทุกบ้านที่ต้องการจดทะเบียนบ้านมีส่วนซึม

3.14 ลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัย

บ้านที่อยู่อาศัยของครัวเรือนยากจนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ บ้านไม้ชั้นเดียว บ้านก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว และบ้านไม้ 2 ชั้น สำหรับบ้านไม้ชั้นเดียวมี 2 ลักษณะคือได้สูงและติดพื้น แต่โดยส่วนใหญ่แล้วครัวเรือนยากจนจะอยู่อาศัยในบ้านที่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวได้สูงพื้นเป็นดินซึ่งเป็นลักษณะบ้านของชนบทไทยทั่วไป ที่ต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้สูงของบ้านได้ รองลงมาจะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้นที่เป็นดิน (ตารางที่ 3.32) สำหรับวัสดุที่ใช้มุงหลังคาบ้าน ใช้สังกะสีมุงหลังคา ร้อยละ 81.1 ใช้กระเบื้องมุงหลังคา ร้อยละ 10.4 ที่เหลือใช้วัสดุจำพวกคับจากหรือแฝก (ตารางที่ 3.33)

ครัวเรือนยากจนทั้งหมดที่สำรวจมานี้มีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเอง ร้อยละ 89.3 อาศัยผู้อื่นอยู่โดยไม่เสียค่าเช่า ร้อยละ 8.48 ที่เหลือสร้างอยู่เองในที่สาธารณะ (ตารางที่ 3.35)

3.15 การถือครองที่ดิน

ลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนยากจนแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง และที่ดินที่ผู้อื่นให้ใช้ทำประโยชน์ ซึ่งได้แก่ที่เช่าที่มีการจ่ายค่าตอบแทนอย่างชัดเจนและที่ดินที่ผู้อื่นให้ทำกินฟรี จากลักษณะการถือครองที่ดินดังกล่าวปรากฏว่ามีครัวเรือนยากจนเพียงร้อยละ 29.1 เท่านั้นที่มีที่ดินทำกินของตนเอง ครัวเรือนยากจนอีกร้อยละ 70.9 (ตารางที่ 3.37) ไม่มีที่ดินของตนเอง ดังนั้นครัวเรือนยากจนในกลุ่มที่ไม่มีที่ดินทำกินของตนเองนี้จึงต้องประกอบอาชีพอื่น ซึ่งได้แก่ การรับจ้างทั่วไป แต่ก็อาจมีบางครัวเรือนที่ประกอบอาชีพการเกษตรโดยอาศัยที่ดินของผู้อื่นให้ทำประโยชน์ด้วยการเช่าหรือ

ได้ทำประโยชน์ฟรี สำหรับกลุ่มของครัวเรือนยากจนที่มีที่ดินของตนเอง ปรากฏว่า ร้อยละ 9.0 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมดมีที่ดินไม่เกิน 5 ไร่ ร้อยละ 5.1 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมดมีที่ดินของตนเอง 6-10 ไร่ ส่วนอีกร้อยละ 7.9 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมดมีที่ดินของตนเองประมาณ 11-20 ไร่ (ตารางที่ 3.37)

สำหรับครัวเรือนยากจนที่มีที่ดินของตนเองและมีที่ดินที่ผู้อื่นให้ใช้ประโยชน์นั้นเมื่อนำมาหาพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนแล้วปรากฏว่า ครัวเรือนยากจนดังกล่าวมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 17.75 ไร่ต่อครัวเรือน เป็นที่ดินของตนเองเฉลี่ย 16.73 ไร่ และที่ดินที่ผู้อื่นให้ใช้ประโยชน์เฉลี่ย 1.02 ไร่ (ตารางที่ 3.36) แต่ถ้านำมาคำนวณหาพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนยากจนทั้งหมดปรากฏว่า จะมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 8.12 ไร่ต่อครัวเรือนเท่านั้น

3.16 การเปลี่ยนแปลงจำนวนที่ดินถือครอง

การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินเป็นการเปรียบเทียบจำนวนที่ดินที่เคยถือครองมาก่อนในอดีตกับจำนวนที่ดินถือครองในปัจจุบัน ปรากฏว่า ครัวเรือนยากจนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ดินที่ถือครองมีร้อยละ 80.2 ครัวเรือนที่เหลือมีการเปลี่ยนแปลงที่ดิน แต่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ที่ดินลดลงถึงร้อยละ 17.5 ส่วนครัวเรือนที่มีการเปลี่ยนแปลงที่ดินเพิ่มขึ้นมีเพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้น ในจำนวนซึ่งมีที่ดินเพิ่มขึ้นนี้ส่วนใหญ่เป็นเพราะได้รับมรดกที่ดินจากพ่อแม่ แต่เป็นจำนวนพื้นที่เล็กน้อยโดยเฉลี่ย 6.31 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนพื้นที่ถือครองที่มีจำนวนลดลงนั้นโดยเฉลี่ยพื้นที่ลดลง 27.5 ไร่ต่อครัวเรือน (ตาราง 3.38) สาเหตุที่ทำให้ครัวเรือนมีที่ดินลดลงเป็นเพราะ ขายที่ดิน ร้อยละ 42.7 ใช้หนี้ ร้อยละ 22.1 ถูกโกงร้อยละ 2.9 (ตารางที่ 3.39)

3.17 การประกอบอาชีพการเกษตร

ครัวเรือนยากจนคัดค้านที่ประกอบอาชีพการเกษตรประกอบด้วย ครัวเรือนที่ทำการเกษตรบนที่ดินของตนเองและครัวเรือนที่ทำการเกษตรบนที่ดินของผู้อื่น ครัวเรือนประเภทหลังนั้นอาจจะใช้ประโยชน์บนที่ดินของผู้อื่นโดยการเช่าและมีการจ่ายค่าเช่าที่ดินอย่างชัดเจนในลักษณะของค่าเช่าทั้งที่เป็นตัวเงินและค่าเช่าที่เป็นผลผลิต หรือโดยการใช้ประโยชน์บนที่ดินซึ่งญาติพี่น้องให้ทำกินฟรี ในกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจพบว่ามีครัวเรือนที่ทำการเกษตรและมีค่าใช้จ่ายในการทำเกษตรชัดเจน คิดเป็นร้อยละ 46.0 ของครัวเรือนทั้งหมด (ตารางที่ 3.40) ในจำนวนครัวเรือนเหล่านี้ บางครัวเรือนก็ทำการเกษตรเพื่อหารายได้เป็นอาชีพ แต่บางครัวเรือนทำการเกษตร โดยเฉพาะทำนาและเลี้ยงไก่ เพื่อเก็บผลผลิตไว้บริโภคเอง การเกษตรที่ทำมีทั้งการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์

3.17.1 การปลูกพืช

ข้าวคือพืชที่ครัวเรือนยากจนจำนวนมากปลูก โดยส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้า แต่ก็มีบางครัวเรือนที่ปลูกข้าวเหนียว จำนวนครัวเรือนยากจนที่ปลูกข้าวเจ้าคิดเป็นร้อยละ 43.8 ครัวเรือนปลูกข้าวเหนียวมีจำนวนร้อยละ 12.4 นอกจากมีการปลูกข้าวแล้ว ยังมีการปลูกพืชไร่ชนิดต่าง ๆ อีกเพราะบางพื้นที่ไม่

เหมาะสมที่จะปลูกข้าวได้ คราวเรือนที่ปลูกพืชไร่มีจำนวนมาก พืชไร่ที่ปลูกมากที่สุดคือ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง พริก ถั่วเหลือง และอื่นๆ (ตารางที่ 3.41) บางคราวเรือนก็ปลูกพืชไร่หลายชนิด

ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ยผลผลิตต่อไร่ของพืชแต่ละชนิดแล้ว ปรากฏว่า ข้าวเปลือกเจ้ามีผลผลิตเฉลี่ย 497.6 กิโลกรัมต่อไร่ ข้าวเปลือกเหนียวผลผลิตเฉลี่ย 400.8 กิโลกรัมต่อไร่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ผลผลิตเฉลี่ย 772.1 กิโลกรัมต่อไร่ มันสำปะหลังผลผลิตเฉลี่ย 1,876.4 กิโลกรัมต่อไร่ พริกผลผลิตเฉลี่ย 178.1 กิโลกรัมต่อไร่ ถั่วเหลืองผลผลิตเฉลี่ย 179.6 กิโลกรัมต่อไร่ (ตารางที่ 3.42) ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่ได้นี้นับว่าค่อนข้างต่ำ แต่บางชนิด เช่น ข้าวเจ้า ผลผลิตต่อไร่สูงกว่าเฉลี่ยทั้งประเทศ เพราะรายงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรระบุว่าในปีการผลิต 2538/39 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของการผลิตข้าวทั้งประเทศเท่ากับ 348 กิโลกรัมเท่านั้น

3.17.2 การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่แล้วเป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ประเภท ไก่ เป็ด ถ้าเป็นสัตว์ใหญ่ประเภทควายจะเป็นการเลี้ยงเพื่อการใช้งานเป็นหลัก ครัวเรือนยากจน ซึ่งมักจะมีการเลี้ยงไก่อีกมากกว่าสัตว์อื่นเพราะเลี้ยงง่าย ปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ และต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ จำนวนครัวเรือนยากจนซึ่งเลี้ยงไก่ คิดเป็นร้อยละ 32.8 ของครัวเรือนทั้งหมด ครัวเรือนที่มีการเลี้ยงเป็ด มีร้อยละ 10.4 (ตารางที่ 3.43) อย่างไรก็ตาม จำนวนสัตว์ที่เลี้ยงนั้นมีน้อยมาก ถ้านำมาคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด ปรากฏว่า จำนวนไก่เฉลี่ย 4.7 ตัวต่อครัวเรือน เป็ดเฉลี่ย 1.5 ตัวต่อครัวเรือน (ตารางที่ 3.44)

สำหรับหมู วัวเนื้อ และวัวนม มีการเลี้ยงน้อยมาก และเป็นการเลี้ยงเพื่อขายโดยเฉพาะหมูและวัวเนื้อ ส่วนวัวนมเป็นการเลี้ยงเพื่อรีดนมขายโดยได้รับความช่วยเหลือทางด้านแม่พันธุ์ แต่เนื่องจากต้องลงทุนสูง ครัวเรือนยากจนจึงไม่ค่อยมีโอกาเลี้ยงทั้งๆ ที่ทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นจากการสำรวจจึงพบว่า มีครัวเรือนยากจนเลี้ยงวัวนมประมาณร้อยละ 1.7 เท่านั้น

3.18 รายได้และแหล่งที่มาของรายได้

การวิเคราะห์รายได้และรายจ่าย อาจทำได้ 2 วิธี คือ วิธีแรก วิเคราะห์จากข้อมูลรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนโดยไม่แยกแยะว่าครัวเรือนมีอาชีพหลักคือการทำการเกษตรหรือการรับจ้าง กับวิธีที่สองคือ วิเคราะห์จากข้อมูลรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนโดยแยกกลุ่มครัวเรือนเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มครัวเรือนเกษตรและกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ทำเกษตร ในข้อ 18 ข้อ 19 และข้อ 20 จะวิเคราะห์โดยใช้วิธีแรก ส่วนการวิเคราะห์โดยวิธีที่สองอยู่ในข้อ 21

ถ้าวิเคราะห์แบบรวมกลุ่มครัวเรือนทั้ง 354 ครัวเรือน จะพบว่าครัวเรือนมีรายได้ 2 ประเภท คือ รายได้จากการเกษตร และรายได้นอกการเกษตร ปรากฏว่า ครัวเรือนยากจนพึ่งพารายได้นอกการเกษตรเป็นหลัก โดยรายได้นอกการเกษตรมีสัดส่วนถึงร้อยละ 74.6 ของรายได้รวมทั้งหมด ในขณะที่รายได้จาก

การเกษตรมีเพียงร้อยละ 25.4 ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนครัวเรือนเพียงร้อยละ 46.1 ที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพ ในขณะที่มีจำนวนครัวเรือนถึงร้อยละ 53.9 ประกอบอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลัก (ตารางที่ 3.45)

รายได้นอกการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการรับจ้าง ซึ่งมีสัดส่วนถึงร้อยละ 88.4 ของรายได้นอกเกษตรทั้งหมด รายได้นอกการเกษตรรองลงมาคือรายได้จากสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานที่อื่นแล้วส่งเงินกลับมาให้ซึ่งมีประมาณร้อยละ 5.9 ส่วนรายได้จากการเกษตรส่วนใหญ่จะมาจากการเลี้ยงสัตว์ การปลูกข้าว และการปลูกมันสำปะหลัง โดยมีสัดส่วนร้อยละ 24.9 ร้อยละ 20.5 และร้อยละ 17.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.45)

เมื่อรวมรายได้ทั้งจากการเกษตรและนอกการเกษตรแล้วพบว่ารายได้เฉลี่ยเท่ากับ 48,614 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือเดือนละ 4,051 บาทต่อเดือน จากการสำรวจยังพบอีกว่า มีครัวเรือนถึงร้อยละ 63.3 ที่มีรายได้ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และครัวเรือนที่มีรายได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีร้อยละ 20.6

3.19 รายจ่ายและประเภทของรายจ่าย

รายจ่ายของครัวเรือนแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ รายจ่ายในการเกษตร ซึ่งเป็นรายจ่ายหรือต้นทุนที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรทุกชนิด รวมถึงการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ และรายจ่ายในการครองชีพซึ่งเป็นรายจ่ายต่าง ๆ ในครัวเรือนที่ไม่เกี่ยวกับการทำเกษตร

จากการสำรวจพบว่า รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 38,890 บาทต่อปี (ตารางที่ 3.47) โดยเป็นรายจ่ายในการครองชีพถึงร้อยละ 81.2 อีกร้อยละ 18.8 เป็นรายจ่ายในการเกษตร สำหรับรายจ่ายในการครองชีพ รายจ่ายอันดับต้นของครัวเรือน คือรายจ่ายเกี่ยวกับค่าอาหาร ซึ่งมีสูงถึงร้อยละ 40.7 อันดับถัดไปคือ ค่าซื้อข้าว ซึ่งใช้จ่ายร้อยละ 15.9 ส่วนรายจ่ายในการเกษตรที่เป็นเงินค่อนข้างสูงคือค่าอาหารสัตว์และพันธุ์พืช ค่าจ้างบริการเครื่องจักร และค่าจ้างแรงงานคน โดยมีจำนวนร้อยละ 17.3 ร้อยละ 15.5 และร้อยละ 13.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.50 และ 3.51)

สำหรับการกระจายของรายจ่ายแสดงไว้ในตารางที่ 3.48 ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่คือร้อยละ 75.9 มีรายจ่ายไม่เกิน 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี บางครัวเรือนมีรายจ่ายต่ำมากเนื่องจากมีบุตรหลาน เพื่อนบ้าน หรือวัดคอยอุปการะนำอาหารมาให้บริโภค และบางครัวเรือนออกหาอาหารตามแหล่งอาหารธรรมชาติ เช่น อ่างเก็บน้ำ ป่า เขา ได้เอง รายจ่ายที่ต้องจ่ายจริงจึงไม่สูงนัก แต่ก็แสดงให้เห็นคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างต่ำมาก

3.20 รายได้สุทธิ

เมื่อนำรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนมาหักลบกัน พบว่ารายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 9,724 บาทต่อปี (ตารางที่ 3.47) ซึ่งแสดงว่าโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนยากจนมีรายได้มากกว่ารายจ่าย การที่รายได้เหลือสุทธินี้ เกิดขึ้นเพราะมีบางครัวเรือนที่รายได้สูงมาก มีความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในหมู่

ครัวเรือนยากจนคัดค้าน เมื่อพิจารณารายได้และรายจ่ายเป็นรายครัวเรือน พบว่าครัวเรือนที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้มีถึงร้อยละ 35.6 (ตารางที่ 3.49) ครัวเรือนที่มีรายได้สุทธิตั้งแต่ 10,000 บาทต่อปีลงไป โดยไม่นับครัวเรือนที่รายได้ติดลบ จะมีประมาณร้อยละ 22.5 ครัวเรือนเหล่านี้คือครัวเรือนที่มีความเสี่ยงต่อการที่จะต้องมีการหนี้สิน

3.21 รายได้และรายจ่ายเมื่อพิจารณาแยกกลุ่มครัวเรือน

ข้อมูลรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเป็นข้อมูลที่ตัวแทนครัวเรือนแจ้งผู้สำรวจจากความทรงจำ จึงเป็นตัวเลขประมาณการของรายได้และรายจ่ายในช่วง 1 ปีก่อนเวลาที่สำรวจ การนำไปใช้และการค้นหาข้อบกพร่องจากตัวเลขรายได้-รายจ่ายจึงทำได้จำกัด

เพื่อให้เห็นภาพรายได้และรายจ่ายที่ชัดเจน ได้แบ่งครัวเรือนออกเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตรซึ่งรวมเฉพาะครัวเรือนที่มีการแจ้งรายจ่ายเกี่ยวกับการเกษตร และกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตรซึ่งรวมครัวเรือนที่รับจ้างเป็นอาชีพหลักและครัวเรือนที่ทำอาชีพอื่นเป็นอาชีพหลัก ถึงแม้จะแบ่งเช่นนี้ แต่ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มก็จะมีรายได้จาก 3 แหล่งเหมือนกัน คือรายได้จากการเกษตร รายได้นอกเกษตร (เช่นมีลูกหลานส่งให้ หรือหาของป่า เมาถ่าน) และรายได้จากการรับจ้าง ทั้งนี้เพราะสมาชิกในครัวเรือนต้องเดินทางไปทำงานจึงมีการทำอาชีพรองในหลายครัวเรือน

ลักษณะสำคัญของการใช้จ่ายและเงินรายได้ ดังนี้

1) กลุ่มที่ทำการเกษตรมีรายได้เฉลี่ยจากการเกษตรไม่มากกว่ารายได้จากการรับจ้างเท่าใดนัก ทำให้เห็นได้ว่าอาชีพทำการเกษตรไม่ได้ช่วยให้ครัวเรือนที่ทำการเกษตรแตกต่างกับครัวเรือนที่รับจ้างมากมายในเชิงรายได้ ทั้งนี้เพราะการเกษตรในปัจจุบันมีต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงมากแต่ราคาสินค้าเกษตรก็ไม่ได้สูงมากขึ้น นอกจากนี้ ครัวเรือนทั้งสองกลุ่มก็มีความเสี่ยงหรือความไม่แน่นอนในดวงแถม กลุ่มที่ทำการเกษตรมีความเสี่ยงในเรื่องที่ผลผลิตไม่แน่นอนและอาจเสียหายจากภัยธรรมชาติ ส่วนกลุ่มที่ไม่ได้ทำการเกษตรก็จะไม่มีความแน่นอนในเรื่องการจ้างงาน อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่รับจ้างได้แสดงความเห็นกับผู้สำรวจว่าถ้าได้ทำการเกษตรจะทำให้ฐานะทางการเงินมั่นคงขึ้น ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าการมีโอกาสทำการเกษตร จึงยังเป็นสิ่งที่ครัวเรือนชนบทปรารถนา มากกว่าการรับจ้างที่ไม่แน่นอน

2) รายจ่ายในการครองชีพของครัวเรือนที่ทำการเกษตรมีแนวโน้มที่จะสูงกว่ารายจ่ายในการครองชีพของกลุ่มครัวเรือนที่ไม่ได้ทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่แสดงว่าครัวเรือนเกษตรมีรายได้รวมจากทุกแหล่งโดยเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ได้ทำการเกษตร เมื่อมีรายได้มากก็จะจ่ายมาก ซึ่งในการสำรวจภาคสนามจะเห็นได้ชัดว่าครัวเรือนที่รับจ้างมีคุณภาพของการครองชีพที่ด้อยกว่า เพราะการที่ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดและรู้ตัวว่าอาจจะต้องมีเงินออมบ้างเพราะหากขาดเงินในช่วงใดก็จะมีแหล่งเงินกู้ที่จะหาเงินมาชดเชย หรือหากมีใครให้กู้ก็ต้องเสียดอกเบี้ยสูงเพราะไม่มีที่ดินเป็นหลักประกัน

3) ไม่ว่าจะคำนวณรายได้-รายจ่ายโดยแยกกลุ่ม หรือคำนวณโดยเฉลี่ยทุกครัวเรือน ปรากฏว่าโดยเฉลี่ยแล้วครัวเรือนมีเงินเหลือบ้าง จะมีกลุ่มครัวเรือนทำการเกษตรในกาญจนบุรีเท่านั้นที่รายได้น้อยกว่ารายจ่าย

4) ถ้าวิเคราะห์เงินได้สุทธิร่วมกับภาวะหนี้สินในข้อที่ 22 ก็จะทำให้เห็นว่าเงินได้สุทธิแทนที่จะเป็นเงินออมของครัวเรือน ก็จะกลายเป็นเงินที่ครัวเรือนต้องนำไปใช้หนี้จนหมด ในขณะที่เงินได้สุทธิมีจำนวนเฉลี่ย 6,572 บาทต่อครัวเรือนสำหรับกลุ่มทำการเกษตร และจำนวนเฉลี่ย 12,224 บาทต่อครัวเรือนสำหรับครัวเรือนที่ไม่ได้ทำการเกษตร แต่โดยเฉลี่ยครัวเรือนยากจนมีหนี้ค้างจ่าย ณ วันที่สำรวจจำนวน 15,648.16 บาทต่อครัวเรือน แม้จะมีครัวเรือนที่ไม่เป็นหนี้ร้อยละ 35.9 แต่ก็พอจะเห็นได้ว่าภาวะหนี้สินคือตัวบั่นทอนความสามารถของครัวเรือนที่จะสะสมเงินออมสำหรับอนาคต

3.22 ภาวะหนี้สิน

ภาวะหนี้สิน ณ วันที่สำรวจ สรุปได้ว่า ครัวเรือนร้อยละ 64.1 มีหนี้สินติดค้างอยู่ โดยปริมาณหนี้สิน ณ วันที่สำรวจเฉลี่ยเท่ากับ 15,648.16 บาทต่อครัวเรือน หนี้สินดังกล่าวมีที่มาจากหลายแหล่ง (ตารางที่ 3.52, 3.53 และ 3.54) แต่แหล่งที่มีจำนวนครัวเรือนเป็นหนี้มากที่สุดคือพ่อค้า แสดงว่าพ่อค้าก็ยังคงเป็นแหล่งที่ครัวเรือนยากจนจำนวนมากเข้าหาเพื่อกู้เงิน โดยจำนวนครัวเรือนที่กู้เงินจากพ่อค้ามีถึงร้อยละ 17.8 ของครัวเรือนทั้งหมด รองลงไปคือเพื่อนบ้าน โดยจำนวนครัวเรือนที่กู้เงินจากเพื่อนบ้านคิดเป็นร้อยละ 15.0 ของครัวเรือนทั้งหมด ในขณะที่ร้อยละ 14.1 ของครัวเรือนทั้งหมดใช้บริการเงินกู้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

แต่เจ้าหน้าที่สำคัญถ้าวัดด้วยจำนวนเงินที่เป็นหนี้คือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพราะยอดหนี้ที่ครัวเรือนค้างธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มากถึงร้อยละ 42.3 ของหนี้ค้างชำระจากทุกแหล่ง ที่เหลือก็เป็นหนี้ธนาคารพาณิชย์อื่น สหกรณ์ต่างๆ พ่อค้า และญาติ ตามลำดับ

ครัวเรือนที่สำรวจมีสองกลุ่มใหญ่ คือกลุ่มที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักและกลุ่มที่ไม่ได้ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก กลุ่มที่ไม่ได้ทำเกษตรเป็นอาชีพหลักได้รับจ้างทั่วไป มักจะใช้เงินเท่าที่หาได้ แต่กลุ่มที่ทำเกษตรมีความต้องการเงินเพื่อลงทุนด้วย นอกจากนี้ เป็นกลุ่มที่มีที่ดิน แหล่งเงินกู้จึงมักจะยินดีให้กู้ กลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตรจึงเป็นกลุ่มที่เป็นหนี้มากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ทำอาชีพเกษตรเป็นหลัก จากการสำรวจพบว่าเงินที่ครัวเรือนกู้ขึ้นโดยเฉลี่ยเป็นเงินกู้ที่ใช้เพื่อการเกษตรร้อยละ 59.8 และเป็นเงินกู้ที่ใช้สำหรับการเกษตรร้อยละ 40.2 (ตารางที่ 3.59)

3.23 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

สมาชิกของครัวเรือนยากจนมีการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ น้อยมาก เนื่องจากความฐานะทางเศรษฐกิจที่ลำบาก ต้องใช้เวลาเสาะหางานเพื่อนำมาใช้จายวันต่อวัน เป็นการหาเช้ากินค่ำ และบางวันก็ไม่มีรายได้ทำให้ขาดความมั่นใจในการเข้ากลุ่มต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้นครัวเรือนใดที่ไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเอง

ก็ทำให้หมดโอกาสที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเงิน จากการสำรวจพบว่า มีสมาชิกครัวเรือนยากจนเป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และกลุ่มลูกค้า ข.ก.ส จำนวนเพียงร้อยละ 16.4 ร้อยละ 15.0 และร้อยละ 10.5 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ มีผู้เข้าร่วมในสัดส่วนเพียงเล็กน้อย คือต่ำกว่าร้อยละ 10 ทั้งสิ้น (ตารางที่ 3.60)

3.24. ความช่วยเหลือที่ได้รับ

เพื่อศึกษาว่าครัวเรือนยากจนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อใด จึงได้สอบถามเกี่ยวกับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่ครัวเรือนเหล่านี้ได้รับ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.24.1 การอบรมวิชาชีพ

กล่าวได้ว่าครัวเรือนยากจนเกือบจะไม่ได้รับการอบรมวิชาชีพในด้านต่าง ๆ เลย ดังจะเห็นว่า มีครัวเรือนถึงร้อยละ 91.0 ที่ไม่เคยได้รับการอบรมวิชาชีพใด ๆ เลย และครัวเรือนที่เคยอบรมส่วนใหญ่ก็เคยอบรมเพียงวิชาชีพเดียวเท่านั้น (ตารางที่ 3.61) ซึ่งหลักสูตรวิชาชีพต่าง ๆ ได้แก่การตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างตัดผม ช่างเสริมสวย การทำอาหารและขนม ตลอดจนการทำไร่สวนผสม

3.24.2 การได้รับเงินช่วยเหลือ

ครัวเรือนยากจนร้อยละ 96.9 ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากหน่วยงานของรัฐ (ตารางที่ 3.62)

3.24.3 การได้รับความช่วยเหลือเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การเกษตร

ครัวเรือนยากจนเกือบทั้งหมดคือร้อยละ 98.0 ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ครัวเรือนที่เคยได้รับมีเพียงร้อยละ 2.0 เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ เช่น พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ (ตารางที่ 3.63)

3.24.4 การได้รับคำแนะนำในการประกอบอาชีพ

มีครัวเรือนเพียงร้อยละ 16.1 เท่านั้นที่เคยได้รับคำแนะนำในการประกอบอาชีพ อีกร้อยละ 83.9 ไม่เคยได้รับคำแนะนำเลย (ตารางที่ 3.64) คำแนะนำต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นคำแนะนำในการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งได้จากหน่วยงานของรัฐ

3.24.5 การทำบัตรประกันสุขภาพ

การทำบัตรประกันสุขภาพเป็นเรื่องเดียวที่ครัวเรือนยากจนได้รับความช่วยเหลือจากรัฐมากที่สุด โดยครัวเรือนประมาณร้อยละ 59.0 มีบัตรประกันสุขภาพ (ตารางที่ 3.65) ครัวเรือนที่ไม่มีบัตรประกันสุขภาพ ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 41.0 ให้เหตุผลที่ไม่มีบัตรดังกล่าวว่ายังไม่มีเงิน อยู่ห่างไกลจากสถานีอนามัยหรือโรงพยาบาล และบางรายไม่ทราบว่ามีการทำบัตรประกันสุขภาพ โครงการทำบัตรประกันสุขภาพนี้เป็นเรื่องที่ประชาชนในชนบทให้ความสนใจมาก เป็นเรื่องที่รัฐควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงโดยเฉพาะครัวเรือนยากจนควรจะมีบัตรประกันสุขภาพให้ครบทุกครัวเรือน

จากการวิเคราะห์ข้างต้น สรุปได้ว่า ครัวเรือนยากจนเกือบจะไม่ได้รับความช่วยเหลือใด ๆ จากรัฐเลย สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะนโยบายรัฐยังไม่เจาะลงไปถึงผู้ยากจนดักดาน นโยบายส่วนใหญ่เป็น

นโยบายกว้าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือในระดับมหภาคและหวังว่ากลไกตลาดจะส่งผ่านผลประโยชน์ไปสู่ประชาชนในชนบท แต่ในทางเป็นจริง ผลประโยชน์ไปไม่ถึงผู้ยากจน

3.25 ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ปัจจัยพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในที่นี้จะพิจารณา 4 ปัจจัย คือ ถนน น้ำดื่ม น้ำใช้ และไฟฟ้า โดยพิจารณาว่าครัวเรือนยากจนได้รับประโยชน์หรือความสะดวกจากปัจจัยทั้ง 4 ชนิด มากน้อยเพียงใด ซึ่งสรุปได้ดังนี้

3.25.1 ถนน

ถนนที่พิจารณาในที่นี้หมายถึงถนนที่สามารถใช้งานได้ทุกฤดูกาล สามารถเชื่อมต่อไปยังอำเภอและจังหวัดได้สะดวก ผลการศึกษาสรุปได้ว่าครัวเรือนยากจนได้รับความสะดวกในเรื่องถนนคือพอสมควร โดยครัวเรือนประมาณร้อยละ 49.7 ของครัวเรือนทั้งหมดตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างถนนไม่เกิน 100 เมตร (ตารางที่ 3.66) ส่วนครัวเรือนที่อยู่ห่างจากถนนเกินกว่า 1 กิโลเมตรที่มีประมาณร้อยละ 15.8 นั้น เป็นเพราะได้ปลูกสร้างบ้านเรือนในที่ดินที่ทำการเกษตรของตนเอง ไม่สามารถหาซื้อที่ดินในแหล่งชุมชนหรือใกล้ถนนได้โดยเฉพาะครัวเรือนเกิดใหม่ บางครัวเรือนตั้งอยู่ตามป่าเขาซึ่งห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมสายหลัก

3.25.2 น้ำดื่ม

ครัวเรือนยากจนจำนวนร้อยละ 74.0 ของครัวเรือนทั้งหมด ดื่มน้ำฝนที่เก็บไว้ ส่วนอีกร้อยละ 11.9 ดื่มน้ำประปาหมู่บ้าน ครัวเรือนที่เหลือจะใช้บ่อน้ำดินและบ่อน้ำบาดาล ระบบน้ำประปาชนบทยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร และการจัดสร้างยังไม่เป็นระบบ ขึ้นอยู่กับหน่วยงานรัฐหน่วยใดพร้อมก่อนก็สร้างให้ก่อน แต่ไม่มีการรวบรวมทรัพยากรให้มากพอที่จะสร้างให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ (ตาราง 3.67)

3.25.3 น้ำใช้

ครัวเรือนต่าง ๆ สามารถหาน้ำใช้ได้ตลอดช่วงฤดูแล้ง แต่ยังขาดความสะดวกเพราะการทำน้ำประปาหมู่บ้านยังไม่ทั่วถึง โดยมีครัวเรือน ร้อยละ 40.1 ที่สามารถใช้น้ำประปาได้ ที่เหลือต้องใช้น้ำจากบ่อน้ำบาดาล บ่อน้ำดิน และแหล่งน้ำอื่น ๆ ตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง สระ (ตารางที่ 3.68) การพัฒนาแหล่งน้ำในหมู่บ้านเพื่อนำมาทำน้ำประปาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำต่อไป เพื่อให้ความเป็นอยู่ของชาวชนบทไม่ห่างไกลจากชาวเมืองมากเกินไป

3.25.4 ไฟฟ้า

ครัวเรือนยากจนร้อยละ 82.2 ได้รับความสะดวกในการมีไฟฟ้าใช้ คงมีบางครัวเรือนจำนวนร้อยละ 17.8 ที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เนื่องจากตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างจากชุมชนใหญ่ของหมู่บ้าน (ตารางที่ 3.69)

3.26 การรับทราบข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน

การรับทราบข้อมูลข่าวสารในที่นี้หมายถึง การรับทราบข้อมูลข่าวสารประจำวันของหัวหน้าครัวเรือนโดยผ่านสื่อมวลชนประเภทใดประเภทหนึ่งใน 3 ประเภท คือ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ซึ่งพบว่าโทรทัศน์มีบทบาทมากที่สุด รองลงมาคือวิทยุ ส่วนหนังสือพิมพ์แทบจะไม่มีบทบาทเลยในการให้ข้อมูลข่าวสาร เพราะหัวหน้าครัวเรือนประมาณร้อยละ 38.0 จะดูโทรทัศน์เพียงอย่างเดียว หัวหน้าครัวเรือนที่ใช้สื่อพร้อมกัน 2 ชนิด คือวิทยุและโทรทัศน์มีถึงร้อยละ 24.1 และเป็นที่น่าสนใจว่า หัวหน้าครัวเรือนที่ไม่ใช้สื่อสารใด ๆ เลยมีจำนวนเกือบถึง 1 ใน 5 ของครัวเรือนทั้งหมดหรือประมาณร้อยละ 18.1 (ตารางที่ 3.70)

3.27 การใช้เวลารว่าง

จากการที่ครัวเรือนยากจนมีวันทำงานต่อปีค่อนข้างน้อย จึงมีเวลารว่างจากการประกอบอาชีพมาก จากการศึกษาการใช้เวลารว่างของหัวหน้าครัวเรือน พบว่า กิจกรรมสำคัญ 3 ประการที่หัวหน้าครัวเรือนปฏิบัติเมื่อมีเวลารว่าง จากมากไปหาน้อย คือ การออกไปหาอาหารตามธรรมชาติ การพักผ่อนไม่ทำอะไร และการทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ดูแลความสะอาดบ้าน พบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน โดยคิดเป็นร้อยละ 29.2 ร้อยละ 27.5 และร้อยละ 21.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3.71)

3.28 ความรู้สึกเกี่ยวกับความยากจน

หัวหน้าครัวเรือนประมาณร้อยละ 20.2 รู้สึกว่าครัวเรือนยากจนมาประมาณ 6-10 ปี แต่หัวหน้าครัวเรือนที่เห็นว่าตนเองยากจนมากกว่า 15 ปี มีถึงร้อยละ 46.3 และในจำนวนนี้มีอยู่ 4 คนที่เห็นว่าจนมานานกว่า 50 ปี (ตารางที่ 3.72) แสดงว่าครัวเรือนเหล่านี้จัดระดับตนเองว่าเป็นครัวเรือนยากจนมานาน ความยากจนไม่ได้เกิดขึ้นเพราะวิกฤตเศรษฐกิจ แต่เป็นความยากจนพื้นฐาน

หัวหน้าครัวเรือนมีความเห็นที่แตกต่างกันในด้านสาเหตุของความยากจน เท่าที่รวบรวมได้มีถึง 17 สาเหตุ (ตารางที่ 3.74) โดยสาเหตุที่สำคัญ 5 อันดับแรกคือ (1) ไม่มีที่ดินทำกิน (2) อาชีพที่ทำมีรายได้ต่ำและรายได้ไม่แน่นอน (3) ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ (4) ไม่มีมรดกหรือบิดามารดาไม่มีมรดกให้ (5) สมาชิกในครัวเรือนมีมากหรือมีลูกมาก

เมื่อถูกถามว่าจะพ้นความจนได้หรือไม่ หัวหน้าครัวเรือนประมาณร้อยละ 57.8 ตอบว่าได้ (ตารางที่ 3.73) แต่เมื่อถามว่าจะต้องทำอะไรในอีก 2-3 ปีข้างหน้าเพื่อให้หลุดพ้นจากความยากจน ปรากฏว่าร้อยละ 52.3 ตอบว่าไม่ทราบหนทางที่จะทำให้ดีขึ้น (ตารางที่ 3.75) ส่วนที่เหลือได้ให้ความเห็นไว้หลายประการว่าชีวิตจะดีขึ้นถ้าเกิดสิ่งต่อไปนี้ขึ้น

- สมาชิกในครัวเรือนช่วยกันทำงาน
- มีหน่วยงานช่วยเหลือ
- ขยันทำงานหรือหางานให้มากขึ้น

- ได้ซื้อที่ดินทำการเกษตร
- ผลผลิตการเกษตรราคาสูงขึ้น

3.29 ปัญหาของครัวเรือนยากจน

ครัวเรือนยากจนได้ระบุปัญหาตามความรู้สึกของตนเองสรุปได้ดังนี้

3.29.1 ปัญหาทั่วไป ปัญหาทั่วไปเรียงตามลำดับตามที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ให้ความเห็น มีดังนี้

- (1) รายได้น้อย
- (2) ไม่มีงานทำหรืองานไม่มั่นคง
- (3) ปัญหาสุขภาพ
- (4) หนี้สินมาก
- (5) ไม่มีเงินทุน
- (6) ไม่มีที่ดินของตนเอง

สำหรับปัญหาอื่น ๆ นอกจากนี้ ระบุอยู่ใน ตารางที่ 3.76

3.29.2 ปัญหาในการทำเกษตร

เนื่องจากมีครัวเรือนยากจนจำนวนมากที่ทำเกษตร ครัวเรือนเหล่านี้จึงได้ระบุปัญหาในการทำเกษตรที่สำคัญเรียงลำดับ 7 ลำดับแรก คือ (ตารางที่ 3.77)

- (1) ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร หรือฝนแล้ง
- (2) ขาดเงินทุนในการประกอบการเกษตร
- (3) ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง
- (4) ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ
- (5) ปัจจัยการผลิตราคาสูง
- (6) ศัตรูพืชรบกวน
- (7) ราคาผลผลิตตกต่ำและไม่แน่นอน

3.30 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ในข้อนี้จะได้วิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนและประชากรในวัยทำงาน โดยพิจารณาในด้านระดับการศึกษา เพศ อาชีพ สถานที่ทำงานรับจ้าง โดยสรุปได้ดังนี้

3.30.1 ระดับการศึกษา

ในจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 354 ครัวเรือน ร้อยละ 72.8 ของครัวเรือนเหล่านี้มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้ชาย หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่คือร้อยละ 75.5 (ตารางที่ 3.78) มีการศึกษาเพียงประถมศึกษา และร้อยละ 21.2 ไม่ได้รับการศึกษา โดยสัดส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้หญิงและไม่มีการศึกษาจะสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้ชายและไม่มีการศึกษา

สำหรับประชากรวัยแรงงานทั่วไป มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย โดยในกลุ่มผู้หญิง จะมีสัดส่วนของผู้ที่ไม่มีการศึกษาสูงกว่าผู้ชายค่อนข้างมาก เพศหญิงจะได้รับการศึกษาน้อยกว่าเพศชายไม่ว่าจะพิจารณาในระดับประชากรในวัยแรงงานและระดับหัวน้ำครัวเรือน ประชากรในวัยแรงงานจบการศึกษาระดับประถมถึงร้อยละ 75.7 (ตารางที่ 3.83) แต่ในครัวเรือนที่เลือกสัมภาษณ์ปรากฏว่ามีผู้จบปริญญาตรี 2 คนเป็นผู้หญิง

3.30.2 อาชีพหลัก

หัวน้ำครัวเรือนร้อยละ 56.2 ทำอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก โดยหัวน้ำครัวเรือนที่เป็นเพศหญิงจะทำงานรับจ้างมากกว่าหัวน้ำครัวเรือนเพศชาย (ตารางที่ 3.79) อาชีพสำคัญถัดลงไปคือหัวน้ำครัวเรือนทำกิจการเกษตร โดยมีสัดส่วนร้อยละ 35.3 เมื่อถามถึงอาชีพรอง มีหัวน้ำครัวเรือนร้อยละ 60.7 ที่ไม่มีอาชีพรอง แต่การรับจ้างทั่วไปก็ยังคงเป็นอาชีพรองที่สำคัญของหัวน้ำครัวเรือนถึงร้อยละ 24.0 โดยธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในชนบท การรับจ้างทั่วไปหมายถึงการรับจ้างเกี่ยวกับการเกษตรเป็นหลัก เช่น การเก็บเกี่ยวพืชผล การปรับพื้นที่ การถางหญ้า

เมื่อพิจารณาประชากรในวัยแรงงานทั้งสิ้น พบว่า อาชีพหลักที่สำคัญคือ อาชีพรับจ้างทั่วไป โดยที่เพศชายมีอาชีพรับจ้างมากกว่าเพศหญิงถึงร้อยละ 10 คือเพศชายมีอาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 60.3 ของจำนวนประชากรเพศชายทั้งหมด และเพศหญิงมีอาชีพรับจ้างร้อยละ 49.1 ของจำนวนประชากรเพศชายทั้งหมด ส่วนอาชีพสำคัญรองลงไปคือการเกษตรซึ่งประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานเพศชายมีร้อยละ 32.5 และเพศหญิงร้อยละ 32.7 ที่ทำอาชีพเกษตร สำหรับประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานแต่ไม่มีอาชีพจะเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือเป็นเพศหญิงร้อยละ 14.5 แต่เป็นเพศชายเพียงร้อยละ 5.5 เนื่องจากเพศชายสามารถออกไปหางานทำตามท้องถิ่นที่ห่างไกลได้ รวมทั้งค่านิยมในการจ้างแรงงานที่ต้องการแรงงานชายมากกว่าแรงงานหญิง ดังนั้น ในหมู่ครัวเรือนยากจน อาชีพหลักจะแตกต่างกันตามเพศด้วย

3.30.3 ประเภทของงานรับจ้าง

ในกลุ่มหัวน้ำครัวเรือนเพศชายที่ทำงานรับจ้าง ร้อยละ 75.0 รับจ้างในการเกษตร ส่วนในกลุ่มหัวน้ำครัวเรือนเพศหญิง ร้อยละ 81.5 รับจ้างในการเกษตร งานรับจ้างประเภทนี้ไม่แน่นอนและไม่ได้มีให้ทำตลอดปี แสดงถึงความไม่มั่นคงในแง่รายได้ของหัวน้ำครัวเรือนที่ควรจะต้องเป็นผู้นำของครัวเรือน งานรับจ้างที่ทำกันมากลำดับต่อไปคือรับจ้างในงานก่อสร้าง (ตารางที่ 3.81)

เมื่อพิจารณาประชากรในวัยแรงงานทั้งหมด ผู้มีอาชีพรับจ้างถึงร้อยละ 74.5 ทำงานรับจ้างในภาคเกษตร รองลงไปคืองานก่อสร้าง ในกลุ่มแรงงานกลุ่มนี้ เพศชายกับเพศหญิงจะทำงานรับจ้างในภาคเกษตรในสัดส่วนที่ไม่ต่างกันมากนัก แต่ถ้าเป็นงานก่อสร้าง จะมีสัดส่วนของผู้หญิงน้อยกว่า (ตารางที่ 3.85)

3.30.4 สถานที่ทำงานรับจ้าง

จำนวนหัวน้ำครัวเรือนที่ทำงานรับจ้างในจังหวัดภูมิธำเนามีมากถึงร้อยละ 95.2 โดยไม่เลือกว่าจะเป็นเพศชายหรือหญิง (ตารางที่ 3.82) ส่วนประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานจะทำงานรับจ้างใน

จังหวัดของตนเองเกือบทั้งหมด การออกไปทำงานรับจ้างต่างจังหวัดมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 8.0 และแรงงานทั้งเพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างอย่างชัดเจนในการเลือกสถานที่ทำงานรับจ้าง

3.30.5 การเคลื่อนย้ายแรงงาน

ประชากรที่เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้านมีไม่มากนัก ในจำนวนที่ย้ายออกไป จะย้ายไปอยู่ต่างหมู่บ้านแต่ยังคงอยู่ในจังหวัดเดียวกันประมาณร้อยละ 58 และไม่มีความแตกต่างกันมากนักระหว่างแรงงานเพศชายและแรงงานเพศหญิง เมื่อย้ายออกนอกหมู่บ้านแล้ว สำหรับเพศชายจะประกอบอาชีพรับจ้างในภาครัฐมากกว่าเพศหญิง เพราะเพศหญิงจะรับจ้างเอกชนทั่วไปมากกว่า (ตารางที่ 3.88)

3.31 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ รายจ่าย และหนี้สิน

3.31.1 ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน จำแนกตามขนาดถือครองที่ดินของตนเอง

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ได้แก่รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม ตามขนาดถือครองที่ดินของตนเอง คือ

กลุ่มที่ 1 ไม่มีที่ดินของตนเอง

กลุ่มที่ 2 มีที่ดินเป็นของตนเอง 1-5 ไร่

กลุ่มที่ 3 มีที่ดินเป็นของตนเอง 6-10 ไร่

กลุ่มที่ 4 มีที่ดินเป็นของตนเอง 11-20 ไร่

กลุ่มที่ 5 มีที่ดินเป็นของตนเอง มากกว่า 20 ไร่

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.92 สรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีขนาดถือครอง ที่ดินของตนเองทั้ง 5 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่ม ที่รายได้ของครัวเรือนแตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลังปรากฏว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง มากกว่า 20 ไร่ มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ทุกกลุ่ม ($p < .05$) ขณะที่กลุ่มที่ 1 ถึงกลุ่มที่ 4 มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนไม่แตกต่างกัน ($p < .05$) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะครัวเรือนตัวอย่างเป็นครัวเรือนยากจนขาดแคลนเงินทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งทำให้การเพิ่มปริมาณการผลิตเมื่อทำการเกษตร ต้องขึ้นอยู่กับ การเพิ่มขนาดพื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต นอกจากรายได้จากภาคเกษตรแล้ว ครัวเรือนยากจนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรมักจะมีการประกอบอาชีพรอง โดยการรับจ้างทั่วไปด้วย แต่รายได้จากการรับจ้างก็ไม่มากนัก เนื่องจากการจ้างงานมีน้อยและเป็นการจ้างงานตามฤดูกาล รายได้ของครัวเรือนที่มีขนาดการถือครองที่ดินมากกว่า 20 ไร่ จึงมีรายได้แตกต่างจากกลุ่มซึ่งมีที่ดินน้อยกว่าหรือไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

3.31.2 ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ตามขนาดของครัวเรือน คือ

กลุ่มที่ 1 มีสมาชิกของครัวเรือน 1-3 คน

กลุ่มที่ 2 มีสมาชิกของครัวเรือน 4-6 คน

กลุ่มที่ 3 มีสมาชิกของครัวเรือน ตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.93 สรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนขนาดต่างๆ กันทั้ง 3 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่มที่มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนแตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลัง ปรากฏว่า ขนาดของครัวเรือนที่มีสมาชิกไม่เกิน 3 คน มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ อีก 2 กลุ่ม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มหลังนี้มีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนไม่แตกต่างกัน ($p < .05$) ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าสมาชิกในครัวเรือนยากจนจะต้องช่วยกันทำงานเพื่อหารายได้มาช่วยเหลือจนเกือบรอบครัวให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเพียงพอแก่การดำรงชีวิต ดังนั้น ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกน้อยจะมีรายได้จากสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่าครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกของครัวเรือนมากกว่า 7 คนนั้น ส่วนใหญ่จะมีสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยที่ไม่สามารถทำงานได้ซึ่งจะเป็นภาระแก่ครัวเรือนอยู่ด้วย ทำให้รายได้ของครัวเรือนไม่แตกต่างจากกลุ่มที่มีสมาชิกของครัวเรือน 4-6 คน

3.31.3 ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามชนิดของงานรับจ้าง

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ รายได้จากการรับจ้าง โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม ตามชนิดของงานรับจ้าง คือ

กลุ่มที่ 1 ทำงานรับจ้างเกษตร

กลุ่มที่ 2 ทำงานรับจ้างก่อสร้าง

กลุ่มที่ 3 ทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงาน บริษัทร้านค้า

กลุ่มที่ 4 ทำงานเป็นลูกจ้างของรัฐ

กลุ่มที่ 5 ทำงานรับจ้างอื่นๆ

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.94 สรุปได้ว่า รายได้จากการรับจ้างทำงานประเภทต่างๆ ทั้ง 5 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่ม ที่มีรายได้แตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลัง ปรากฏว่า ครัวเรือนที่ทำงานรับจ้างแต่ละกลุ่มมีรายได้แตกต่างกันทุกครัวเรือน ($p < .05$) ยกเว้นกลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 ที่มีรายได้ทั้งหมดไม่แตกต่างกัน ($p > .05$) และมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้ คงจะเป็นไปได้ว่า งานรับจ้างเกษตรมีอัตราค่าจ้างต่ำและช่วงของงานเป็นช่วงสั้นๆ ตามฤดูกาล การจ้างงานไม่แน่นอนในขณะที่งานรับจ้างอื่นๆ มีช่วงระยะเวลาของการจ้างงานนานกว่า โดยเฉพาะการทำงานในโรงงาน บริษัทร้านค้าและการทำงานเป็นลูกจ้างของรัฐมีรายได้แน่นอนในแต่ละเดือนซึ่งทำให้รายได้เฉลี่ยสูงกว่าการทำงานรับจ้างการเกษตรที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำสุดกว่า 2 เท่า

3.31.4 ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามสถานที่

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ รายได้จากการรับจ้าง โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม ตามสถานที่ที่ไปทำงานรับจ้าง คือ

กลุ่มที่ 1 จังหวัดที่อยู่อาศัย

กลุ่มที่ 2 จังหวัดอื่นๆ

กลุ่มที่ 3 กรุงเทพฯ

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.95 สรุปได้ว่า รายได้จากการรับจ้างทำงานในจังหวัดต่างๆ ทั้ง 3 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่ม ที่มีรายได้จากการทำงานรับจ้างแตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลังปรากฏว่ากลุ่มที่ทำงานรับจ้างในจังหวัดที่อยู่อาศัยมีรายได้จากงานรับจ้างแตกต่างจากกลุ่มที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ ($p < .05$) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรายได้เฉลี่ยของกลุ่มต่างๆ แล้วปรากฏว่า กลุ่มที่ทำงานรับจ้างในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ มีรายได้สูงกว่ากลุ่มที่ทำงานในจังหวัดภูมิลำเนาเกือบ 2 เท่า ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ตามตารางที่ 3.94 เพราะงานที่ทำในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง จะเป็นงานรับจ้างในโรงงานหรือบริษัท รวมทั้งงานรับจ้างก่อสร้าง ซึ่งมีช่วงระยะเวลาการจ้างงานนานกว่าและแน่นอนกว่า การทำงานในจังหวัดภูมิลำเนาซึ่งจะเป็นงานรับจ้างเกษตรรายได้ไม่แน่นอน และมีช่วงการจ้างงานระยะสั้นๆ ทำให้มีรายได้น้อยกว่า

3.31.5 ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามระดับการศึกษา

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ รายได้จากการรับจ้าง โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 4 กลุ่มตามระดับการศึกษาที่ไปทำงานรับจ้าง คือ

กลุ่มที่ 1 ไม่มีการศึกษา

กลุ่มที่ 2 ประถมศึกษา

กลุ่มที่ 3 มัธยมศึกษาตอนต้น

กลุ่มที่ 4 มัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.96 สรุปได้ว่า รายได้จากการทำงานรับจ้างของผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ ทั้ง 5 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่มที่แตกต่างกัน ($p < .05$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลังปรากฏว่า มีเพียงกลุ่มที่ไม่มีการศึกษาเท่านั้นที่มีรายได้จากการรับจ้างแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ($p < .05$) เมื่อพิจารณาข้อมูลแล้วปรากฏว่ากลุ่มที่ไม่มีการศึกษาส่วนใหญ่ทำงานรับจ้างเกษตรในพื้นที่ของตนเองอาศัยอยู่ซึ่งจะมีการจ้างงานน้อย รายได้จึงน้อยและไม่ค่อยพอเพียงแก่การเลี้ยงชีพ สำหรับกลุ่มที่มีการศึกษาอย่างต่ำระดับประถมศึกษาขึ้นไปสามารถไปทำงานรับจ้างในโรงงานได้ ซึ่งเป็นงานที่มีรายได้และเวลาการจ้างงานแน่นอน แม้ว่า อัตราค่าจ้างจะไม่สูงนักอันเนื่องมาจากลักษณะงานที่ทำเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ฝีมือ ซึ่งทำให้รายได้โดยเฉลี่ยของกลุ่มที่มีการศึกษาสูงกว่า มากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาค่ำกว่า

3.31.6 ความแปรปรวนของค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตร จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง

ตัวแปรที่นำมาศึกษาได้แก่ ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตร โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม ตามขนาดการถือครองที่ดินของตนเอง คือ

กลุ่มที่ 1 ไม่มีที่ดินของตนเอง

กลุ่มที่ 2 มีที่ดินเป็นของตนเอง 1-5 ไร่

กลุ่มที่ 3 มีที่ดินเป็นของตนเอง 6-10 ไร่

กลุ่มที่ 4 มีที่ดินเป็นของตนเอง 11-20 ไร่

กลุ่มที่ 5 มีที่ดินเป็นของตนเอง มากกว่า 20 ไร่

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.97 สรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตรของครัวเรือนที่มีขนาดถือครองที่ดินของตนเองทั้ง 5 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่มที่แตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลังปรากฏว่า ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตรของกลุ่มครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองมากกว่า 20 ไร่ แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ทั้ง 4 กลุ่ม ($p < .01$) และกลุ่มที่มีที่ดินเป็นของตนเอง 11-20 ไร่ มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่มีที่ดินของตนเองสำหรับกลุ่มที่มีที่ดินของตนเองน้อยกว่า 11 ไร่ อีก 3 กลุ่ม มีค่าใช้จ่ายทางการเกษตรไม่แตกต่างกัน ($p > .05$)

3.31.7 ความแปรปรวนของค่าใช้จ่ายในการครองชีพ จำแนกตามขนาดของครัวเรือน

ตัวแปรที่นำมาศึกษาได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการครองชีพ โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม ตามขนาดของครัวเรือน คือ

กลุ่มที่ 1 มีสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน

กลุ่มที่ 2 มีสมาชิกในครัวเรือน 4-6

กลุ่มที่ 3 มีสมาชิกในครัวเรือน 7 คนขึ้นไป

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.98 สรุปได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการครองชีพของครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนขนาดต่างๆ กันทั้ง 3 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่มที่แตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลังปรากฏว่า ครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกันทั้ง 3 กลุ่ม มีค่าใช้จ่ายในการครองชีพแตกต่างทุกกลุ่มต่อกัน ($p < .01$) ทั้งนี้ เป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการครองชีพขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ถ้าสมาชิกในครัวเรือนที่มีจำนวนมากย่อมจะมีค่าใช้จ่ายในการครองชีพในครัวเรือนมากไปด้วย ซึ่งมีผลทำให้ค่าใช้จ่ายในการครองชีพโดยเฉลี่ยของครัวเรือนแตกต่างกันทุกกลุ่ม

3.31.8 ความแปรปรวนของรายได้จากการเกษตร จำแนกตามขนาดการถือครองที่ดินของตนเอง

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการเกษตร โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม ตามขนาดการถือครองที่ดินของตนเอง คือ

กลุ่มที่ 1 ไม่มีที่ดินของตนเอง

กลุ่มที่ 2 มีที่ดินเป็นของตนเอง 1-5 ไร่

กลุ่มที่ 3 มีที่ดินเป็นของตนเอง 6-10 ไร่

กลุ่มที่ 4 มีที่ดินเป็นของตนเอง 11-20 ไร่

กลุ่มที่ 5 มีที่ดินเป็นของตนเอง มากกว่า 20 ไร่

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.99 สรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีขนาดของครัวเรือนของตนเองทั้ง 5 กลุ่ม มีอย่างน้อย 2 กลุ่มที่รายได้จากการเกษตรของครัวเรือนแตกต่างกัน ($p < .01$) และเมื่อทำการทดสอบภายหลัง ปรากฏว่า ครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเองมากกว่า 20 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ทุกกลุ่ม ($p < .05$) และครัวเรือนที่มีที่ดินเป็นของตนเอง 11-20 ไร่ มีรายได้

ได้ทางการเกษตรแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่มีที่ดินของตนเอง แต่ไม่แตกต่างจากกลุ่มที่มีที่ดินเป็นของตนเอง 1-5 ไร่ และ 6-10 ไร่ ซึ่งจะสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ตามตารางที่ 3.92 แสดงให้เห็นว่าการเพิ่มปริมาณการผลิตของเกษตรกรรายจนเป็นการขยายพื้นที่ทางการเกษตรมากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

3.31.9 ความแปรปรวนของหนี้สิน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน

ตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ หนี้สินของครัวเรือนที่มี ณ วันสำรวจ โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ตามขนาดของครัวเรือน คือ

กลุ่มที่ 1 มีสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน

กลุ่มที่ 2 มีสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน

กลุ่มที่ 3 มีสมาชิกในครัวเรือน 7 คนขึ้นไป

ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนปรากฏตามตารางที่ 3.100 สรุปได้ว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนขนาดต่างๆ กันทั้ง 3 กลุ่ม ที่เป็นหนี้ มีจำนวนหนี้สินไม่แตกต่างกัน ($p < 0.05$) ทั้งนี้ เป็นเพราะครัวเรือนทั้งหมดเป็นครัวเรือนยากจน การกู้ยืมเงินเพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายในการครองชีพหรือทำการเกษตรจึงมีจำนวนไม่มากนักเนื่องจากขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ตารางที่ 3.1 จำนวนครอบครัวที่อยู่ในหลังคาเรือนเดียวกัน

จำนวนครอบครัว	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
1 ครอบครัว	73	73	75	84	305 (86.2)
2 ครอบครัว	11	11	14	7	43 (12.1)
3 ครอบครัว	1	-	2	5	5 (1.4)
4 ครอบครัว	1	-	-	1	1 (0.3)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)
เฉลี่ย	1.19	1.13	1.20	1.12	1.16

ตารางที่ 3.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำแนกตามเพศ

เพศ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ชาย	1.95	2.01	2.32	2.21	2.13 (48.6)
หญิง	2.31	2.18	2.31	2.19	2.25 (51.36)
รวม	4.26	4.19	4.63	4.40	4.38 (100.0)

ตารางที่ 3.3 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนในครัวเรือน

จำนวนคน ในครัวเรือน	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
1	0	4	1	5	10 (2.8)
2	11	6	16	14	47 (13.3)
3	24	19	11	10	64 (18.1)
4	12	27	18	23	80 (22.6)
5	26	11	19	20	76 (21.5)
6	6	9	9	8	32 (9)
7	4	4	9	5	22 (6.2)
8	2	2	3	3	10 (2.8)
9	0	2	3	3	8 (2.3)
10	0	0	2	1	3 (0.8)
11	0	0	0	1	1 (0.3)
15	1	0	0	0	1 (0.3)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.4 จำนวนประชากรจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ (ปี)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 15	108	107	136	115	466 (30.08)
15-64	226	222	264	259	971 (62.69)
65 ขึ้นไป	32	23	21	36	112 (7.23)
รวม	366	352	421	410	1,549 (100.00)
อัตราส่วนผู้เป็น ภาระ (%)	61.95	58.56	59.47	58.30	59.63

หมายเหตุ: อัตราส่วนผู้เป็นภาระ = (จำนวนคนอายุ 65 ขึ้นไป+จำนวนต่ำกว่า 15)/จำนวนคนอายุ 15 ถึง 64

ตารางที่ 3.5 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
-ไม่ได้รับการศึกษา	29	18	11	17	75 (21.3)
-ประถมศึกษา	57	62	77	71	267 (75.4)
-มัธยมศึกษาตอนต้น	0	1	1	4	6 (1.7)
-มัธยมศึกษาตอนปลาย	0	2	0	1	3 (0.8)
-ป.ว.ช., ป.ว.ส. หรือเทียบเท่า	0	1	2	0	3 (0.8)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.6 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่ได้รับการศึกษา	67	50	27	45	189 (18.1)
ประถมศึกษา	168	171	214	216	769 (73.7)
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	14	20	17	61 (5.8)
มัธยมศึกษาตอนปลาย	3	3	5	7	18 (1.7)
ป.ว.ช., ป.ว.ส. หรือเทียบเท่า	0	1	2	1	4 (0.4)
ปริญญาตรีสายสังคมศาสตร์	0	0	0	1	1 (0.1)
ปริญญาตรีสายวิทยาศาสตร์	0	0	1	0	1 (0.1)
รวม	248	239	269	287	1,043 (100.0)

ตารางที่ 3.7 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้วจำแนกตามอาชีพหลัก

อาชีพหลัก	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีอาชีพหลัก	35	43	30	37	145 (13.9)
การเกษตร	70	31	88	150	339 (32.5)
ค้าขาย	0	0	4	0	4 (0.4)
ประกอบกิจการส่วนตัว	7	4	2	0	13 (1.2)
รับจ้างเอกชนทั่วไป	131	151	143	97	522 (50.0)
รับจ้างภาครัฐ	1	0	2	2	5 (0.5)
อื่น ๆ	4	10	0	1	15 (1.4)
รวม	248	239	269	287	1,043 (100.0)

ตารางที่ 3.8 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้ว จำแนกตามอาชีพรอง

อาชีพรอง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีอาชีพรอง	149	207	185	176	717 (69.3)
การเกษตร	36	8	25	6	76 (7.3)
ค้าขาย	0	2	0	1	3 (0.3)
ประกอบกิจการส่วนตัว	2	2	0	7	11 (1.1)
รับจ้างเอกชนทั่วไป	59	18	56	91	216 (20.7)
รับจ้างภาครัฐ	0	0	0	0	0 (0)
อื่น ๆ	2	2	3	6	13 (1.2)
รวม	248	239	269	287	1,043 (100.0)

ตารางที่ 3.9 จำนวนประชากรจำแนกตามการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา

การเปลี่ยนแปลงอาชีพ	จังหวัด				รวม (ร้อยละ)
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	
1. ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ	222	208	231	282	940 (90.4)
2. มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ	26	31	38	5	100 (9.6)
รวม	248	239	269	287	1,043 (100.0)

ตารางที่ 3.10 จำนวนวันทำงานเฉลี่ยต่อคนต่อปีของประชากรในวัยแรงงานที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้ว

รายการ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
จำนวนวันทำงาน(อาชีพหลัก)	138.03	151.74	164.78	192.42	166.96 (86.4)
จำนวนวันทำงาน(อาชีพรอง)	37.48	16.20	26.67	27.56	26.24 (13.6)
รวม	174.44	165.48	191.25	219.70	193.2 (100.0)

ตารางที่ 3.11 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้วจำแนกตามการทำงานรับจ้าง (อาชีพหลักและรอง)

การทำงานรับจ้าง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
มีการทำงานรับจ้าง	190	168	201	189	748 (71.7)
ไม่ได้ทำงานรับจ้าง	58	71	68	98	295 (28.3)
รวม	248	239	269	287	1,043 (100.0)

ตารางที่ 3.12 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามประเภทของงานรับจ้าง

ประเภทงานรับจ้าง	จังหวัด				รวม (ร้อยละ)
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	
1. รับจ้างงานเกษตร	144	125	145	165	579 (77.4)
2. รับจ้างงานก่อสร้าง	16	16	31	9	72 (9.6)
3. รับเหมางานก่อสร้าง	2	-	-	1	3 (0.4)
4. รับจ้างงานแม่บ้าน	1	-	1	1	3 (0.4)
5. ถูกจ้างร้านอาหาร	-	-	1	-	1 (0.1)
6. ถูกจ้างในโรงงาน	4	13	6	1	24 (3.2)
7. ถูกจ้างในร้านค้า	1	1	6	2	10 (1.3)
8. พนักงานบริษัท	-	2	-	-	2 (0.3)
9. ขับรถรับจ้าง	1	1	2	2	6 (0.8)
10. ถูกจ้างภาครัฐ	1	-	2	2	5 (0.7)
11. รับจ้างอื่น ๆ	20	10	7	6	43 (5.7)
รวม	190	168	201	189	748 (100.0)

หมายเหตุ: 1) ในจังหวัดชัยนาท ถูกจ้างภาครัฐทำงานรับจ้างทั้งเป็นอาชีพหลักและรอง จำนวนรวมของชัยนาทในตารางนี้จึงน้อยกว่าจำนวนคนรับจ้างซึ่งรวมอาชีพหลักและรองเข้าด้วยกัน
 2) ในครัวเรือนที่สำรวจ ไม่มีสมาชิกครัวเรือนใดทำอาชีพให้บริการ เช่น นักร้อง คัดผม หมอนวด และไม่มีผู้ใดเป็นลูกจ้างบริษัทการเงิน

ตารางที่ 3.13 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามสถานที่ทำงาน

สถานที่ทำงานรับจ้าง	จังหวัด				รวม (ร้อยละ)
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	
1. ในจังหวัดภูมิธำเนา	177	163	180	184	704 (94.1)
2. จังหวัดอื่นในภาคกลาง	7	5	9	1	22 (2.9)
3. กรุงเทพมหานคร	5	-	9	3	17 (2.3)
4. ภาคตะวันออก	1	-	3	-	4 (0.5)
5. ภาคใต้	-	-	-	1	1 (0.1)
รวม	190	168	201	189	748 (100.0)

ตารางที่ 3.14 จำนวนประชากรที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามช่วงเวลาที่ได้รับจ้าง

ช่วงเวลาที่ได้รับจ้าง	จังหวัด				รวม (ร้อยละ)
	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	
1. หลังเก็บเกี่ยว	32	9	49	47	141 (18.9)
2. ทำตลอดปี	41	55	56	30	182 (24.3)
3. ไม่แน่นอน	117	104	96	112	425 (56.8)
รวม	190	168	201	189	748 (100.0)

ตารางที่ 3.15 จำนวนผู้ย้ายถิ่นเฉลี่ยต่อครัวเรือน

รายการ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
ย้ายออกถาวร	0.05	0.10	0.09	0.01	0.06
ย้ายออกชั่วคราว	0.05	0.07	0.08	0.04	0.06
ย้ายเข้าถาวร	0.01	0	0.01	0	0.01
ย้ายเข้าชั่วคราว	0	0.05	0.12	0.04	0.05

หมายเหตุ: การย้ายเข้า/ออกถาวร หมายถึง ผู้ที่ไปทำงานหรือไปมีครัวเรือนในต่างถิ่น

การย้ายเข้า/ออกชั่วคราว หมายถึง ผู้ที่ไปเรียนต่อหรือไปหางานทำชั่วคราว

ตารางที่ 3.16 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน

ความสัมพันธ์	ชาย	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ภรรยาหรือสามีหัวหน้าครัวเรือน	0	0	0	0	0 (0)
ลูกชาย	5	8	7	3	23 (54.8)
ลูกสาว	1	4	6	1	12 (28.6)
ลูกเขย, ลูกสะใภ้	2	0	0	0	2 (4.7)
แม่ตัว, แม่ยาย, แม่สามี	0	1	0	0	1 (2.4)
พ่อตัว, พ่อตา, พ่อสามี	0	1	0	0	1 (2.4)
อื่น ๆ	0	0	2	1	3 (7.1)
รวม	8	14	15	5	42(100.0)

ตารางที่ 3.17 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามเพศ

เพศ	ชาย	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ชาย	6	9	7	3	25 (59.5)
หญิง	2	5	8	2	17 (40.5)
รวม	8	14	15	5	42 (100.0)

ตารางที่ 3.18 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ชาย	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่ได้รับการศึกษา	1	1	0	0	2 (4.8)
ประถมศึกษา	7	11	11	4	33 (78.6)
มัธยมศึกษาตอนต้น	0	2	3	1	6 (14.2)
มัธยมศึกษาตอนปลาย	0	0	1	0	1 (2.4)
รวม	8	14	15	5	42 (100.0)

ตารางที่ 3.19 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามอายุ

อายุ	ชาย	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 15 ปี	1	0	0	0	1 (2.4)
15-64 ปี	7	13	15	5	40 (95.2)
มากกว่า 64 ปี	0	1	0	0	1 (2.4)
รวม	8	14	15	5	42 (100.0)

ตารางที่ 3.20 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามแหล่งที่ไปอยู่

แหล่งที่ไปอยู่	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ในจังหวัดนี้	3	8	9	4	24 (57.1)
กรุงเทพมหานคร	1	4	2	0	7 (16.7)
จังหวัดอื่นในภาคกลาง	4	2	2	0	8 (19.0)
ภาคอีสาน	0	0	0	1	1 (2.4)
ภาคเหนือ	0	0	0	0	0 (0)
ภาคตะวันออก	0	0	0	0	0 (0)
ภาคใต้	0	0	1	0	1 (2.4)
ต่างประเทศ	0	0	1	0	1 (2.4)
รวม	8	14	15	5	42 (100.0)

ตารางที่ 3.21 จำนวนประชากรที่ย้ายออกนอกหมู่บ้านจำแนกตามอาชีพที่ทำ

อาชีพ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีอาชีพ	0	2	0	0	2 (4.8)
การเกษตร	1	6	6	1	14 (33.3)
ค้าขาย	0	0	0	0	0 (0)
รับจ้างเอกชนทั่วไป	7	4	7	4	22 (52.4)
รับจ้างภาครัฐ	0	0	1	0	1 (2.4)
อื่น ๆ	0	2	1	0	3 (7.1)
รวม	8	14	15	5	42 (100.0)

ตารางที่ 3.22 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามสถานภาพการสมรส

สถานภาพ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
โสด	1	5	2	3	11(3.1)
แต่งงาน	68	59	72	69	268(75.7)
ม้าย	14	20	15	14	63(17.8)
หย่าร้าง	3	0	2	7	12(3.4)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)

ตารางที่ 3.23 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการเคยใช้วิธีการคุมกำเนิด

การคุมกำเนิด	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
เคยใช้	53	62	65	56	236 (66.7)
ไม่เคยใช้	33	22	26	37	118 (33.3)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.24 จำนวนครัวเรือนที่มีการคุมกำเนิดจำแนกตามวิธีการที่เคยใช้

วิธีการ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ทำหมันชาย	3	0	1	2	6 (2.6)
ทำหมันหญิง	16	11	20	21	68 (29.0)
กินยา	17	37	26	17	97 (41.3)
ฉีดยา	15	11	9	13	47 (20.0)
ห่วงอนามัย	1	3	4	1	9 (3.8)
อื่น ๆ	1	0	5	2	8 (3.3)
รวม	53	62	65	56	236 (100.0)

ตารางที่ 3.25 อัตราการอยู่รอดของบุตรของหัวหน้าครัวเรือน

รายการ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
จำนวนบุตรที่ยังมีชีวิตอยู่ ของหัวหน้าครัวเรือน	259	219	299	351	1,128 (85.3)
จำนวนบุตรที่เสียชีวิตแล้ว ของหัวหน้าครัวเรือน	27	24	40	50	141 (10.7)
จำนวนบุตรที่เสียก่อน คลอด(แท้ง)	7	11	14	21	53 (4.0)
รวม	293	254	353	422	1,322 (100.0)
จำนวนบุตรเฉลี่ยของ หัวหน้าครัวเรือน	3.41	3.02	3.88	4.54	3.74

หมายเหตุ : จำนวนบุตรที่เสียชีวิตจะไม่สอดคล้องกับตาราง 3.27 และ 3.28 เพราะหลายครัวเรือนไม่สามารถระบุสาเหตุที่เสียชีวิตและอายุขณะเสียชีวิต

ตารางที่ 3.26 จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เสียชีวิตจำแนกตามอายุในเวลาที่เสียชีวิต

ช่วงอายุ	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 1 ปี	12	10	18	23	63 (54.3)
1-5 ปี	1	1	2	4	8 (6.9)
6-10 ปี	0	2	1	1	4 (3.5)
11-20 ปี	3	0	5	2	10 (8.6)
มากกว่า 20 ปี	7	5	7	12	31 (26.7)
รวม	23	18	33	42	116 (100.0)

ตารางที่ 3.27 จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนที่เสียชีวิตแล้ว จำแนกตามสาเหตุการเสียชีวิต

สาเหตุการตาย	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
มาลาเรีย	0	2	2	15	19 (16.4)
ไข้เลือดออก	1	0	1	1	3 (2.6)
โรคท้องร่วง	0	0	1	2	3 (2.6)
อุบัติเหตุ	2	3	4	1	10 (8.6)
ไม่ทราบสาเหตุ	11	9	8	14	42 (36.2)
อื่น ๆ	9	4	17	9	39 (33.6)
รวม	23	18	33	42	116 (100.0)

ตารางที่ 3.28 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนคนพิการ

จำนวนคนพิการ	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีคนพิการ	79	77	87	83	326 (92.1)
1 คน	7	6	4	10	27 (7.6)
2 คน	0	1	0	0	1 (0.3)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)
เฉลี่ยต่อครัวเรือน	0.08	0.08	0.04	0.11	0.08

ตารางที่ 3.29 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนผู้ป่วยเรื้อรังในครัวเรือน

จำนวนผู้ป่วยเรื้อรัง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีผู้ป่วยเรื้อรัง	59	50	48	55	212 (59.9)
1 คน	26	28	39	29	122 (34.5)
2 คน	1	5	4	8	18 (5.1)
3 คน	0	1	0	1	2 (0.5)
รวม	86	84	91	93	354
จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังเฉลี่ยต่อครัวเรือน	0.33	0.49	0.52	0.52	0.45

ตารางที่ 3.30 จำนวนผู้ป่วยเรื้อรังจำแนกตามชนิดของโรค

ชนิดโรคเรื้อรัง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
โรคหัวใจ	0	8	10	7	25 (15.2)
โรคเบาหวาน	1	2	3	3	9 (5.6)
โรคตับ	0	1	2	0	3 (1.8)
โรคมะเร็ง	1	0	0	1	2 (1.2)
โรคไต	0	0	0	1	1 (0.6)
โรคอื่นๆ	24	26	19	33	102 (62.2)
ไม่ทราบโรค	2	4	13	3	22 (13.4)
รวม	28	41	47	48	164 (100.0)

ตารางที่ 3.31 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะตัว

ลักษณะตัว	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ตัวกลม	73	74	85	87	319 (90.1)
ตัวสูง	8	4	2	1	15 (4.2)
ไม่มีตัว	5	6	4	5	20 (5.7)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.32 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะบ้านที่พักอาศัย

ลักษณะบ้าน	ชั้นนาก	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
บ้านไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูงพื้นซีเมนต์	2	0	1	5	8 (2.3)
บ้านไม้ชั้นเดียวใต้ถุนสูงพื้นเป็นดิน	44	44	34	39	161 (45.5)
บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้นพื้นเป็นดิน	9	7	15	23	54(15.3)
บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้นพื้นซีเมนต์	4	5	1	7	17(4.8)
บ้านไม้ชั้นเดียวติดพื้นพื้นไม้	8	3	6	6	23(6.5)
บ้านไม้ 2 ชั้นพื้นซีเมนต์	1	0	0	3	4(1.1)
บ้านไม้ 2 ชั้นพื้นไม้	3	1	3	3	10(2.8)
บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้นพื้นซีเมนต์	3	4	5	3	15(4.2)
บ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 ชั้นพื้นไม้	0	0	2	0	2(0.6)
บ้านอิฐบล๊อคชั้นเดียวพื้นซีเมนต์	8	14	13	3	38(10.7)
บ้านอิฐบล๊อคชั้นเดียวพื้นดิน	3	2	5	1	11(3.1)
บ้านอิฐบล๊อคผสมกับไม้ 1 ชั้น	1	0	3	0	4(1.1)
กระต๊อบแฝก/จาก	0	4	3	0	7(2.0)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)

ตารางที่ 3.33 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามวัสดุของหลังคาบ้าน

วัสดุหลังคาบ้าน	ชั้นนาก	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
กระเบื้อง	3	8	11	15	37(10.4)
สังกะสี	75	67	76	69	287(81.1)
จาก	0	0	0	1	1(0.3)
แฝก	7	9	3	6	25(7.0)
วัสดุผสม	0	0	1	0	1(0.3)
อื่น ๆ	1	0	0	2	3(0.9)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)

ตารางที่ 3.34 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามมูลค่าบ้านถ้าสร้างใหม่ในขนาดและลักษณะเช่นเดิม

มูลค่าบ้าน (บาท)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 5,000	16	14	9	9	48(13.6)
5,001-10,000	14	12	9	6	41(11.6)
10,001-20,000	16	22	9	16	63(17.8)
20,001-30,000	12	6	15	8	41(11.6)
30,001-40,000	3	7	8	5	23(6.5)
40,001-50,000	5	10	11	11	37(10.4)
50,001-100,000	12	8	13	19	52(14.7)
100,001-150,000	2	4	9	5	20(5.6)
150,001-200,000	6	1	6	8	21(5.9)
200,001-300,000	0	0	2	6	8(2.3)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)
มูลค่าบ้านเฉลี่ยต่อหลัง	42,580.23	33,886.90	66,861.96	79,820.65	56,506.21

ตารางที่ 3.35 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการถือครองบ้าน

ลักษณะการถือครอง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
เป็นบ้านของตนเอง	76	76	81	83	316(89.3)
อาศัยผู้อื่นอยู่โดยไม่เสียค่าเช่า	8	6	7	9	30(8.5)
เช่าบ้านหรือที่ดิน	2	2	1	1	6(1.7)
สร้างอยู่เองในที่สาธารณะ	0	0	2	0	2(0.5)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)

ตารางที่ 3.36 พื้นที่ถือครองที่ดินเฉลี่ยต่อครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการถือครอง (ไร่)

ลักษณะการถือครองที่ดิน	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม
ที่ดินของตนเอง	10.18	11.75	25.91	16.36	16.73
ที่ดินที่ผู้อื่นให้ใช้ประโยชน์					
- เช่า	1.23	0.30	0.78	0.40	0.68
- ผู้อื่นให้ทำกินฟรี	0.19	0.20	0.13	0.80	0.34
รวม	11.6	12.25	26.82	17.56	17.75

ตารางที่ 3.37 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามขนาดพื้นที่ดินของตนเอง

ขนาดที่ดิน(ไร่)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่มีที่ดินของตนเอง	61	72	65	53	251 (70.9)
ต่ำกว่า 1 ไร่	4	0	0	0	4 (1.1)
1 – 5	11	4	5	8	28 (7.9)
6 – 10	2	4	5	7	18 (5.1)
11 – 20	4	2	5	17	28 (7.9)
21 – 30	3	1	2	4	10 (2.8)
31 – 40	0	1	2	2	5 (1.4)
41 – 50	1	0	3	1	5 (1.4)
51- 100	0	0	4	1	5 (1.4)
รวม	25	12	26	40	354(100.0)

ตารางที่ 3.38 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ดินของตนเอง

การเปลี่ยนแปลง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่เปลี่ยนแปลง	64	67	77	76	284(80.2)
ลดลง	19	17	12	14	62(17.5)
เพิ่มขึ้น	3	0	2	3	8(2.3)
รวม	86	84	91	93	354(100.0)
พื้นที่ดินที่ลดลงเฉลี่ยต่อครัวเรือน (ไร่)	22.13	19.12	25.60	46.57	27.50
พื้นที่ดินที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยต่อครัวเรือน (ไร่)	3.00	0.00	10.00	7.17	6.31

ตารางที่ 3.39 จำนวนพื้นที่ดินที่ลดลงจำแนกตามเหตุผลที่ลดลง

เหตุผล	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ขาย	9	8	6	6	29 (42.7)
ใช้หนี้	5	4	5	1	15 (22.1)
ถูกโกง	2	0	0	0	2 (2.9)
อื่น ๆ	7	5	3	8	22 (32.3)
รวม	23	17	14	15	68 (100.0)

หมายเหตุ: 1) สาเหตุ "อื่นๆ" ในที่นี้ ส่วนใหญ่เป็นการใช้ที่ดินในเขตป่าสงวนมาก่อน แต่ต่อมาถูกห้ามใช้
 2) จำนวนรวมในตารางนี้จะสูงกว่าจำนวนครัวเรือนที่ระบุว่าที่ดินลดลงในตารางที่ 3.39 เพราะบางครัวเรือนที่ดินลดลงด้วยสาเหตุหลายอย่าง

ตารางที่ 3.40 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการทำการเกษตร

การทำการเกษตร	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ทำการเกษตร	44	21	43	55	163 (46.0)
ไม่ได้ทำการเกษตร	42	63	48	38	191 (54.0)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

หมายเหตุ: ครัวเรือนที่ทำการเกษตร คือ ครัวเรือนที่ทำเกษตรเป็นอาชีพ มีค่าใช้จ่ายในการเกษตรชัดเจน

ตารางที่ 3.41 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามพืชที่ปลูก

ชนิดพืช	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)*
ข้าวเหนียว	1	0	19	0	20 (12.4)
ข้าวเจ้า	27	2	33	9	71 (43.8)
มันสำปะหลัง	15	2	5	11	33 (20.4)
อ้อย	0	0	1	1	2 (1.2)
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	0	6	6	30	42 (25.9)
ข้าวโพด บริโภค	1	3	2	5	11 (6.8)
พริก	2	4	1	12	19 (11.7)
ทานตะวัน	0	1	1	1	3 (1.8)
งา	0	0	1	2	3 (1.8)
ข้าวฟ่าง	0	0	2	1	3 (1.8)
ถั่วลิสง	0	0	0	1	1 (0.6)
ถั่วเหลือง	0	0	0	17	17 (10.5)
ถั่วเขียว	0	0	0	2	2 (1.2)
ฟักทอง	0	0	0	1	1 (0.6)
ฝ้าย	0	0	0	2	2 (1.2)
กะหล่ำ	0	0	0	2	2 (1.2)

* ร้อยละของจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตร

ตารางที่ 3.42 ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของพืช

หน่วย : กิโลกรัมต่อไร่

ชนิดพืช	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ข้าวเหนียว	-	-	421.9	-	400.8
ข้าวเจ้า	571.5	305.6	383.7	594.5	497.6
มันสำปะหลัง	2,131.8	1,375.0	1,739.1	1,662.2	1,876.4
อ้อย	-	-	700	-	700
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	-	1215.1	592.4	719.5	772.1
ข้าวโพดบริโภค	1,250	1119.4	504	464.1	721.5
พริก	43	216.2	80	196.1	178.1
ทานตะวัน	-	500	-	125	208.3
งา	-	-	33.3	190.0	137.7
ข้าวฟ่าง	-	-	308.3	60	225.6
ถั่วลิสง	-	-	-	50	50
ถั่วเหลือง	-	-	-	179.6	179.6
ฟักทอง	-	-	-	166.7	166.7
ถั่วเขียว	-	-	-	50	50
ฝ้าย	-	-	-	137.5	137.5
ละหุ่ง	-	-	-	180	180

ตารางที่ 3.43 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามประเภทสัตว์ที่เลี้ยง

ชนิดของสัตว์	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
วัวนม	1	2	3	0	6(1.7)
วัวเนื้อ	0	1	0	3	4(1.1)
ควาย	3	0	1	5	9(2.5)
หมู	0	1	0	1	2(0.6)
เป็ด	17	2	13	5	37(10.)
ไก่	31	20	30	35	116(32.8)

ตารางที่ 3.44 จำนวนสัตว์แต่ละชนิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่แจ้งว่าเลี้ยงสัตว์

ชนิดของสัตว์	ชั้นนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	เฉลี่ย
วัวนม	0.04	0.27	0.79	0	0.27
วัวเนื้อ	0	0.02	0	0.59	0.15
ควาย	0.17	0	0.03	0.20	0.10
หมู	0	0.02	0	0.02	0.01
เป็ด	3.28	0.19	2.09	0.45	1.50
ไก่	4.32	2.75	4.68	6.84	4.65

ตารางที่ 3.45 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งหมด จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ (บาท)

แหล่งรายได้	ชั้นนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
1. รายได้จากเกษตร	9,868	10,082	14,988	14,819	12,439	(25.4)
ข้าวเหนียว	0	0	198	0	49	(0.4)
ข้าวเจ้า	5,202	0	4,857	129	2,547	(20.5)
มันสำปะหลัง	2,144	104	4,041	2,266	2,139	(17.2)
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	0	2,402	867	4,206	1,868	(15.0)
ข้าวโพดบริโภค	12	2,019	27	431	622	(5.0)
รวมพืชไร่	12	524	39	2,892	867	(6.9)
ไม้ผล ไม้ยืนต้น	591	119	21	3,192	981	(7.9)
ผัก	76	585	0	500	290	(2.3)
เลี้ยงสัตว์	1,831	4,329	4,936	1,319	3,104	(24.9)
2. รายได้นอกเกษตร	31,160	39,552	44,153	30,275	36,285	(74.6)
รับจ้าง	27,697	34,959	40,199	25,433	32,072	(88.4)
หักลดกรรม	53	915	0	460	357	(0.9)
ค้าขาย	500	102	333	727	415	(1.1)
ผู้อื่นส่งมาให้	2,115	1,784	1,925	2,720	2,136	(5.9)
ค่าเช่า	203	115	285	32	159	(0.4)
เลี้ยงโชค	25	714	172	46	239	(0.6)
หาของป่า, เผาถ่าน	175	685	251	259	342	(0.9)
เงินช่วยเหลือจากรัฐ	183	28	241	138	147	(0.4)
อื่น ๆ	209	250	747	460	416	(1.1)
รวม	41,027	48,922	59,405	45,104	48,614	(100.0)

ตารางที่ 3.46 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายได้ของครัวเรือน

ระดับรายได้	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ต่ำกว่า 1,000	0	0	1	0	1 (0.3)
1,001-3,000	0	1	0	0	1 (0.3)
3,001-5,000	3	1	1	0	5 (1.4)
5,001-10,000	3	4	3	5	15 (4.2)
10,001-20,000	17	12	8	14	51 (14.4)
20,001-30,000	18	15	14	14	61 (17.2)
30,001-40,000	12	4	14	17	47 (13.3)
40,001-50,000	7	12	9	15	43 (12.2)
50,001-75,000	17	16	20	13	66 (18.6)
75,001-100,000	2	13	11	11	37 (10.5)
มากกว่า 100,000	7	6	10	4	27 (7.6)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.47 รายได้-รายจ่ายของครัวเรือน จำแนกตามกลุ่มอาชีพและรายการรับ-จ่าย

รายได้-รายจ่าย	ชนบท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	เฉลี่ย
กลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตร	(44)	(21)	(43)	(55)	
1. รายได้จากเกษตร	19,265	40,314	31,593	24,322	28,873
2. รายได้นอกเกษตร	2,330	2,919	4,538	5,451	3,809
3. รายได้จากการรับจ้าง	24,806	26,077	38,025	20,390	27,324
4. รวมรายได้	46,401	69,310	74,156	50,163	60,006
5. รายจ่ายในการเกษตร	10,627	20,583	19,410	15,966	16,647
6. รายจ่ายครองชีพ	23,173	47,120	40,028	36,800	36,780
7. รวมรายจ่าย	33,800	67,703	59,438	52,796	53,434
8. รายได้สุทธิ (4-7)	12,601	1,607	14,718	-2633	6,572
กลุ่มครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตร	(42)	(63)	(48)	(38)	
1. รายได้จากเกษตร	24	5	113	1,066	302
2. รายได้นอกเกษตร	4,647	4,201	3,932	3,960	4,185
3. รายได้จากการรับจ้าง	30,726	37,920	42,146	32,756	35,887
4. รวมรายได้	35,397	42,126	46,191	37,782	40,374
5. รายจ่ายในการเกษตร	0	0	0	0	0
6. รายจ่ายครองชีพ	19,053	31,053	32,906	29,588	28,150
7. รวมรายจ่าย	19,053	31,053	32,906	29,588	28,150
8. รายได้สุทธิ (4-7)	16,344	11,073	13,285	8,194	12,224
เฉลี่ยทุกกลุ่มครัวเรือน	(86)	(84)	(91)	(93)	
1. รายได้จากเกษตร	9,868	10,082	14,988	14,819	12,439
2. รายได้นอกเกษตร	3,462	3,881	4,218	4,842	4,101
3. รายได้จากการรับจ้าง	27,697	34,959	40,199	25,443	32,074
4. รวมรายได้	41,027	48,922	59,405	45,104	48,614
5. รายจ่ายในการเกษตร	5,438	5,146	9,172	9,460	7,304
6. รายจ่ายครองชีพ	21,161	35,069	36,260	33,853	31,586
7. รวมรายจ่าย	26,599	40,215	45,432	43,313	38,890
8. รายได้สุทธิ (4-7)	14,428	8,707	13,973	1,791	9,724

หมายเหตุ: 1) กลุ่มครัวเรือนที่ทำการเกษตร ประกอบด้วยครัวเรือนที่มีการทำการเกษตรและมีรายจ่ายจากการทำการเกษตร

2) กลุ่มครัวเรือนที่ไม่ทำการเกษตร อาจมีรายได้จากการเกษตรได้บ้างเพราะครัวเรือนใช้พื้นที่ของบ้านในการทำเกษตรเพียงเล็กน้อย แต่ได้แจ้งว่าไม่มีค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร

ตารางที่ 3.48 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระดับรายจ่ายในครัวเรือน

ระดับรายจ่าย	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
1,001-3,000	1	0	0	0	1 (0.3)
3,001-5,000	1	0	1	0	2 (0.6)
5,001-10,000	11	4	1	5	21 (5.9)
10,001-20,000	21	20	10	16	67 (18.9)
20,001-30,000	26	13	22	12	73 (20.6)
30,001-40,000	12	16	21	17	66 (18.6)
40,001-50,000	8	5	13	13	39 (11.0)
50,001-75,000	5	19	13	19	56 (15.8)
75,001-100,000	0	3	6	7	16 (4.5)
มากกว่า 100,000	1	4	4	4	13 (3.7)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.49 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือน

ระดับรายได้สุทธิ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ติดลบ	26	29	29	42	126 (35.6)
1-500	1	0	0	1	2 (0.6)
501-1,000	2	0	0	1	3 (0.8)
1,001-2,000	3	5	3	3	14 (4.0)
2,001-3,000	1	3	1	2	7 (1.9)
3,001-4,000	1	1	2	3	7 (2.0)
4,001-5,000	3	4	1	1	9 (2.5)
5,001-10,000	6	6	10	16	38 (10.7)
10,001-20,000	15	12	14	9	50 (14.1)
20,001-30,000	7	10	12	5	34 (9.6)
30,001-40,000	8	6	1	2	17 (4.8)
40,001-50,000	2	2	6	1	11 (3.1)
มากกว่า 50,000	11	6	12	7	36 (10.2)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

หมายเหตุ: รายได้สุทธิคือผลต่างระหว่างรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนกับรายจ่ายทั้งหมด ซึ่งรวมรายจ่ายค่าครองชีพและรายจ่ายในการทำการเกษตรถ้าเป็นครัวเรือนที่ทำการเกษตร

ตารางที่ 3.50 รายจ่ายในการครองชีพโดยเฉลี่ยทุกครัวเรือน

หน่วย: บาทต่อปี

รายการค่าใช้จ่าย	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	เฉลี่ย
1. ค่าซื้อข้าว	3,750	6,122	3,322	6,924	5,030
2. ค่าอาหาร	6,592	13,980	15,888	15,035	12,873
3. ค่าเชื้อเพลิง ถ่าน ฟืน แก๊ส	664	1,062	1,122	1,019	967
4. ค่าไฟฟ้า แบตเตอรี่	974	1,343	1,449	1,197	1,241
5. ค่าผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน	1,185	1,513	1,445	1,426	1,392
6. ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร	2,242	2,382	5,271	1,964	2,965
7. ค่าอาหารและพาหนะเมื่อออกนอกบ้าน	676	1,292	818	697	871
8. ค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม	660	1,128	873	593	814
9. ค่าก่อสร้างซ่อมแซมบ้าน	471	202	358	276	327
10. ค่ารักษาพยาบาล	1,714	1,553	1,046	988	1,312
11. ค่าใช้จ่ายตามประเพณีและเพื่อสังคม	1,158	788	1,373	1,050	1,092
12. ค่าสุรา หมาก บุหรี่ ยาเส้น	635	2,283	1,790	1,712	1,605
13. ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโชค	244	867	902	415	607
14. ค่าดูหนัง ดนตรี ลิเก	21	11	69	6	27
15. ค่าเช่าที่อยู่อาศัย	21	18	11	129	45
16. ค่าใช้จ่ายอื่น	154	525	528	477	421
รวมรายจ่ายในการครองชีพ	21,161	35,069	36,260	33,853	31,586

ตารางที่ 3.51 รายจ่ายในการเกษตรของครัวเรือนที่ทำการเกษตร

หน่วย: บาทต่อปี

รายการค่าใช้จ่าย	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	เฉลี่ย
1. ค่าจ้างแรงงาน	1,355	1,584	2,379	4,015	2,321
2. ค่าบริการของเครื่องจักร	1,700	1,522	2,023	5,079	2,581
3. ค่าจ้างแรงงานสัตว์	0	0	0	15	4
4. ค่าอาหารสัตว์ ค่าผสมพันธุ์ข้าว	51	8,886	2,053	527	2,879
5. ค่าพันธุ์พืช	100	794	5,456	1,052	1,851
6. ค่าปุ๋ยคอก	0	152	539	269	240
7. ค่าปุ๋ยเคมี	2,947	2,300	1,741	838	1,957
8. ค่าฆ่าฆ่าแมลงและปราบศัตรูพืช	967	1,193	250	1,318	932
9. ค่าซื้ออุปกรณ์เครื่องมือ	305	175	1,607	1,232	830
10. ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์	113	120	188	199	155
11. ค่าดอกเบี้ย	888	1,998	1,161	544	1,148
12. ค่าภาษีที่ดิน	91	3	100	37	58
13. ค่าเครื่องมือในการจับปลา	38	0	14	0	13
14. ค่าเช่าที่ดินจ่ายเงินสด	1,390	1,667	590	871	1,129
15. ค่าเช่าที่ดินจ่ายเป็นผลผลิต	678	86	1,310	0	519
16. ค่าใช้จ่ายอื่น	4	153	0	0	39
รวมรายจ่ายทางการเกษตร	10,627	20,583	19,410	15,996	16,654

ตารางที่ 3.52 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ ณ วันสำรวจ

การเป็นหนี้	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
เป็นหนี้	58	42	66	61	227	(64.1)
ไม่เป็นหนี้	28	42	25	32	127	(35.9)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.53 ปริมาณหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน ณ วันสำรวจจำแนกตามแหล่งเงินกู้ (บาท)

แหล่งเงินกู้	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ธกส.	8,825.58	5,500.00	10,461.54	1,827.96	6,618.64	(42.3)
ธนาคารพาณิชย์	2,674.42	0.00	5,604.40	430.11	2,203.39	(14.2)
สหกรณ์ต่าง ๆ	4,436.05	0.00	1,010.99	1,311.83	1,682.20	(10.7)
พ่อค้า	2,475.00	1,455.95	1,022.53	966.88	1,463.62	(9.3)
ญาติ	1,738.37	1,445.83	1,283.52	322.58	1,180.09	(7.5)
เพื่อนบ้าน	1,765.12	1,975.00	1,013.41	926.67	1,401.41	(9.0)
กองทุนของหมู่บ้าน	81.39	148.81	181.32	1,655.91	536.72	(3.4)
อื่น ๆ	758.84	246.67	1,655.91	967.74	562.09	(3.6)
รวม	22,754.77	10,772.26	22,233.62	8,409.68	15,648.16	(100.0)

ตารางที่ 3.54 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ ณ วันสำรวจ จำแนกตามแหล่งเงินกู้

แหล่งเงินกู้	ชัชนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)*	
ธกส.	18	8	19	5	50	(14.1)
ธนาคารพาณิชย์	2	0	4	1	7	(2.0)
สหกรณ์ต่าง ๆ	9	0	4	8	21	(5.9)
พ่อค้า	13	19	14	17	63	(17.8)
ญาติ	13	8	13	4	38	(10.7)
เพื่อนบ้าน	15	11	19	8	53	(15.0)
กองทุนของหมู่บ้าน	2	3	5	17	27	(7.6)
อื่น ๆ	5	3	4	16	28	(7.9)
รวม	76	52	82	86	287	

* ร้อยละของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด คือ 354 ครัวเรือน

หมายเหตุ: จำนวนรวมมากกว่าจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้เพราะบางครัวเรือนเป็นหนี้มากกว่า 1 แหล่ง

ตารางที่ 3.55 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงินในปี 2541

การกู้ยืม	ชัณภาพ	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
กู้	45	27	38	40	150	(42.37)
ไม่กู้	41	57	53	53	204	(57.63)
รวม	86	84	91	93	354	(100.00)

ตารางที่ 3.56 จำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในปี 2541 จำแนกตามแหล่งเงินกู้ (บาท)

แหล่งเงินกู้	ชัณภาพ	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ธกส.	5,127.91	1,488.10	4,362.64	1,290.32	3,059.32	(34.86)
ธนาคารพาณิชย์	0.00	0.00	1,648.35	430.11	536.72	(6.12)
สหกรณ์ต่าง ๆ	3,093.02	0.00	1,010.99	537.63	1,152.54	(13.13)
พ่อค้า	3,326.16	1,278.57	640.11	588.71	1,430.65	(16.30)
ญาติ	1,705.81	1,897.02	1,135.16	172.04	1,201.55	(13.69)
เพื่อนบ้าน	1,119.79	100.00	543.64	958.93	687.44	(7.83)
กองทุนของหมู่บ้าน	81.40	119.05	54.95	1,166.67	368.64	(4.20)
อื่น ๆ	197.67	306.19	109.89	725.81	339.61	(3.87)
รวม	14,651.76	5,188.93	9,505.73	5,870.22	8,776.47	(100.00)

ตารางที่ 3.57 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งต่าง ๆ ในปี 2541

แหล่งเงินกู้	ชัณภาพ	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)*	
ธกส.	11	3	8	3	25	(7.1)
ธนาคารพาณิชย์	0	0	1	1	2	(0.6)
สหกรณ์ต่าง ๆ	7	0	4	3	14	(4.0)
พ่อค้า	12	13	7	8	40	(11.3)
ญาติ	12	7	13	3	35	(9.9)
เพื่อนบ้าน	11	4	11	7	33	(9.3)
กองทุนของหมู่บ้าน	2	2	1	12	17	(4.8)
อื่น ๆ	2	4	2	13	21	(5.9)

*ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมดคือ 354 ครัวเรือน

ตารางที่ 3.58 จำนวนครัวเรือนที่มีการกู้ยืมเงิน จำแนกตามปริมาณเงินที่กู้ในปี 2541

ปริมาณเงินกู้(บาท)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
1-5,000	18	14	19	16	67	(44.7)
5,001-10,000	4	0	5	9	18	(12.0)
10,001-25,000	9	8	4	9	30	(20.0)
25,001-50,000	5	3	6	4	18	(12.0)
50,001-75,000	5	2	2	2	11	(7.3)
มากกว่า 75,000	4	0	2	0	6	(4.0)
รวม	45	27	38	40	150	(100.0)

ตารางที่ 3.59 ปริมาณเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ณ วันที่สำรวจ จำแนกตามลักษณะการใช้เงินกู้ (บาท)

การกู้ยืม	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ใช้เพื่อการเกษตร	12,149.19	6,020.48	12,186.26	7,038.17	9,361.72	(59.8)
ใช้นอกการเกษตร	10,605.58	4,751.79	8,644.18	1,371.50	6,286.44	(40.2)
รวม	22,754.77	10,772.27	20,830.44	8,409.67	15,648.16	(100.0)

ตารางที่ 3.60 จำนวนครัวเรือนที่มีคนในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ

กลุ่มต่าง ๆ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
กลุ่มลูกค้า ข.ก.ส.	14	8	8	7	37 (10.5)
กลุ่มลูกค้าธนาคารพาณิชย์	2	0	1	2	5 (1.4)
กลุ่มลูกค้าสหกรณ์การเกษตร	11	2	2	7	22 (6.2)
กลุ่มเกษตรกร	2	1	2	3	8 (2.3)
กลุ่มแม่บ้าน	13	3	19	23	58 (16.4)
กลุ่มสตรี	1	1	0	2	4 (1.1)
กลุ่มเยาวชน	0	0	0	1	1 (0.3)
กลุ่มยุวเกษตรกร	1	0	1	0	2 (0.6)
กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน	6	2	19	26	53 (15.0)
กลุ่มลูกค้าบริษัทเอกชน	0	0	0	0	0 (0)
กลุ่มอื่น ๆ	1	6	11	8	26 (7.4)

ตารางที่ 3.61 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามจำนวนหลักสูตรวิชาชีพที่เคยอบรม

จำนวนหลักสูตร	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ไม่เคยอบรม	79	79	83	81	322	(91.0)
อบรม 1 หลักสูตร	7	3	7	8	25	(7.1)
อบรม 2 หลักสูตร	0	1	1	2	4	(1.1)
อบรม 3 หลักสูตร	0	1	0	2	3	(0.8)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.62 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน

การได้รับเงิน	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ไม่เคยได้รับ	83	83	90	87	343	(96.9)
เคยรับจากหน่วยงานของรัฐ	3	1	1	6	11	(3.1)
เคยได้จากหน่วยงานเอกชน	0	0	0	0	0	(0)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.63 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับความช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์การเกษตร

การได้รับความช่วยเหลือ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ไม่เคยได้รับ	84	80	90	93	347	(98.0)
เคยได้รับ	2	4	1	0	7	(2.0)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.64 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการได้รับคำแนะนำในการประกอบอาชีพ

การได้รับคำแนะนำ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ไม่เคยได้รับ	70	78	77	72	297	(83.9)
เคยได้รับ	16	6	14	21	57	(16.1)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.65 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการมีบัตรประกันสุขภาพ

การมีบัตร	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
มี	58	40	57	54	209 (59.0)
ไม่มี	28	44	34	39	145 (41.0)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.66 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามระยะห่างจากบ้านถึงถนนที่ใช้ได้ทุกฤดูกาล

ระยะห่าง(เมตร)	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
ไม่เกิน 10 เมตร	14	20	33	26	93 (26.3)
11-20	2	2	4	3	11 (3.1)
21-30	5	2	1	1	9 (2.5)
31-40	0	0	1	6	7 (2.0)
41-50	5	2	13	3	23 (6.5)
51-100	12	5	7	9	33 (9.3)
101-200	7	5	5	8	25 (7.1)
201-300	6	4	1	1	12 (3.4)
301-400	5	1	2	2	10 (2.8)
401-500	9	11	4	12	36 (10.2)
501-1,000	15	10	6	8	39 (11.0)
1,001-2,000	3	8	5	4	20 (5.6)
เกิน 2,000	3	14	9	10	36 (10.2)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.67 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามแหล่งน้ำดื่มที่ใช้ในฤดูแล้ง

แหล่งน้ำดื่ม	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
น้ำประปา	4	3	9	26	42 (11.9)
น้ำฝน	70	65	76	51	262 (74.0)
บ่อน้ำบาดาล	4	7	2	3	16 (4.5)
บ่อน้ำตื้น	8	8	3	1	20 (5.6)
ห้วย คลอง บึง สระ	-	1	1	3	5 (1.4)
อ่างเก็บน้ำ ฝ่าย	-	-	-	1	1 (0.3)
แม่น้ำ	-	-	-	7	7 (2.0)
อื่น ๆ	-	-	-	1	1 (0.3)
รวม	86	84	91	93	354 (100.0)

ตารางที่ 3.68 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามแหล่งน้ำใช้ในฤดูแล้ง

แหล่งน้ำ	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
น้ำประปา	23	34	33	52	142	(40.1)
น้ำฝน	6	2	3	2	13	(3.7)
บ่อน้ำบาดาล	18	25	32	7	82	(23.2)
บ่อน้ำตื้น	20	12	15	4	51	(14.4)
ห้วย คลอง บึง สระ	16	6	7	12	41	(11.6)
อ่างเก็บน้ำ ฝาย	2	3	1	2	8	(2.2)
แม่น้ำ	0	0	0	12	12	(3.4)
อื่น ๆ	1	2	0	2	5	(1.4)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.69 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามการมีไฟฟ้าใช้

การมีไฟฟ้าใช้	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
มี	68	79	83	61	291	(82.2)
ไม่มี	18	5	8	32	63	(17.8)
รวม	86	84	91	93	354	(100.0)

ตารางที่ 3.70 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการใช้สื่อสารมวลชน

ลักษณะการใช้	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ฟังวิทยุอย่างเดียว	8	6	3	21	38	(10.8)
ดูโทรทัศน์อย่างเดียว	30	30	43	31	134	(38.0)
อ่านหนังสือพิมพ์อย่างเดียว	0	0	0	3	3	(0.8)
ทั้งวิทยุและโทรทัศน์	23	30	17	15	85	(24.1)
ทั้งวิทยุและหนังสือพิมพ์	0	2	1	1	4	(1.1)
ทั้งโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์	2	2	2	1	7	(2.0)
ทั้งวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์	1	3	10	4	18	(5.1)
ไม่ใช้สื่อสารใด ๆ เลย	22	11	15	16	64	(18.1)
รวม	86	84	91	92	353	(100.0)

หมายเหตุ: ลักษณะการใช้ที่ใช้เป็นประจำ ในชีวิตประจำวันอาจมีโอกาสใช้สื่อผสมบ้าง กลุ่มที่เลือกฟังวิทยุอย่างเดียวไม่ได้หมายความว่าพอใจเลือกเหนือสื่ออื่น แต่เป็นเพราะไม่มีไฟฟ้าใช้เป็นส่วนมาก

ตารางที่ 3.71 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามลักษณะการใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพ

การใช้เวลาว่าง	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
พักผ่อน(ไม่ทำอะไร)	20	33	20	24	97	(27.5)
ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ	11	12	20	26	69	(19.6)
อ่านหนังสือ	1	0	0	3	4	(1.1)
เล่นการพนัน	0	2	2	0	4	(1.1)
หาอาหารจากธรรมชาติ	27	21	31	24	103	(29.2)
อื่น ๆ	27	16	18	15	76	(21.5)
รวม	86	84	91	92	353	(100.0)

หมายเหตุ: "อื่นๆ" ในที่นี้ รวมถึงการดูแลลูกหลาน การซ่อมแซมบ้าน การไปเยี่ยมญาติและเพื่อน

ตารางที่ 3.72 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามจำนวนปีที่มีความรู้ดีกว่าจน

จำนวนปี	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
1-5	17	19	15	19	70	(19.9)
6-10	18	18	16	19	71	(20.2)
11-15	9	12	15	12	48	(13.6)
16-20	13	17	19	17	66	(18.8)
21-30	12	9	16	14	51	(14.5)
31-40	10	5	8	3	26	(7.4)
41-50	6	4	2	4	16	(4.5)
มากกว่า 50	1	0	0	3	4	(1.1)
รวม	86	84	91	91	352	(100.0)

ตารางที่ 3.73 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเห็นต่อการฟื้นความยากจน

ความเห็นต่อการฟื้นความยากจน	ชัยนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)	
ได้	52	50	50	52	204	(57.8)
ไม่ได้	34	34	41	40	149	(42.2)
รวม	86	84	91	92	353	(100.0)

ตารางที่ 3.74 สาเหตุของความยากจนตามความรู้สึกรู้สึกของหัวหน้าครัวเรือน

สาเหตุของความยากจน	ชยันนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม (ร้อยละ)
- ไม่มีที่ดินทำกิน	25	23	26	27	101 (28.5)
- รายได้ต่ำ รายได้ไม่แน่นอน	0	24	6	16	46 (12.9)
- ขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ	9	4	10	13	36 (10.2)
- ไม่มีมรดก	11	6	8	9	34 (9.6)
- สมาชิกในครัวเรือนมีมาก/มีลูกมาก	6	9	9	7	31 (8.8)
- สุขภาพไม่แข็งแรง	5	8	0	10	23 (6.5)
- ไม่มีงานทำ	8	6	6	0	20 (5.6)
- ขาดทุนจากการประกอบอาชีพ	0	2	1	16	19 (5.4)
- ไม่มีหัวหน้าครอบครัวผู้ชาย	2	5	2	7	16 (4.5)
- เสียค่ารักษาพยาบาลสูง	0	0	15	1	16 (4.5)
- สินค้าการเกษตรราคาตกต่ำ	0	0	4	8	12 (3.4)
- การศึกษาน้อย/ขาดโอกาสเรียนรู้	1	6	3	1	11 (3.1)
- ได้ผลผลิตเกษตรน้อย	8	0	3	0	11 (3.1)
- งานมีน้อย/งานไม่แน่นอน	0	0	1	7	8 (2.3)
- มีหนี้สินมาก	3	4	1	0	8 (2.3)
- ขาดการเหลียวแลจากรัฐ	0	2	1	0	3 (0.8)
- ถูกโกง	0	1	1	0	2 (0.6)

หมายเหตุ: 1) ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 สาเหตุ และบางครัวเรือนก็ไม่ตอบ จำนวนรวมจึงไม่เท่ากับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่สำรวจ

2) ร้อยละของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ตารางที่ 3.75 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามความเห็นว่าจะทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นได้อย่างไร

ความเห็น	ชาย	สตรี	รวม	ค่าเฉลี่ย	รวม	(ร้อยละ)
- ไม่ทราบ	55	46	46	38	185	(52.3)
- มีสมาชิกในครัวเรือนช่วยกันทำงาน	1	5	10	12	28	(7.9)
- ต้องมีหน่วยงานอื่นช่วยเหลือ	2	5	2	6	15	(4.2)
- ขนทำงานให้มากขึ้น	8	0	2	2	12	(3.4)
- ซื้อที่ดินทำการเกษตรเพิ่ม	5	0	3	1	8	(2.3)
- ผลผลิตการเกษตรราคาสูงขึ้น	0	3	0	5	8	(2.3)
- ทำอาชีพเสริม/อาชีพอื่น	2	2	1	3	8	(2.3)
- มีงานที่มั่นคงให้ทำในบ้าน	0	2	4	1	7	(2.0)
- ประหยัดค่าใช้จ่าย	1	1	2	2	6	(1.7)
- มีเงินทุนประกอบอาชีพ	0	0	4	2	6	(1.7)
- ภูมิอากาศอำนวยต่อการเกษตร	0	1	1	3	5	(1.4)
- ลูกจบการศึกษา/หมดพันธะเลี้ยงดู	0	3	1	0	4	(1.1)
- เศรษฐกิจดีขึ้น	0	4	0	0	4	(1.1)
- มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	0	0	0	2	2	(0.6)
- ไม่มีปัญหาสุขภาพ	0	1	1	0	2	(0.6)
- ปรับปรุงวิถีทำงานใหม่	0	0	1	0	1	(0.3)
- คำนึงการผลิตลดลง	0	0	0	1	1	(0.3)
- มีตลาดรับซื้อผลผลิต	0	0	0	1	1	(0.3)
- อดทนต่อไป	0	0	1	0	1	(0.3)

หมายเหตุ: 1) ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 สาเหตุ และบางครัวเรือนก็ไม่ตอบ จำนวนรวมจึงไม่เท่ากับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่สำรวจ

2) ร้อยละของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ตารางที่ 3.76 ปัญหาทั่วไปของครัวเรือนยากจน

ปัญหา	ชายนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม	(ร้อยละ)
- รายได้น้อย	26	22	18	16	82	(23.2)
- ไม่มีงานทำ/งานไม่มั่นคง	14	5	13	11	43	(12.1)
- ปัญหาสุขภาพ	5	10	14	19	48	(13.6)
- หนี้สินมาก	4	5	3	1	13	(3.7)
- ไม่มีเงินทุน	0	4	3	4	11	(3.1)
- ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	0	2	0	3	5	(1.4)
- ขาดแคลนสาธารณูปโภค	0	0	0	6	6	(1.7)
- ที่อยู่อาศัยไม่ดี	1	0	2	0	3	(0.8)
- ค่าแรงงานต่ำ	0	0	2	1	3	(0.8)
- อายุมาก	0	0	2	2	4	(1.1)
- ถูกโกงค่าแรง	0	0	2	0	2	(0.6)
- นิรโรคมาก	0	1	0	1	2	(0.6)
- ไม่มีผู้นำครอบครัว	0	1	0	1	2	(0.6)

หมายเหตุ: 1) ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 สาเหตุ และบางครัวเรือนก็ไม่ตอบ จำนวนรวมจึงไม่เท่ากับจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่สำรวจ 2) ร้อยละของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด

ตารางที่ 3.77 ปัญหาในการทำเกษตร

ปัญหา	ชายนาท	สระบุรี	สระแก้ว	กาญจนบุรี	รวม	(ร้อยละ)
- ขาดแคลนน้ำ/ฝนแล้ง	7	7	13	22	49	(30.25)
- ขาดเงินทุน	3	4	11	17	35	(21.60)
- ไม่มีที่ดินของตนเอง	10	5	9	9	33	(20.37)
- ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ	7	4	14	8	33	(20.37)
- ปัจจัยการผลิตราคาสูง	10	5	8	9	32	(19.75)
- ศัตรูพืชระบาด	6	5	3	14	28	(17.28)
- ราคาผลผลิตต่ำและไม่แน่นอน	10	1	2	11	24	(14.81)
- น้ำท่วม	0	0	0	7	7	(4.32)
- ขาดแคลนแรงงาน	0	0	1	3	4	(2.47)
- พื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์	1	0	0	1	2	(1.23)
- ค่าจ้างแรงงานต่ำ	0	0	1	0	1	(0.62)

หมายเหตุ: เช่นเดียวกับตารางที่ 3.76

ตารางที่ 3.78 จำนวนหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ

ระดับการศึกษา	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีการศึกษา	36	14	39	40.6	75	21.2
ประถมศึกษา	212	82.2	55	57.4	267	75.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	2.3	0	0	6	1.7
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	0.8	1	1.0	3	0.8
ปวช., ปวส.	2	0.8	1	1.0	3	0.8
รวม	258	100.0	96	100.0	354	100.0

ตารางที่ 3.79 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สิ้นสุดการเรียนแล้ว จำแนกตามอาชีพหลักและเพศ

อาชีพหลัก	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพ	3	1.2	4	4.2	8	2.0
การเกษตร	103	39.9	22	22.9	125	35.3
ค้าขาย	1	0.4	1	1.0	2	0.6
ประกอบกิจการส่วนตัว	3	1.2	2	2.1	5	1.4
รับจ้างเอกชน	5	1.9	4	4.2	9	2.5
รับจ้างรัฐ	1	0.3	0	0	1	0.3
รับจ้างทั่วไป	138	53.5	61	63.5	199	56.2
อื่น ๆ	4	1.6	2	2.1	6	1.7
รวม	258	100.0	96	100.0	354	100.0

ตารางที่ 3.80 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สิ้นสุดการเรียนรู้แล้ว จำแนกตามอาชีพรองและเพศ

อาชีพหลัก	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพ	151	58.5	64	66.7	215	60.7
การเกษตร	29	11.2	6	6.3	35	9.9
ค้าขาย	0	0.0	3	3.1	3	0.8
ประกอบกิจการส่วนตัว	2	0.8	2	2.1	4	1.1
รับจ้างเอกชน	3	1.2	1	1.0	4	1.1
รับจ้างรัฐ	0	0.0	0	0.0	0	0.0
รับจ้างทั่วไป	69	26.7	16	16.7	85	24.0
อื่น ๆ	4	1.6	4	4.2	8	2.3
รวม	258	100.0	96	100.0	354	100.0

ตารางที่ 3.81 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามประเภทของงานรับจ้างที่ทำและเพศ

ประเภทของงาน	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างในการเกษตร	108	75.0	53	81.5	161	77.0
รับจ้างงานก่อสร้าง	22	15.3	3	4.6	25	12.0
รับเหมาก่อสร้าง	1	0.7	0	0	1	0.5
ถูกจ้างในโรงงาน	3	2.1	3	4.6	6	2.9
ถูกจ้างในร้านค้า	1	0.7	0	0	1	0.5
ขับรถรับจ้าง	3	2.1	0	0	3	1.4
รับจ้างภาครัฐ	0	0.0	1	1.5	1	0.5
อื่น ๆ	6	4.2	5	7.7	11	5.3
รวม	144	100.0	65	100.0	295	100.0

ตารางที่ 3.82 จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่ทำงานรับจ้าง จำแนกตามสถานที่ทำงานและเพศ

สถานที่	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ในจังหวัดนี้	136	94.4	63	96.9	199	95.2
จังหวัดอื่นในภาคกลาง	5	3.5	2	3.1	7	3.4
กรุงเทพ	3	2.1	0	0.0	3	1.4
รวม	144	100.0	65	100.0	209	100.0

ตารางที่ 3.83 จำนวนประชากรในวัยแรงงานและสิ้นสุดการศึกษาแล้ว จำแนกตามระดับการศึกษาและเพศ

ระดับการศึกษา	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีการศึกษา	40	8.8	105	22.0	145	15.5
ประถมศึกษา	366	80.3	340	71.3	706	75.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	32	7.0	26	5.5	58	6.2
มัธยมศึกษาตอนปลาย	15	3.3	3	0.6	18	1.9
ปวช., ปวส.	3	0.7	1	0.2	4	0.4
ปริญญาตรี	0	0	2	0.4	2	0.2
รวม	456	100.0	464	100.0	933	100.0

หมายเหตุ: วัยแรงงานหรือวัยทำงานคืออายุระหว่าง 15 - 65

ตารางที่ 3.84 จำนวนประชากรในวัยแรงงานและสิ้นสุดการเรียน จำแนกตามอาชีพหลักและเพศ

อาชีพหลัก	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีอาชีพ	25	5.5	69	14.5	94	10.1
การเกษตร	148	32.5	156	32.7	304	32.6
ค้าขาย	1	0.2	2	0.4	3	0.3
ประกอบกิจการส่วนตัว	4	0.9	6	1.3	10	1.1
รับจ้างเอกชน	19	4.2	17	3.6	36	3.9
รับจ้างภาครัฐ	5	1.1	0	0	5	0.5
รับจ้างทั่วไป	251	55.0	217	45.5	468	50.2
อื่น ๆ	3	0.7	10	2.1	13	1.4
รวม	456	100.0	468	100.0	933	100.0

ตารางที่ 3.85 จำนวนประชากรในวัยแรงงานที่สิ้นสุดการศึกษาแล้ว
และทำงานรับจ้างจำแนกตามประเภทของงานรับจ้างที่ทำและเพศ

ประเภทของงาน	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้างในการเกษตร	193	70.2	186	79.5	379	74.5
รับจ้างงานก่อสร้าง	42	15.3	14	6.0	56	11.0
รับเหมาก่อสร้าง	0	0	2	0.9	2	0.4
รับจ้างงานแม่บ้าน	0	0	3	1.3	3	0.6
ถูกจ้างร้านอาหาร	0	0	1	0.4	1	0.2
ถูกจ้างในโรงงาน	8	2.9	14	6.0	22	4.3
ถูกจ้างในร้านค้า	6	2.2	1	0.4	7	1.4
พนักงานบริษัท	2	0.7	0	0.0	2	0.4
ขับรถรับจ้าง	5	1.8	0	0.0	5	1.0
รับจ้างภาครัฐ	4	1.5	1	0.4	5	1.0
อื่น ๆ	15	5.5	12	5.1	27	5.3
รวม	275	100.0	234	100.0	509	100.00

ตารางที่ 3.86 จำนวนประชากรวัยทำงานที่สิ้นสุดการศึกษาแล้วที่ทำงานรับจ้างจำแนกตามสถานที่ทำงานและเพศ

สถานที่	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ในจังหวัดนี้	253	92.7	218	93.6	471	93.1
จังหวัดอื่นในภาคกลาง	9	3.3	10	4.3	19	3.8
กรุงเทพฯ	10	3.7	4	1.7	14	2.8
ภาคตะวันออก	0	0.0	1	0.4	1	0.2
ภาคใต้	1	0.4	0	0.0	1	0.2
รวม	273	100.0	233	100.0	506	100.0

ตารางที่ 3.87 จำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้าน จำแนกตามแหล่งที่ไปอยู่และเพศ

สถานที่	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ในจังหวัดนี้	14	56	10	59	24	58
กรุงเทพฯ	5	20	2	12	7	17
จังหวัดอื่นในภาคกลาง	4	16	4	23	8	19
ภาคอีสาน	0	0	1	6	1	2
ภาคใต้	1	4	0	0	1	2
ต่างประเทศ	1	4	0	0	1	2
รวม	25	100	17	100	42	100

ตารางที่ 3.88 จำนวนประชากรที่เคลื่อนย้ายออกนอกหมู่บ้าน จำแนกตามอาชีพที่ไปทำและเพศ

สถานที่	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การเกษตร	7	28	7	41	14	33
รับจ้างเอกชน	8	32	4	24	12	29
รับจ้างภาครัฐ	14	4	0	0	1	2
รับจ้างทั่วไป	6	24	6	35	12	29
อื่น ๆ	3	12	0	0	3	7
รวม	25	100	17	100	42	100

ตารางที่ 3.89 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือน จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4	3.10 E + 10	7.75 E + 09	4.815	.001
ภายในกลุ่ม	349	5.62 E + 11	1.61 E + 09		
รวม	353	5.93 E + 11			

ตารางที่ 3.90 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนจำแนกตามขนาดของครัวเรือน

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	1.60 E + 10	7.99 E + 09	4.865	.008
ภายในกลุ่ม	351	5.77 E + 11	1.64 E + 09		
รวม	353	5.93 E + 11			

ตารางที่ 3.91 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามชนิดของงานรับจ้าง

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4	1.69 E + 10	4.24 E + 09	37.065	.000
ภายในกลุ่ม	721	8.24 E + 10	1.14 E + 08		
รวม	725	9.94 E + 10			

ตารางที่ 3.92 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามสถานที่ไปทำงาน

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	3.23 E + 09	1.61 E + 09	12.130	.000
ภายในกลุ่ม	723	9.62 E + 10	1.33 E + 08		
รวม	725	9.94 E + 10			

ตารางที่ 3.93 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการรับจ้าง จำแนกตามระดับการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	1.62 E + 09	3.24 E + 08	2.386	.037
ภายในกลุ่ม	718	9.78 E + 10	1.36 E + 08		
รวม	721	9.94 E + 10			

ตารางที่ 3.94 การวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเกษตร จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4	1.70 E + 10	4.26 E + 09	11.469	.000
ภายในกลุ่ม	349	1.30 E + 11	3.72 E + 08		
รวม	353	1.47 E + 11			

ตารางที่ 3.95 การวิเคราะห์ความแปรปรวนค่าใช้จ่ายในการครองชีพ จำแนกตามขนาดของครัวเรือน

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	1.47 E+10	7.36 E+ 09	18.908	.000
ภายในกลุ่ม	351	1.37 E + 11	3.89 E + 08		
รวม	353	1.51 E + 11			

ตารางที่ 3.96 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของรายได้จากการเกษตร จำแนกตามขนาดที่ดินของตนเอง

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4	5.91 E + 10	1.48 E + 10	16.741	.000
ภายในกลุ่ม	349	3.08 E + 11	8.83 E + 08		
รวม	353	3.67 E + 11			

ตารางที่ 3.97 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของหนี้สิน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Square	F Ratio	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	22327350	11163675	.008	.992
ภายในกลุ่ม	351	4.72 E + 11	1.35 E + 09		
รวม	353	4.73 E + 11			

บทที่ 4

สรุปและเสนอแนะ

4.1 สรุปสภาพทั่วไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดัดดานในพื้นที่ชนบทของภาคกลาง เพื่อหาคำตอบถึงสาเหตุของความยากจนดัดดาน และโอกาสหรือเงื่อนไขที่จะทำให้พ้นจากสภาพความยากจนเช่นนี้ การศึกษาครั้งนี้จึงได้มุ่งศึกษาสภาพของหมู่บ้านในชนบทที่คนจนดัดดานอาศัยอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพื่อพิจารณาปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ สังคม และบริการพื้นฐานของภาครัฐในชุมชนที่ครัวเรือนยากจนอาศัยอยู่ ปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดสถานะความเป็นอยู่ และโอกาสในการยกฐานะของครัวเรือนยากจนให้หลุดพ้นจากสภาพความยากจนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ การศึกษาต้องการค้นหาลักษณะเฉพาะของครัวเรือนยากจนดัดดานเพื่อให้ทราบว่าการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศจะมีประโยชน์ต่อครัวเรือนยากจนดัดดานหรือไม่เพียงใด

การศึกษาทำโดยการสำรวจข้อมูลของครัวเรือนที่ยากจนดัดดานจำนวน 354 ครัวเรือน มีการเลือกจังหวัดตัวอย่างโดยอาศัยความรู้พื้นฐานเพื่อให้แน่ใจได้ว่าจะทำให้พบครัวเรือนยากจนจำนวนมากในจังหวัดเหล่านี้ หลังจากนั้นก็จะสุ่มเลือกครัวเรือนตัวอย่างโดยความร่วมมือของผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้ได้ตัวอย่างที่สอดคล้องกับคำว่าครัวเรือนยากจนดัดดานอย่างแท้จริง ครัวเรือนเหล่านี้กระจายอยู่ใน 4 จังหวัดในเขตภาคกลาง คือ ชัยนาท สระบุรี สระแก้ว และกาญจนบุรี ในพื้นที่ของ 8 อำเภอ 16 ตำบล 74 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านเลือกศึกษาประมาณ 5 ครัวเรือน ผลการศึกษาสรุปได้ ดังนี้

4.4.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ศึกษา

ผลการศึกษาสภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของภาคกลางและจังหวัดที่ทำการศึกษา พบว่า

1) **สภาพแวดล้อมทางกายภาพ** ตามสภาพการปกครอง ภาคกลางครอบคลุมพื้นที่ 26 จังหวัด ในการศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตของภาคกลางให้ครอบคลุมพื้นที่ 22 จังหวัด โดยยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ลักษณะภูมิประเทศภาคกลางแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนกลาง ส่วนตะวันออก และส่วนตะวันตก แต่ละส่วนมีลักษณะภูมิประเทศดังนี้

- **ส่วนกลาง** อาจแบ่งภูมิประเทศออกเป็น 2 บริเวณคือ บริเวณที่ราบเจ้าพระยา และบริเวณขอบที่ราบเจ้าพระยาตอนบน โดยบริเวณที่ราบเจ้าพระยามีลักษณะเป็นที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมที่เกิดจากการทับถมของตะกอนบริเวณปากแม่น้ำหลายสาย ที่สำคัญที่สุดคือแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ราบนี้มีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำนาและเพาะปลูก มีอาณาเขตกว้างใหญ่มาก ตั้งแต่จังหวัดชัยนาทจดอ่าวไทย

บริเวณที่ราบเจ้าพระยาสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนย่อยคือ ที่ราบเจ้าพระยาตอนบนเป็นบริเวณเหนือจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขึ้นไป เป็นที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์และอยู่ในเขตชลประทาน เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ กับอีกส่วนคือที่ราบเจ้าพระยาตอนล่าง เป็นบริเวณตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนถึงอ่าวไทย หรือเรียกอีกชื่อว่า ที่ราบกรุงเทพเป็นเขตที่ราบลุ่มบางส่วนน้ำทะเลหนุนถึง จึงเป็นแหล่งทำนาเกลือและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมฝั่งทะเลแหล่งใหญ่ของประเทศ

ส่วนบริเวณขอบที่ราบเจ้าพระยา มี 2 ด้าน คือ ขอบด้านตะวันออกมีเนินป่าสักและเนินนครนายก บริเวณจังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรีมีสภาพเป็นที่ราบสลับดอนและที่ราบเชิงเขา ดินมีคุณภาพต่ำ มีน้ำน้อยจึงมีการปลูกพืชไร่มาก ขอบด้านตะวันตกมีเนินของแม่น้ำแม่กลองและเนินด้านข้างของแม่น้ำสะแกกรัง

- **ส่วนตะวันออก** แบ่งเป็น 3 เขตตามลักษณะภูมิประเทศ คือ ทิวเขา ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบลอนลาด และที่ราบชายฝั่งทะเล ส่วนทิวเขามีทิวเขาที่เป็นแนวยาว 2 ทิวเขา คือ ทิวเขาจันทบุรีและทิวเขาบรรทัดซึ่งเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำสำคัญคือ แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำประแส และแม่น้ำจันทบุรี ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบลอนลาดที่สำคัญ คือ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปราจีนบุรี-บางปะกง ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกที่สำคัญของบริเวณส่วนนี้ ส่วนเขตที่ราบชายฝั่งทะเลนับตั้งแต่บริเวณปากแม่น้ำบางปะกงไปจนถึงจังหวัดตราด เป็นบริเวณที่เกิดจากการกัดเซาะและทับถมของแม่น้ำสายสั้นๆ จากทิวเขาจันทบุรีลงสู่อ่าวไทยทำให้เป็นที่ราบเชิงเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างสูงเหมาะแก่การเพาะปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น

- **ส่วนตะวันตก** แบ่งเป็น 3 เขตเช่นเดียวกับส่วนตะวันออก คือ เขตทิวเขา ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเลเขตทิวเขามีทิวเขาสำคัญ 2 ทิวเขา คือ ทิวเขาถนนธงชัย และทิวเขาตะนาวศรี ทิวเขาทั้งสองบรรจบกันบริเวณจังหวัดกาญจนบุรีทำให้บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีที่ราบเชิงเขาและริมแม่น้ำสายสั้นๆ ภูมิประเทศมีความหลากหลาย รวมทั้งปลูกพืชแบบกระจายชนิดตามความเหมาะสมของพื้นที่ ส่วนที่ราบลุ่มน้ำมีลักษณะเป็นที่ราบต่ำเหมาะแก่การเพาะปลูก ได้แก่ ที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดกาญจนบุรี และราชบุรี และที่ราบลุ่มน้ำเพชรบุรีในจังหวัดเพชรบุรี ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่อำเภอบ้านแหลมจังหวัดเพชรบุรีไปจนถึงอำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกนี้ส่วนใหญ่เป็นหาดโคลนจึงเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่สำคัญ

ภูมิอากาศของภาคกลางจัดอยู่ในเขตโซนร้อนเป็นแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู ได้รับอิทธิพลจากมรสุม 2 ช่วง คือ ในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ เป็นลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งนำมาซึ่งความหนาวเย็นและแห้งแล้ง และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมนำมาซึ่งเมฆฝนและมีฝนตกชุก แต่ปริมาณน้ำฝนก็มีความแปรปรวนแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ในจำนวนเนื้อที่ที่ศึกษาทั้งสิ้น 60 ล้านไร่ เป็นเนื้อที่ป่าไม้ร้อยละ 24.8 เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรประมาณร้อยละ 41.8 และเนื้อที่ที่ไม่ได้จำแนกร้อยละ 33.4 การถือครองที่ดินทางการเกษตรของ

ภาคกลาง มีทั้งการถือครองในลักษณะที่เป็นของตนเองซึ่งรวมถึงที่ดินที่เกษตรกรเป็นเจ้าของ ที่ดินคิดจ้างและขายฝาก สำหรับภาคกลางจะมีจำนวนผู้เช่ามากกว่าทุกภาค ทั้งนี้ เพราะที่ดินในภาคกลางส่วนใหญ่ถูกถือครองโดยเจ้าของที่ดินที่หาประโยชน์จากการให้เช่าที่ดินมาเป็นเวลานาน ประกอบกับจำนวนประชากรมีเพิ่มมากขึ้น แต่ที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้คนรุ่นหลังไม่มีที่ดินทำกิน ต้องเช่าจากผู้อื่นเพิ่ม สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2541 พบว่ามีผู้ถือครองที่ดินเพื่อการเกษตร 852,253 ราย มีเนื้อที่ถือครองเฉลี่ย 25.0 ไร่ มีการเปลี่ยนแปลงลดลงจากปี 2536 เกือบทุกขนาดของเนื้อที่ถือครอง โดยผู้ถือครองเนื้อที่ขนาดใหญ่ (40 ไร่ขึ้นไป) มีจำนวนลดลงมากที่สุดร้อยละ 25.2 ยกเว้นเนื้อที่ถือครองขนาด 10-39 ไร่ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยคือ ร้อยละ 3.4

2) **สภาพบริการพื้นฐานของรัฐ** ในภาพรวม พื้นที่จังหวัดที่ทำการศึกษามีสาธารณูปโภคอยู่ในเกณฑ์ดีพอควร ทั้งในด้านการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา โทรศัพท์ สถานศึกษา และสถานบริการด้านสาธารณสุข แต่ระดับคุณภาพของการบริการอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับระยะห่างจากศูนย์กลางความเจริญ โดยพื้นที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจะมีคุณภาพดีกว่า นอกจากนี้ พื้นที่ที่อยู่ใกล้ตัวจังหวัดก็จะมีคุณภาพบริการที่ดีกว่าพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกลออกไปเช่นกัน พื้นที่ที่อยู่ขอบของภูมิภาคจะมีปัญหาในการเข้าถึงบริการของรัฐมากที่สุด โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทของจังหวัดกาญจนบุรี เพราะมีสภาพเป็นป่าเขาสูง เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก แต่โดยภาพรวมทั่วไปพบว่า บริการของรัฐมีระดับที่ดีขึ้นมาก การบริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ได้ขยายออกไปสู่ชนบทมากขึ้น การคมนาคมระหว่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้านส่วนใหญ่มีคุณภาพดีพอประมาณ สามารถติดต่อกันได้ตลอดทั้งปี ยกเว้นเขตชนบททุรกันดารและเป็นภูเขาสูง เช่นในแถบจังหวัดกาญจนบุรี ไฟฟ้ามียูใช้เกือบทุกครัวเรือนทุกหมู่บ้าน ในชนบทมีการบริการระบบประปาหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก โทรศัพท์สาธารณะได้รับการขยายเข้าไปสู่ระดับหมู่บ้าน โรงเรียนประถมศึกษาได้ถูกขยายไปเกือบทุกหมู่บ้าน ในขณะที่โรงเรียนมัธยมศึกษาได้รับการขยายเข้าไปในหลายอำเภอ ทำให้โอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าภาคบังคับทำได้สะดวกขึ้น สถานบริการสาธารณสุข ทั้งโรงพยาบาลประจำอำเภอและสถานอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้านได้มีมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การที่จังหวัดเหล่านี้มีพื้นที่กว้างขวางและมีความหลากหลายทางภูมิประเทศ กับมีจำนวนประชากรมาก การบริการพื้นฐานต่างๆ จึงยังคงมีไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนในบางพื้นที่ สภาพการคมนาคมที่ยังไม่สะดวกในฤดูฝน เนื่องจากถนนหลายสายยังเป็นถนนลูกรัง จะมีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวก การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคในหลายหมู่บ้านยังคงมีอยู่เนื่องจากระบบประปาหมู่บ้านยังมีไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน หรือมีแล้วแต่ยังใช้การไม่ได้ดีเท่าที่ควร การใช้ไฟฟ้ามีไม่ครบทุกหมู่บ้านและยังไม่ครบทุกครัวเรือน ไฟฟ้าสาธารณะยังมีไม่ทั่วถึงเช่นเดียวกัน ตู้โทรศัพท์สาธารณะยังมีไม่ครบทุกหมู่บ้านหรือมีแล้วใช้การไม่ได้ ขาดการซ่อมแซมรักษา ในขณะที่การศึกษายังคงมีไม่ถึง แต่การเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษายังต่ำกว่าเป้าหมาย รวมทั้ง การบริการสาธารณสุขยังมีไม่ทั่วถึงเนื่องจากขาดบุคลากรและเวชภัณฑ์ และมีสถานพยาบาลยังอยู่ห่างไกลในบางพื้นที่

3) **สภาพทางเศรษฐกิจ** ที่ดินในภาคกลางส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีการทำนา ปลูกพืชไร่ ไม้ผล เลี้ยงสัตว์และการประมง การทำนาข้าวมีการปลูกกันมากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสำคัญๆ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แหล่งผลิตข้าวที่สำคัญอยู่ในเขตจังหวัดชัยนาท พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี ฉะเชิงเทรา สุพรรณบุรี การปลูกพืชไร่มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ อ้อย สับปะรด ข้าวโพด มันสำปะหลัง ข้าวฟ่าง ฝ้าย ถั่วเหลือง และมะพร้าว โดยเฉพาะอ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง ซึ่งปลูกเพื่อเป็นวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมแปรรูปอันได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมสับปะรดกระป๋อง และอุตสาหกรรมแป้งมันสำปะหลัง ตามลำดับ โดยมีการปลูกอ้อยมากในจังหวัดกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี ส่วนสับปะรดปลูกมากในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี และชลบุรี มะพร้าวปลูกมากในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ข้าวฟ่างปลูกมากในจังหวัดลพบุรี สระบุรี ส่วนไม้ผลปลูกมากในจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี การเลี้ยงสัตว์ประเภทโคนมเลี้ยงกันมากในจังหวัดสระบุรี เป็ด ไก่ สุกร เลี้ยงมากในจังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ส่วนทางด้านชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยมีการทำประมง

นอกจากนี้ สาขาอุตสาหกรรมก็เป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญมากสำหรับภาคกลางโดยมีมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงมากเป็นอันดับหนึ่งมากกว่าสาขาการผลิตอื่นๆ และสูงกว่าภาคอื่นๆ อีกด้วย ประเภทของอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่ประเภทเท่านั้น คือ อุตสาหกรรมการทอผ้าและสิ่งทอ หนังสัตว์และผลิตภัณฑ์หนังสัตว์ อุตสาหกรรมผลิตอาหารเครื่องดื่ม ยาสูบ และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ เครื่องจักร และอุปกรณ์ จังหวัดที่สาขาอุตสาหกรรมมีความสำคัญมากได้แก่ ระยอง ชลบุรี สระบุรี และพระนครศรีอยุธยา

ส่วนสาขาการค้าและบริการก็เป็นสาขาการผลิตที่สำคัญอีกสาขาหนึ่งของภาคกลาง โดยมีสถานประกอบการธุรกิจทางการค้าและธุรกิจทางการบริการเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 ของจำนวนสถานประกอบการทั้งหมดเป็นกิจการขนาดเล็กที่มีคนงานน้อยกว่า 10 คน

เมื่อประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้นโยบายค่าเงินบาทลอยตัวในช่วงกลางปี 2540 และดำเนินการใช้แผนฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ตามข้อเสนอแนะของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงอย่างมากทั้งด้านการผลิต การใช้จ่ายและการลงทุน ซึ่งส่งผลให้ผลตอบแทนปัจจัยการผลิตชะลอตัวลง ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในประเทศในราคาคงที่ลดลงร้อยละ 1.8 อันเนื่องมาจากการผลิตที่ลดลงทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการผลิตรวมของภาคกลางทั้งส่วนกลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล) ส่วนตะวันออก และส่วนตะวันตกมีทิศทางชะลอตัวลงในอัตราที่น้อยกว่าภาคอื่นๆ โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ ณ ราคาตลาดในปี 2540 คือประชากร 1 คน ประมาณ 90,592 บาท ซึ่งสูงกว่าภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4) **สภาพการณ์งานทำและการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน** สภาพการณ์งานทำของแรงงานในภาคกลางอยู่ในเกณฑ์ดีกว่าแรงงานในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานก็อยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าแรงงานในภูมิภาคอื่นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่ภาคกลาง โดยเปรียบเทียบมีความอุดมสมบูรณ์กว่าภูมิภาคอื่นๆ มีพื้นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ในบริเวณที่ราบลุ่มที่เรียกว่า “ที่ราบเจ้าพระยา” อันเป็นแหล่งปลูกข้าวอันอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศและของทวีปเอเชีย จึงเป็นแหล่งงานใหญ่ของภาคเกษตรกรรมในภาคกลาง นอกจากนั้นเขตภาคกลางถือว่าเป็นเขตพื้นที่ที่มีระบบชลประทานดีที่สุดของประเทศ ทำให้เกษตรกรจำนวนมากสามารถทำการเกษตรตลอดปี เมื่อพิจารณาจากลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลายประกอบกับการที่พื้นที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอันเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและความเจริญของประเทศ ทำให้เขตภาคกลางมีกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย ส่งผลให้แรงงานมีงานทำในอัตราสูงแม้ในช่วงปี 2542 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศยังประสบกับภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำ และเป็นช่วงเดียวกับที่คณะผู้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ออกสำรวจภาคสนามก็ยังพบว่า การว่างงานอย่างเปิดเผยในชนบทมีระดับต่ำ และหมู่บ้านชนบทส่วนใหญ่ที่ศึกษาไม่มีการว่างงานอย่างเปิดเผย

4.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดักดาน

ครัวเรือนที่เลือกศึกษา เป็นครัวเรือนที่มีสภาพยากจนมานาน มีลักษณะเฉพาะดังนี้

- 4.2.1 ครัวเรือนมีขนาดเล็กถึงปานกลาง มีสมาชิกเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน
- 4.2.2 สมาชิกครัวเรือนอยู่ในวัยทำงาน แต่อัตราผู้เป็นภาระครัวเรือนเท่ากับ 59.63 ซึ่งค่อนข้างสูง
- 4.2.3 ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่คือไม่มีการศึกษาและระดับประถมศึกษา การอบรมวิชาชีพแทบไม่ได้รับเลย
- 4.2.4 ประชากรที่สิ้นสุดการเรียนแล้วจะยึดการรับจ้างเป็นอาชีพหลัก และเป็นการรับจ้างในภาคเกษตร ซึ่งไม่มีความมั่นคงในด้านรายได้
- 4.2.5 ผู้ที่เลือกทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด มีที่ดินเป็นของตนเอง แต่เนื่องจากต้นทุนทำการเกษตรมีระดับสูง เงินรายได้สุทธิของครัวเรือนเกษตรแทบจะไม่ต่างไปจากครัวเรือนรับจ้าง สิ่งที่ครัวเรือนเกษตรได้ประโยชน์ก็คือการมีอาหารหลักในการครองชีพโดยไม่ต้องซื้อหา
- 4.2.6 สมาชิกครัวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพที่ทำอยู่ในระหว่าง 5 ปีที่ผ่านมา
- 4.2.7 ระยะเวลาในการทำงานสั้นมาก ประมาณครึ่งหนึ่งของทั้งปี
- 4.2.8 ผู้ที่อาชีพรับจ้างส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในท้องที่หรือในจังหวัดภูมิลำเนาเดิม มีการย้ายถิ่นไม่มากนัก แสดงถึงความไม่คล่องตัวในการหางานที่ดีกว่า
- 4.2.9 ยังมีครัวเรือนยากจนถึงร้อยละ 33 ที่ไม่มีการวางแผนครอบครัว
- 4.2.10 สุขภาพเป็นปัญหาของครัวเรือนมากพอควรสังเกตได้จากค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่ค่อนข้างสูง

4.2.11 การไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเป็นปัญหาหลัก โดยเฉพาะ ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินเองจะถือครองครัวเรือนละ 17.75 ไร่

4.2.12 สำหรับครัวเรือนที่ทำการเกษตร จะปลูกข้าวและพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ มีเลี้ยงสัตว์บ้าง ครัวเรือนที่เลี้ยงสัตว์ใหญ่เช่น วัวนม จะมีรายได้เข้ามาสม่ำเสมอ

4.2.13 รายจ่ายในการครองชีพส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร ครัวเรือนยากจนจะมีปัญหาเรื่องบริโภคอาหารไม่มีคุณภาพเพราะขาดรายได้

4.2.14 ครัวเรือนยากจนไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และในเรื่องเงินอุดหนุน มีทางดำรงสาธารณสุขเท่านั้นที่ได้รับความช่วยเหลือในรูปของบัตรประกันคุณภาพ

4.2.15 มีปัจจัยพื้นฐานมากพอควร เช่น มีน้ำดื่ม น้ำใช้ตลอดปีเป็นส่วนมาก

4.2.16 โทรมหันมีบทบาทมากที่สุดในการรับข่าวสารในครัวเรือน

4.3 สาเหตุของความยากจนตกค้างในภาคกลาง

ในการศึกษาลักษณะของครัวเรือนยากจนตกค้าง ทำให้ทราบว่าปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนกลุ่มหนึ่งกลายเป็นครัวเรือนยากจนตกค้างนั้นมีทั้งปัจจัยสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายในครัวเรือนเอง

ปัจจัยสภาพแวดล้อมได้แก่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ใช้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนดราคาสินค้าและการขาดแคลนระบบสวัสดิการสังคมที่จะเกื้อหนุนหรือให้โอกาสกลุ่มคนที่ไม่สามารถปรับตัวในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ได้ เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต้องอาศัยกลไกการส่งผ่านความจำเป็นในรูปแบบของความมั่งคั่งจากผู้มีทุนมากในระดับบนไปสู่ผู้มีทุนน้อยในระดับล่าง มีหลายกรณีที่ความจำเป็นนั้นตกไปไม่ถึงครัวเรือนที่มีทุนเดิมน้อย เช่น ไม่มีที่ดินทำกิน หรือครัวเรือนที่สมาชิกมีความสามารถต่ำในการที่จะปรับตัวเพื่อรับความจำเป็นในภาพรวมที่ส่งผ่านไปชนบท เมื่อครัวเรือนไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกทางที่จะเพิ่มความสามารถในการปรับตัวดังกล่าว ครัวเรือนเหล่านั้นก็จะกลายเป็นครัวเรือนยากจน

เมื่อกลายเป็นครัวเรือนยากจน ปัจจัยภายในครัวเรือนก็จะทำงาน ปัจจัยภายในครัวเรือนจะบ่งบอกโอกาสที่ครัวเรือนนั้นจะหลุดพ้นจากความยากจน ปัจจัยภายในครัวเรือนเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละครัวเรือนที่แตกต่างกันแม้จะอยู่ในกลุ่มเดียวกัน บางครัวเรือนอาจเริ่มต้นเป็นครัวเรือนยากจน แต่บังเอิญหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาดี หรือได้รับมรดกที่ดิน หัวหน้าครัวเรือนนั้นก็อาจนำครัวเรือนหลุดพ้นจากความยากจนได้ ถ้าครัวเรือนใดมีลักษณะที่ขาดปัจจัยที่จะกระตุ้นเงินออมหรือปัจจัยที่จะทำให้ครัวเรือนสามารถหาเงินรายได้อย่างมีเสถียรภาพ ครัวเรือนนั้นก็ไม่สามารถปรับตัวในระบบเศรษฐกิจที่ต้องการประชากรที่มีทักษะในการแข่งขันเพื่อแย่งความมั่งคั่ง ครัวเรือนนั้นก็กลายเป็นครัวเรือนยากจนตกค้างที่มองไม่เห็นช่องทางพ้นตัวให้พ้นความยากจน เหมือนกับตกอยู่ในวงจรของความยากจน กลายเป็นครัวเรือนยากจนตกค้าง

ในภาคกลาง ถึงแม้จะมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ แต่เนื่องจากกลไกการส่งผ่านความจำเริญทางเศรษฐกิจเอื้อประโยชน์ให้กับครัวเรือนที่มีทุนประเดิม มากกว่าครัวเรือนที่ขาดแคลน และความช่วยเหลือของหน่วยงานไปไม่ถึงครัวเรือนที่ขาดแคลน ครัวเรือนเหล่านี้จึงเป็นครัวเรือนที่ยากจนตกตาดน ชนบททั่วไปมีความยากจน แต่มีบางกลุ่มครัวเรือนที่มีความยากจนมากกว่าและไม่เห็นช่องทางที่จะฟื้นตัวเองให้สามารถได้ประโยชน์จากความจำเริญทางเศรษฐกิจในภาพรวมที่ตกถึงชนบทเพียงเล็กน้อยอยู่แล้ว

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะเฉพาะของครัวเรือนยากจนตกตาดนที่เรียกว่าเป็นปัจจัยภายในที่ทำให้ครัวเรือนมีสภาพยากจนแบบหาทางฟื้นได้ยากหากขาดระบบการเกื้อหนุนหรือการให้โอกาสที่เหมาะสม ได้แก่

- การขาดที่ดินทำกินทำให้ไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ ต้องไปทำงานรับจ้าง แต่ไม่มีการศึกษาหรือการอบรม จึงมีงานทำไม่เต็มที่ รายได้น้อยเงินออมไม่มี จึงไม่มีโอกาสฟื้นตัว
- มีที่ดินไม่ใหญ่มากหรือต้องไปเช่าที่ดินก็ไม่ต้องการลงทุนเพื่อปรับที่ดินมาก ทำให้ไม่อาจผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ผลผลิตน้อยต้นทุนต่อหน่วยสูง รายได้สุทธิไม่มีหรือมีน้อย ไม่มีโอกาสฟื้นตัว
- ขาดการอบรมศึกษา ในชนบท ไม่มีงานรองรับมากมายอยู่แล้ว เมื่อขาดการศึกษาก็มองไม่เห็นทางที่จะประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้สม่ำเสมอ การรับจ้างทั่วไปไม่มีความแน่นอนและชั่วโมงการทำงานต่ำ รายได้น้อยและไม่มีเสถียรภาพตามธรรมชาติของรายได้ทางการเกษตร ค่าใช้จ่ายสูงหนี้สินจึงมาก ไม่มีโอกาสฟื้นตัว
- ภาระในการเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนสูง ทั้งทางด้านสุขภาพและการครองชีพ รายจ่ายครัวเรือนสูงมากจนไม่อาจมีเงินออมได้
- ผู้นำครัวเรือนมองไม่เห็นทางออก ไม่มีความหวัง จึงขาดพลังที่จะคิดไปข้างหน้า คิดเพียงให้อยู่รอดไปในแต่ละวัน

4.4 สภาพเศรษฐกิจและสังคมในชนบทด้อยความยากจน

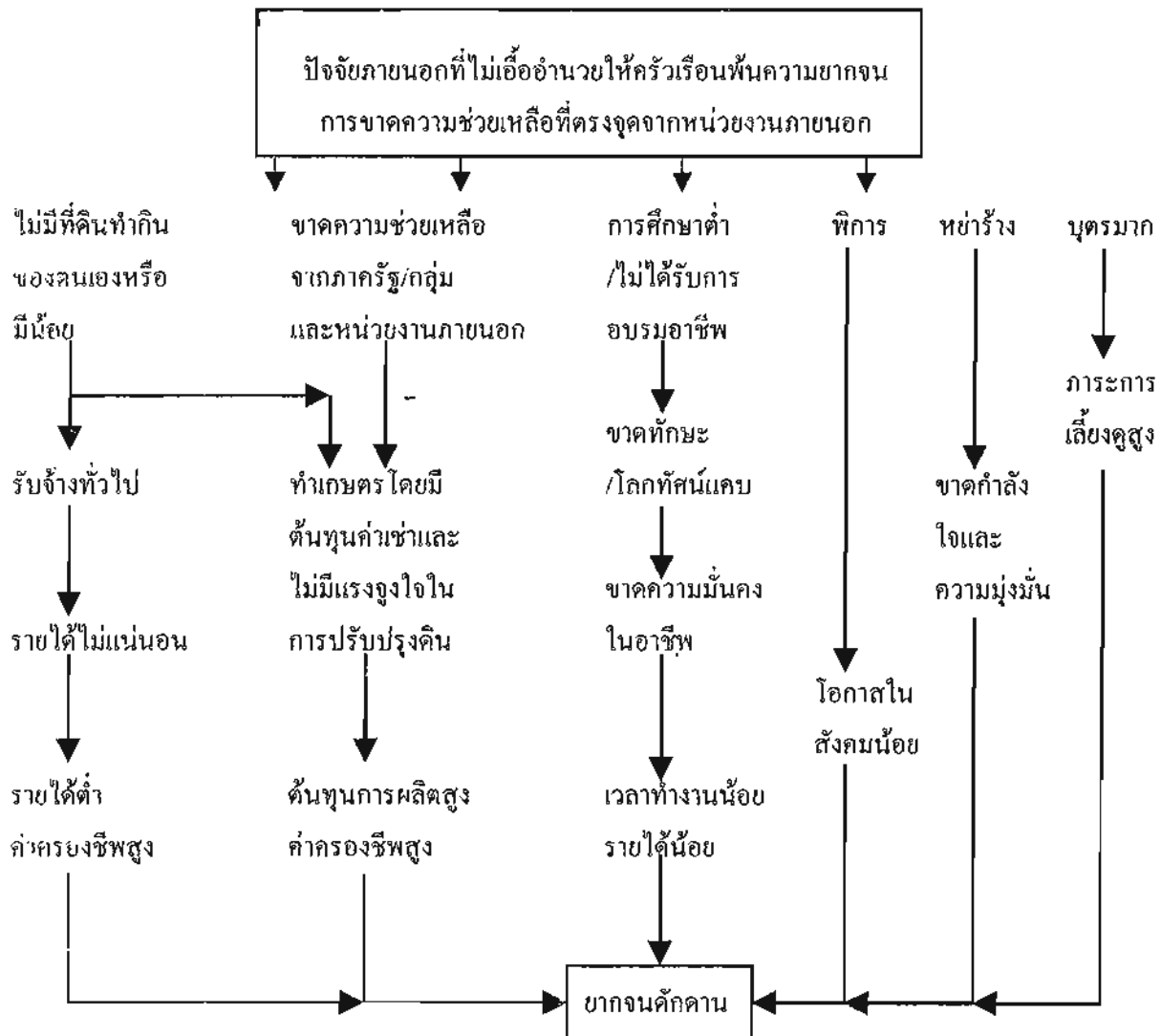
ภูมิประเทศของภาคกลางเหมาะสำหรับการเกษตร มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก แต่ความอุดมสมบูรณ์ไม่ได้ให้ประโยชน์กับทุกครัวเรือน ครัวเรือนที่บังเอิญมีบรรพบุรุษที่สามารถนำครัวเรือนหลุดพ้นจากความยากจนในอดีต ก็จะมีมรดกตกทอดให้ครัวเรือนรุ่นหลัง ทำให้ได้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์นั้น ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีมรดกเป็นที่ดินที่มากพอก็ไม่ได้ประโยชน์

ในชนบทภาคกลาง มีอาชีพเพียงสองอย่างที่ประชากรทำได้คือการเกษตรสำหรับครัวเรือนที่มีที่ดินหรือสามารถเช่าที่ดินทำกิน และการรับจ้างทั่วไปซึ่งมีทั้งการรับจ้างในภาคเกษตรที่ต้องอาศัยครัวเรือนเกษตรจ้างกับการรับจ้างอื่นเช่นก่อสร้างซึ่งต้องไปทำงานในเมือง เศรษฐกิจในชนบทขึ้นอยู่กับการเกษตร แต่ในภาพรวม การเกษตรไม่มีท่าทีว่าจะรุ่งเรืองมากกว่าที่เป็นอยู่ ราคาสินค้าเกษตรขึ้นอยู่กับการเกษตร

ตลาดต่างประเทศและผลผลิตในระดับไร่นายังไม่มีคุณภาพสม่ำเสมอ การรับจ้างในภาคเกษตรแม้ในยามที่เศรษฐกิจดีก็ไม่ใช่ว่าการจ้างงานที่จะทำให้ผู้รับจ้างได้รายได้สม่ำเสมอทั้งปี เพราะการเกษตรที่ทำอยู่เป็นการเกษตรขนาดเล็กที่มีแนวโน้มว่าจะใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และเครื่องจักรทุนแรงมากขึ้นกว่าการใช้แรงงาน พืชเกษตรที่ปลูกก็มักจะเป็นพืชที่ปลูกปีละครั้ง

สังคมในชนบทขาดผู้นำที่จะช่วยครัวเรือนยากจนคัดค้านโดยเฉพาะ รัฐบาลท้องถิ่นไม่มีรายได้เพียงพอ รายได้ที่มีเพียงเล็กน้อยก็มักจะยื่นให้แก่ครัวเรือนที่มีคนแก่ซึ่งทำงานไม่ได้ เป็นการช่วยเหลือแบบให้เปล่าที่จะหมดไปกับการใช้จ่ายเพื่อครองชีพ ไม่มีการรวมกลุ่มที่จะช่วยเหลือให้ช่วยตนเองได้ เมื่อมีหน่วยงานกลางเข้าไปก็มักเป็นการให้เงินกู้ ซึ่งไม่ได้ออกแบบเพื่อครัวเรือนยากจนคัดค้าน ที่ไม่มีหลักทรัพย์หรือหลักประกัน ครัวเรือนเหล่านี้จึงไม่ได้รับประโยชน์

แผนภูมิสรุปสาเหตุความยากจนคัดค้านในภาคกลาง

4.5 เศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของความยากจนดักดาน

เศรษฐกิจพอเพียงอันเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะการดำเนินชีวิตมีความหมายอย่างยิ่งต่อการฟื้นตัวของครัวเรือนยากจนดักดาน ความพอเพียงในที่นี้หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอต่อการมีผลกระทบใดๆ จากการเปลี่ยนแปลงที่ครัวเรือนไม่สามารถควบคุมได้ ถ้าวิเคราะห์ลักษณะครัวเรือนยากจนจะเห็นว่าครัวเรือนยากจนมีความเสี่ยงสูงและขาดระบบภูมิคุ้มกันอย่างสิ้นเชิง

ครัวเรือนยากจนดักดานมีความเสี่ยงหลายด้าน ดังนี้

- ด้านอาชีพเพราะในชนบทมีเพียง 2 อาชีพที่ประชากรในครัวเรือนเหล่านี้ทำได้ การศึกษาที่อยู่ในระดับต่ำ การปรับเปลี่ยนอาชีพทำไม่ได้ ระดับเงินทุนต่ำไม่อาจปรับปรุงการเกษตรให้พ้นภัยธรรมชาติได้เต็มที่
- ด้านการตลาดและราคาสินค้าเกษตร ผันผวนขึ้นลงและราคาต่ำ รายได้จึงไม่แน่นอนแต่ค่าใช้จ่ายแน่นอนและมีแนวโน้มสูงขึ้นตลอดเวลา
- ด้านสุขภาพอนามัย คือลดการใช้จ่ายด้านอาหาร ขาดอาหารที่ดี มีความกดดันที่ต้องหาเลี้ยงชีพสูง สุขภาพจิตมีปัญหา โรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนง่ายโดยเฉพาะในเขตชนบทที่มีไข้ป่า แต่การขาดเงินทำให้คนยากจนไม่อาจให้ความสำคัญกับสุขภาพมากนัก แต่การประกอบอาชีพในชนบทถ้าสุขภาพไม่ดีก็ถือว่าไม่มีรายได้

การขาดแคลนระบบภูมิคุ้มกัน เห็นได้ดังนี้

- การขาดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยกันพัฒนาและจัดสรรทรัพยากรในชนบท
- การขาดแหล่งที่พึ่งทางการเงินเมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือเมื่อผลผลิตได้รับความเสียหายจากธรรมชาติ
- ความไม่ทั่วถึงของการช่วยเหลือของภาครัฐ
- ความไม่ทั่วถึงของการประกันสุขภาพ
- ความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร ไม่มีระบบใดที่ประกันได้ว่าคนยากจนในชนบทจะมีอาหารพอเพียงกับความต้องการของร่างกาย ครัวเรือนไม่สามารถพึ่งตนเองได้

ครัวเรือนในสังคมที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจ หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ต้องให้ความช่วยเหลือเพื่อเพิ่มระบบภูมิคุ้มกันให้กับครัวเรือนยากจนและด้อยโอกาส

4.6 ทางออกให้ครัวเรือนยากจนดักดาน

ปัญหาความยากจนดักดานเกิดขึ้นเพราะสภาพแวดล้อมทั่วไปไม่เอื้ออำนวยให้ครัวเรือนที่มีลักษณะเฉพาะ ฟื้นตัวพ้นความยากจน การหาทางออกให้ครัวเรือนยากจนดักดาน ไม่ควรใช้แนวทางที่ครอบคลุม

สำหรับครัวเรือนยากจนทั่วไป แต่จะต้องกระทำในลักษณะที่เฉพาะเจาะจงไปยังครัวเรือนเป้าหมาย ภายใต้แนวทางดังต่อไปนี้

1) เจือจางสภาพแวดล้อมทั่วไป

ในภาพกว้าง ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมซึ่งใช้กลไกตลาดกำหนดราคาคงต้องเป็นระบบการจัดสรรทรัพยากรของชาติต่อไป แนวคิดในการพัฒนาประเทศและการกระจายความเจริญไปสู่ชนบทคงยังเป็นแนวคิดที่ว่า เมื่อมีการลงทุนในกิจกรรม ผลพวงที่ได้จากการลงทุนจะถูกส่งผ่านตกทอดไปตามลำดับ เริ่มตั้งแต่เจ้าของทุน ลูกจ้าง ผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน ผู้ประกอบอาชีพอื่นที่ลูกจ้างนำเงินไปใช้จ่าย

การเกษตรยังคงขึ้นอยู่กับตลาดโลกหรือตลาดในเมืองใหญ่ภายในประเทศ ตลาดโลกที่องค์การการค้าโลกยังไม่สามารถเปิดตลาดได้อย่างเต็มที่และยังไม่สามารถจัดการกับการอุดหนุนของประเทศร่ำรวย มีแนวโน้มชัดเจนว่าเกษตรกรในประเทศร่ำรวยสามารถผลิตสินค้าเกษตรด้วยต้นทุนที่ต่ำลงเรื่อยๆ ดังนั้น การแสวงหากำไรจำนวนมากจากการเกษตรแบบในอดีตจึงไม่ใช่ช่องทางที่จะทำให้เกษตรกรไทยเพิ่มความมั่งคั่งได้อย่างง่ายดาย การแข่งขันในตลาดสินค้าเกษตรต้องมุ่งไปสู่การผลิตที่มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน หรือเพิ่มคุณภาพ

ขีดความสามารถทางการเงินของรัฐยังคงจำกัด รัฐมีข้อผูกพันในเรื่องการศึกษาภาคบังคับที่ต้องใช้เงินมาก รัฐจำเป็นต้องลงทุนในด้านสาธารณูปโภคในเมืองใหญ่ รัฐมีภาระต้องจ่ายหนี้สินของประเทศ แต่รัฐไม่มีช่องทางที่จะปรับเปลี่ยนการได้มาซึ่งรายได้เพื่อให้รายได้มากขึ้นด้วยและลดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมด้วย จึงไม่ควรมีความหวังในเรื่องของการยกระดับราคาสินค้าเกษตรทั่วประเทศทุกสินค้าด้วยมาตรการประกันราคา เพราะนอกจากจะไม่มีเงินเพียงพอแล้ว การประกันราคาคือมาตรการที่ควรสร้างกระแสสังคมโลกให้ประเทศร่ำรวยยกเลิก แต่ไม่ควรสร้างกระแสเพื่อให้ทุกประเทศนำมาใช้ในการยกระดับรายได้เกษตรกรเพราะประเทศร่ำรวยสามารถทำได้ดีกว่า ถ้าประเทศเหล่านั้นใช้มาตรการนี้ ตลาดสินค้าเกษตรในโลกก็จะยิ่งไม่มีเสถียรภาพมากขึ้น นอกจากนั้นก็ไม่ควรมีความหวังว่ารัฐจะมีระบบสวัสดิการพื้นฐานที่ช่วยเหลือคนยากจนในชนบทได้ทั่วประเทศ

2) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นธงในการพัฒนา

หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นต้องร่วมกับผู้นำท้องถิ่นในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการจัดทำโครงการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนดัดดาน และนำทฤษฎีเกษตรสมัยใหม่มาใช้ในท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่จะสร้างระบบภูมิคุ้มกันในเรื่องต่อไปนี้

- ความมั่นคงในเรื่องอาหาร ต้องให้ครัวเรือนมีความมั่นใจว่าอย่างน้อยมีอาหารพอเพียง สุขภาพจิตจึงจะได้รับการฟื้นฟู
- การประกันสุขภาพ ต้องทั่วถึงและไม่มีข้อยกเว้น เพื่อลดการค่าใช้จ่ายในส่วนนี้และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

- การช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉิน ต้องรวดเร็วและแก้ไขได้จริง

3) การรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ผู้นำท้องถิ่นต้องสนับสนุนและเริ่มต้นนำการรวมกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายที่จะอาศัยศักยภาพที่แตกต่างกันของผู้เข้ากลุ่ม สร้างรายได้ให้แก่กลุ่มและผู้เข้ากลุ่ม การรวมกลุ่มนี้ต้องเน้นเรื่องความแตกต่างในศักยภาพ เช่น ต้องมีเจ้าของที่ดินรายย่อย มีผู้ขายแรงงาน เพื่อร่วมกันผลิตสำหรับการครองชีพและการค้า กลุ่มต้องสามารถแบ่งงานกันระหว่างผู้ร่วมกลุ่มให้แต่ละคนได้ใช้ความสามารถเฉพาะตนอย่างเต็มที่

หน่วยงานพัฒนาท้องถิ่นต้องสนับสนุนการรวมกลุ่มทางการเงิน อุปกรณ์ การพัฒนาอาชีพ โดยจะต้องสร้างการรวมกลุ่มที่สามารถเป็นตัวอย่าง เพื่อให้การรวมกลุ่มแพร่หลายไปสู่ท้องถิ่นอื่น การสนับสนุนทางการเงินในที่นี้ต้องพอเพียง ถ้ามีการจัดทำโครงการล่วงหน้าและมีการเริ่มต้นเป็นจุด ก็ไม่น่าจะเป็นการระดมทุนมากนัก ถ้ามีจุดเริ่มต้น เมื่อกลุ่มใดสามารถเลี้ยงตัวเองได้ การช่วยเหลือก็จะไปสู่กลุ่มใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ และในอนาคต กลุ่มต่างๆ อาจช่วยเหลือกันเองได้

4) บทบาทของสถาบันการศึกษาและวิจัย

สถาบันการศึกษาต้องให้การสนับสนุนการศึกษาแก่สมาชิกครัวเรือนยากจน และเข้าไปเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาการรวมกลุ่มของครัวเรือนยากจน นอกจากนี้ สังคมชนบทเป็นแหล่งความรู้ที่ไม่มีในตำรา สถาบันการศึกษาต้องเน้นการวิจัยในชนบทโดยมีโครงการชุดเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง ในปัจจุบัน เมื่อเข้าไปสำรวจข้อมูลในชนบท ก็จะได้รับทราบว่ามีคณะวิจัยเข้าไปหลายคณะ แต่ชาวบ้านไม่เห็นว่าการวิจัยแก้ปัญหาให้เขาได้เพราะประเด็นการวิจัยกว้างและไม่มีการพัฒนาหลังการวิจัย สถาบันการศึกษาที่มีความรู้ทางด้านเกษตรต้องช่วยปลูกฝังการเกษตรที่ต้นทุนต่ำและรักษาสีเขียวตลอด การเข้าไปวิจัยและพัฒนาในท้องถิ่นจะช่วยการรวมกลุ่มในด้านจิตใจ สถาบันการศึกษาที่มีความรู้ด้านสังคมต้องพัฒนาโครงการนำร่องเพื่อให้การรวมกลุ่มยั่งยืน และเพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรใหม่อย่างแพร่หลาย

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. 2543. *บันทึกนักปกครอง 2543*

พิทักษ์สิทธิ์ ฉายาภูมิ และคณะ 2542. *การศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่ชนดักดาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

วิโรจน์ ณะระนอง 2542. *ความเสี่ยงและภูมิคุ้มกันในภาคเกษตรกรรมของไทย ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 18-19 ธันวาคม 2542 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน พัทยา*

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2543. *ผลิตภัณฑ์ประชาชาติและผลิตภัณฑ์จังหวัดปี 2540*

สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี 2541. *บรรยายสรุปจังหวัดกาญจนบุรี*

สำนักงานจังหวัดชัยนาท 2541. *บรรยายสรุปจังหวัดชัยนาท*

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว 2541. *บรรยายสรุปจังหวัดสระแก้ว*

สำนักงานจังหวัดสระบุรี 2541. *บรรยายสรุปจังหวัดสระบุรี*

ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2542. *หมู่บ้านชนบทไทยปี 2541 จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.ร ด)*

ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย 2543. *คุณภาพชีวิตของคนไทย จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ปี 2542*

อภิรัช พันธุเสน 2542. *เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ ในเอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 18-19 ธันวาคม 2543 โรงแรมแอมบาสเดอร์ซิตี้ จอมเทียน พัทยา.*

Development Evaluation Division, National Economic and Social Development Board, "Poverty Profiles for Thailand" *Indicators of Well-Being and Policy Analysis*, Vol. 2, No.3 (May 1998), Bangkok.

ภาคผนวก

ผลกระทบต่อผู้ตกงานในภาคกลางจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ

1. บทนำ

วิกฤติเศรษฐกิจที่เริ่มต้นเมื่อปี 2539 ก่อให้เกิดความเดือดร้อนโดยทั่วไป เศรษฐกิจมหภาคที่ชะลอตัวส่งผลให้ธุรกิจเอกชนไม่สามารถขยายกิจการ และธุรกิจหลายแห่งต้องเลิกกิจการ คาดว่าได้ทำให้คนตกงานเป็นจำนวนมาก คำถามก็คือว่า ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อคนยากจนในชนบทมากน้อยเพียงใด

เพื่อตอบคำถามนี้และคำถามอื่นที่เกี่ยวข้อง คณะนักวิจัยได้วางโครงการที่จะสำรวจข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ตกงานที่อยู่ในชนบท ในวาระเดียวกับที่ออกภาคสนามเพื่อสำรวจครัวเรือนยากจนดัดดาน โดยตั้งเป้าหมายที่จะให้ได้ตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 100 คน เพราะมีสมมติฐานว่าภาวะวิกฤติจะกระทบกับสภาพความเป็นอยู่และการจ้างงานของคนจำนวนมากในชนบทซึ่งได้ไปทำงานในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลหรือในจังหวัดอื่นในภาคกลาง โดยกำหนดความหมายของคนในชนบทภาคกลางที่ตกงานว่าเป็นผู้ที่ต้องออกจากงานเพราะกิจการให้ออกเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจหรือกิจการปิดตัวเองและคนเหล่านี้ได้กลับชนบทตั้งแต่เทศกาลสงกรานต์ปี 2540

แต่เมื่อออกสำรวจจริงก็พบว่า จำนวนคนตกงานในความหมายดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก ทำให้ได้ตัวอย่างเพียง 8 คนใน 4 จังหวัดที่สำรวจ เหตุผลที่ได้ตัวอย่างเพียงจำนวนน้อย คาดหมายว่าเกิดจากสาเหตุหลายอย่างประกอบกัน ดังนี้

(1) ประชาชนในท้องที่ที่สำรวจ ไม่นิยมไปทำงานในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่นมากนัก ปრაกฏหลักฐานจากผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจนดัดดานว่าคนในชนบทในท้องที่ที่สำรวจย้ายไปทำงานต่างถิ่นไม่มากนัก และเมื่อถามผู้นำหมู่บ้านก็ได้รับคำตอบว่าคนที่ไปทำงานก่อสร้างต่างจังหวัดกลับมาหมู่บ้านเพื่อช่วยทำนา ไม่ได้กลับเพราะตกงานและมีจำนวนน้อยมาก

(2) คนส่วนหนึ่งในชนบทจากพื้นที่ที่สำรวจที่ไปทำงานต่างจังหวัด อาจถือว่าการทำนที่อื่นเป็นการทำงานชั่วคราว และมีการกลับไปกลับมาขึ้นอยู่กับว่ามีการเรียกให้เข้าไปทำงานหรือไม่ จึงแยกไม่ออกว่าการที่ต้องกลับมาชนบทในระบะที่มีการเก็บเกี่ยวนั้นเป็นเพราะภาวะวิกฤติเศรษฐกิจหรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นประจำ เมื่อถามหาตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์ข้อมูล จึงไม่มีผู้ใดบอกได้ว่าใครคือผู้ตกงานของหมู่บ้าน

(3) ในจำนวนผู้ตกงานที่มีไม่มากนัก เมื่อคณะนักวิจัยไปสำรวจภาคสนามก็พบว่า มีงานทำแล้วเป็นส่วนใหญ่ บางคนก็กลับเข้ากรุงเทพฯ อีก ส่วนคนที่ทำงานในชนบท ก็เป็นแรงงานที่กระตือรือร้นต้องการทำงาน ในเวลาที่สำรวจได้ไปรับจ้างเก็บเกี่ยวพืชผลในไร่นาไกลจากบ้าน จึงไม่ว่างมาให้สัมภาษณ์ จำนวนตัวอย่างที่ได้จึงมีน้อย

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้ตัวอย่างคนงานตกงานเพียง 8 ราย คณะนักวิจัยเห็นว่า น่าจะประมวลผล และเผยแพร่ โดยผู้ที่รับทราบข้อมูลจะต้องเข้าใจข้อจำกัดในเรื่องจำนวนตัวอย่างที่มีน้อยมากนี้ว่าไม่สามารถ เป็นตัวแทนของประชาชนในภาคกลางได้ และเนื่องจากมีจำนวนน้อยจึงไม่ได้เปรียบเทียบตัวเลขเป็นจำนวน ร้อยละให้เหมือนกับผลสำรวจในภาคอื่นๆ

2. ลักษณะทั่วไปของผู้ตกงาน

2.1 ผู้ตกงาน 5 ใน 8 คนเป็นหัวหน้าครัวเรือน และ 2 ใน 8 คนเป็นภรรยาหัวหน้าครัวเรือน ผู้ได้รับ ผลกระทบโดยตรงจึงเป็นผู้ที่หารายได้หลักของครัวเรือน และในแง่ของเพศ ผู้ตกงานเป็นเพศชาย 5 ใน 8 คน

2.2 ผู้ตกงานมีอายุค่อนข้างสูง คือเฉลี่ย 37 ปี เพราะมีผู้ตกงานอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไปถึง 6 ใน 8 คน

2.3 ในแง่ระดับการศึกษา ทุกคนได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา

2.4 ผู้ตกงานทุกคนสมรสและยังอยู่กับคู่สมรส

3. งานที่เคยทำและสถานที่ทำงาน

3.1 งานที่ทำก่อนตกงานค่อนข้างหลากหลาย คือทำงานก่อสร้าง 3 คน งานในโรงงานอุตสาหกรรม หอผ้า 2 คน ทำการค้า(ขายไอศกรีม) 1 คน ถูกจ้างหน่วยงานรัฐ 1 คน และขาย 1 คน

3.2 ถ้าหากคนตกงาน 4 ใน 8 คน สถานที่ทำงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนที่อยู่ในจังหวัดอื่นใน ภาคกลางมีจำนวน 2 ใน 8 คน ที่เหลืออยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา

3.3 ที่ไปทำงานดังกล่าว เป็นเพราะเพื่อนแนะนำจำนวน 6 ใน 8 คน ส่วนที่เหลือสมัครเอง

3.4 รายได้เฉลี่ยคือ 196 บาทต่อวัน

3.5 สัญญาณก่อนถูกเลิกจ้าง 4 ใน 8 คนบอกว่า ได้มีการแจ้งให้ออก ที่เหลือคือให้ทำงานน้อยลง

3.6 วิธีเลิกจ้างไม่เหมือนกัน แต่ถ้าพูดถึงการชดเชยพบว่า มีผู้ตกงานได้รับการชดเชยตามกฎหมาย เพียง 1 คน ที่เหลือไม่ได้เพราะไม่เคยมีการกล่าวถึงในการบอกจ้างหรือคิดว่าเป็นไปตามกฎหมาย

4. ความรู้สึกและผลกระทบ

4.1 เมื่อถามความรู้สึก มี 3 คนที่บอกว่าทำใจได้ แต่ที่เหลือบอกว่าเสียใจและเครียด

4.2 ณ วันที่สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ก็ได้งานใหม่ ยกเว้น 1 คนที่อยู่บ้านเฉยๆ สำหรับผู้ที่ได้งานใหม่ งานส่วนใหญ่เป็นงานรับจ้างทำการเกษตรซึ่งไม่แน่นอน และแทบทั้งหมด ไม่ว่างานใหม่จะเป็นอะไร บอกว่ารายได้น้อยกว่าเดิม รายได้เฉลี่ยคือ 122 บาทต่อวัน

4.3 ความช่วยเหลือที่ได้รับจากเพื่อนหรือญาติก็คือกำลังใจเป็นหลัก มีที่ให้ยืมเงินเพียง 2 ใน 8 คน

4.4 เรื่องสมัครงานใหม่ พบว่า มีที่ไปติดต่อหน่วยงานของรัฐไว้เพียง 3 คน ที่เหลือไม่ได้ไปติดต่อ สมัครงานอื่นที่นอกเหนือจากที่กำลังทำอยู่

4.5 เรื่องที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดคือการได้ยืมเงิน จำนวน 4 ใน 8 คน ส่วน 2 ใน 8 คนบอกว่าอาจมีบัตรประกันสุขภาพ

4.6 เมื่อถามความสมัครใจ 7 ใน 8 คนบอกว่าอยากอยู่ในชนบทเพราะค่าใช้จ่ายน้อยและอายุมากแล้ว มีเพียงคนเดียวที่ต้องการกลับไปทำงานในเมืองเพราะเห็นว่าได้เงินมากกว่า

ตาราง ผ. 1: สรุปภาพรวมผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจ

1. ผู้ได้รับผลกระทบ

(1) หัวหน้าครัวเรือน	5 คน	เพศชาย	6 คน
(2) ภรรยาหัวหน้าครัวเรือน	2 คน	เพศหญิง	2 คน
(3) ลูกชาย	1 คน		
รวม	8 คน		

2. อายุและระดับการศึกษาของผู้ได้รับผลกระทบ

ช่วงอายุ	จำนวน	ระดับการศึกษา
20-24 ปี	1 คน	- จบประถมศึกษาทุกคน
25-29 ปี	1 คน	
35 ปีขึ้นไป	6 คน	

3. สถานภาพการสมรส

ทุกคนสมรส

4. งานที่ทำหลังสุด จำแนกตามอายุ

	20-24 ปี	25-29 ปี	35 ปีขึ้นไป	รวม (คน)
งานก่อสร้าง	1	0	2	3
งานโรงงาน	0	1	1	2
ค้าขาย	0	0	1	1
ลูกจ้างภาครัฐ	0	0	1	1
ขาม	0	0	1	1

5. สถานที่ทำงานจำแนกตามเพศ

	ชาย	หญิง	รวม
ในจังหวัดภูมิลาเนา	2	0	2
ในกรุงเทพมหานคร	3	1	4
ในภาคกลาง	1	1	2
รวม	6	2	8

6. ผู้แนะนำให้ทำงาน

เพื่อน	สมัครเอง
6 คน	2 คน

7. รายได้เฉลี่ยต่อวัน 196 บาทต่อวัน

8. สัญญาณก่อนถูกเลิกจ้าง

	จำนวน
(1) แจ้งล่วงหน้าว่าจะให้ออก	4
(2) ให้ทำงานน้อยชั่วโมงลง	1
(3) งานเบื่อน้อยลง	2

9. วิธีที่นายจ้างเลิกจ้างและการชดเชย

วิธีการ	จำนวน(คน)	การชดเชย
(1) ปิดกิจการ	1	ไม่ได้เพราะไม่เคยพูดตอนบอกจ้าง
(2) ให้ลาออกภายใน 6 เดือน	1	ได้รับตามกฎหมาย
(3) รับคนนอก	1	ไม่ได้ แต่คิดว่าเป็นไปตามกฎหมาย
(4) ไม่จ้างต่อ	1	ไม่ได้ แต่คิดว่าเป็นไปตามกฎหมาย
(5) ให้แยกย้ายไปทำงานที่อื่น	1	ไม่ได้ แต่คิดว่าเป็นไปตามกฎหมาย
(6) ให้พนักงาน 1 สัปดาห์แล้วเลิกจ้าง	1	ไม่ได้ แต่คิดว่าเป็นไปตามกฎหมาย
(7) ไม่ต่อสัญญา	1	ไม่ได้เพราะไม่เคยพูดตอนบอกจ้าง

10. รู้สึกอย่างไรเมื่อถูกเลิกจ้าง

(1) เศร้า เพราะเตรียมใจไว้แล้ว	3 คน
(2) เสียใจ	3 คน
(3) ตกใจ เครียด วิตก	1 คน

11. อาชีพในขณะนี้

(1) รับจ้างการเกษตร	5 คน	รายได้เฉลี่ยวันละ 122 บาทต่อวัน
(2) ทำการเกษตร	1 คน	
(3) ค้าขาย	2 คน	
(4) อยู่บ้านเฉยๆ	1 คน	

12. การได้รับความช่วยเหลือจากญาติและเพื่อนเมื่อตกงานใหม่ๆ

(1) กำลังใจ	2 คน
(2) ช่วยหางานให้	2 คน
(3) ให้ยืมเงิน	2 คน

13. การติดต่อของงานใหม่และความช่วยเหลือที่ต้องการ

การติดต่อ	ความช่วยเหลือที่ต้องการ
(1) ไปติดต่อหน่วยงานของรัฐไว้ 3 คน	(1) หางานใหม่ให้ 2 คน
(2) ไม่ได้ติดต่อ 5 คน	(2) ออกบัตรสุขภาพให้ 2 คน
	(3) ให้ยืมเงิน 4 คน